ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΤΟΣ ΛΣΤ΄. — 1961 — ΤΕΥΧΟΣ Β΄.
ΑΠΡΙΛΙΟΥ - ΜΑΪΟΥ - ΙΟΥΝΙΟΥ 1961.

† ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΙΕΡΩι ΚΛΗΡΩι
ΚΑΙ ΤΩι ΕΥΣΕΒΕΙ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΩΣ
ΑΝΑΣΤΑΝΤΟΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ

Φωτίζεται σήμερον ἡ Νέα Ἱερουσαλὴμ καὶ δόξα Κυρίου ἀνατέλλει ἐπ' αὐτήν· Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ αἰώνιος, ὁ ἐν τῷ πληρώματι τοῦ χρόνου μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ τὰς ἀχράντους Αὐτοῦ παλάμας ἐπὶ Σταυροῦ ἁπλώσας, κατέβαλε τοῦ θανάτου τὴν δύναμιν καὶ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, γενόμενος τοῖς πιστεύουσιν Αὐτῷ Πάσχα μυστικόν, Πάσχα καινόν, Πάσχα ἄμωμον, Πάσχα μέγα.

Αἱ Μυροφόροι γυναῖκες δὲν ζητοῦσι πλέον τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν, οὐδὲ ὡς ἄνθρωπον τὸν ἐν φωτὶ ἀϊδίῳ ὑπάρχοντα· δὲν θρηνοῦσι τὸν ἄφθαρτον ὡς ἐν φθορᾷ, ὅτι Αὐτὸς ἀνέστη ὡς παντοδύναμος καὶ ἐγένετο σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅτι ἐκ τοῦ μνημείου ὡς ὡραῖος ἥλιος ἀνέτειλεν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ τάφου ὡς ἐκ παστάδος προῆλθεν ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας·

Ἔλαβον τὴν εἰρήνην τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ οἱ Ἀπόστολοι καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἅμα, ὅτι ἔσται μετ' αὐτῶν καὶ

μετὰ τῆς Ἁγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος καὶ ἀνεθάρρησαν. Διὰ μέσου τῶν αἰώνων περιελάμφθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς τῆς Ἁγίας Ἀναστάσεως καὶ τὰ ἄπειρα πλήθη τῶν πιστῶν ἠσθάνθησαν παραμυθίασιν, ἐνίσχυσιν καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ γαλήνῃ ἐκοιμήθησαν.

Ὑπὸ τοῦ ἱλαροῦ τοίνυν φωτὸς τῆς δόξης τοῦ Κυρίου περιλαμπόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Θείων ὕμνων τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἁγίας Ἐκκλησίας κατανυσσόμενοι καὶ μεταρσιούμενοι φέρομεν ζωηρότερον τὴν σκέψιν ἡμῶν σήμερον πρὸς τοὺς σεβασμίους καὶ προσφιλεῖς Ἀρχηγοὺς τῶν τε Ὀρθοδόξων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ καρδίας ἀπευθύνοντες Αὐτοῖς τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» εὐχόμεθα Αὐτοῖς καὶ τοῖς ποιμνίοις Αὐτῶν τὴν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως εἰρήνην καὶ τὸν ἀπὸ κοινοῦ ἡμέραν τινὰ ἑορτασμὸν τῆς μεγάλης ταύτης ἡμέρας, μὴ φερόμενοι πλέον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐξελίξεων καὶ γεγονότων, ἀλλὰ κυριαρχοῦντες αὐτῶν, ὑπὸ τὴν τὰ πάντα συναρπάζουσαν τῆς Ἀναστάσεως πνοήν. Χριστὸς γὰρ ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων.

Διὸ καὶ ἐντονώτερον σήμερον συλλαμβάνοντες τὸ νόημα τῶν βαθυτάτων τῆς μεγάλης ἐποχῆς μεταβολῶν, Πατέρες, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα, ἂς ἑορτάσωμεν τὸ ὑπερφυὲς γεγονὸς τῆς Ἁγίας τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως μετὰ βαθυτέρας συναισθήσεως τῶν εὐθυνῶν ἡμῶν·

Ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογήσωμεν τὸν Θεὸν καὶ ἐν οἴκοις ψάλωμεν τῷ ὀνόματι Αὐτοῦ, καὶ ἐν ὁδοῖς τὸν χαιρετισμὸν ἀνταλλάξωμεν «Ἀληθῶς Ἀνέστη», ὅτι πᾶσα ἡ γῆ προσκυνεῖ καὶ ψάλλει Αὐτῷ, ὅτι φοβερὰ τὰ ἔργα Αὐτοῦ, ὅτι ᾤκτειρε καὶ ἠλέησεν ἡμᾶς, ὅτι ἐγνώρισε τῇ γῇ τὴν ὁδὸν Αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὸ σωτήριον Αὐτοῦ, ὅτι εἴδομεν τὸ φῶς Αὐτοῦ καὶ ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον· Ἐν τῇ εὐσήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ πίωμεν πάντες ἐκ τοῦ καινοῦ τῆς ἀμπέλου γεννήματος, τὴν Θείαν εὐφροσύνην ἀλλήλοις προσφέροντες.

Ὡς δ' ὁ Ἀπόστολος προτρέπεται λέγων : «ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρός, οὕ-

τω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» (Ρωμ. ς΄ 4)· σπουδάσωμεν, ἵνα ἡ Ἀνάστασις γένηται ἡμῖν ἀπαρχὴ καινοῦ βίου, πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ συναγερμοῦ· Μορφώσωμεν ἐν ἡμῖν «τὸν ἄρτιον τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, τὸν πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένον» (Β΄ Τιμ. γ΄ 17)· Αἱ ἀνθρωπιστικαὶ ἰδέαι τοῦ δικαίου, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, αἱ κοινωνιστικαὶ τῆς εἰρήνης, τῆς συνεργασίας, τῆς συναδελφώσεως καὶ τῆς ἑνότητος, καὶ ἐπὶ πᾶσιν αἱ θρησκευτικαὶ τοιαῦται τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, τοῦ ἱστορικοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς διαρκοῦς μεταξὺ ἡμῶν παρουσίας τοῦ Παρακλήτου, ἂς ἀποτελέσωσι τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ σταθεροῦ ἐσωτερικοῦ ἡμῶν φρονήματος, τοῦ διέποντος καὶ κατευθύνοντος τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἐπέκτασιν ἡμῶν· Ὅταν τοιοῦτον φρόνημα ἐνιδρυθῇ ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ γενικώτερον ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἀναστάντα Χριστὸν ὡς συνόλου, τότε εὑρήσουσι τὴν λύσιν αὐτῶν καὶ τὰ πολλαχῶς ταλαιπωροῦντα τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα μεγάλα καὶ ἀκανθώδη προβλήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ κοινωνικόν, ὅπερ κυρίως σήμερον προβάλλει ὡς ζήτημα καθαρῶς ἠθικόν, ζήτημα διαπλάσεως τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ὡς τῆς μόνης ἀξίας ἐπὶ τῆς γῆς. Ὄντως ἡ περὶ τὴν λύσιν τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς ἐμφανιζομένη μονονουχὶ ἀνυπέρβλητος δυσχέρεια ὀφείλεται εἰς τὴν εὐρέως ἐξηπλωμένην πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀναρχίαν καὶ ἀταξίαν καὶ εἰς τὴν παρέκκλισιν ἀπὸ τῆς ἐμμονῆς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑψηλῶν καὶ εὐγενῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεωδῶν, ἅτινα προσεκόμισεν εἰς τὸν κόσμον ἡ Ἀποκεκαλυμμένη Ἀλήθεια.

Προτρεπόμενοι δι᾽ ὑμᾶς, τέκνα, ὅπως μηδέποτε ἐπιλανθάνησθε καὶ τῶν ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἀνάγκαις ἀδελφῶν, προσφωνοῦμεν ὑμᾶς καὶ αὖθις Χριστὸς Ἀνέστη !

Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν !

Ἅγιον Πάσχα τοῦ 1961
† Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΤΑΙΖΕ

ΤΑΙΖΕ ΕΝΑ ΧΩΡΙΟ γραφικὸ εἰς τὴν Bourgogne τῆς Γαλλίας, περιφέρειαν τῆς πατρίδος τοῦ Λαμαρτίνου. Πλησίον εἰς τὸ Μοναστήριον Cluny τῶν Βενεδικτίνων. Ἕνας θαυμάσιος τόπος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀνέβλυσε κάτι τὸ πολὺ λεπτὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ὅπου τὸ πνεῦμα ὑπερίσχυσε πάντοτε ἀπὸ τὸ κλειστὸν γράμμα. Τόπος γλυκύς, πρόσφορος καὶ μὲ τὸν Θεὸν νὰ συναντᾶσαι καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Τὸ Taizé εἶναι ἕνα χωριὸ τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν ἔχει ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ἐναπέμειναν ἐλάχισται οἰκογένειαι. Τὸν Ναὸν τοῦ χωρίου ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Autun τὸν παρεχώρησεν εἰς τὴν ἱδρυθεῖσαν αὐτόθι Μονήν. Εἰς τὸν παλαιὸν αὐτὸν Καθολικὸν Ναὸν συνηντήθησαν πέρυσι τὸν Σεπτέμβριον 9 Ἐπίσκοποι Καθολικοὶ καὶ 65 Πάστορες, καὶ συνῆψαν τὸν πρῶτον μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων ὕστερα ἀπὸ 400 ἔτη διάλογον.

Ὁ θεσμὸς Μοναστήριον, ἀξία παλαιὰ καὶ μεγάλη τῆς Ἐκκλησίας, ἐγκαταλελειμμένη παρὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἤρχισε ν' ἀπορροφᾶται σήμερον παρ' ἐκλεκτῆς μερίδος αὐτῆς. Κάτι τὸ πολὺ νέον, καταπληκτικὸν καὶ ὡραῖον. Τὸ Μοναστήριον Taizé ἀπηρτισμένον ἀπὸ πρόσωπα ἐκ διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν, μορφωμένας ψυχάς, διακατεχομένας ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῆς ὁρατῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς ἀναζητουμένης καὶ δυναμένης νὰ ἀνευρεθῇ διὰ μέσου μόχθων καὶ προσπαθειῶν, κατέστη περιλάλητος τόπος μοναστικὸς καὶ πνευματικός. Οἱ ἀδελφοὶ ἀφήνονται νὰ ὁδηγηθοῦν ἀπὸ τὴν πνοὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀπὸ τὰ κρυπτὰ τόσον τῶν καρδιῶν των ὅσον καὶ τῶν περιστάσεων. Πνεῦμα ἅγιον, Πνεῦμα δημιουργικὸν δύναται νὰ ποτίσῃ καὶ τὰ ἄγονα καὶ νὰ πλουτίσῃ τὰ γλίσχρα, ὅταν ὁ Κύριος ὁδηγῇ τὰ βήματα τῶν ἀνθρώπων εἰς τοὺς μεγάλους δρόμους των.

Εἶναι 46 μοναχοί, ὁ μέσος ὅρος τῆς ἡλικίας των εἶναι 32 ἔτη. Ἔδωκαν ζωὴν εἰς ἕνα χωριὸ ἐγκαταλελειμμένο. Ἱδρυτὴς τῆς Μοναστικῆς

ταύτης Κοινότητος Taizé εἶναι ὁ Ἑλβετὸς Roger Schutz. Τὸ 1939 νέος, σπουδαστὴς τῆς Θεολογίας, ἤρχισε νὰ συγκαλῇ μερικοὺς φίλους του, συμφοιτητὰς καὶ ἔχοντας κλίσιν διὰ ζωὴν πνευματικήν. Ἐξῆλθεν εἰς ἀναζήτησιν στέγης, καὶ εἰς τὴν Bourgogne τῆς Γαλλίας, εἰς ἕνα χωριὸ Taizé, πατρίδα τῆς μητέρας του, ἀγοράζει ἕνα σπίτι ἐγκαταλελειμμένο. Μεσολαβεῖ ὁ πόλεμος. Ὁ Roger Schutz. μένει ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Κατὰ τὸ 1949, τὸ Πάσχα, μὲ τοὺς ὁμοϊδεάτας του, ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν τότε, ἔρχεται εἰς τὸ Taizé. Γονατίζουν ὅλοι μαζύ, κατὰ τὸ ἔθος τῶν Βενεδικτίνων, καὶ προσχωροῦν εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Prieur. Ἔτσι ὀνομάζεται ὁ ἀρχηγός, ὁ ἡγούμενος. Δέχονται τὴν κοινοκτημοσύνην, νὰ ζοῦν ἄγαμοι καὶ νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Prieur.

Ἐπὶ δύο ἔτη ὁ εἰσαγόμενος εἶναι δόκιμος καὶ ἔπειτα κατατάσσεται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀδελφῶν. Οἱ ἀδελφοὶ φέρουν δακτυλίδιον ἁπλοῦν ἀργυροῦν. Ἔργον, σκοπὸν ἔχουν τὴν μοναστικὴν κλίσιν, ἤτοι τὴν προσευχὴν τόσον εἰς τὴν ἀκολουθίαν, τὴν λειτουργίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν. Νὰ εἶναι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σήματα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. — Μία κεντρικὴ φροντίδα, φροντίδα τῆς ἑνότητος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Θέλουν νὰ εἶναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν κόσμον ζύμη ἑνότητος. Ἡ ἄσκησίς των ἀφορᾷ ὁλόκληρον τὴν ζωήν των.

Εἰς τὴν Κοινότητα ἔχουν Πάστορας καὶ λαϊκούς, διαφόρων Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν, Μεταρρυθμισμένων καὶ Λουθηρανικῶν. Γινόμενοι μέλη τῆς Κοινότητος, μένουν μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τοὺς ἐβάπτισε. Καὶ οἱ Πάστορες μένουν Πάστορες τῆς ἰδίας των Ἐκκλησίας. Ἐὰν Ἐκκλησία τις ἐξωκκλησίαζε κάποιον ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Κοινότητα, δὲν θὰ ἠδύναντο αὐτὸν νὰ τὸν δεχθοῦν.

Δὲν ἀγαποῦν τὸν προσηλυτισμὸν ἀπὸ μίαν Ἐκκλησίαν εἰς ἄλλην. Ὁ προσηλυτισμὸς δὲν βοηθεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑνώσεως. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ λέξις Μεταρρυθμισμένος ἐμφαίνει γενικῶς τοὺς Καλβινιστὰς καὶ τοὺς Λουθηρανούς. Ἀλλὰ συχνὰ λέγουν : οἱ Μεταρρυθμισμένοι Καλβινισταὶ καὶ οἱ Λουθηρανοί. Εἰς τὴν Γαλλίαν Καλβινισταὶ καὶ Λουθηρανοὶ τείνουν νὰ ἑνωθοῦν. Παρὰ τοῖς Μεταρρυθμισμένοις ἡ Εὐχαριστία δὲν λέγεται Λειτουργία (Messe), ἀλλὰ Sainte Céne.

Τὰς ὑλικάς των ἀνάγκας τὰς κερδίζουν ἐργαζόμενοι. Ἔχουν ἔπαυλιν, ἰατρικὸν γραφεῖον, τυπογραφεῖον, ἀρχιτεκτονικήν, ζωγραφικήν, γλυπτικήν, κεραμικήν, συγγράφουν θεολογικὰ βιβλία, μελέτας κοινωνιολογικὰς καὶ ἔχουν ὀργάνωσιν Retraite. Δέχονται ἄνδρας διὰ διαμονὴν τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν, εἰς στοχασμόν, προσευχὴν καὶ μόνωσιν.

Ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ δὲν εὑρίσκονται πάντοτε εἰς τὸ Taizé. Περὶ τοὺς δέκα πέντε ἀποστέλλονται εἰς ἀποστολὴν εἰς τὴν Ἀφρικήν, Ἀλγερίαν καὶ Μαύρην Ἀφρικήν, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν χώραν, διὰ νὰ ἐργάζωνται. Ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τοῦ πράγματος εἶναι νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ εἶναι φίλοι τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τῶν ὁποίων ζοῦν.

Ἡ Μονὴ Taizé πρεσβεύει ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἶναι κεκλημένος ἀπὸ τὴν Θείαν Πρόνοιαν νὰ διαδραματίσῃ πρόσωπον μεταξὺ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Εἶναι οἱονεὶ μεταξὺ αὐτῶν Γέφυρα. Διὰ τὸ Βατικανὸν τὰ Δόγματα ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα. Ἀλλὰ τὰ δόγματα αὐτά, αἱ διδασκαλίαι, δὲν πρέπει νὰ μᾶς χωρίζουν.

Εἰς τὴν Μονὴν Taizé ἰσχύουν καὶ οἱ ἑξῆς τρεῖς Κανόνες :

1) Τὴν ἡμέραν ἐργασία καὶ ἀνάπαυσις νὰ ζωογονῶνται μὲ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

2) Νὰ διατηρῇς εἰς κάθε τι τὴν ἐσωτερικὴν σιωπήν, διὰ νὰ μείνῃς ἐν Χριστῷ.

3) Νὰ ἀπορροφᾷς τὸ πνεῦμα τῶν Μακαρισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι: χαρά, ἁπλότης καὶ οἰκτιρμοσύνη.

Ἐπίμονος προσοχὴ εἰς τὴν Κοινότητα καὶ τὴν αὐθεντίαν τοῦ Ἡγουμένου (Prieur). Εἰς τοὺς Βενεδικτίνους δὲν ψηφίζουν, καὶ εἰς τὸ Taizé ἐπίσης. Εἰς τὸ Taizé ἅπαξ τοῦ ἔτους ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ συνέρχονται εἰς συμβούλιον, ἀλλὰ μονάχα ὁ Prieur ἀποφασίζει. Ὁ Prieur ἀκούει λοιπὸν τὰς γνώμας τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ἀποφασίζει ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν. Κάτι τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τοὺς Βενεδικτίνους.

Ὁλόκληρο τὸ χωριὸ Taizé εἶναι ἕνα Μοναστήριον : τὸ μόνον Προτεσταντικὸ Μοναστήριον εἰς τὸν κόσμον. Μὲ ἁπλότητα δὲ καὶ βάθος ἀσύνηθες ὁ ἱδρυτής του Roger Schutz ἐκθέτει τὰς περὶ αὐτοῦ ἀντιλήψεις του. Καθ' ἃ φρονεῖ, ἡ Μεταρρύθμισις δὲν ἠθέλησε νὰ καταστρέψῃ τὴν οὐσίαν τοῦ μοναστικοῦ ἰδεώδους, ἀλλὰ νὰ διορθώσῃ τὰς καταχρήσεις. Οἱ μοναχοὶ εἶναι οἱ κληρονόμοι τῶν μαρτύρων, οἱ προνομιοῦχοι μάρτυρες τῆς Σήμερον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀδελφὸς Schutz ἠθέλησε νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην τῶν Μοναχῶν, νὰ προσθέσῃ τὸν ἰδικόν του κρίκον εἰς τὴν πλατειὰν αὐτὴν ἅλυσίδα. Ἐσκέφθη ὅτι πολὺ θὰ βοηθήσῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐπιδιωκομένην ἕνωσίν των τὴν ὁρατὴν ἕνωσίν των, ἡ ἵδρυσις νέου εἴδους Μονῆς. Τὸ πρᾶγμα θὰ εἶχε μεγάλην ἀπήχησιν καὶ εἰς τοὺς δύο κό-

σμους, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ εὕρουν τὴν ὁρατήν των ἕνωσιν. Οἱ Προτεστάνται θὰ ὡδηγοῦντο νὰ σκεφθοῦν ἐπάνω εἰς τὸ πρόβλημα, νὰ μάθουν ποῦ εὑρίσκετο ἡ Μεταρρύθμισις καὶ ἐὰν ἀπέκλειε τὴν αὐστηρὰν ὁδὸν τὴν πειθαρχικήν, τὴν ὁδὸν τῆς πενίας καὶ ἁγνότητος τῶν Μοναχῶν τῆς Δύσεως. Οἱ Καθολικοὶ δὲν θὰ ἠδύναντο πλέον νὰ λέγουν, ὅτι ὁ Προτεσταντισμὸς ἦτο ἀποκοπή, ἀνεξαρτησία ἢ εὐκολία. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἔχοντες ἤδη τὸ Taizé θὰ ἠδύναντο νὰ εἴπουν πρὸς ἀλλήλους : «Εἴμεθα εἰς ὅλας τὰς διαστάσεις τῆς ἀληθείας, ἀποκλείοντες τὴν μακρὰν παράδοσιν τῶν δέκα προηγουμένων αἰώνων ;» Οἱ Καθολικοί : «Εἴμεθα εἰς ὅλας τὰς διαστάσεις τῆς ἀγάπης, κλείοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ὅ,τι ὑπάρχει ἅγιον ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας μας ;» Μὲ κάθε τρόπον θὰ παραμερισθοῦν τὰ ἐρεθιστικὰ σημεῖα. Μὲ ἄπειρον σεβασμὸν διὰ τὴν Ἀλήθειαν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ μόνος θεσμὸς καὶ τὸ μόνον ἀγαθόν, τοποθετοῦν ἐντὸς παρενθέσεως τὰ ἐμπόδια ὅσα σχετίζονται μὲ τὸ δόγμα. Ἡ ἰδέα, ἡ στρατηγικὴ τοῦ Taizé, εἶναι νὰ ὑποχωρήσῃ μίαν ἡμέραν ὁ τεράστιος τοῖχος ὁ ἀδιαπέραστος εἰς τὸν ἄνθρωπον, νὰ γίνῃ ἕνα ῥῆγμα προσευχῆς, καθαρᾶς ἀγάπης.

Ἡ Μονὴ Taizé ἔχει προσαρμοσθῆ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον μὲ τὸν περιορισμὸν τοῦ μήκους τῶν Ἀκολουθιῶν, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀφήνεται περισσότερος χρόνος εἰς τὰς προσωπικὰς ἐνεργείας. Ἡ Λατινικὴ ἀντεκατεστάθη μὲ τὴν Γαλλικήν. Οἱ ἀδελφοὶ εἶναι παρόντες εἰς τὴν θείαν ζωὴν μὲ τὴν προσευχήν. Εἶναι παρόντες εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν μὲ τὰς ἐπαφάς των, τὰς ὑποδοχάς των, καὶ μὲ τὴν δραστηριότητα τῆς ἀποστολῆς των. Τοιουτοτρόπως, κερδίζουν, μὲ ὁμοκέντρους τροχιάς, τὸν κόσμον, χωρὶς νὰ χάσουν τὸν τόπον τῆς πηγῆς καὶ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ.

Πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὸ Taizé ἰδιαιτέρως Κληρικοί. Ηὐτύχησα νὰ φιλοξενηθῶ καὶ νὰ κοιμηθῶ καὶ νὰ συνομιλήσω ἐπὶ ὥρας μακρὰς μὲ τὸν **Prieur Roger Schutz** καὶ μὲ τὸν ἀδελφὸν Max Thurian. Καὶ νὰ μείνω γοητευμένος. Κυριακὴν πρωΐαν παρέστην εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸν ὡραῖον ρωμανικὸν Ναόν των. Χρησιμοποιεῖται ἡ κανδήλα μὲ τὸ λάδι, τὸ κερί, εἰς τοὺς τοίχους θὰ ἀτενίσετε φορητὰς βυζαντινὰς εἰκόνας, θ' ἀκούσετε καὶ Ὀρθοδόξους μελῳδίας, εἰλημμένας ἀπὸ τὴν Ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν. Πιστεύουν εἰς τὴν μετουσίωσιν τῶν τιμίων Δώρων καὶ μεταλαμβάνουν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Ἐμνημονεύθη τὸ ὄνομα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ὁ Prieur καὶ οἱ ἀδελφοὶ περιβεβλημένοι τὴν μοναστικὴν στολήν. Στέκονται γραφικώτατα εἰς τὸν Ναόν, εἰς γεωμετρικὰς γραμμάς, εἰς τρεῖς στάσεις : ὀρθίαν, γονυκλισίας καὶ καθίσματος. Συχνὰ ἡ μουσικὴ ἐναλλάσσεται μὲ μακρὰν σιωπήν. Εἶναι ἀνέκφραστον

χάρμα καὶ ἀληθινὴ ἀνάτασις ψυχῆς ν' ἀκούῃς τὴν μυστικὴν σιωπήν, ὡς καὶ τὴν θερμὴν φωνὴν τόσων νέων καὶ καλλιεργημένων ἀνθρώπων.

Ὁ Ναὸς εἶναι ἐπάνω εἰς ἕνα γραφικὸν λόφον, εἰς γύρω κοιλάδα καὶ δάση. Εἶναι ἡ πρώτη Ἄνοιξις καὶ ἡ ἀηδὼν ἔξω τὴν νύκτα χύνει τὰς θείας μελῳδίας καὶ μεταβάλλει τὴν Μονὴν εἰς λίκνον θεϊκόν, εἰς τόπον συγκλονιστικόν.

Τὸ πρόβλημα τῆς Μονῆς αὐτῆς θὰ εἶναι νὰ ζήσῃ, καὶ τὸ εὐχόμεθα μὲ ὅλην τὴν ψυχήν μας. Νὰ συνεχίσῃ τὴν σταδιοδρομίαν της εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀδελφοῦ Schutz εἶναι ὅπως κάθε Καθολικὸς μοναχὸς ἀποκομίσῃ ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Taizé βαθυτέραν κατανόησιν περὶ τῆς ἀποστολῆς του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του. Ἀντὶ νὰ ἐξαντλῆται εἰς κριτικήν, νὰ προσπαθῇ νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτόν του ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἑνώσεως. Δι' αὐτὸ τὸ ξεπέρασμα ὁμιλεῖ συχνὰ καὶ τόσον εὔστοχα.

† Ὁ Πριγκηποννήσων ΔΩΡΟΘΕΟΣ.

Ο ΕΝ ΕΔΕΜ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

ΠΛΑΣΑΣ κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφάτῳ φιλανθρωπίας πλούτῳ κινούμενος «χειρὸς οἰκείας πλάσμα» (Ἡσ. ξε' 8), καὶ εἰκότα φέρων χαριτώσας τοῦ πλάσαντος ἀμετάβλητον ἐξ ἀρχῆς καὶ εἰς τέλος συμπαρεστῶσαν 1), ὧν τὸ μὲν τῆς σαρκός, τοῦ δὲ τοῦ πνεύματος ἐδήλου τὴν εὐγένειαν, ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς (πρβλ. Γεν. β' 8 α', 27 θ', 6) 2).

Ἦτο δὲ ὁ παράδεισος «χρῆμα τερπνὸν καὶ ἐπέραστον, κατὰ ἀνατολὰς πεφυτευμένος 3), λειμώνων μὲν ἀμαράντοις καταπνεόμενος ἄνθεσι, φυτῶν δὲ καρποῖς ὡραίοις καὶ παντοδαποῖς ἐνευθυνούμενος, καὶ ποταμοὶ μέσοι ῥέοντες καὶ καθαρῷ τῷ ῥείθρῳ τὸ πρόσωπον τοῦ πεδίου καταρδεύοντες, ἀμήχανόν τινα τὴν τοῦ χωρίου ὡραιότητα κατασκευάζον» (Φωτ. Ὁμιλ. εἰς Γεν. τῆς Θεοτ.).

Ὁ ἐκ Δαμασκοῦ δὲ Ἰωάννης περὶ παραδείσου λέγει ἐπὶ λέξει τάδε : «ἐπειδὴ ἔμελλεν ὁ Θεὸς ἐξ ἀοράτου τε καὶ ὁρατῆς φύσεως πλα-

---

1) Τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἐκ προαιρέσεως οἴκοθεν κατορθοῦται (Μ. Βασιλ.) «Καθ' ὁμοίωσιν δέ ἐστί τις τῷ Θεῷ κυρίως, ὅταν ἐναρέτως διάγῃ» (Χρυσ. πρβλ. καὶ Ἐφ. δ' 25. 30 ε', 9 α', Θεσ. ε' 19).

2) Ἡ λέξις «παράδεισος», ἑβραϊστὶ «Γάν», εἶναι Περσικὴ σημαίνουσα «κῆπον». Οἱ κῆποι τῶν βασιλέων τῶν Περσῶν ἐκαλοῦντο «παράδεισοι» (Ξεν. Ἑλλην. 4.1.15). Ἕλληνές τινες ἐξ ἀκοῆς, εἴτε ἐξ ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς, ἔδωκαν τῷ παραδείσῳ ὄνομα «ἀσφοδελῶν λειμώνων» καὶ «ἠλυσίων πεδίων». Ὁ παράδεισος ἦτο γνωστὸς κατὰ τοὺς χρόνους ἔτι τοῦ Ἡσαΐου καὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ.

3) Ὁ Φιλοστόργιος (παρὰ Φωτίῳ), λέγει ὅτι ὁ παράδεισος ἔκειτο κατὰ ἰσημερίας τῆς Ἠοῦς, καὶ δι' ἄλλα μὲν σημεῖα, καὶ διότι ὁ Ὕφασις ποταμός, ὃν ὀνομάζει ἡ Γραφὴ Φισών, ἀναβλύζων ἐκ τοῦ παραδείσου, ῥέει ἐξ Ἀνατολῶν εἰς Μεσημβρίαν· ἔχει δ' οὗτος ὡς λέγεται καὶ ἰαματικὴν δύναμιν. Καίτοι ὁ θεόπτης Μωϋσῆς ὁρίζει τὸν τόπον τοῦ παραδείσου διὰ τῶν τεσσάρων ποταμῶν, ἤτοι τοῦ Φισῶνος, τοῦ Γεῶνος, τοῦ Τίγρεως καὶ τοῦ Εὐφράτου, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ οἱ δύο πρῶτοι ποταμοὶ τυγχάνουσι σήμερον ὅλως ἄγνωστοι, δὲν δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ διὰ τούτο ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο ὁ παράδεισος. Τινὲς μεταφέρουσι τοῦτον καὶ εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ἣν ὡς νῆσον περιρρέουσιν ὁ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης.

στουργεῖν τὸν ἄνθρωπον... προκαθίστησιν οἷόν τε βασίλειον ἐν ᾧ διαιτώμενος μακαρίαν ἕξει ζωήν. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ὁ θεῖος παράδεισος Θεοῦ χερσὶν ἐν Ἐδὲμ 4) πεφυτευμένος, ἐν ἀνατολῇ μὲν πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερον διακείμενος, φυτοῖς δὲ ἀειθαλέσι κομῶν, εὐωδίας πλήρης, φωτὸς ἔμπλεως, ὥρας ἁπάσης αἰσθητῆς, καὶ κάλλους ὑπερβαίνων ἐπίνοιαν. Θεῖον ὄντως χωρίον καὶ ἄξιον τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐνδιαίτημα..» (Δαμ. Βιβ. β' κεφ. κη').

Δῆλον δ' ἐκ τούτων ὅτι ὁ παράδεισος ἦτο κτῆμα θειότερον καὶ ἀνώτερον τῆς φθορᾷ ὑποκειμένης ταύτης κτίσεως. Ἄλλως τε δὲ ὁ πρωτόπλαστος δὲν θὰ ἔχαιρε καὶ δὲν θὰ ἠγάλλετο ἐν φθαρτῷ χωρίῳ διατρίβων, ἄφθαρτος ὢν αὐτός, οὐδὲ θὰ ἀπήλαυεν ἐν αὐτῷ διαιτώμενος, ἐν εὐθύτητι καὶ ἀκακίᾳ, ζωῆς εὐδαίμονας καὶ μακαρίας.

Τὴν ἀνωτερότητα ταύτην τοῦ παραδείσου ὑποδεικνύει ἀριδήλως καὶ ὁ Μ. Βασίλειος δι' ὧν λέγει· «...οὕτω καὶ τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ ἀνθρώπου... τόπος ὑπερφέρων τῆς ὅλης κτίσεως, ἐν περιόπτῳ κείμενος, ἀνεπισκότητος διὰ τὸ ὕψος, εὔκρατος, οὐ λαῖλαψ ἐκεῖσε, οὐ πρηστήρ, οὐ χάλαζα, οὐ χειμερινὴ πῆξις, γῆ πείων καὶ μαλακή, κατάρρυτος ὕδασι γονιμωτάτοις» (πρβλ. Μὶγν Πατρ. 30, 64).

Ταῦτα δὲ πάντα μαρτυροῦσι τρανῶς ὅτι ὁ παράδεισος ἦτο ὄντως ἀσυγκρίτως ἀνώτερος τῆς ἀλλοιουμένης καὶ καθ' ὥραν μεταβαλλομένης ζωῆς.

Ὅτι δὲ ὁ παράδεισος ἦτο ὕπερθεν τῆς γῆς ταύτης (Ὅρ. Συναθ. Διάλογ.) ὑποδεικνύει τοῦτο καὶ ὁ ἱ. Θεοδώρητος, οὕτως ἀποφαινόμενος· «ἐξ ἁπάσης μὲν οὖν τῆς γῆς ὥσπερ τινὰ ἔξοχον τόπον κατὰ ἀνατολὰς ὁ Θεὸς ἐκλεξάμενος, Ἐδὲμ ὀνομαζόμενον, ἐν αὐτῷ δὴ τὸν παράδεισον κατεσκεύασεν, ἐν ᾧ δὴ τιμῆσαι βουληθεὶς γεγονότα τὸν ἄνθρωπον, ἔταξεν οἰκεῖν». Καταφαίνεται δ' ἅμα ἐκ τούτου ὅτι ἄφθαρτος ἦτο ὁ παράδεισος, καθ' ὅσον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τιμηθῇ ὁ Ἀδὰμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς φθαρτὸν θέμενος τόπον, ἐπ' ἀφθαρσίᾳ αὐτὸς πλασθεὶς κατὰ τὴν ἱ. Γραφὴν (πρβλ. Γεν. β' 17, Σοφ. Σολ. β' 23. 24, Σειρ. κε' 24, Ρωμ. ε' 12, Ἰουστ. Διάλ. ρκδ' κ.τ.λ.) 5)

4) Ἐδὲμ ἑρμηνεύεται «τρυφή».

5) Τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ, κατὰ τὸν ἱ. Αὐγουστῖνον, ἦτο καὶ θνητὸν καὶ ἀθάνατον. Ἠδύνατο δηλονότι ὁ Ἀδὰμ κατὰ προαίρεσιν, ὡς αὐτεξούσιος, νὰ τραπῇ καὶ πρὸς τὸ καλὸν καὶ πρὸς τὸ κακόν· «οὐκ ἀρετὴ γὰρ τὸ βιαζόμενον». Ἄλλαις λέξεσιν ἠδύνατο ὁ Ἀδὰμ ὑπακούων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν

Ἐὰν ὁ παράδεισος ἦτο φθαρτός, ἐὰν περιεγράφετο καὶ οὗτος καὶ περιωρίζετο τῷ κυκλοῦντι πᾶσαν τὴν γῆν ὠκεανῷ, ὥς τινες φρονοῦσιν, ὁ παγκόσμιος ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ Νῶε 6) κατακλυσμός, θὰ συνδιέφθειρε πάντως καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς φθορᾷ ὑποκείμενον, ἀφοῦ κατὰ τὴν Γραφὴν ὑπεράνω παντὸς ὄρους τὸ ὕδωρ ὑψώθη πεντεκαίδεκα πήχεις (πρβλ. Γεν. ξ΄ 20). Ἄρα ἄφθαρτος ἦτο ὁ παράδεισος, ὡς καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ φυτά· διότι ἄλλως, ἐὰν δηλονότι καὶ ταῦτα εἰς ἀλλοίωσιν ὑπέκειντο, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ὁ γευόμενος αὐτῶν νὰ εἶναι φθαρτός, διότι κατὰ τὸν ἱ. Δαμασκηνόν, «ἀμήχανον ἄφθαρτον διαμένειν τὸν αἰσθητῆς βρώσεως ἐν μετουσίᾳ γενόμενον» (ἔνθ. ἀν.)

Καὶ ὁ θεῖος δὲ Ἀμβρόσιος, καὶ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, «αἰσχρὸν εἶναι, λέγουσι, τὸ φάσκειν τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου προσκυνητὴν Θεότητα, σὺν αὐτῷ τῷ δικαίῳ λῃστῇ, εἰς ρευστὸν παράδεισον εἰσελθεῖν» ὡς καὶ τὸ λέγειν ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος ἐν ρευστῷ παραδείσῳ ἤκουσεν, ὅσα ἐν τῷ τρίτῳ δὲν ἤκουσεν οὐρανῷ (πρβλ. β΄ Κορ. ιβ΄ 4), (Πατρ. τ. 89, σ. 966).

αὐτῷ ἐντολήν, νὰ καταστῇ «ὅπερ οὐκ ἦν ἀπ' ἀρχῆς», τουτέστιν ἄτρεπτος καὶ ἀκίνητος πρὸς τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, οἱονεὶ πηγνύμενος ἐν τῷ ἀγαθῷ, οὐ μόνον κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν προαίρεσιν, καθιστάμενος οὕτως ἀθάνατος, ὅπως οἱ ἀσώματοι Ἄγγελοι, οἵτινες δυσκίνητοι ὄντες κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸ κακόν, ἐγένοντο εἶτα, ὅτε τῆς κακοβουλίας τῶν ἐκπεσόντων ἀγγέλων εὑρεθέντες ἀνώτεροι, καὶ ἀκίνητοι πρὸς τοῦτο καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν «οὐ φύσει, ἀλλ' ἀχάριτι, καὶ τῇ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ προσεδρίᾳ», λαβόντες κατὰ τὸν Θεσσαλονίκης Γρηγόριον, «τὸ ἀπερίτρεπτον», κατὰ δὲ τὸν Μ. Βασίλειον, τὸ «δυσμετάπτωτον τῆς ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἕξεως» (πρβλ. Θεσ. Γρηγ. Λόγ. εἰς Χριστοῦ Γέννησιν Μ. Βασ. κεφ. ιη΄. Δαμασκ. Ἔκθ. β΄, 3, 27 κεφ. ιη΄. βλ. καὶ Θεολ. Γρηγ. ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Δ΄ περὶ ὑποταγῆς Λόγ. τῆς Κλιμ. Ἀθαν. Λόγ. α΄, 56. Μ. Βασ. εἰς Ψαλμὸν β΄ κ.τ.λ.). Πλὴν παρακούσας οὗτος, «τῇ λύμῃ τῆς φθορᾶς ὑπέπεσε, τὴν τοῦ ὄφεως δεξάμενος συμβουλήν» καὶ οὕτω τέλειος πλασθείς, ἀτελὴς εὑρέθη διὰ τὴν παράβασιν. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, «ὅσον ἀφίστατο τῆς ζωῆς ὁ Ἀδάμ, τοσοῦτον ἤγγιζε τῷ θανάτῳ· ζωὴ γὰρ ὁ Θεός, στέρησις δὲ ζωῆς ὁ θάνατος» (Πρβλ. Παροιμ. θ΄, 23).

6) Ὁ Ἀπόστ. Πέτρος καλεῖ τὸν Νῶε (δέκατον ἀπὸ Ἀδὰμ Πατριάρχην), ὄγδοον κήρυκα τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης ἐν τῇ γενεᾷ τούτου, ὅτε δὴ διορίσαντος δι' αὐτοῦ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη πρὸς μετάνοιαν τῆς γενεᾶς ταύτης (πρβλ. Γεν. ς΄, 3. 7 β΄ Πέτρ. β΄, 5).

Ἀλλ' ἕτερος, λέγουσιν ἄλλοι, ὑπάρχει παράδεισος ἐν οὐρανοῖς, εἰς ὃν καὶ παραπέμπουσι τὸν ληστήν, ὁ δὲ ἐν Ἐδὲμ διατείνονται παράδεισος ἐκλείσθη ἅμα τῇ πτώσει τῶν πρωτοπλάστων, φυλασσόμενος τῇ φλογίνῃ ρομφαίᾳ τῇ στρεφομένῃ (πρβλ. Γεν. γ' 24) 7). Πλὴν ὁ Κύριος ἡμῶν εἰσήγαγεν ἀναμφιβόλως τὸν ληστὴν ἐκεῖ, ἔνθεν ὁ Ἀδὰμ διὰ τῆς παρακοῆς ἐξέπεσεν, ἤτοι εἰς ἐκεῖνον τὸν παράδεισον, τὸν ὁποῖον ἡ μὲν παράβασις τῶν πρωτοπλάστων ἔκλεισεν, ἡ δὲ τοῦ ληστοῦ μετάνοια παραδόξως ἠνέωξεν, ὡς κλεῖδα οὗτος τὸ «μνήσθητί μου» βαλών. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης λέγων ὅτι «τὸν παράδεισον οὕτως εὗρεν ἀληθῶς ὁ ληστής, ὥσπερ ἀληθῶς αὐτὸν ἀπώλεσεν ὁ Ἀδάμ» 8)

---

7) Ἡ φλογίνη ρομφαία ἦτο ἀληθῶς στρεφομένη, παρέχουσα πάροδον εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀφικνουμένους (Χρυσ.).

8) Ἄλλη, κατ' ἄλλους, εἶναι ἡ ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγή, καὶ ἄλλη ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία. Αἱ ἀπελθοῦσαι τῶν ἁγίων ψυχαὶ εὑρηνται, λέγουσι, νῦν, ἐν τῷ παραδείσῳ, ἀναμένουσαι ἵνα κομίσωνται τὴν ἐπαγγελίαν (πρβλ. Ἑβρ. ια', 39). Ὁ Χρυσορρήμων Ἰωάννης καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (Ἐπιτ. εἰς Καισάρ.), λέγουσιν ὅτι αἱ τῶν δικαίων ψυχαί, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, εἰς χώραν τινὰ ἀπάγονται, ἤτοι εἰς τόπον χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, οἱονεὶ καρπούμεναι τῇ φαντασίᾳ τὴν ἀποκειμένην μακαριότητα (Πρβλ. Πατρ. τ. 28, σ. 609). Ὁ αὐτὸς Χρυσορρήμων λέγει περὶ τῶν Μαρτύρων, ὅτι οὗτοι «εἰς οὐρανοὺς ἀναβαίνουσιν». Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύρου Θεοδώρητος, λέγει ὅτι οἱ Μάρτυρες «περιπολοῦσι τὸν οὐρανόν, τοῖς ἀσωμάτοις συγχορεύοντες», καὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν δὲν ἔλαβον εἰσέτι τοὺς τελείους καὶ πλήρεις στεφάνους (πρβλ. Χρυσ. Λόγ. εἰς Βαβύλαν).

Καὶ ὁ Ἰωάννης δὲ τῆς Κλίμακος, λέγει ὅτι «οἱ τὰ ἄνω φρονήσαντες τ. ἔ. οἱ δίκαιοι, χωριζόμενοι (διὰ τοῦ θανάτου), ἄνω μερικῶς ἀνέρχονται καὶ τῷ Χριστῷ συμπάρεισι» (πρβλ. Φιλ. α' 13)· οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ἐν παραδείσῳ διατρίβουσιν. Οἱ θεῖοι δὲ Πατέρες Μ. Ἀθανάσιος, Κυπριανός, Ὠριγένης, Μακάριος καὶ ἄλλοι φρονοῦσιν ὅτι ἐν τῇ εἰς Ἅιδου καθόδῳ τοῦ Κυρίου πρῶτος ὁ Ἀδὰμ ἀπηλλάγη τοῦ Ἅδου, ἐπανελθὼν μετὰ τοῦ Κυρίου εἰς οὐρανόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοί, αἱ ψυχαί, λέγουσι, τῶν εὐσεβῶν «εἰς οὐρανοὺς νάουσαι . . μάκαρον μέγαν ἐν ὕμνοις ἀείδουσι» (Πινδ. Θρῆν. 3, σελ. 223).

Ὁ θεῖος Μάξιμος, ὁ Μ. Ἀντώνιος, ὁ Νύσσης Γρηγόριος, καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος (Ἀποκρ. πρὸς Πέτρον), λέγουσιν ὅτι αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ εὐθέως, ἡνίκα ἐκ τῶν τῆς σαρκὸς κλείθρων ἐξέλθωσιν, «ἐν ταῖς οὐρανίαις καθέδραις ὑποδέχονται», (πρβλ. καὶ β' Κορ. ε' 1, Ἰωάν. ιβ' 26, ιζ', 24, ιδ' 3).

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων καταφαίνεται ὅτι ὁ παράδεισος οὔτε φθαρτὸς ἐκτίσθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε συνεφθάρη τῷ Ἀδάμ, καθὼς ἡ ὁρωμένη αὕτη κτίσις, ἥτις «συνωδίνει καὶ συστενάζει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (πρβλ. Ρωμ. η' 22) 9), διότι ἄλλως, μετὰ τὴν ἐπένδυσιν δηλαδὴ τῶν δερματίνων χιτώνων, δὲν θὰ ἐξεβάλοντο ἐκεῖθεν οἱ πρωτόπλαστοι, οὔτε θὰ ἐφύλαττον τὰς πύλας τῆς Ἐδὲμ τὰ Χερουβὶμ καὶ ἡ φλογίνη ρομφαία (ἔνθ. ἀν.)

Ἴθι δή μοι καὶ προσωτέρω. Ἐὰν ἦτο φθαρτὸς ὁ παράδεισος, οὐδεμίαν πλέον μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν πρωτοπλάστων θὰ εἴχομεν τούτου ἀνάγκην· ἀλλὰ πρὸς ἕτερον θὰ διεβιβαζόμεθα οἰκητήριον ἐν οὐρανοῖς, τροπικῶς παράδεισον καὶ τοῦτο ὀνομαζόμενον. Ἐν ᾧ νῦν ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἐνατενίζωμεν πρὸς αὐτόν, καὶ πρὸς ἀνατολὰς νὰ ποιῶμεν τὴν προσκύνησιν, ὡσεὶ τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν νὰ ἐπικαλώμεθα πατρίδα.

Πρὸς ἐπὶ τούτοις, ἐὰν ἦτο φθαρτὸς ὁ παράδεισος, τότε καὶ εἰς τοὺς φθαρτοὺς πάντως θὰ καθωρᾶτο ὀφθαλμούς, καὶ βατὸς ἐνίοτε θὰ ἦτο εἰς τοὺς παροδεύοντας· πλὴν ἀλλ' ὅμως τοῖς πᾶσι γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι οὐδεὶ πώποτε τῶν ἀπ' αἰῶνος οὗτος ἐθεάθη, οὐδὲ ἐγνώσθη ποῦ καὶ τίνα τρόπον καὶ ὅπως ἔχει θέσεώς τε καὶ τάξεως. 10)

Ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος Παῦλος «ὁ τῆς ἐκστατικῆς τοῦ θείου ἔρωτος δυνάμεως μετειληφὼς καὶ τῶν ὑπερκοσμίων ἐπόπτης καθιστάς, «οὐδόλως θὰ ἐθαύμαζεν, ἐὰν ὁ παράδεισος ἦτο φθαρτός, τὴν ἐν αὐτῷ ἁρπαγήν, ἔνθα μυσταγωγηθεὶς τὰ ἄρρητα ἐκεῖνα ἔλεγε ρήματα (ἐν. ἀν.) Δῆλον δὲ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι «κρείττων ρεύσεως ἦν ὁ παράδεισος» τούτου δ' ἕνεκα καὶ ὁ δίκαιος ἀγωνοθέτης, ὡς λέγει ὁ ἱ. Θεοδώρητος· προέθετο τοῦτον ὡς ἔπαθλον εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγωνιζομένους.

---

9) Ἡ ὑποτασσομένη τῷ Ἀδὰμ κτίσις, μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραμείνῃ ἄφθαρτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἀφοῦ ὁ δεσπότης αὐτῆς ἠλλοιώθη καὶ φθαρτὸς ἐγένετο· «τῇ γὰρ ματαιότητι, ἤτοι τῇ φθορᾷ, ἡ κτίσις ὑπετάγη», λέγει ὁ τῶν Ἐθνῶν Ἀπόστολος (πρβλ. Ρωμ. η' 20), ἥτις θὰ ἐλευθερωθῇ ἐν τῷ μέλλοντι, κατὰ τὴν ἔνδοξον τῆς ἀνθρωπότητος ἀποκατάστασιν καὶ τὸν ἀνακαινισμὸν (πρβλ. Ρωμ. η' 21, β' Πέτρ. γ' 13).

10) Τὸν εἱρμὸν καὶ τὴν εὐταξίαν τῶν τε δένδρων καὶ τῶν φυτῶν ὡς καὶ τοῦ ὕδατος, πῶς δηλονότι τοῦτο μεριζόμενον εἰς τέσσαρας ποταμοὺς ἐπότιζε τὸν παράδεισον, οὔτε καὶ τῶν ἄγαν ὑψηλῶν δύναται νὰ ἐννοήσῃ νοῦς, οὔτε καὶ νὰ εἴπῃ τίς τι περὶ τούτου.

καὶ εἰς τὰς καλλινίκους τῶν μαρτύρων ψυχάς» (πρβλ. Πατρ. τ. 80, σελ. 121).

Καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἐν τοῖς πρὸς Ἀντίοχον Κεφαλαίοις, ἀφθαρτον δέχεται τὸν παράδεισον, λέγων ἐπὶ λέξει· «πρὸς μὲν τοὺς παρ' ἡμῖν καρποὺς τε καὶ παραδείσους πάσης φθορᾶς ἐστιν ὑψηλότερος, πρὸς δὲ τὴν δόξαν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ πάνυ ἐλάσσων ἐστίν» (πρβλ. Πατρ. τ. 28, σελ. 628).

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κοσμᾶς, ὁ πνευματέμφορος καὶ ἡδύφθογγος τῆς Ἐκκλησίας μελοποιός, λέγων ὅτι «ὁ πρῶτος ἐν βροτοῖς ξύλου γευσάμενος φθορᾷ παρώκησε» (Καν. εἰς τὴν Ὕψωσ. Σταυρ.), δεικνύει προφανῶς ἄφθαρτον τὸν παράδεισον, ἐνῷ ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς παρακοῆς, ὡς ἄφθαρτος καὶ πάντη ἀπαθὴς καὶ ἀνενδεὴς 11) διῃτᾶτο.

Κατὰ ταῦτα ὑπερθεν φθορᾶς ἦτο ὁ παράδεισος· διότι ἄλλως δὲν θὰ ἔλεγον οἱ θεῖοι Πατέρες, ὅτι τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ φυτὰ ἦσαν ἀειθαλῆ καὶ ἀθάνατα.

Τινὲς κατὰ γράμμα ἐκλαβόντες τὰ θεῖα ῥητὰ τὰ συγκαταβατικῶς λεγόμενα (πρβλ. Γεν. Β' 16 κ.τ.λ.), εἰς λογισμοὺς ἀτόπους ἐξεκυλίσθησαν 12). Διὸ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑρμηνευτῶν, οἷος Φίλων ὁ Ἰουδαῖος, Παπίας ὁ Ἱεραπόλεως, Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνου, Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, Κλήμης ὁ Στρωματεύς, καὶ οἱ δύο Καππαδόκαι θεῖοι Γρηγόριοι, θέλοντες νὰ ἀνατρέψωσι τὰ αἴσχιστα τούτων φρονήματα, ἔχοντες δ' ἅμα ὑπ' ὄψιν, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος παρακελεύεται, τήν τε Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην, πάντα τὰ περὶ παραδείσου πνευματικῶς ἐθεώρησαν. (Πρβλ. Πατρ. τ. 89, σελ. 968).

Ἀλλ' ἴσως τις νὰ προβάλῃ τὸν Μ. Βασίλειον τὸν ἱ. Χρυσόστομον, τὸν μακάριον Ἐπιφάνιον καὶ τὸν θεσπέσιον Κύριλλον, οἵτινες κατὰ τὸ γράμμα διῆλθον πάντα τὰ ἐν παραδείσῳ. Πλὴν οἱ θεόσοφοι οὗτοι Πατέ-

11) Τὸ ἀνενδεὲς τοῦ σώματος τοῦ Ἀδάμ, ὁ ἱ. Χρυσόστομος καλεῖ «ὑπερβολὴν μακαριότητος», τοῦθ' ὅπερ ὑποσημαίνει ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἦτο ἄφθαρτον, «φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον» (Σοφ. Σολ. 6' 24). Ὁ Νύσσης Γρηγόριος λέγει ὅτι ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς παρακοῆς, «ἰσάγγελον εἶχε διαγωγὴν καὶ ζωήν, ἔξω τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ὑπάρχων, «ἰσάγγελον εἶχε διαγωγὴν καὶ ζωήν, μή τε βρώσει, μήτε πόσει χρώμενος, ὡς ἀκραιαν ἔχων ἀπάθειαν». (πρβλ. Χρυσ. Ὁμιλ. ιγ'. τ. 53).

12) Ὅρα καὶ Μανιχαίους, οἵτινες, ὡς οἱ πρωτόπλαστοι, ἄνδρες ὁμοῦ τε καὶ γυναῖκες, ἐν Ἐκκλησίαις γυμνοὶ συνήγοντο.

ρες, συνῳδὰ τῷ Δαυϊτικῷ ἐκείνῳ ῥητῷ «σοφὸς ἀνὴρ οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει» (πρβλ. Ψαλμ. ρια´ 5), οἰκονομικῶς καὶ λίαν σοφῶς, κατὰ γράμμα ταῦτα ἐξέλαβον, ἐναντίον τοῦ Ὠριγένους, ὅστις ἀλληγορικῶς τὰ πάντα ὑπέλαβε, τόν τε Ἀδὰμ καὶ τὸν παράδεισον ἀσωμάτους ἐκενολόγησε (πρβλ. Χρυσ. Ὁμιλ. εἰς Ἑξαήμ.). Ὥστε, ἐὰν φαίνωνται οἱ θεῖοι Πατέρες, οἱ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ Πνεύματι λαλήσαντες, πρὸς ἀλλήλους πως διαφωνοῦντες, ὑπαίτιοι πρὸς τοῦτο δὲν εἶναι αὐτοί, ἀλλ᾽ οἱ καιροὶ καὶ τὰ πράγματα· διὰ τῆς τοιαύτης δι᾽ αὐτῶν οἰκονομίας ἐπεζήτουν οὗτοι ἵνα κατὰ Παῦλον «πάντας κερδήσωσι» (πρβλ. Α´ Κορ. θ´ 19-22) ἀνατρέποντες συνάμα οὕτως, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, τάς τε μυθικὰς τοῦ Ὠριγένους τραγῳδίας καὶ τὰ ληρῳδήματα. Διὸ καὶ τὴν συκῆν, συκῆν οὗτοι ἐκάλεσαν καὶ σῦκον πάλιν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως 13), ἀφοῦ καὶ ξύλον γνώσεως τὴν πρώτην ἐκείνην γυναῖκα ἤκουσάν τινος ματαιολογήσαντος.

Ἕτεροι δὲ πάλιν τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, «ὁδῷ βασιλικῇ πορευόμενοι» (Ἀριθμ. κα´ 22), οὔτε διόλου ῥευστὸν καὶ αἰσθητὸν καὶ ἐπίρρυτον ἐθεώρησαν τὸν παράδεισον, οὔτε πάλιν ἄϋλον καὶ πνευματικὸν εἰς ἅπαν τοῦτον ἐδόξασαν, κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν· διότι, ἂν τοιοῦτος ἦτο ὁ παράδεισος, δὲν θὰ ἀνέφερεν ἡ Γραφὴ ὅτι ἐξεπορεύοντο ἐκεῖθεν τὰ Νειλῷα καὶ τὰ Εὐφρατήσια ὕδατα (πρβλ. Γεν. β´ 10—14).

Ἐντεῦθεν οἱ θεῖοι Πατέρες διπλοῦν ἀπεδέχθησαν τὸν Παράδεισον· αἰσθητὸν ἅμα καὶ πνευματικόν· πνευματικὸν μέν, ὡς δεχθέντα τοῦτον τὸν δίκαιον λῃστὴν (πρβλ. Λουκ. κγ´ 43), καὶ τὸν μακάριον Παῦλον (ἐν. ἀν.) αἰσθητὸν δέ, διότι κατὰ τὴν Μωσαϊκὴν βίβλον 14), ἐτύγχανον ἐν αὐ-

13) Τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἦτο ἐχέγγυον τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ θείας χάριτος. Κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, τὸ ξύλον τῆς γνώσεως εἶναι θεωρία, ἤτοι «γνῶσίς τις τελειοτέρα, ἧς ἐπιβαίνειν οὐκ ἀσφαλές, λέγει, τοῖς γε λιχνοτέροις τὴν ἔφεσιν». Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος, λέγει ὅτι τοῦτο ἦτο τροφὴ πνευματική, «οὔτε συκῆ ἦν, ὥς τινες φασίν, οὔτε τι τῶν ἀκροδρύων ἕτερον... ἀλλὰ τροφή, ἧς ἡ ἀπόλαυσις ἐπὶ μάτην τὴν ψυχὴν διαβαίνει» (πρβλ. καὶ Παροιμ. θ´, 5. Ἰωάν. δ´, 32. ς´ 37).

14) Ἡ Μωσαϊκὴ βίβλος, τὴν φύσιν πολλῶν ἀπεσιώπησε, διὰ τὴν ἀπλήστον τῶν Ἰουδαίων εἰδωλομανίαν (πρβλ. Ὡσηὲ ιγ´ 4). Αἱ ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ ἰδέαι περὶ Θεοῦ καὶ δημιουργίας, εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ Κλαζομενίου φιλοσόφου Ἀναξαγόρου (500 π. Χ.).

τῷ ὁ ὄφις, τὰ δένδρα, τὰ φυτά, τὰ ὕδατα, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα. Τοῦτο φαίνεται δεχόμενος καὶ ὁ εὐκλεὴς τῆς Δαμασκοῦ γόνος, ὁ θεορρήμων Ἰωάννης, ἐν οἷς λέγει «τινὲς μὲν τὸν παράδεισον αἰσθητὸν ἐφαντάσθησαν, ἕτεροι δὲ νοητόν· πλὴν ἔμοι γε δοκεῖ ὅτι, ὥσπερ ὁ ἄνθρωπος αἰσθητὸς ἅμα καὶ νοητὸς δεδημιούργητο, οὕτω καὶ τὸ ἱερώτατον τοῦτο τέμενος, αἰσθητὸν ἅμα καὶ νοητὸν καὶ διπλῆν ἔχον ἔμφασιν» (Πρβλ. Πατρ. 94, τόμ., σελ. 216).

Οὕτω περὶ τῆς φύσεως τοῦ παραδείσου οἱ θεοφόροι Πατέρες ἀποφαίνονται, καὶ οὕτως ὁρίζονται τὸν παράδεισον, ἅτε δὴ τοῦ τὴν κοσμογονίαν συγγραψαμένου θεόπτου Μωϋσέως καὶ ὑποφήτου τοῦ Πνεύματος, οὐκ οἶδ' ὅπως οὐδέν τι πλέον ἢ σαφέστερον περὶ τούτου ἱστορήσαντος, 15) καίτοι Θεῷ οὗτος προσωμίλησε τῷ πρώτῳ φωτί, κἀκεῖθεν ἔλλαμψιν ἐδέξατο, καθιστῶσαν δῆλα τὰ κεκρυμμένα καὶ ἔκφορα.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, ὁμολογοῦντες ὅτι ἡ τοῦ παραδείσου κατάληψις ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστι (πρβλ. Ψαλμ. οβ' 22), ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ καθ' ἑαυτὰ ἱερουργῶν τῷ Θεῷ, καὶ τῶν ἀρρήτων μύστης καὶ θεατής, ὁ εἰς οὐρανὸν ἀναβὰς οὐχὶ φανταστικοῖς πτεροῖς, «ἰλιγγίασε μόνον ἐν αὐτῷ ἁρπαγείς, καὶ κατεπλάγη, καὶ εὐθὺς ἀνεχώρησε» (Χρυσ. Λογ. α' Τόμ. στ'), τοῦτο καὶ μόνον, ὡς ἐν προσθήκῃ, μετὰ τῆς βασιλείου τῆς Ἐκκλησίας στολῆς τοῦ Οὐρανοφάντορος Βασιλείου, καὶ τοῦ θεοπάτορος Δαυίδ, ἀναφωνοῦμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐπιλέγομεν «σιγῇ μᾶλλον τιμάσθω τὰ ἄρρητα», καὶ «τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους» τ. ἔ. ἐν τοῖς θησαυροῖς τῆς σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς πάντῃ ἀκατάληπτα τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀνθρώποις· «Θεοῦ γὰρ μόνου ἐστὶ τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναι» (Χρυσ. Ὁμιλ. κθ'. εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, πρβλ. καὶ β' Παραλ. η' 30. Ἱερεμ. ιζ' 9. Ρωμ. ια', 33. Ψαλμ. λβ', 7. Σειρ. γ' 21, μγ' 27. 30, 32, Ψαλμ. λε' 6. Σοφ. Σολ. θ', 13, 16, 17 κ.τ.λ.).

† Ὁ Προικοννήσου ΦΙΛΟΘΕΟΣ.

---

15) Ἰώσηπος ὁ Φλάβιος φρονεῖ ὅτι τὴν βίβλον τῆς Γενέσεως συνέγραψεν ὁ Μωϋσῆς εὑρισκόμενος ἔτι ἐν τῇ γῇ Μαδιάμ.

† ΜΙΛΗΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ (*)

ΤΟΜΟΣ Γ'.

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ Ι. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ».

(42) ΑΡΙΘΜ. 46.

«Τοῦ ἁγιωτάτου Πατρὸς ἡμῶν Μελετίου τοῦ Πηγᾶ 133) Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τοῦ Κρητός, οἱ εὑρεθέντες λόγοι».

Χαρακτηρισμοὶ

Χάρτης κοινός 0,31Χ0,22 φ. 186, στίχοι σελ. 32—42. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Χεὶρ ἀνορθόγραφος. Στάχωσις νεωτέρα. Διατήρησις οὐχὶ καλή. Ὑπάρχουσι καὶ φύλλα ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ 17, ἐν δὲ τῷ τέλει 16 ἄγραφα. Τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ χειρογράφου, ἀφ' οὗ ἄρχεται ὁ α'. λόγος ἐστὶν οἰκτρῶς κατεσχισμένον, παρ' αὐτοῦ δὲ προσηρτήθη ἕτερον φύλλον, ὑφ' οὗ γέγραπται διὰ νεωτέρας χειρὸς (ὑπὸ τοῦ ἀειμν. Μητροπολίτου Σισανίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Λασκάρεως) τὸ ἐπὶ τοῦ καταστραφέντος φύλλου κείμενον τοῦ λόγου, πλὴν τινων παραλείψεων διὰ τὸ πάντη δυσανάγνωστον.

Περιεχόμενον

1) «Πρώτη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ Πατριαρχείῳ τῆς Παμμακαρίστου».
Ἀρχ. : «Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην, Ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα... Ἃ μὲν δὴ σήμερον ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ...........».

2) «Δευτέρα ἐν Γαλατᾷ (sic) τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Προπατόρων, εἰς

*) Συνέχεια ἐκ τῆς 440ῆς σελ. τοῦ ἔτους ΛΕ'. (1960).

133) Ἐγεννήθη τῷ 1549 ἐν Χάνδακι πρωτευούσῃ τότε τῆς Κρήτης, ἔνθα καὶ ἔλαβε τὴν πρώτην μόρφωσιν. Τὰς σπουδάς του συνεπλήρωσεν ἐν Ζακύνθῳ, Ἑνετίᾳ καὶ Παταβίῳ, ἐπιδοθεὶς ταυτοχρόνως καὶ εἰς θεολογικὰς μελέτας. Οἱ μεγάλοι αὐτοῦ ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, αἱ περιπέτειαι, αἱ θλίψεις καὶ στενοχωρίαι λίαν προώρως κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Ἐτελεύτησε τῇ 13ῃ Σεπτεμβρίου 1601, ἐν ἡλικίᾳ μόλις 52 ἐτῶν. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ,

πό· Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»·

Λογ. : «Τῶν ἀπείρων καὶ ὑπερφυῶν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν»·

ἅτινα συνέγραψεν ὑπεραμυνόμενος τῆς Ὀρθοδοξίας, πάντων δὲ μάλιστα αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, ὧν ἀντίγραφα διέσωσεν ὁ πιστῶς ὑπηρετήσας αὐτῷ ὡς ἀρχιδιάκονος Μάξιμος, παραμένουσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἰώνιον μνημεῖον ἀφθίτου δόξης. —

Κυρία πηγὴ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ εἶναι αἱ πολυάριθμοι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, ὧν ἱκαναὶ σποραδικῶς ἐδημοσιεύθησαν. Περὶ τῶν συλλογῶν αὐτῶν πρβλ. W. Regel, Analecta Byzantino — Russica. (Petropoli 1891) σ. CXIII, CLIV— Α. Π. Κεραμέως, Ἱεροσολ. Βιβλιοθ. Α΄, 466—468 J. F. Malischewsky, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς (Ρωσσιστὶ) τόμος Α΄, Β΄, (Κίεβ 1872) — Γερ. Γ. Μαζαράκη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν «Ἐκκλ. Φάρῳ» Ἀλεξανδρείας, τόμ. ΚΖ΄ (1928), σελ. 9 ἑξ. — Γερμανοῦ Γρηγορᾶ, Μελέτιος Πηγᾶς ἐν Περιοδ. «Πανδώρα» Ἀθηνῶν τόμ. Θ΄, σελ. 255 ἑξ — Ἀγαθαγγέλου Νινολάκη (τοῦ εἶτα Ἐπισκόπου Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου) : Μελέτιος Πηγᾶς, (Χανιὰ 1903) — Τοῦ αὐτοῦ : Ἡ πρὸς τοὺς Κρῆτας ἀλληλογραφία Μελετίου τοῦ Πηγᾶ (Χανιὰ 1903). — Ν. Φιλιππίδου, Ἀναμνηστικὸν ἐπὶ τῇ τριακοσιετηρίδι Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, ἐν Περιοδ. «Ἑλλήνιον» (Κάϊρον 1903), σελ. 30 ἑξ — E. Legraud, Lettres du Meletius Pigas antérieures à sa promotion au Pariarcat. Paris 1903). Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Ὁ ὑπ᾿ ἀριθμ. 353 κῶδιξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τῶν Ἰβήρων, περιέχων συγγράμματα τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, «Ἐκκλ. Φάρος», Ἀλεξ. ΙΔ΄. (1915), σελ 129—133. Τοῦ αὐτοῦ : Σχέσεις Ὀρθοδόξων καὶ Λατίνων κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα (Ἀθῆναι 1925) — Τοῦ αὐτοῦ : Ἐπιστολαὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, ἐν «Ἐκκλ. Φάρ.» ΣΤ΄. (1910), σελ. 212 ἑξ — Λόγους Μελετίου τοῦ Πηγᾶ ἐξέδ. αἱ «Ἐκδόσεις Πηγὴ Ὀρθοδόξου βιβλίου», ἐπιμελείᾳ Κ. Γ. Βαλέτα (κατὰ τὸν Ἀθηναϊκὸν κώδικα) ὑπὸ τὸν τίτλον : «Μελέτιος Πηγᾶς, Χρυσοπηγὴ Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας περίοδος κ.τ.λ.», ἔνθα ἐν σελ. 404 γίνεται μνεία καὶ ὁ παρὼν κῶδιξ ὑπ᾿ ἀριθμ. 46 τῆς Ἱ. Θεολ. Σχολῆς «Ὁ Χαλκιτνός». Ἐπιστολὰς Μελετίου τοῦ Πηγᾶ βλ., σὺν ἄλλοις, τρεῖς καὶ ἐν τῷ ὑπ᾿ ἀρ. 112 Χειρογρ. Ἱ. Θεολ. Σχολῆς καὶ τριακοσίας εἴκοσιν ἐν τῷ ὑπ᾿ ἀριθμ. 120 Χειρογρ. Ἱ. Θεολ. Σχολῆς Χάλκης.

3) «Τῶν Φώτων. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παρεγένετο ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας».

Ἀρχ. : «Ταῦτα ἡμῖν ἐκ τοῦ ἱεροῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου».

4) «Τῇ Κυριακῇ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου εἰς τό, Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι».

Ἀρχ. : «Ἀγὼν ἄγεται παρ' ἡμῖν (ἄνδρες ἀδελφοὶ) οὐ τῶν ὀλυμπίων ἐκείνων καὶ τῶν ἰσθμίων ἀγώνων.... .....».

5) «Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου εἰς τό, Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς...».

Ἀρχή : «Τῆς μετανοίας τὸν καλὸν ἀγῶνα διανύει σήμερον ἄσωτος παῖς...........».

6) «Τῇ Κυριακῇ τῆς ἀποκρέως (sic). Εἰς τό, Ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου».

Ἀρχ. : «Τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ σωτῆρος...........».

7) «Κυριακὴ Β΄. τῶν ἁγ. νηστειῶν. Εἰς τό, Εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Καπερναούμ».

Ἀρχ. «Τοῦτό ἐστιν, ὃ σήμερον ἐκ τοῦ ἱεροῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου».

8) «Κυριακὴ Τρίτη τῶν νηστειῶν. Εἰς τό, Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν...........».

Ἀρχ. : «Ταῦτα ἡμῖν σήμερον ὁ Σωτήρ...........».

9) «Τῇ κε΄. τοῦ Μαρτίου, ἥτις ἔλαχε τὸ δ΄. σάββατον τῶν ἁγίων νηστειῶν, εἰς τὸ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, συνέλαβεν ἡ Ἐλισάβετ......».

Ἀρχ : «Παρθένος ἡμῖν πρόκειται σήμερον ἀρρήτοις θείας σοφίας ὑπηρετοῦσα μυστηρίοις..............».

10) «Τῇ Κυριακῇ Τετάρτῃ τῶν ἁγίων νηστειῶν, τῇ ἐπαύριον νῦν τυχούσῃ τοῦ Σαββάτου τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, εἰς τό, Ἄνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ γονυπετῶν κ.τ.λ.».

Ἀρχ : «Χθὲς κατὰ τὴν εὐαγγελίσημον (sic) ἡμέραν......».

11) «Κυριακὴ Ε΄. τῶν νηστειῶν, ἐκ τοῦ κατὰ Μάρκον, εἰς τό, Παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τοὺς δώδεκα μαθητάς..............».

Ἀρχ. : «Ἡ κακία καταδραμοῦσα τῆς ἡμετέρας φύσεως....... »

12) «Τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, εἰς τό, Πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα....»

Ἀρχ. : «Τόσον μᾶς λέγει σήμερον ὁ θεῖος Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης»

13) «Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Ε΄· τὴν νύκτα, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοι λαοῦ».

Ἀρχ. : «Κλεῖδα τῆς ἀβύσσου τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ».

14) «Τοῦ δευτέρου ἔτους. Τῶν Φώτων».

Ἀρχ. : «Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου..............».

15) «Τῇ Κυριακῇ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν, κεφ ιη».

Ἀρχ. : «Τόσον ἔχομεν σήμερον ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν ἱεροῦ Εὐαγγελίου..............».

16) «Τῇ Κυριακῇ τοῦ Ἀσώτου ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν, κεφ· ΙΕ΄».

Ἀρχ. : «Ἡ τῶν κατὰ τὸν ἄσωτον υἱόν.............».

17) «Τῇ Κυριακῇ τῆς ἀπόκρεω, ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον κεφ. ΚΕ΄· εἰς τό, Ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου».

Ἀρχ. : «Ἃ μεν οὖν σήμερον ἡμῖν ὁ θεῖος εὐαγγελίζεται Ματθαῖος..»

18) «Κυριακὴ Β΄· τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἐκ τοῦ κατὰ Μάρκον, κεφ. 6΄. εἰς τό, Εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Καπερναούμ............».

Ἀρχ. : «Καθηδύνει τὰς ψυχὰς καὶ τὸ ὅλον ἄνθρωπον τὰ θεῖα λόγια.............».

19) «Τῇ γ΄· Κυριακῇ τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἐκ τοῦ Μάρκου, κεφ. η΄, εἰς τό, Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν».

Ἀρχ. : «Εὐθυμεῖν ἡμᾶς προτρεπόμενος ὁ λόγος.......... ..».

20) «Τῇ δ΄. Κυριακῇ τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἐκ τοῦ κατὰ Μάρκου κεφ. θ΄.. εἰς τό, Ἄνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ γονυπετῶν........».

Ἀρχ. : «Τὰ χαλεπὰ πάθη, αἱ πολλαὶ ἀνάγκαι τῆς ἡμετέρας φύσεως..»

21) «Τῇ Ε΄· Κυριακῇ τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἐκ τοῦ κατὰ Μάρκον κεφ. ι΄, εἰς τό, Παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τοὺς δώδεκα μαθητὰς Αὐτοῦ.....».

Ἀρχ. : «Ὅσα μὲν οὖν περὶ μετανοίας ἔδει εἰπεῖν............».

22) «Τῇ κε΄ τοῦ Μαρτίου μηνός, ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν, κεφ. α΄, εἰς τό. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ Ζαχαρίου...».

Ἀρχ. : «Γαβριὴλ μὲν ὁ ἄγγελος εἰς Ναζαρὲτ ἐξ οὐρανοῦ τὴν Παρθένον εὐαγγελίζεται»·

23) «Τῇ Κυριακῇ τῶν Προπατόρων, ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν, κεφ. ιδ΄. εἰς

τό, "Ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα ....».

Ἀρχ. : «Πανηγυρίζοντά με τρίτην ἤδη σήμερον ἡμέραν ἄγει μεθ' ὑμῶν...........».

24) «Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ιβ'., αφπζ' ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σπυρίδωνος — ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην κεφ. ι'„ εἰς τό, ἐγώ εἰμι ἡ ἡ θύρα δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ............».

Ἀρχ. : «Μεγάλης ἡμῖν εὐφροσύνης γίνεται σήμερον πρόξενος....»

25) «Τῇ ἑορτῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως».

Ἀρχ. : «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ............».

26) «Ἐλθόντες εἰς Χίον κατὰ τὴν ζ'. Νοεμβρίου τῇ Κυριακῇ ζ'. Λουκᾶ παρακληθέντες οὕτως εἴπομεν, Κυριακὴ Λουκᾶ ζ'„ κεφ. η'. Ματθ. θ', Μάρκ. ε'. εἰς τό, Ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀνήρ τις ᾧ ὄνομα Ἰάειρος».

Ἀρχ. : «Πολλῶν ὄντων τῶν τὴν Ἐκκλησίαν ταραττόντων καὶ χειμαζόντων».

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου τούτου ἄνωθεν σεσημείωται, δι' ἄλλης χειρός, «Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας περίοδος Μελετίου Ἀλεξανδρείας....».

27) «Ἐν Χίῳ δευτέρα„ ἔτυχε δὲ Κυριακὴ θ'. Λουκᾶ, εἰς τό, Νομικός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ ἐκπειράζων αὐτὸν καὶ λέγων............».

Ἀρχ. : «Ὅτι μὲν οὖν τὸν λόγον εἰς τὸ ἱερόν, ἢ τί οὖν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν...........».

28) «Κυριακὴ α'. τῶν ἁγίων νηστειῶν„ εἰς τό, «Ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν............».

Ἀρχ. : «Ἄλλην ἐγὼ σήμερον εἰκόνων ἄλλων ἱερῶν ἀνακαίνισιν ὁρῶ περὶ ἣν ἡ Ἐκκλησία πανηγυρίζει τῇ ἑαυτῆς ἀνακαινίσει, καθάπερ ἐκείνων τῇ ἀναστηλώσει τερπουσῶν τὰς τῶν εὐσεβῶν διανοίας................».

(43) ΑΡΙΘΜ. 47

Ὀνομασία

Γερασίμου τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας λόγοι δέκα.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης κοινὸς 0,28Χ0,20. Φύλλα 98· Στίχ. σελ. 30 Γραφὴ καλή· Διατήρησις ἀρίστη· Στάχωσις μετρία.

Περιεχόμενον

Περιέχει δέκα λόγους «εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ 98 β σεσημείωται :

«αὕτη ἡ βίβλος ὑπῆρχεν σαμουὴλ πατριάρχου ἀλεξανδρείας, ἣν ἀντέγραφον διὰ προσταγῆς τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου ἰωάννου νικολάου ἀλεξάνδρου βοεβόδα εἰς τὰς ἡμέρας τῆς πρώτης αὐθεντείας τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος καὶ εἰς τὸ ἀνόμαλον (sic) καιρὸν μετοικίζοντας (sic) τὴν αὐτοῦ ὑψηλότητα οἱ ἀντίπαλοι εἰς οὐγκαρίαν, ἔμεινεν ἀτελὴς ἡ βίβλος· τούτους δὲ τοὺς δέκα λόγους ὁποῦ ἀντέγραψα ὅποιος τοὺς ἀναγινώσκει ὡς δεηθῇ δέομαι κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ κωνσταντίνου ἰωαννίτου ποστελνίκου χρηματίσαντος ἐν ἡμέραις ἰωάννου ἀλεξάνδρου βοεβόδα. καὶ καπετάνου ρουσίου δεβέδε ἐν τῇ β ᾳ αὐθεντείᾳ τῆς αὐτοῦ ὑψ(ηλότητος) καὶ τζαούση ἀπρόδων ἐν ἡμέραις τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κωνσταντίνου βοεβόδα».

(44) ΑΡΙΘΜ. 48·

Ὀνομασία

Θεοφάνους Μητροπολίτου Νικαίας (34) Λόγοι Ε'.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης κοινὸς 0,22Χ0,16,5· φ. 126, στίχοι σελ· 28—29. Μελάνη μαύρη· Γραφὴ ἄτεχνος ἀλλ' εὐανάγνωστος. Στάχωσις νεωτάτη καὶ οὐχὶ καλή· Ἐκ τῶν 126 φ· τὰ 6 ἄγραφα (2 ἐν ἀρχῇ καὶ τέσσαρα ἐν τῷ τέλει)·

---

134) Κατὰ τὸν α'· ἥμισυ τοῦ ΙΔ'· αἰῶνος γεννηθεὶς καὶ εἰς τὸν Κλῆρον εἰσελθὼν προήχθη εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Νικαίας περὶ τὸ 1348 (πρβλ· Γεδεὼν Μ. «Νικαίας Ἐκκλησία», Ἐκκλ. Ἀλήθ. 1913, σελ· 21—24, τοῦ αὐτοῦ : Νικαίας Ἀρχιερεῖς, Ἐκκλ· Ἀλήθεια 1912— Μ. Μυσταχίδου : Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, σελ. 207— Ἀλεξούδη Ἀνθίμου : Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι ἐν («Νεολόγῳ», 7 Μαΐου 1881). Ἦτο γόνιμος ἀντιρρητικὸς συγγραφεύς· Ἐκδεδομέναι εἶναι τρεῖς μόνον ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἱ· Κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Νικαίας (ἐν τῇ Ἑλλ. Πατρολογίᾳ Migne, τόμ. 150, στήλ. 280—352 μετὰ προοιμίου λατινιστί). Ἐν αὐταῖς συμβουλεύει νὰ φυλάττωνται τοὺς βαρλααμικούς· Ἡ τρίτη ἐπιστολὴ εἶναι μικρὸν ἐγχειρίδιον τῆς βυζαντινῆς δογματικῆς· Ἔκδοσις ἀρχικὴ ὑπὸ C. Ponce de Leon, Theophanis archiepiscopi Nicaeni quae exstant opera... ἐν Ρώμῃ 1590 ἀνατύπωσις παρὰ Migne. Patr. gr. 150, 288—350. Εἰς τὴν ἔριν τῶν ἡσυχαστῶν ἀναφέρονται τρεῖς πραγματεῖαι : Περὶ τοῦ ἐν Θαβορίῳ φωτός, δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Λατῖνον Πατριάρχην Κων)πόλεως Παῦλον, δύο διάλογοι. Ὡσαύτως ἔγραψεν ὀκτὼ βιβλία κατὰ Ἰουδαίων, τρία κατὰ Λατίνων, πραγματείαν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἄλλην περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως, περὶ τῆς ἀϊδιότητος τοῦ κόσμου κ. ἄ· πολλά. Ταῦτα εὑρίσκονται εἰς πολλὰ χειρόγραφα. (Πρβλ. Fabricius Bibl. gr. 11, 221 ἑ· Χωρία ἐκ τῆς κατὰ Ἰουδαίων πραγματείας παρὰ Λέοντι Ἀλλατίῳ, Contra Hottingerum, ἐν Ρώμῃ 1661, σελ· 187—191, De synodo Photiana σελ· 541. Πρβλ· Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ἱστορίαν παρὰ Migne Patr. gr. 153, 129, 161. Οἱ 5 λόγοι τοῦ ὡς ἄνω περιγραφομένου χειρογράφου (ἀριθ. 48 Ἱ· Θεολ. Σχολῆς) οὐκ εἰσὶν ἐκδιδομένοι ὑπὸ τοῦ Migne.

Περιεχόμενον

1) (φ. 1—13 β) : «Θεοφάνους μητροπολίτου νικαίας λόγος Αος ἀποκρινόμενος πρὸς ἐρώτησίν τινα κακούργως καὶ περιέργως προβεβλημένην παρά τινος, κατὰ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ τοῖς ἀποστόλοις ὀφθέντος θειοτάτου φωτός· ἐπιλύων δὲ καί τινας ἀναγκαίας ζητήσεις, ἐν ᾧ καὶ περὶ θείας οὐσίας καὶ κοινωνίας».

Ἀρχ. : «Καὶ παντὸς μὲν ὁτουοῦν ζητήματος εὕρεσις, δυσχερής τε ἐστιν............».

2) (φ. 14—35 α) : «Λόγος βος ἐχόμενος μὲν καὶ αὐτὸς τοῦ αὐτοῦ τῷ πρώτῳ σκοποῦ, ἐπιλύων δὲ καὶ τὴν ἀπορίαν τοῖς ζητοῦσι περὶ τῆς θείας χάριτος· πῶς ἁπταμένη πάντων τῶν ἑαυτῆς ἀξίων, οὐκ ἐν ἑκάστῳ τῶν πάντων ὁμοίως πάσας τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας διαδήλοις καθίστησιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ διαφορᾶς τε καὶ τάξεις θεωρίας θείας καὶ ἑνώσεως».

Ἀρχ. : «Ἐπείπερ ἐκ τῶν πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένων ἀνέκυψεν ἀπορία τις.............».

3) (φ. 35 α—50 α) : «Λόγος τρίτος ἀπαντῶν πρὸς τὸ φερόμενον καθ' ἡμῶν παρὰ τῶν ἀκινδυνιανῶν αἱρετικῶν ῥητὸν τοῦ θείου μαξίμου τὸ λέγον τῷ ἐν τῷ θαβωρίῳ θειότατον φῶς σύμβολον εἶναι καὶ ἀποδεικνὺς τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ σύμβολον καὶ ἀλήθεια».

Ἀρχ. : «Περὶ λύσεών τινων ἀπόρων καὶ ζητημάτων τῆς παρούσης πραγματείας.........».

4) (φ. 50 α—70 β) : «Λόγος τέταρτος, ἀνατρέπων τὴν ἀντεσαγομένην παρὰ τῶν ἀκινδυνιανῶν ἀπάντησιν περὶ τοῦ ἐν ᾧ καὶ ἕτεραι περὶ τῶν τοιούτων ἀπορίαι λύσεις».

Ἀρχ. : «Ἴσως ἄν τις πρὸς τὰ λεχθέντα παρ' ἡμῖν περὶ τοῦ θείου συμβόλου πάλιν............».

5) (φ. 71—80 α) : «Λόγος πέμπτος, ἄλλη ἀπορίαν λύων ἀδοκοῦσαν καὶ ἰσχυροτέραν τῶν ἄλλων περὶ τῆς συμβολικῆς θεωρίας τῶν θείων· ἐν ᾧ λύεται ἐντελέστερον καὶ ἡ πρώτη ἐρώτησις, δι' ἣν ἡ παροῦσα γέγονε πραγματεία».

Ἀρχ : «Ἀλλὰ κἀνταῦθα πάλιν ἑτέρα τις ἀνθυπενεχθήσεται τοῖς εἰρημένοις ἀπάντησις..............».

6) (φ· 80 β—89 β) : «Θεοφάνους μητροπολίτου νικαίας ἐπιστολὴ διδασκαλικὴ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς κληρικοὺς τῆς κατ᾽ αὐτὸν ἁγίας Ἐκκλησίας, δεικνῦσα, τί ἐστι τὸ τῆς ἱερωσύνης χρῆμα, καὶ ὁποῖον δεῖ εἶναι ταύτης ἠξιωμένος». 135) (sic)

Ἀρχ : «Θεοφάνης ἐλάχιστος Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος τῶν νικαέων πόλεως ἱεραρχικῇ θείᾳ χάριτι προϊστάμενος.........».

7) (φ. 90—108 α) : «Θεοφάνους μητροπολίτου νικαίας, ἀπόδειξις δι᾽ ἐπιβουλῶν τινων ἀναγκαίων νομιζομένων, ὅτι ἠδύνατο ἐξ ἀϊδίου γεγενῆσθαι τὰ ὄντα, καὶ ἀνατροπὴ ταύτης καὶ ἔλεγχος δι᾽ ἀπάτης τῆς δοκούσης ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων ἀνάγκης» 136)

Ἀρχ : «Δόξειεν αἴτησιν ἴσως............».

8) (φ· 108 β—113 β) : «Παύλου τινὸς ἐπισκόπου τῆς λατίνων Ἐκκλησίας ἐπιστολή· Ζητήματά τινα δογματικὰ ἔχουσα πρὸς τὸν βασιλέα κύριον ἰωάννην τὸν καντακουζηνόν, τὸν διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντα ἰωάσαφ» 137)

Ἀρχ. : «Ὑψηλότατε καὶ σοφώτατε βασιλεῦ, ὕδωρ στενοχωρούμενον, ἄλλοις ἀναρρύγνησιν (sic) ἀγωγοὺς καὶ διεξόδους ἀνοιγεῖ............».

9) (φ. 114—120 α) : «Θεοφάνους ἐπιστολὴ διδασκαλικὴ πρὸς πάντας τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ ποιμενομένους (sic) Χριστιανοὺς περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας». 138)

Ἀρχ : «Θεοφάνης ἐλάχιστος Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, κατὰ νίκαιαν ἱερᾶς Ἐκκλησίας ἱεραρχικῇ χάριτι προεστώς».

135) Εἶναι ἡ τρίτη ἐν τῇ Πατρολογίᾳ Migne. Τόμ· 150, ἐπιστολή, στήλ· 300—320.

136) Οὐκ᾽ ὑπάρχει ἡ παροῦσα ἐν τῇ Ἑλλην. Πατρ. Migne.

137) Καὶ αὕτη ἐν τῇ Πατρολ. Migne ἐλλείπει.

138) Εἶναι ἡ Β΄· ἐν τῇ Πατρ· Migne ἐπιστολή, τόμ. 150, στήλ· 288 — 320.

(45) ΑΡΙΘΜ. 49

Ὀνομασία

Μακαρίου πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου ἐπωνυμίαν δὲ 139) **Καβαδίου** τοῦ **Κεφαλλῆνος** λόγος παραινετικὸς πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς ἢ κατὰ Οὐελταίρου (sic) καὶ τῶν ὀπαδῶν. Α ω΄ Β΄»

Ἐποχή

ΙΘ΄ αἰῶνος (1806)

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης κοινὸς 0,20Χ0,14 Φ 122 Στίχ. σελ. 17. Διατήρησις ἀρίστη Μελάνη μαύρη Γραφὴ καλὴ καὶ εὐανάγνωστος Στάχωσις διὰ μέλανος δέρματος κεκοσμημένου διὰ ποικίλων κοσμημάτων τετυπωμένων

Περιεχόμενον

Προτάσσεται τοῦ κειμένου προοίμιον : «Μακάριος τοῖς ἐντευξομένοις χαίρειν. Πολλῶν ὄντων τῶν ταῖς Οὐελταίροιν» (sic). Ἐν τῷ τελευταίῳ φ. 122 β «Τέλος αωϛ φευρ. κε΄»

---

139) Ὁ Μακάριος ὁ ἐπονομαζόμενος Καββαδίας, ἦτο σχολάρχης ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ ἀπὸ τοῦ 1795—1798. Ὁ ὡς ἄνω λόγος αὐτοῦ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τὸ 1802.

(46) ΑΡΙΘΜ. 51. (140)

Ὀνομασία

«Ἀλεξάνδρου τοῦ Λασκάρεως Μητροπολίτου Σιναίου καὶ Σιατίστης, λόγοι, ἐπιστολαί, ὁμιλίαι καὶ ἐπιτάφιοι λόγοι».

(47) ΑΡΙΘΜ. 52.

Ὀνομασία

«Χειρόγραφον ἀνάμικτον ἐν ᾧ περιέχονται λόγοι καὶ ἐπιστολαὶ εἰς ἁπλῆν φράσιν».

(48) ΑΡΙΘΜ. 53.

Ὀνομασία

Ἰωσὴφ Μοναχοῦ τοῦ Βρυεννίου λόγοι» 141)

140) Τὸ ὑπ' ἀριθμ. (51) χειρόγραφον τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης δὲν εὑρίσκεται σήμερον ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αἰθούσῃ τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

141) Ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος, Μοναχός, Στουδίτης, θεολόγος καὶ συγγραφεὺς τοῦ ΙΔ'.—ΙΕ'. αἰῶνος. Σύγχρονος τοῦ Δημητρίου Κυδώνη, Θεοδώρου Μελιτηνιώτου καὶ Νικολάου Καβάσιλα καὶ διδάσκαλος τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Ἑπομένως ἐσφαλμένη εἶναι ἡ χρονολογία, ἐν Α. Δημητρακοπούλου, (Ὀρθόδ. Ἑλλάς, σ. 90) καθ' ἣν ὁ θάνατος τοῦ Βρυεννίου τίθεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1431 καὶ 1438. Πρβ. M. Treu (Βυζαντ. Δελτ. 1 (1892), σελ. 95—97). Τὴν αὐτόθι δημοσιευομένην ἐπιστολὴν ἐξέδωκεν ἤδη ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, πρβλ. E. Kurtz (Βυζαντ. Δελτ 1, 332. Τὰ ἅπαντα τοῦ Βρυεννίου ἐξέδωκε

Χαρακτηρισμοὶ

Χάρτ. 0.21Χ0.15 φ. 112. Στίχ. σελ. 20. Διατήρησις οὐχὶ καλή.

Περιεχόμενον

1) «Λόγος περὶ τῆς ἡμῶν πίστεως δι' ἀξιωματικῶν ἐπιχειρημάτων δεικνύς, ὅτι πασῶν τῶν ἐγνωσμένων ἡμῖν πίστεων οὐκ ἔστι ταύτης εὐσεβεστέρα».

Ἀρχ. : «Πολλῶν οὐσῶν αἱρέσεων ἐν τῷ κόσμῳ............».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐλλείπουσιν ἱκανὰ φύλλα, ἅτι .. περιεῖχον τὸ κείμενον ὀκτὼ σελίδων τοῦ ἐντύπου (34—43, Β'. τόμ.).

2) «Λόγος, ἀναγκαίας τινὸς ἀπορίας περιέχων καὶ λυσεις περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου ἐνσάρκου οἰκονομίας».

Ἀρχ. : «Εἴ τις ἐξίσταται λογιζόμενος...... ....».

3) Ὑπόμνημα περὶ νοός, κεφαλαιώδεσι χρήσεσι διαλαμβάνον, ὡς χρὴ ἢ τοῦτον καθαίρειν. Ἐπεὶ τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ θεωρουμένων δυνάμεων, οὗτοί εἰσι τὸ κράτιστον». (sic)

Ἀρχ. : «Ὁ τὰ πάντα πληρῶν καὶ περιέχων Θεός............».

πρῶτος ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις εἰς Γ'. τόμους (Λειψία 1868—1784), εἰς τὸν Α'. τῶν ὁποίων εὑρίσκεται μακρὰ διατριβὴ περὶ τοῦ συγγραφέως.

Ὡς ἐκ τῶν χειρογράφων δῆλον γίνεται, τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ Βρυεννίου καταλειφθέντα συγγράμματα σύγκεινται ἐκ πραγματειῶν κατὰ Λατίνων καὶ βαρλααμιχῶν ἢ ἀσκητικῶν, ἐξ ὁμιλιῶν καὶ ἐπιστολῶν. Μία τῶν ἐπιστολῶν, πρὸς Μανουὴλ Ὀλόβυν ἀπευθυνομένη, παρέχει σπουδαιοτάτην ὕλην διὰ τὴν γνῶσιν τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἀποσπάσματα ἐκ ταύτης εὕρηνται ἐν Revue internationale de théologie 2 (1894) 505—511.

4) «Λόγος α΄. περὶ συντελείας, διαλαμβάνων φιλοτιμότερον (sic) καὶ περὶ τοῦ ἑπτὰ ἀριθμοῦ».

Ἀρχ. : «Μακαρίως ἐγὼ σήμερον κατὰ τοῦτο.......».

5) «Λόγος δεύτερος περὶ συντελείας, τὰς τῶν πολλῶν περὶ ταύτης δόξας ἀποκρουόμενος καὶ συμπεραίνων, ὅτι, εἰ μὴ τὸ ἐκπεσὸν ἐκεῖνο τάγμα ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς τέλεον ἀναπληρωθῇ, συντέλεια οὐ γενήσεται».

Ἀρχ. : «Χριστὸς τὸ τοῖς πᾶσι φοβερὸν καὶ παντέφορον ὄμμα...»

6) «Περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῆς ἀϊδίου μακαριότητος, λόγος πρῶτος».

Ἀρχ. : «Ἔοικεν ὁ διδάσκαλος ἐπ' ἐκκλησίας ἱστάμενος.......».

7) «Λόγος δεύτερος περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῆς ἀϊδίου μακαριότητος».

Ἀρχ. : «Τὰ μὲν ... τῶν ζητημάτων ἅπερ τῇ ἡμετέρᾳ (sic), θεοφιλίᾳ ἔναγχος ἐταμιευσάμην».

8) «Λόγος περὶ καρτερίας». 142)

Ἀρχ. : «Τρία ταῦτα ὀφείλει...........».

Ἐν τῷ τέλει τοῦ 7ου λόγου εὕρηται ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς εἰς γλῶσσαν ἀρχαίαν, γεγραμμένη διὰ χειρὸς ὅσῳ ἀνεπιτηδείου τόσῳ καὶ ἀνορθογράφου ἧς ἡ ἀρχὴ «Ποτέ μεν τῇ προγόνῳ τετρακτῇ καὶ τῇ ἐκείνῃ ἀπογόνῳ δεκάδι...........».

Ἔν τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει τοῦ χειρογράφου προσήρτηνται ἀ-

142) Οἱ 8 οὗτοι λόγοι περιέχονται ἐν τῷ Β΄. τόμῳ τοῦ ἐντύπου μετά τινας διαφοράς.

τὰ δύο φύλλα μεμβράϊνα, ἐφ' ὧν ἀναγινώσκονται Εὐαγγέλια καθημερινά. γραφέντα κατὰ τὸν Ι'. ἢ ΙΑ'. αἰῶνα.

Ἐν κεφαλίδι τοῦ 1ου λόγου γέγραπται δι' ἄλλης χειρός : «Ἰωσὴφ Βρυεννίου».

Ἐν τῷ τέλει τοῦ χειρογράφου σεσημείωται δι' ἄλλης χειρός :

«Ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ παπᾶ Γεωργίου τοῦ Προικύδου». (sic)

(49) ΑΡΙΘΜ. 54.

Ὀνομασία

Κῶδιξ ἀνάμικτος.

Ἐποχή

ΙΗ'. αἰῶνος (1714)

Χαρακτηρισμοὶ

Χάρτ. 0,14X0,10. φ. 301. στίχ. σελ. 17 καὶ 18. Στάχωσις παλαιά. Μελάνη μαύρη. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

1) «Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου περὶ τῶν ρητῶν τῶν Δυτικῶν ἁγίων, ἅπερ οἱ Λατῖνοι προφέρουσιν ἐκ τῶν παρὰ σφίσι βιβλίων, ὥς λέγουσι, τῶν λατινοφρόνων ἑρμηνευσάντων ὡς νῦν περιάδεται ταῦτα, ἀπόκρισις σύντομος καὶ περιεκτική».

Ἀρχ. : «Ἐπειδὴ Λατῖνοι καὶ οἱ τὰ αὐτὰ φρονοῦντες αὐτοῖς περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως............». 143)

143) Δὲν εὑρίσκεται ἐν τῇ Πατρολ. Migne.

2) «Γεωργίου Γεμιστοῦ πρὸς τὸ ὑπὲρ Λατινικοῦ δόγματος βιβλίον»144)

Ἀρχ. : «Τὸ ὑπὲρ Λατίνων βιβλίων (sic), τὸ εἰς ἡμᾶς ἧκον . . . . . »·

3) «Ἐκ τῆς ἀποσταλείσης Ἐκθέσεως τῆς Λατινικῆς πίστεως παρὰ τοῦ πάπα Γρηγορίου πρὸς τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως κὺρ Γερμανὸν ἐν Νικαίᾳ ἐπὶ Ἰωάννου βασιλέως Βατάτση — Δογματίζει δ' ὁ Πάπας Γρηγόριος Θ'· καὶ σὺν αὐτῷ πᾶσα ἡ τῶν λατινοφρονούντων σπεῖρα, ὅτι «Πατήρ ἐστι πλήρης Θεὸς ἐν ἑαυτῷ ὁ Υἱὸς πλήρης Θεὸς ἀπὸ τοῦ Πατρὸς γεννητῶς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πλήρης Θεὸς ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον».

Καὶ μετ' ὀλίγα : «Διότι, ὅστις οὐ πιστεύει ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ ἐν ὁδῷ ἀπωλείας ἐστίν». Καὶ ἐπὶ τὰ τέλη : «Ταύτην τὴν πίστιν ἔχομεν καὶ οὕτως ὁμολογοῦμεν, καὶ φρονοῦμεν καὶ πιστεύομεν».

Εἶτα ταῦτα δέ, Ἀντίρρησις παρὰ τῶν Ὀρθοδόξων, ἧς ἡ ἀρχή :

«Καὶ οἱ μὲν Λατῖνοι οὕτω φρονοῦσι καὶ διδάσκουσι περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου . . . . ».

Τὸ δὲ τέλος «. . . . . ἦν γὰρ ἂν μόνον ἢ προβολεύς». 145)

4) «Ἀνωνύμου περὶ θεολογίας ἢ Ἑρμηνεία τοῦ Συμβόλου, ἥτις διῃρέθη εἰς κεφάλαια δεκατρία». 146)

5) «Τοῦ Ψελλοῦ πρὸς μηχαὴλ (sic), τὸν κομνηνόν, κεφ. θεολογικὰ ἕνδεκα». 147)

---

144) Ἐξεδόθη εν τόμῳ Ἀγάπης, σελ. 216

145) Περὶ τὸ τέλος τὸ χειρόγραφον διαφέρει τοῦ ἐντύπου (βλ. Δοσιθέου, τόμ. Ἀγάπης, σελ. 367).

146) Βλ. (Δοσιθέου τόμ. Ἀγάπης, σελ. 413).

147) Ενθ. ἀνωτέρ. σελ. 490.

6) «Τοῦ σοφωτάτου Μοναχοῦ Νικηφόρου τοῦ Βλεμμύδου πρὸς τοὺς Μοναχοὺς τοῦ ἀναγερθέντος παρ' αὐτοῦ φροντιστηρίου, ἐκ τοῦ γ΄. αὐτοῦ βιβλίου περὶ πίστεως λόγος». 148)

7) «Διάλογος μεταξὺ Ὀρθοδόξου καὶ Λατίνου περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Ἄνευ ἀρχῆς, τοῦ σωζομένου ἀρχομένου «...... Ὀρθ. Πῶς οὖν οὐ δυὸ ἀρχαὶ δυσῖν (sic) ὄντων τῶν προβαλλόντων».

Ἐν ἀρχῇ τοῦ χειρογράφου ἐπὶ 19 σελίδων, ὡς καὶ ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ πολλαὶ σημειώσεις. Ἐν δὲ τῇ 472α σελ. ἀναγινώσκεται :

«αφιδ' Ὀκτωβρίου κε ἐγράφη τὰ παρόντα χειρὶ Ἀναστασίου νικοπούλου τοῦ ἐξ Ἄρτης».

(50) ΑΡΙΘΜ. 55.

Ὀνομασία

Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου 149) ὁμιλίαι καὶ διδαχαὶ (εἰς τὸ ἁπλοῦν) εἰς τὰς κυριακὰς τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου.

---

148) Ἔνθ. ἀνωτέρ. σελ. 413.

149) Μανουὴλ (Μάξιμος) ὁ Πελοποννήσιος ἦτο λόγιος κληρικὸς ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ΄. αἰῶνος καὶ ὑπογραφόμενος εἴς τινα διαφορὰν ἐκ Χίου, τῆς 5ης Αὐγούστου 1590 ὡς Πρωτοσύγκελλος τῆς αὐτόθι Μητροπόλεως. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ καὶ γόνιμος συγγραφεύς. Ἔγραψε, σὺν ἄλλοις : α) ὁμιλίας εἰς πάσας τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, β) κατήρτισε συλλογὴν διαφόρων Προφητικῶν χωρίων τῆς Π. Δ. μαρτυρούντων τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Κυρίου, γ) βιογραφικὴν πραγματείαν περὶ Μάρκου Μητροπολ. Ἐφέσου καὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου καὶ κατὰ Γεμιστοῦ καὶ Βησσαρίωνος,

Ἐποχή.

ΙΖ΄ αἰῶνος (1614)

Χαρακτηρισμοί.

Χάρτ. βομβύκινος. φ. 355 Στίχοι σελ. 24 Στα
χωσις οὐχὶ καλή. Μελάνη μαύρη Γραφὴ εὐανάγνωστος, ἀλλ᾽ ἀνορθο
γραφος.

Ὁ Κῶδιξ διήρηται εἰς ὀκτάδια με΄. σεσημασμένα ἄνωθεν ἀπὸ το
α΄—με΄., ἐκ τούτων τὸ μὲν α΄. (ἐφ᾽ οὗ τὸ προοίμιον καὶ ὁ πίναξ) τετρα
φυλλον, τὸ δὲ με΄ τὸ καὶ τελευταῖον ἑπτάφυλλον.

Περιεχόμενον

Περιέχει α) ΙΒ΄ ὁμιλίας. Προηγεῖται τούτων «Προοίμιον», ο
ἡ ἀρχὴ «Ἔπρεπε καθὼς λέγει ὁ μέγας Χρυσόστομος εἰς τὰ προλεγόμεν
τῆς ἐξηγήσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου». β) ΙΣΤ΄. διδαχὰς εἰ
τὰς Κυριακὰς τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, καὶ γ) ΙΣΤ΄ Διδαχὰ
εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου.

ἥτις ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ρώσσου Ἀρσενίου ἐν Μόσχᾳ τῷ 1866. (Πρβλ. Βυζ. Δελ
4 (1895) 371 ση. Ἓν ἐκ τῶν ἔργων του, ἐν ᾧ ἀπαντᾷ εἰς 10 ζητήματα πρ
τεθέντα αὐτῷ ὑπό τινος Δομινικανοῦ Φραγκίσκου ἐξέδ. τὸ πρῶτον ὁ Le Moyn
ἐν Varia sacra 1 (ἐν Leiden 1885) 268—293 (οὐχὶ πλῆρες), ἀνατύπωσις
τῇ Ἑλλ. Πατρολ. Migne 140, 469—481 (ἐσφαλμένως ὡς σύγγραμμα τ
ΙΓ΄. αἰῶνος).

(51) ΑΡΙΘΜ. 56

Ὀνομασία

«Θεοφάνους τοῦ Κεραμέως 50) Ἀρχιεπισκόπου Ταυρομενίας, ὁμιλίαι ἑξήκοντα».

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0·23X0,17. φ. 260. Στίχοι σελ. 22. Γραφὴ καλὴ ἀλλ' ἀνορθόγραφος.

---

150) Θεοφάνης Κεραμεύς: Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μετὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ ἅμα τοῦ φέροντος αὐτὸ ὡς Ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐν Σικελίᾳ Ταορμίνης (Ταυρομενίου) ἐξέδωκεν ὁ Fr. Scorso ἐν Παρισίοις τὸ 1644 τὴν μεγίστην ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν βυζαντινὴν συλλογὴν ὁμιλιῶν εἰς τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς. Δυστυχῶς ὅμως τὰ κατὰ τὴν περισπούδαστον ταύτην συλλογὴν δὲν ἔχουσιν οὕτως ἁπλῶς, ὡς ὑπέλαβον ὅ τε πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ἔτι αὐτῆς ἐκδότης Γρηγόριος Παλαμᾶς, μοναχὸς τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἱ. Μονῆς τοῦ Παναγίου Τάφου (τὸ 1860). Ἐν τοῖς χειρογράφοις φέρεται αὕτη ἐν ἄλλῳ μικροτέρᾳ καὶ ἐν ἄλλῳ μεγαλειτέρᾳ ὑπὸ ἓν τῶν ἑξῆς ἓξ ἢ ἑπτὰ ὀνομάτων, τοῦ Θεοφάνους, Ἰωάννου, Φιλίππου, Γρηγορίου ἢ Γεωργίου Νικηφόρου ἁπάντων τὴν ἐπίκλησιν Κεραμέων. Ὁ κῶδιξ τῆς Μαδρίτης ὑπ' ἀριθμ. 16 (33), ἀποδίδει συγκειμένην ἐν αὐτῷ ἐξ ἐνενήκοντα καὶ μιᾶς ὁμιλιῶν, ὧν ἑξήκοντα δύο μόνον εἶναι ἐκδεδομέναι, εἴς τινα Φιλάγαθον φιλόσοφον. Ὁ Scorso ταυτίζει τὸν Γρηγόριον πρὸς τὸν Θεοφάνην, ὅπερ ἀπεδοκίμασεν ὁ Μομφωκών, ὁ δὲ J. Iriarte ὑπέλαβε τὸ Φιλάγαθος ὡς τὸ μοναχικὸν ὄνομα τοῦ Θεοφάνους, ὅπερ ἀπέκρουσεν ὁ Βιλοαζών. Ἀλλ' ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ γνώμη, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ταυρομενίου Θεοφάνης Κεραμεὺς εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν ὁμιλιῶν τούτων, μέχρις οὗ ἀπέδειξεν ὁ Lancia di Brolo STORIA DELLA CHIESA IN SICILIA 2. (Palermo 1884) 459—492, ὅτι εἶναι ἔργον ὁμωνύμου τινὸς Ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐν Καλαβρίᾳ πόλεως Ρωσάννου (ιβ'. αἰών). Ἔκτοτε αὖθις εἵλκυσε τὴν προσοχὴν ὁ P. Batiffol, (L'abbaye de Rossono, Paris 1891 XXXI, 3656), εἰς δεύτερον χειρόγραφον τοῦ Ἰωάννου Φιλαγάθου, μοναχοῦ καὶ φιλοσόφου, μαθητοῦ δὲ τοῦ ἐκ Καλαβρίας ἡγουμένου Βαρθολομαίου, ἐν τῷ κώδικι τοῦ Βατικανοῦ 2006, ἐξενεγκὼν τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἡ συλλογὴ ἐξ ἡμισείας ἀνήκει εἰς τοὺς δύο τούτους συγγραφεῖς, τὸν Θεοφάνην Κεραμέα

Περιεχόμενον

1) Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰνδίκτου.

Ἀρχ. : «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ καταξιώσας ἡμᾶς διαδραμεῖν τὴν κυκλικὴν τοῦ χρόνου............».

2) Κυρ. ια΄. Ματθ. «Περὶ τῆς παραβολῆς τῶν μυρίων ταλάντων».

Ἀρχ. : «Οἱ παιδοτρίβαι κατὰ τῶν νέων διδάσκαλοι...........».

3) Κυρ. πρὸ τῆς Ὑψώσεως. Εἰς τὸ Γ΄ κεφ. τοῦ Ἰωάννου.

Ἀρχ. : «Φέρε σήμερον, ὦ θεοφιλέστατον ἄθροισμα τῆς τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ ἀνυψώσεως...........».

Ἀρχιεπίσκοπον Ρωσσάνου καὶ τὸν Ἰωάννην Φιλάγαθον. Ὅθεν πρωτίστως ἀπαιτεῖται νὰ ἐξετασθῇ μεθοδικῶς τὸ ἄφθονον ὑλικὸν τῶν χειρογράφων. Ἡ ἔρευνα δὲ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2006 κώδικος τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοῦ τῆς Μαδρίτης 16 (33), ἵνα βεβαιωθῇ, ἂν ἀρκεῖ νὰ διακριθῶσιν αἱ ὁμιλίαι τοῦ μοναχοῦ Φιλαγάθου καὶ τοῦ Θεοφάνους Κεραμέως ἢ ἂν πρέπει καὶ ἄλλα ὀνόματα νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν. Σημειωτέον ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν ἐκδιδομένων ὁμιλιῶν ἀποδεικνύονται ὡς τὸ ἔργον ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἅτε ὅμοιαι κατὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ συγγενεῖς κατὰ τὸ ὕφος ἐν ταῖς τοπικαῖς φράσεσιν, ἔτι δὲ καθόσον ἔχουσι πηγὰς τοὺς αὐτοὺς Πατέρας, τὸν Μάξιμον, τοὺς τρεῖς Καππαδόκας, τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας, ἀσκητικούς τινας καὶ Συμεὼν τὸν μεταφραστὴν ὡς νεώτερον πάντων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

Ἔκδοσις ἀρχικὴ ὑπὸ F. Scorso, Παρίσιοι 1644. (ἀνάτ. παρὰ Migne 133, 136, 1088. – Δευτέραν ἔκδοσιν ἔκαμεν ὁ Γρηγ. Παλαμᾶς «Τοῦ σοφωτάτου Θεοφάνους... ἀρχιεπισκόπου Ταυρομενίου τῆς Σικελίας ὁμιλίαι, Ἱερουσαλὴμ 1860 (κατὰ τὸ χειρόγραφ. τῆς Ἱερ. Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης ὑπ' ἀρ. 56).

151) Ἐκ τοῦ χειρογράφου ἐλλείπουσιν αἱ ὁμιλίαι ια΄, νε΄ καὶ ξγ΄, αἱ ἐν τῷ ἐντύπῳ τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1860 ἐκδοθέντι ὑπάρχουσι. Παραβληθὲν δέ πως τὸ χειρόγραφον μετὰ τοῦ ἐν τύποις τούτου, εὑρέθη ἐλλιπές, οὐχὶ μόνον προτάσεων, ἀλλὰ καὶ ὅλων χωρίων.

4) Σεπτεμβρ ιδ΄. Εἰς τὴν Ὕψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ.

Ἀρχ. : «Ὁρῶ σήμερον τοῦ μεγάλου τοῦ δὲ ναοῦ τὸν σεβάσμιον ὄροφον τὴν οὐρανίαν μιμούμενον»..........

5) Κυρ. α΄. εἰς τὸν Λουκᾶν. Λόγ. α΄. «Ἐπειδήπερ ἀρχὴν εἰλήφει σήμερον ἀναγινώσκεσθαι».

6) Λόγος ϛ. «Περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας».

Ἀρχ. : «Ἄλλην ὑπόθεσιν ὡρμημένος προοίμιον τοῦ λόγου........».

7) Λόγος ζ΄. «Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου εἰς τὸν Λουκᾶν».

Ἀρχ. : «Οἱ τὰς μικρὰς ἀποδημίας κατ' ἐμπορίαν πλούτου στελλόμενοι.............».

8) Λόγος η΄. «Περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶνα»(sic).

Ἀρχ. : «Ἐπέχει μου τὴν γλῶτταν ἡ νόσος τοῦ σώματος, λύει δὲ ταύτην ὁ πόθος τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος........».

9) «Εἰς τὸν πλούσιον καὶ εἰς τὸν Λάζαρον».

Ἀρχ. : «Πάλιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνυπόστατος σοφία καὶ δύναμις.....».

10) «Περὶ τοῦ σεισμοῦ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ μεγάλου Δημητρίου».

Ἀρχ. : «Δι' τῆς προφάσεως σήμερον συνέλευσιν ἄγομεν, προτίθησι γὰρ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος............».

11) Εἰς τό, «ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός».

Ἀρχ. : «Καὶ χρεωφειλέτης εὐχάριστος, κἂν μηδεμίαν ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ φέρει τὴν ὄχλησιν.............».

(Συνεχίζεται)

Παραδρομή: Ἐν σελ. 122ᾳ σειρᾷ 3ῃ ἀντὶ Σιναίου ἀνάγνωθι Σισανίου.

Η ΕΠΙΕΙΚΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΙ (*)

Ἡ ἄφεσις διὰ τοῦ Ἱερέως.

Τινὲς τῶν Διαμαρτυρομένων ἐστήριξαν τὰς περὶ ἀνεξαρτήτου συμφιλιώσεως ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας θεωρίας των εἰς μεμονωμένα χωρία χρυσοστομικά. Καὶ κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ μυστηριακὴ συγχώρησις ἀποτελεῖ μεταγενεστέραν ἐπινόησιν.

Ἡ ἀραιὰ μνεία τοῦ ἐνδιαμέσου ἱερέως πλήρως θὰ δικαιολογηθῇ ἐὰν ὁ σημερινὸς ἐρευνητὴς ἐνθυμηθῇ ὅτι ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κόσμου πρὸς τὴν προφορικὴν Ἐξομολόγησιν εἶχε κλονισθῇ. Τὸ ἀπόρρητον, τὸ ὁποῖον ἑλκύει τόσας πονεμένας ὑπάρξεις εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ Ἐξομολόγου δὲν ἐτηρήθη. Αὐτὴ ἡ διάδοσις ἐκυκλοφόρει ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πατριάρχου Νεκταρίου, μετὰ τὸ σκάνδαλον τῆς ἐξομολογήσεως τῆς εὐγενοῦς ἐκείνης κυρίας. Ἦτο ἀνάγκη ν' ἀποκατασταθῇ πάσῃ θυσίᾳ ἡ κλονισθεῖσα ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ, τὸ σκανδαλισθὲν ποίμνιον νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν πίστιν του, ὅτι τὰ ἐξαγορευόμενα δὲν δημοσιεύονται καὶ ὅτι τὰ μυστικὰ ἐκχεόμενα μένουν θαμμένα εἰς τὸν τάφον τῆς ἀπολύτου ἐχεμυθείας.

Ἀπὸ καθαρῶς ψυχολογικοὺς λόγους, τὸ κύριον ἐμπόδιον ἵστατο αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἐξομολόγου, τὸ ἀνθρώπινον δηλαδὴ στοιχεῖον. Πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ πολὺς κόσμος νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ παρουσία του οὐδένα φόβον διαπομπεύσεως ἔκρυπτε; Καθ' ὃν τρόπον ὁ σύγχρονος ἱεροκήρυξ θὰ ἐδίδασκε τοὺς διστακτικούς, ὅτι ὁ Ἱερεὺς σχεδὸν εἶνε ἀφανὴς διακούσης τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ ὅτι ὁ κύριος Ἀκούων τὰ μυχαίτατα τῶν καρδιῶν, καὶ ὁ μόνος παριστάμενος εἶνε ὁ Χριστός, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀκριβῶς φέρεται καὶ ὁ ἱ. Πατήρ. Τὴν παρέμβασιν τοῦ Ἐξομολόγου θέτει εἰς δευτέραν μοῖραν. Ὅλην τὴν βαρύτητα θέτει εἰς τὸν συγχωροῦντα Θεόν. Θεὸς ὁ ἀκούων. Θεὸς ὁ βλέπων. Θεὸς ὁ ποιούμενος τὴν διάγνωσιν καὶ ἐπιβάλλων τὰ ὑγιεινὰ ἐπιτίμια. Θεὸς ὁ τύπτων καὶ ἰώμενος. Οὐδεμία ἑπομένως ἐπιφύλαξις καὶ δισταγμὸς χωρεῖ, ἵνα μὴ πληγωθῇ ἡ αἰδημοσύνη. Ἀφοπλίζεται ὁ ἔνοχος ἀπὸ κάθε δικαιολογίαν καὶ πρόφασιν, ὅτι συστέλλεται ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Ἱερέως.

---

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ Α'. τεύχους 1961, σελ. 27.

Πάντοτε ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὁ ἴδιος, ὅπως βλέπομεν. Αἱ αὐταὶ ἐπιφυλάξεις, ἡ ἰδία διστακτικότης περὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ Ἐξομολόγου, ὥστε πολλάκις νὰ ἐκλαμβάνεται ἡ φωτισμένη διαγνωστική του ὡς ἔρεβος, καὶ ἡ ἀναρρωτική δίαιτα ὡς ἐξευτελισμός. Φράσεις χρυσοστομικαὶ οἷαι «Μὴ γὰρ βαρύ τι καὶ ἐπαχθὲς παρ᾿ ἡμῶν ἐπιζητεῖ; Συντριβὴν καρδίας, λογισμοῦ κατάνυξιν, ὁμολογίαν πταίσματος, προσεδρίαν συνεσταλμένην...» δὲν παύουν νὰ ἀποτελοῦν τὰ μόνα ἀντιφάρμακα τῆς ἰδιαιτέρας πληγῆς τοῦ ἁμαρτήσαντος, περιδεῶς ἱσταμένου καὶ τὸ μοναδικὸν ἰατρεῖον χαρακτῆρος ἀτομικωτέρου καὶ μυστικωτέρου.

Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἂν καὶ κρύπτῃ εἰς τὸ ἡμίφως τὸν Ἱερέα, ὅμως περιγράφει διὰ μακρῶν τοὺς εὐεργετικοὺς καρποὺς τῆς θεραπευτικῆς συμβολῆς του. Ἀξιοποιεῖ τὴν ἐντονωτέραν ἠθικὴν δύναμιν τοῦ ἐλέγχου πρὸς ἐπανόρθωσιν σφαλμάτων καὶ ἀταξιῶν. Διὰ τῶν πατρικῶν ἐπιπλήξεών του ἀνοίγεται ἡ κλειστὴ χεὶρ τοῦ φιλαργύρου καὶ τὸ ξένον ἐπιστρέφεται εἰς τὸν κύριόν του, δηλαδὴ εἰς τοὺς πτωχούς. Ἡ συγχώρησις ἐπακολουθεῖ τὴν ἔχθραν. Ἡ τιμιότης τὴν ἀτιμίαν. Ὑποχρεώνει τὸν ἐξομολογούμενον νὰ ἐξοφλήσῃ μύρια κρυφὰ χρέη τῆς συνειδήσεως. Καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ πλησιάσῃ τὰ οὐράνια ἀγαθά, ἐὰν πρὶν δὲν διορθώσῃ, καθόσον δύναται, ὅσα κακὰ ἔπραξεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐνῶ ἡ ἄνευ τοῦ Ἱερέως ἀνορθωτικὴ προσπάθεια ἀναχαιτίζει μὲν τὴν χεῖρα, ἐγκαταλείπει ὅμως τὴν καρδίαν.

Ὅ,τι ψυχολογικῶς ἀποφεύγει ὁ ἔνοχος εἶνε ὁ φόβος μὴ ἐκτεθῇ, μὴ χάσῃ τὴν ὑπόληψίν του, μὴ γνωρίσῃ ἄλλος ὅ,τι ὁ ἴδιος γνωρίζει καλῶς, μὴ ἐλεγχθῇ καὶ ταραχθῇ ψυχικῶς. Ἀλλ᾿ εἶνε κανὼν τῆς δικαιοσύνης ὅτι ὁ ἁμαρτήσας ὀφείλει ν᾿ ἀναλάβῃ ὅλον τὸ βάρος τῶν πράξεών του, μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα. Καὶ τὰ ἐπακόλουθα εἶνε κατάστασις αἰσχύνης καὶ τύψεων τῆς συνειδήσεως. Διότι εἶνε δίκαιον, δικαιότατον ὅπως ὁ κακοποιῶν συγχύζηται, ταπεινώνεται ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀλλὰ παρ᾿ ἑαυτοῦ, διὰ τοῦ ἐρυθήματος τοῦ προσώπου του διὰ τῆς ἀναταραχῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου. Ἡ αἰσχύνη εἶνε ἐπιεικὴς ἀπόφασις ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τῆς συνειδήσεως δι᾿ ἧς συναισθάνεται ἑαυτὸν ἀνάξιον νὰ παρουσιάζεται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ποία ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης στερήσεως;

Εἶνε ὅτι ὁ ἐπαναστάτης ἁμαρτωλὸς κατεπάτησε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Καὶ ὁ ἀψευδὴς λόγος τοῦ Θεοῦ τοῦ συνιστᾷ νὰ μὴ κρυφθῇ καὶ ν᾿ ἀφαιρέσῃ τὸ προηγούμενον θάρρος ἀποσυρόμενος ὡς ὁ Ἀδὰμ εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τοῦ δάσους. Ἀνάγκη ὅπως ἐξέλθῃ εἰς τὸ φῶς, διότι ὁ Θεὸς εἶνε Φῶς, Ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη, νὰ σχίσῃ τὸν πέπλον τῆς σιωπῆς καὶ τοῦ κρύπτεσθαι.

Ἡ χαρακτηριστικὴ ἐπιείκεια τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς δῆθεν καταργήσεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τῆς πειθαρχικῆς Ἐξομολογήσεως ὑπὸ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Σωκράτης ἐξενίζετό

πως μὲ τὴν συγκατάβασιν του. 64) Διὸ καὶ ἠλέγχθη δριμύτατα ἐπὶ συνόδου ὑπὸ τοῦ νοβατιανοῦ ἐπισκόπου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σισσινίου. Τὸ ἕβδομον κατηγορητήριον κατ᾽ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ κατηγόρου τοῦ ἐπισκόπου Ἰσαὰκ κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Δρῦν Σύνοδον (403) ἦτο, ὅτι δῆθεν ἐκήρυττε τὴν ἄφεσιν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀδιορθώτων καὶ ἐκ προμελέτης ἁμαρτανόντων παρέχων τὴν ἀμνηστείαν εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως. Ἡ συχνὴ αὐτὴ ἔμφασις τῆς ἐπιεικείας ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἱ. πατὴρ εὗρεν ἐπὶ τῆς πατριαρχείας του μίαν παράδοξον παράδοσιν ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος. Οἱ ἁμαρτήσαντες ἐξετίθεντο εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς ταπεινώσεις τῆς Δημοσίας Ἐξομολογήσεως. Ἀφ᾽ ὅτου ὁ προκάτοχος του πατριάρχης Νεκτάριος (381—398) εἶχε προσωρινῶς καταργήσει τὴν ἰδιωτικὴν ἐξομολόγησιν, λόγω τοῦ γνωστοῦ σκανδάλου διακόνου, εἰς τὸν ἱ. Χρυσόστομον ἔμενε ν᾽ ἀναλάβῃ τὸν πρωτοπορειακὸν ἀγῶνα τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς αὐστηρότητος καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς ἕνα μεμετρημένον ἰσοζύγιον ἐπιβολῆς τῶν ἐπιτιμίων διὰ τῆς ὁλοσχεροῦς ἀντικαστάσεως τῆς δημοσίας διὰ τῆς Ἰδιωτικῆς. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ εἰς τοὺς περὶ Ἱερωσύνης λόγους του μὲ σταθερότητα στηρίζει τὴν δογματικὴν θέσιν τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, θέτων τὸ κῦρος τοῦ Ἱερέως ὑπεράνω βασιλέων καὶ ἡγεμόνων. Διότι ὁ ἱερεὺς τοσαύτην κέκτηται θεραπευτικὴν δύναμιν ὥστε νὰ θεραπεύῃ τὴν λέπραν τῆς ψυχῆς (περὶ Ἱερ. γ´ 6). 65) Ἂς μὴ λησμονῆται δέ, ὅτι οἱ Λόγοι αὐτοί, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σωκράτους, ἐγράφησαν ὅτε ἦτο ἀκόμη διάκονος ἐν Ἀντιοχείᾳ.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀντιοχείας ἡ Δημοσία ἐξομολόγησις ἐπεκράτει ὡς μέσον τῆς θεραπευτικῆς τῆς ψυχῆς, τῆς Ἰδιωτικῆς εὑρισκομένης ἐν ὑφέσει, κατόπιν τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Νεκταρίου. Πῶς θὰ ἐξηγηθῇ ἡ σιωπή του ἐκεῖ ὅπου ὁ σημερινὸς ἱστορικὸς θὰ ἐπερίμενε ἐκπεφρασμένην μαρτυρίαν περὶ τοῦ μυστηριακοῦ τούτου θεσμοῦ;

Ἐν πρώτοις ἂς μὴ λησμονῆται, ὅτι ἐνῷ οἱ ἕτεροι δύο Καπαδόκαι, Βασίλειος ὁ μέγας καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης γράφοντες ἀντιρρητικὰς πραγματείας ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς ἔχοντας θεολογικὴν μόρφωσιν, ὁ Χρυσόστομος ἀπευθύνεται πρὸς τὸν λαόν. Τὸν ἀπασχολεῖ ἡ πρακτικὴ καὶ ποιμαντικὴ καὶ ὀλιγώτερον ἡ θεολογικὴ διαπραγμάτευσις ἑνὸς θέματος. Ἀποφεύγει τὴν θεολογικὴν ἐπιχειρηματολογίαν. Ὀλιγώτερον μυστικιστὴς ἢ ὁ Γρηγόριος, προτείνει μὲ ὅλην τὴν ἁπλότητα ἑνὸς ποιμένος τὰ φάρμακα εἰς τὸ ἀσθενοῦν ποίμνιόν του. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ δὲν προστρέχει εἰς ἀποδεικτικὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς Μετανοίας ἢ εἰς παράθεσιν λεπτομερειῶν περὶ τοῦ εἴδους τῆς Ἐξομολογήσεως. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ ἡ ἀραιῶς ἐμφανιζομένη παράθεσις τῶν μαρτυριῶν περὶ τῆς μιᾶς ἢ περὶ τῆς ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς Ἐξομολογήσεως οὐδόλως

---

64) Ε. Ἰ. VI, 21.
65) Ε. Ἰ. VI, 3.

δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ μεταγενεστέρας ἐπινοήσεως. Ὅ,τι ἐνδιέφερε τὸν Χρυσόστομον καὶ ὅ,τι ἐνδιαφέρει ἡμᾶς σήμερον δὲν ἦτο τοσοῦτον ἡ ἰδιότης τοῦ προσώπου τοῦ ἀκούοντος τὸ ἐκχύλισμα τῆς ψυχῆς μας. Δευτερεύουσαν σημασίαν εἶχεν ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου ἢ τοῦ ἐκκλησιάσματος. Πρωτεύουσαν σημασίαν ἔχει ὅτι ὄπισθεν αὐτῶν καὶ ὑπεράνω αὐτῶν εἶνε ὁ Παντεπόπτης Θεός, ὁ ἰατρὸς τῶν νοσούντων καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν πεσόντων. Αὐτὸν κατ' ἐξοχὴν προτιμᾷ νὰ προβάλλῃ πρὸ τῶν περιδεῶν ἁμαρτωλῶν ἵνα ψυχολογικῶς τοὺς ἀφοπλίσῃ ἀπὸ οἱονδήποτε δισταγμὸν ἢ συστολήν. Μόνον οὕτω δύναται νὰ παρακαμφθῇ ὁ σκόπελος ἐκ τῆς σπάνιος τῶν μαρτυριῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἐστενοχώρησε μεταγενεστέρους προτεστάντας ἱστορικούς. 66)

Ἄλλωστε ὁ ἱ. Χρυσόστομος πλειστάκις ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἱερέα τὸ δικαίωμα νὰ «διακρίνῃ» τοὺς ἀξίους πρὸς Κοινωνίαν ἀπὸ τοὺς ἀναξίους. Τοὺς προλέγει ποία τιμωρία τοὺς ἀναμένει ἐὰν χαριζόμενοι παρέχουν τὴν θείαν Τροφὴν εἰς τὸν τυχόντα. «Οὐ μικρὰ κόλασις ἐστι τοῖς ἱερεῦσιν, εἴ τινι συνειδότες τινὰ πονηρίαν, συγχωρήσετε μετασχεῖν ταύτης τῆς τραπέζης. Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ἐκζητηθήσεται τῶν ὑμετέρων». Καὶ καταφεύγει εἰς τὰ τόσον προσφιλῆ του παραδείγματα ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ὁ ἐπιστατῶν μίαν πηγὴν ὕδατος διὰ τὸ ποίμνιον δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ βεβαίως ἕνα πρόβατον μὲ τὸ στόμα του λασπωμένον νὰ πίῃ ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν διὰ νὰ μὴ θολώσῃ τὸ ρεῖθρον. Ἀλλ' ἐδῶ, παρατηρεῖ ὁ ἱ. Πατήρ, δὲν πρόκειται περὶ ὕδατος, ἀλλὰ αἵματος, πηγὴν πνεύματος. «Διὰ τοῦτο ὑμῶν ἡ ἀξία... διὰ τοῦτο ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἐτίμησε ταύτην τὴν τιμήν, ἵνα τὰ τοιαῦτα διακρίνητε». Καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν σπουδαιότητα βεβαιοῖ, ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ἐπροτίμα τὸ αἷμα του νὰ χύσῃ παρὰ νὰ μεταδώσῃ τὸ δεσποτικὸν αἷμα παρ' ἀξίαν. «Τὸ αἷμα τὸ ἐμαυτοῦ προήσομαι πρότερον, ἢ μεταδώσω αἵματος οὕτω φρικώδους παρὰ τὸ προσῆκον» 67).

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του Νεκτάριον ἦτο περιπεπλεγμένη. Διότι εἶχε καταργήσει προσωρινῶς τὴν ἰδιωτικὴν Ἐξομολόγησιν, καὶ τὸ παράδειγμά του, κατὰ τὸν Σωζομενόν, ἠκολούθησαν «σχεδὸν οἱ πανταχοῦ ἐπίσκοποι». Πλεῖσται ὅσαι συζητήσεις ἐγένοντο διὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς φράσεως «πανταχοῦ». Ὑπὸ τὴν φράσιν «πανταχοῦ» πρέπει μᾶλλον νὰ ἐννοηθοῦν γειτονικαὶ ἐπισκοπαὶ τῆς βασιλευούσης, οὐχὶ δὲ ὁλόκληρος ἡ κατ' ἀνατολὰς Ἐκκλησία. Διότι μετὰ ἑπταετίαν ἀναλαμβάνων ὁ Χρυσόστομος τὸν θρόνον (398) εὑρίσκει ἐν ἰσχύϊ εἰς τὸ κλῖμα τοῦ Βυζαντίου ἀμφότερα τὰ συστήματα ἐφαρμοζόμενα.

66) Anatole Moulard. St. Jean Chrysostome pp. 224—225, Paris, 1941.

67) Ὁμιλ. 82 εἰς Ματθαῖον, πρβλ. ὁμιλ. 5 εἰς Α' Τιμόθ. P. G. Migne 62, 529.

[illegible] Σιλβανοῦ [illegible] ... Πάντως δὲν θεωρεῖται πολὺ ἀκριβέστερος.

[illegible] τὴν [illegible] τῆς Ἐκκλησίας [illegible] ... τῆς πνευματικῆς ὑγείας.

Ἡ [illegible] τοῦ Ἱερέως δὲν [illegible] μεγάλης [illegible] ... [illegible] φαρμάκων τῆς ἀνθρωπίνης [illegible].

[illegible] τοῦ Ἱερέως [illegible]. Τοῦτο [illegible] ὁ ἱ. Πατήρ.

> «Ὁ ἀδύνατος καὶ ἄτονος καὶ ὀλίγος ἐν κακίᾳ, πλεονάζοντος ἐν αὐτῷ τοῦ κρείττονος τρόπου, ὡς ἂν [illegible] ἁμαρτάνων, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως κεντούμενον μετανοήσειεν ἄν, καὶ τῆς [illegible] ὁ δὲ δυνατὸς ἐν κακίᾳ, τυφοῦται ἐν αὐτῇ καὶ ἐγκαυχᾶται, ὡς ἐπὶ μεγάλῳ κατορθώματι σεμνυνόμενος» (98).

Ὥστε πρέπει νὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως [illegible]

98) Ὁμιλία εἰς 51 Ψαλμὸν PG 55, 591.

[illegible]

«[illegible] καὶ λάβε τὴν ἀτιμίαν σου» (Ἰεζ. ις΄ 52).

[illegible] σκέψεις τοῦ Χρυσοστόμου ;

> «[illegible]»

> [illegible]

[illegible]

[illegible] 20 εἰς Γένεσιν PG 53, 170.

Ἡ θεραπεία διὰ δακρύων καὶ διὰ λύπης..

Ὁ πόνος καὶ τὰ δάκρυα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιπλήξεως τῶν θεραπευτῶν τῆς ψυχῆς θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ ἱ. Πατρὸς δραστικὰ μέσα ἠθικῆς συναισθήσεως καὶ διορθώσεως. Ὁ μὴ ἐλεγχόμενος καὶ μὴ ἐπιτιμώμενος μένει συγχρόνως καὶ ἀδιόρθωτος.

Εἰς τὸ καθῆκον τῆς διατηρήσεως ἠθικῆς ὑγείας τοῦ ἁγίου Σώματος ὑπὸ ἑνὸς ἰδιαιτέρου μέλους ἀναφέρονται καὶ αἱ ὑποθῆκαι ἐκεῖναι περὶ ἐλέγχου καὶ συμβουλῶν. Ἡ διόρθωσις ἁμαρτήσαντος τινὸς γίνεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους τρόπους: 1ον διὰ συμβουλῶν. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὄντως ἀγαπᾷ θὰ εὕρῃ τὸν τρόπον καὶ τοὺς καταλλήλους λόγους νὰ συμβουλεύσῃ. Μόνον ὁ ψεύστης καὶ ὁ κόλαξ συνεχῶς ἐπαινεῖ καὶ οὐδέποτε ἐλέγχει. Τὸ τραῦμα φίλου, ὅπως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ ἀπ. Παῦλος εἰς τὸν αἱμομίκτην Κορίνθιον πρὶν ἢ τὸν θεραπεύσῃ, ἀξίζει ἀσυγκρίτως περισσότερον ἀπὸ τὸ φίλημα τῶν ἐχθρῶν μας ὡς ἐκεῖνο τοῦ προδότου Ἰούδα πρὸς τὸν Διδάσκαλον.

Ὡς ἕνα συγκεκριμένον παράδειγμα φέρει τὸ πλέον ἀκανθῶδες ζήτημα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, τὸ τῶν «συνεισάκτων». Ἡ συνοίκησις τινὸς ὑποσχεθέντος κατὰ Χριστὸν ἀγαμίαν μετὰ παρθένου συνεισάκτου ἀπετέλεσε τὸ θέμα δύο πολεμικῶν πραγματειῶν του. Τόσον ἐν Ἀντιοχείᾳ ὅσον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνέβαινε βαρεῖα κατάχρησις εἰς τὸ ζήτημα τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγαμίας. Καὶ συχνὰ διεπράττοντο ἀνομολόγητα ἁμαρτήματα ὑπὸ τὸ πρόσχημα συνοικήσεως ἀθώας. Πῶς ὁ Χρυσόστομος νὰ συγκινήσῃ ἕνα τοιοῦτον ἀδελφόν; Ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ μὲ κάποιαν φιλοφρόνησιν, ἐπαινῶν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐνόχου προηγουμένως, μιμούμενος ἐν ταυτῷ τὸν ἰατρόν, τὸν μαλακώνοντα ἀρχικῶς τὴν πληγὴν μὲ χλιαρὸν ὕδωρ πρὶν ἢ τὴν τάμῃ χειρουργικῶς. 70) Ὁ ἱστορικὸς καὶ βιογράφος του Παλλάδιος μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Χρυσόστομος εὐθὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν του ἔλαβε δραστικὰ μέτρα πρὸς σωφρονισμὸν τῶν συζούντων καὶ ἀσχημονούντων κληρικῶν ἢ μοναχῶν, οὐχὶ σπανίως καταφεύγων εἰς τὴν στηπτικὴν ῥάβδον τῆς καθαιρέσεως. Πάντως, προτοῦ καταφύγῃ εἰς τὸ ἔσχατον αὐτὸ μέσον ἐξήντλει ὅλα τὰ μέσα τοῦ σωφρονισμοῦ, συνδυάζων τὴν αὐστηρότητα μετὰ ἐπιεικείας. Ἡ αὐστηρότης του τόσην εἶχε γλυκύτητα ὥστε καίτοι ἐλεγχόμενοι καὶ ἐπιπληττόμενοι οἱ ἀτακτοῦντες παρέμενον πιστοί, ἐξ οὗ καὶ Ἰωαννῖται χαρακτηριζόμενοι, τόσον ἐν Ἀντιοχείᾳ ὅσον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν ἀδιορθώτων καὶ ἐσκληρυμμένων, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν κατὰ τοῦ ἱεράρχου κοινὸν ἐχθρικὸν μέτωπον.

Προτιμᾷ νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸν Οὐρανόν, διὰ τὴν θείαν ἀγαθότητα, διὰ τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἕνωσιν, παρὰ ν' ἀσχοληθῇ περὶ αἰωνίου κολάσεως καὶ κρίσεως καὶ τῶν ποινῶν. Διότι εἰς τοὺς ἀσθενεῖς πρέπει νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ὑγείας καὶ θεραπείας, καὶ οὐχὶ νὰ ἐπαυξάνω-

70) Ὁμιλ. εἰς Α΄. Κορινθ. P.G. Migne 61, 379.

μεν τὸν πόνον αὐτῶν. Εἰς τὸν φυλακισμένον θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἐλευθερίας, θὰ τοῦ δείξωμεν πόσον ὡραία εἶνε ἡ ζωὴ ἔξω ἀπὸ τὴν σιδηρόφρακτον φυλακήν. Ὁ πόθος τοῦ Οὐρανοῦ, ἡ νοσταλγία τῆς ἀθώας ζωῆς, ἡ πεῖνα τῆς θείας ἀγάπης, ἡ δίψα τῆς πατρικῆς ἀγκάλης καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ πατρικοῦ οἴκου, ἰδοὺ τί πρέπει νὰ τονίζεται ὑπὲρ πᾶν ἄλλο.

Ἡ τοιαύτη φιλανθρωπία τοῦ Χρυσοστόμου, τοσοῦτον ἐπηρέασε τὴν θεολογικὴν σκέψιν τῆς ἐποχῆς του ὥστε ἰδιαιτέρως νὰ τονισθῇ εἰς τὸ ὑμνολόγιον τῆς Ἐκκλησίας μας, νὰ μνημονευθῇ δὲ καὶ εἰς τὸ Συναξάριον τῆς Ἀρμενικῆς Λειτουργίας: «Οὗτος συνετέλεσεν ὥστε τελείως νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ ἀπόγνωσις τῶν ἁμαρτωλῶν. Διότι ὁ δαίμων κυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν πεσόντων διὰ τῆς ἀπελπισίας, καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει μετὰ ταῦτα νὰ μετανοήσουν καὶ ἐπιστρέψουν» 71).

Ἡ προτροπή του ὅπως ἀνεγείρωνται ἐκεῖνοι ποὺ πίπτουν, τῆς Ἐκκλησίας οὔσης πάντοτε προθύμου ὅπως τοὺς συγχωρῇ, ἂς μὴ παρερμηνεύεται ὡς εἰσαγούσης δῆθεν ἐσκεμμένην ἁμαρτίαν προμελετημένην καὶ ἠθελημένην πτῶσιν, μὲ τὴν ἀπωτέραν σκέψιν μιᾶς εὐκόλου καὶ εὐθυνῆς συγγνώμης. Ὅ,τι τονίζει εἶνε, ὅτι ὁ μὴ διαστραφεὶς ἁμαρτωλὸς δύναται νὰ ἐγερθῇ καὶ δύναται νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν ἐπιείκειαν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας. Διότι ἔχει ἀκόμη τὰς δυνάμεις. Θὰ ἦτο ἄδικον τὰ χωρία του νὰ λαμβάνωνται μεμονωμένως καὶ ἄνευ συσχετίσεως πρὸς ἄλλα παράλληλα.

Πρὸς ἀποφυγὴν ἀκριβῶς τοιαύτης παρεξηγήσεως καταφεύγει συχνὰ εἰς τὸ «ἑπτάκις πεσεῖται δίκαιος καὶ ἀναστήσεται, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν κακοῖς» (Παρ. κδ΄ 16). Δηλαδὴ μόνον ὁ κακῆς πίστεως ἁμαρτωλός, ὁ ἀμετανόητος, ὁ ἐμμένων ἐν τῷ κακῷ, δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ, διότι δὲν θέλει. Οὗτος μόνον ὀλίγας ἔχει ἐλπίδας ἀνορθώσεως. Οὕτως ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν ἱ. Αὐγουστῖνον τὸ ἀνωτέρω χωρίον. «Δὲν ἔχει σημασίαν ποσάκις ὁ δίκαιος πίπτει, οὗτος θὰ σηκωθῇ καὶ πάλιν» 72).

Ἡ βαρύτης τοῦ ὅλου ζητήματος εἰς τοῦτο ἔγκειται, ὅτι ὁ μὲν δίκαιος ἀηδιάζει ἐπὶ τῇ πτώσει του. Δὲν εὑρίσκει τὴν πτῶσιν του φυσικὴν κατάστασιν, ἁρμόζουσαν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὸν ὑψηλὸν προορισμόν του. Ἀντιθέτως ὁ «ἀσεβὴς» ἐναβρύνεται διὰ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ κατορθώματα, καὶ περιπαθῶς ἐναγκαλίζεται τὴν ἁμαρτίαν. Ἐμμένει ἐν τῇ πτώσει, ἐν αὐτῇ ἀνακαλύπτων βρωμερὰν εὐχαρίστησιν καὶ χυδαίαν χαράν.

Ἑπομένως θὰ ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ἐπιείκειαν τοῦ Χρυσοστόμου ἐπὶ τῶν πτώσεων περὶ τὴν ἠθικὴν τύπων φύσει λά-

71) Synaxaire Armenien de ter Israel trad. G. Bayan, P. O. XVI, 22.

72) De Civitate Dei XI, 31.

γων καὶ καθ' ἕξιν σαρκικῶν καὶ διεστραμμένων, ὁπότε θὰ ἐσήμα κατάχρησιν καὶ οἰκτρὰν παρεξήγησιν τοῦ σκοποῦ τῆς μετανοίας. Ἀλλ στε κατὰ τοὺς ἐγκυροτέρους ἑρμηνευτὰς ἡ ἀνωτέρω ἔκφρασις τοῦ «π πτειν» τῶν Παροιμιῶν δὲν ἀναφέρεται εἰς σοβαρὰς ἠθικὰς πτώσεις, ἀ εἰς σφάλματα περὶ τὴν διαχείρισιν ὑποθέσεων τῆς καθημερινῆς ζωῆ εἰς λάθη καὶ εἰς κακὴν ἐκτίμησιν περὶ κοινὰ ζητήματα. Ὁ δίκαιος καιρῷ θλίψεως πίπτει, ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸν ἐγείρει. Ἐνῷ ὁ «ἀσεβὴς» κατ πίπτει εἰς ἀθεράπευτον καὶ ἐρειπώδη πτῶσιν. Ἄς σημειωθῇ ὅτι μ νον ἡ λατινικὴ μετάφρασιν τῆς Βουλγάτας φέρει τὸ «τῇ ἡμέρα», In D προσθήκη ὅμως ἡ ὁποία ἀπορρίπτεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἑρμ νευτὰς τοῦ κειμένου.

Ἀργότερον θὰ ἴδωμεν Συμεὼν τὸν Νέον Θεολόγον ν' ναπτύσσῃ τὴν ἀξίαν τῶν πνευματικῶν δακρύων, ὡς ἀναγκαιοτάτ δρόμου πρὸς τὴν κάθαρσιν τῆς καρδίας καὶ εἰς τὴν ἕνωσιν τοῦ ἁμα τήσαντος μὲ τὸν Θεόν. Εἰς τὸ ἐκτενῆ Κατηχητικόν του Λόγον τονίζ ὅτι τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας εἶνε τοῦτ' αὐτὸ «χάρισμα». Ὅτι ἡ σκλ ρότης τῆς καρδίας καὶ ἡ δυσκολία τοῦ κλαίειν προέρχεται ἀπὸ πνευμ τικὴν νωχέλειαν.

> «Ἐργασίας ἐστι καρπὸς ἡ κατάνυξις, καὶ καρπο πρόξενος, μᾶλλον δὲ ποιητικὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ δ μιουργὸς αὕτη καθέστηκε... Τοιγαροῦν καὶ ὁ θέλων κ ψαι πάθη ἢ κτήσασθαι ἀρετάς, ταύτην πρὸ πάντων τ καλῶν καὶ μετὰ πασῶν τῶν ἀρετῶν ὀφείλει ἐπιμελῶς ζητεῖν. Χωρὶς γὰρ ταύτης οὐ θεάσεταί τις ποτὲ καθαρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, εἰ δὲ μὴ ταύτην οὐδὲ τὸ σῶμα πο τως κτήσεται καθαρόν. Ἄνευ γὰρ ὕδατος ἀμήχανον πλυθῆναι τὸ ρερυπωμένον ἱμάτιον καὶ δίχα δακρύων μηχανέστερον ἀποπλυθῆναι καὶ καθαρθῆναι κηλίδων κ μολυσμῶν τὴν ψυχήν.... Ἄνευ δακρύων, ὡς ἔφαμεν, ο δὲ ἓν τούτων ἢ ἐν ἡμῖν ἢ ἔν τισιν ἑτέροις γέγονέ πο ἢ γενήσεται» 73).

Ἡ τοιαύτη διὰ δακρύων κατάνυξις τοῦ μετανοοῦντος ἀπο λεῖ ἓν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς λεγομένης Νηπτικῆς ἢ ἀσκητικῆς θε λογίας ἡ ὁποία διακρίνει τὴν κατ' Ἀνατ. Ἐκκλησίαν. (Πρβλ. τὴν ἀξ λογον πραγματείαν τοῦ J. Hausherr : La doctrine de la componctio dans l'Orient Chrétien — Orient. Christ. Analecta 132, Rom 1944).

Μακρὰν τοῦ νὰ εἰσηγηθῇ ζωὴν δακρύων καὶ παθολογικ πένθους διὰ τὸν μετανοοῦντα, ὁ ἱ. Πατὴρ ἐπιμένει ἐπὶ τῆς κατὰ Θε λύπης ὡς μέσου ἀναγκαίου θραύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγωϊσμοῦ καὶ τ

73) Κατηχ. Δ' 331—362.

εἰσόδου τῆς ταπεινοφροσύνης, τοῦ θεμελίου τούτου πάσης ἀναγεννημένης καρδίας. Κατὰ κάποιον τρόπον πρέπει νὰ δαμασθῇ ἡ ἀνυπότακτος φύσις καὶ ν' ἀφεθῇ ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς προσηλώσεως εἰς τὸ θέλημα τοῦ πραγματικοῦ μας Κυρίου. Ἡ τοιαύτη λύπη, μὲ ἄλλας λέξεις ἀπεργάζεται τὴν τακτοποίησιν ὅλων τῶν ἀτακτησάντων πνευματικῶν στοιχείων, ὥστε ἀπὸ ἀρνητικὰ νὰ μεταβληθοῦν εἰς θετικά.

Ὥστε ὑπάρχει συντριβὴ ὀλεθρία, ὅπως ὑπάρχει καὶ συντριβὴ σωτήριος. Συχνὰ ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἀσχολεῖται ἐπὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κατὰ Θεὸν λύπης. Ἡ λύπη δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἀσθένεια παταβιβρώσκουσα τὴν ψυχικὴν εὐεξίαν καὶ παραλύουσα τὴν πνευματικὴν ζωτικότητα τοῦ μαχητοῦ. Δὲν πρέπει νὰ εἶνε νόσος ἐξαντλητικὴ τοῦ σώματος, ἀλλὰ νὰ εἶνε φάρμακον τῆς ψυχῆς, ἐχθρὸς τῆς ἁμαρτίας οὐχὶ δὲν καὶ ἐχθρὸς τῆς ὑγείας μας. Καὶ ἐνῷ οὐδεμία λύπη δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν ζημίαν ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ὅμως κάποια ὑπερβολὴ εἰς τὸν τόνον τῆς μετανοίας ἐνδέχεται νὰ ἀκινητήσῃ ὅλας ἐκείνας τὰς χρησίμους δυνάμεις τοῦ αἰσθητικοῦ μας κόσμου, αἱ ὁποῖαι θὰ ὑπηρέτουν τὸ ἀγαθόν, καὶ αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ μετανοοῦντος θὰ κληθοῦν νὰ συνεργασθοῦν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ψυχικῆς ἰσορροπίας. Ὅστις ἐλπίζει εἰς τὴν συγγνώμην τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πληγωθῇ ἀπὸ μίαν θλίψιν μεγαλυτέραν τῆς ὀφειλομένης, καὶ οὐδὲν ἐξυπηρετεῖ ὅταν διαρκῶς ἀσχολῆται μὲ τὸ κηλιδωμένον παρελθόν του. Ἂς μὴ λησμονῇ, ὅτι ὁ Θεὸς ταχύτερον σπεύδει νὰ συμφιλιωθῇ μετ' αὐτοῦ, παρὰ ἐνίοτε αὐτὸς οὗτος μὲ τὸν ἑαυτόν του.

(Συνεχίζεται)

ΟΙ ΛΑΪΚΟΙ
ΕΝ ΤΩι ΟΡΘΟΔΟΞΩι ΚΟΣΜΩι

8. Η ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ

Αὕτη, ὡς ἰδιωτικὴ καὶ ὠργανωμένη, ἀποτελεῖ μίαν σταθερωτάτην παράδοσιν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων.

Ἡ Ἐκκλησία, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς πλέον κρισίμους στιγμὰς τοῦ βίου της, προσεπάθησε διὰ μέσου ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσίν της μέσων νὰ παράσχῃ ὑλικὴν βοήθειαν πρὸς τοὺς πτωχούς, νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς αἰχμαλώτους καὶ γενικῶς διὰ τοὺς ἐν ἀνάγκαις εὑρισκομένους. Αἱ Ἐκκλησίαι καὶ αἱ μοναὶ ἵδρυον πλεῖστα φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, ὡς εἶναι τὰ ὀρφανοτροφεῖα, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ γηροκομεῖα, κ.τ.λ. Ἡ Ἐκκλησία ἐκπληροῖ τὸ ἔργον τοῦτο κυρίως διὰ μέσου τῶν προσφορῶν τῶν Ὀρθοδόξων λαϊκῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι μίαν θυσίαν προσφερομένην ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ἀγάπης πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πάσχοντος Σώματός Του.

---

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Α΄., σ. 61.

Σύνηθες φαινόμενον σχεδὸν εἰς κάθε Ὀρθόδοξον κοινότητα ἀπαντώμενον εἶναι ἡ ὕπαρξις μιᾶς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος, διευθυνομένης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων γυναικῶν, μὴ ἀποκλειομένων ὅμως καὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἡ λειτουργία ἀνεξαρτήτων λαϊκῶν καθιδρυμάτων, ἐξυπηρετούντων τὰ αὐτὰ ἰδεώδη, θὰ πρέπῃ ἐπίσης νὰ σημειωθῇ. Αἱ φιλανθρωπικαὶ αὐταὶ ὀργανώσεις προσφέρουσι θερμὴν τροφὴν πρὸς τοὺς πτωχούς, ἐνδύματα, ἰατρικὴν περίθαλψιν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ ὑποτροφίας εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητάς. Αἱ παραδόσεις περὶ τῆς δράσεως τῶν ὀργανώσεων τούτων ἀνευρίσκονται εἰς τὰ ἔτη μετὰ τὴν Ἅλωσιν, ὅτε ὑπῆρχαν διάφοροι ἀδελφότητες ἢ συντεχνίαι ἀπαρτιζόμεναι ἐκ προσώπων ἀσχολουμένων μὲ τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα, ἐξυπηρετοῦσαι τὰ μέλη αὐτῶν ἢ προσφέρουσαι εἰς εὐρύτερον κύκλον τὴν ὑλικὴν αὐτῶν βοήθειαν διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοπούς. Αἱ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ὀργανώσεις ἱδρυθεῖσαι καὶ ὑποστηριζόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, ἀπέκτησαν ἰδιαιτέραν φήμην λόγῳ τῆς καλῆς λειτουργίας καὶ ἀποδοτικότητος αὐτῶν. Μνεία τοῦ πρώτου νοσοκομείου γίνεται τὸ 1520. Νοσοκομεῖα ὅμως ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται τὸν ΙΗ' αἰῶνα, π. χ. τὸ ὑπὸ τῆς συντεχνίας τῶν παντοπωλῶν τὸ 1753, τὸ ἕτερον τῶν γκεμιτζήδων τὸ 1762, τὸ ὑπὸ τοῦ πλουσίου Ὁμογενοῦς Γεωργίου Σπαθάρη Σταυράκη ἱδρυθέν, καὶ τὸ Ρωμαίϊκον νοσοκομεῖον τοῦ Πέραν. Τὰ νοσοκομεῖα ταῦτα κατ' ἀρχὴν ἦσαν ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1794 περιῆλθον ὑπὸ ἑνιαίαν διοίκησιν.

Ἀπὸ τοῦ 1836, μὲ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῇ βοηθείᾳ πλουσίων Ὀρθοδόξων λαϊκῶν, τῶν νέων νοσοκομείων ἐν Βαλουκλῇ ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ἅπαντα τὰ προγενέστερα νοσοκομεῖα μετεφέρθησαν εἰς τὴν νέαν αὐτῶν περιοχήν, ἔνθα εὑρίσκονται μέχρι τῆς σήμερον λειτουργοῦντα καὶ ἐνισχυόμενα ὑπὸ τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ καὶ ἐξυπηρετοῦντα τοὺς πάντας ἀνεξαιρέτως, ἄνευ διακρίσεως θρησκείας. Φιλανθρωπικαὶ ὀργανώσεις ἢ ἄτομα, πάλιν μὲ τὴν ὑλικὴν συμπαράστασιν τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ ἵδρυσαν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἰατρεῖα ἐντὸς τῶν περιβόλων τῶν ναῶν, ἔνθα ἀναξιοπαθοῦντες ἐξ ὅλων τῶν θρησκευμάτων εὑρίσκουσιν ἰατρικὴν περίθαλψιν καὶ ἐξασφαλίζουσι δωρεὰν τὰ φάρμακα αὐτῶν. Ἡ ἰδία ἱστορία εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναληφθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἱστορικὸν τῆς ἱδρύσεως τῶν ὀρφανοτροφείων ἀρρένων καὶ θηλέων.

Αἱ γυναῖκες λαμβάνουν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ ὠργανωμένον κοινωνικὸν καὶ φιλανθρωπικὸν Χριστιανικὸν ἔργον. Ἔνιαι ἐξ αὐτῶν προσφέρουσι τὰς ἐθελοντικὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας ὡς ἀδελφαὶ - νοσοκόμοι εἰς τὰ

ὀρφανοτροφεῖα, τὰ νοσοκομεῖα καὶ ἄλλα παρόμοια ἱδρύματα. Σήμερον εἰς μερικὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας καταβάλλονται προσπάθειαι διὰ τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἀρχαίας τάξεως τῶν διακονισσῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατέδειξαν ἔμπρακτον διαφέρον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Αἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ὑπηρετοῦσιν ἤδη ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Σχολὴ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ἤρχισε νὰ λειτουργῇ μερικῶς ἀπὸ τοῦ 1957 καὶ πλήρως ἀπὸ τοῦ 1959 καὶ ἑξῆς. Δέχεται γυναῖκας ἀποφοίτους τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ προσφέρει μαθήματα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἱστορίας τῶν διακονισσῶν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, πρακτικῆς κοινωνιολογίας, ψυχολογίας, οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ ὑγιεινῆς. Αἱ μαθήτριαι ταυτοχρόνως ἐπιτελοῦν τὴν πρακτικὴν αὐτῶν ἐξάσκησιν καὶ ἐφαρμογὴν εἰς τὰ νοσοκομεῖα τὰς φυλακάς, τὰ μαιευτήρια, τοὺς οἴκους τῶν τυφλῶν, τὰ γηροκομεῖα καὶ τὰ ἀναμορφωτήρια. Ἡ Σχολὴ αὕτη εἶναι τμῆμα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἱδρύθη διὰ τῆς οἰκονομικῆς συμπαραστάσεως τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν δωρεῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, συμπεριλαμβανομένων τῶν Ἐπισκοπιανῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, δοθεισῶν διὰ μέσου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Παράδοσις τῶν πλουσίων Ὁμογενῶν Ὀρθοδόξων οἰκογενειῶν, ἰδίως κατὰ τὸ παρελθόν, ἦτο ἡ παροχὴ προστασίας εἰς πτωχὰς οἰκογενείας, ἡ βοήθεια διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων καὶ ἡ προικοδότησις τῶν θυγατέρων των. Ἐπὶ τῆς ἰδίας γραμμῆς εὑρίσκεται καὶ τὸ ἔθιμον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις διανέμει τραπεζιτικὰ βιβλιάρια, μὲ ἀρκετὰ χρηματικὰ ποσά, πρὸς προικοδότησιν τῶν νεανίδων τῶν ἀπόρων οἰκογενειῶν.

Τέλος, ἀξία μνείας εἶναι καὶ ἡ προσφορὰ τῶν ἐρασιτεχνικῶν θιάσων ἢ μουσικῶν ὁμίλων διὰ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν τροφίμων τῶν νοσοκομείων, τῶν ὀρφανοτροφείων καὶ τῶν γηροκομείων.

9. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Μολονότι ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Βυζαντίῳ ἐχωρίζετο εἰς τὴν θύραθεν καὶ τὴν ἱεράν, ἔφερε παρὰ ταῦτα ἐκκλησιαστικὸν καὶ θεολογικὸν χαρακτῆρα. Ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, κάθε παιδίον ἐλάμβανε τὴν θρησκευτικὴν

αὐτοῦ διαπαιδαγώγησιν ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ ἐδιδάσκετο ὀρθογραφίαν ἐν τῷ σχολείῳ. Ὅσοι διέθετον τὰ μέσα μετέβαινον εἰς δευτεροβάθμια σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ γραμματικὴ ἀπετέλει τὸ κύριον μάθημα καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἔνθα ἐδιδάσκοντο κυρίως ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία. Ἡ θεολογία ἀπετέλει ἰδιαίτερον κλάδον, τὸν ὁποῖον παρηκολούθουν ὄχι μόνον οἱ κληρικοὶ καὶ μοναχοί, ἀλλὰ καὶ λαϊκοί τινες ὡσαύτως. Ἡ θεολογία ἐδιδάσκετο εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Σχολὴν ἢ εἰς σχολὰς ἐν συναφείᾳ τελούσας πρὸς τὰς μονάς. Ὑφ' ὅλων γίνεται παραδεκτὸν ὅτι ἡ κατὰ κόσμον παιδεία ἦτο ἐμπεποτισμένη ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ θεολογικὰς ἀρχάς. Τοῦτο γίνεται κυρίως ἀντιληπτὸν εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Κατὰ τὸν Ἔρχαρτ «Ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία φέρει χαρακτῆρα οὐσιωδῶς ἐκκλησιαστικὸν καὶ θεολογικόν». 9)

Μετὰ τὴν Ἅλωσιν καὶ μέχρι τῆς ΙΘ΄ ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐκπαίδευσις ἔφερεν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα. Τοῦτο ἴσχυεν ἐπίσης, μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ καὶ ἐν τῇ Ρωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ὅτι καὶ ἡ πολιτεία ἐνδιεφέρετο μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ ἐκ τῆς δύσεως κοσμικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἐπίδρασις ἐξεδηλώθη ἐκεῖ ἐνωρίτερον τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Ἐν τῷ Ὀρθοδόξῳ κόσμῳ διὰ μερικοὺς αἰῶνας δὲν ὑφίστατο διαφορὰ μεταξὺ τῆς θύραθεν καὶ τῆς θεολογικῆς παιδείας. Τὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων ἐντὸς τῆς εὐρείας γεωγραφικῆς ἐκτάσεως τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου περιελάμβανε θρησκευτικὰ καὶ θεολογικὰ μαθήματα. Οἱ διδάσκαλοι ἦσαν κυρίως κληρικοί, ἀλλὰ δὲν ἔλειπαν καὶ οἱ λαϊκοί. Ὑφίσταντο δύο κατηγορίαι σχολῶν. Πρῶτον, ἦσαν τὰ κατώτερα σχολεῖα, ἅτινα ἦσαν αἱ ἀστικαὶ σχολαὶ τῆς ἐποχῆς καὶ παρεῖχον εἰς τὰ παιδία μίαν βασικὴν ἐκπαίδευσιν, προετοιμάζοντα καὶ ὅσους ἐπεθύμουν νὰ γίνωσι κληρικοί. Τὸ πρόγραμμα περιελάμβανεν ἀνάγνωσιν, ὀρθογραφίαν καὶ ἀνάγνωσιν θρησκευτικῶν βιβλίων. Δεύτερον, ὑπῆρχον τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, καλούμενα γυμνάσια ἢ ἀκαδημίαι, ἔνθα ἐδιδάσκοντο ἡ γραμματική, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ θεολογία. Αἱ σχολαὶ αὗται ἐπλήρουν τὸ ἐκ τῆς ἐλλείψεως θεολογικῶν σχολῶν κενόν. Ἡ ἐν τῷ παρόντι Πατριαρχικὴ σχολὴ ἐν Φαναρίῳ ἦτο ἀρχικῶς μία τῶν σχολῶν ἐκείνων. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν σχολῶν τούτων μετέβαινον ἐνίοτε εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν αὐτῶν εἰς πανεπιστήμια τῆς Δύσεως καὶ ἀπόκτησιν εἰδικότητος.

9) Παρὰ Κρουμβάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετ. ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, 3 τόμοι, Ἀθῆναι 1897—1900, Ι. 65.

Τὸ ὅτι ἐλέχθη διὰ τὴν Βυζαντινὴν λογοτεχνίαν εἶναι δυνατὸν ν ἐπαναληφθῇ καὶ διὰ τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν τῶν χρόνων τούτων Πάλιν «προκειμένου περὶ τῆς ποιότητος τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τῆ περιόδου, πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς εἶνα ἐκκλησιαστικός». 10)

Κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ συγγράφουσιν ὄχι μόνον ἔργα θεολογικ ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν τῆς ρητορικῆς, τῆς φιλοσοφία καὶ τῆς ἠθικῆς· Ἀφ' ἑτέρου λαϊκοί, ἐκ διαφόρων κλάδων, γράφουσιν ἐ διαφόρων θεολογικῶν ζητημάτων. Συναντῶνται ἰατροί, φιλόσοφοι καὶ δ πλοιμάται, οἱ ὁποῖοι ἐν ταὐτῷ εἶναι καὶ ἱκανοὶ θεολόγοι.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πανεπιστημίων καὶ τῶν θεολογικῶν σχ λῶν ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἀργότερον τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐν τῷ Οἰκουμεν. Πατριαρ χείῳ καὶ εἰς τὰς νέας ἐθνικὰς Ἐκκλησίας ἡ εἰκὼν αὕτη ἀλλάσσει. Εἰς λας τὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως ἡ θύραθεν διδασκαλία ἀντικαθιστ τὴν προτέραν Ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν. Εἶναι δυνατὸν νὰ λ χθῇ ὅτι τοῦτο προκαλεῖ ἓν σχίσμα — ρῆγμα ἐν τῷ Ὀρθοδόξῳ πολιτισμ καὶ τῇ Ὀρθοδόξῳ σκέψει. Παρὰ ταῦτα, ἡ οἰκογενειακὴ ζωή, ὁμοῦ μετ τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῶν σχολῶν καὶ τῆ Ἐκκλησίας, ἐξακολουθοῦν νὰ διακρατοῦν ἕνα σταθερὸν δεσμὸν μετὰ το παρελθόντος ὡς πρὸς τὴν διαφύλαξιν τοῦ Ὀρθοδόξου ἤθους ἐντὸς τῆ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Πολλοὶ ἐκ τῶν μεμορφωμένων ἐγκαταλείπουσι τὴν Ἐκκλησία ἢ ἐκκοσμικεύονται τελείως. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως νὰ βλέπη τις ὄ μόνον θεολόγους ἀλλὰ καὶ θεολογικῶς κατηρτισμένους λαϊκούς, ὑποστ ρικτὰς τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν. Τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀρμέν Βράϊλα, Δημητρίου Μαυροκορδάτου, Ἰωάννου Σκαλτσούνη, Ἀλεξί Κομιάκωφ, Νικολάου Μπερδιάγεφ ἀποτελοῦσι παραδείγματα τοῦ ρεύμ τος τούτου.

Ἐὰν στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς τὰς Ὀρθοδόξο θεολογικὰς σχολὰς συναντῶμεν καθηγητάς, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν τ ξιν τῶν λαϊκῶν. Μαθηταί τινες ἀπόφοιτοι τῶν σχολῶν τούτων παραμένο

---

10) Theodore H. Papadopulos, Studies and Documents r lating to he History of the Greek Church and People under Turkis Domination, Brussels, 1952, p. 125.

σι λαϊκοί, ὑπηρετοῦντες τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ διαφόρους ἰδιότητας. Εἰς τὴν τάξιν τῶν μαθητῶν περιλαμβάνονται ὡσαύτως καὶ γυναῖκες. Συμφώνως πρὸς τὰς στατιστικάς, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν γυναικῶν θεολόγων.

Οἱ λαϊκοὶ καθηγηταὶ τῆς θεολογίας, ὁμοῦ μετὰ τῶν κληρικῶν συναδέλφων των, προσφέρουσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν βίον, μεταδίδοντες εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὰς ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης γνώσεις των, πλουτίζοντες τὴν θεολογίαν διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτῶν καὶ συμμετέχοντες εἰς διάφορα θεολογικὰ συνέδρια. Ἡ προσφορά των ὅμως εἶναι κάτι περισσότερον τούτου. Ἀποτελοῦν τὸ θεολογικὸν ἐπιτελεῖον τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι μέλη διαφόρων συνοδικῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἀποστέλλονται ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν εἰς ἑνωτικὰ συνέδρια καὶ εἰς πλείστας συνελεύσεις καὶ συναντήσεις ἐντὸς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Κατὰ μίαν τελευταίαν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀντιπρόσωποί της εἰς τὰ συνέδρια τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ εἶναι μόνον λαϊκοὶ καὶ τοῦτο ἕνεκα λόγων προφυλάξεως ἐκ τοῦ Συμβουλίου τούτου, ὅπερ θεωρεῖται Προτεσταντικόν. Λαϊκοὶ ἀπόφοιτοι τῆς θεολογίας διδάσκουσι τὰ θρησκευτικὰ εἰς τὰ γυμνάσια, κηρύττουσιν εἰς τοὺς ναούς, καθὼς ἐλέχθη προηγουμένως, κατέχουσι δευτερευούσας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς θέσεις καὶ ἐνίοτε στρέφονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα. Γυναῖκες θεολόγοι ὡσαύτως διδάσκουσι θρησκευτικὰ εἰς σχολὰς μέσης παιδεύσεως καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ κοινωνικόν, φιλανθρωπικὸν καὶ εὐαγγελιστικὸν ἔργον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταξὺ τῶν γυναικῶν.

10. Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

α΄. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ

Αἱ ἐντὸς τῶν διαφόρων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν θρησκευτικαὶ κινήσεις ἐνεφάνισαν ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν, ἰδίως κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα. Ὁ ρόλος τῶν λαϊκῶν ἐντὸς τῶν κινήσεων τούτων εἶναι ἀρκετὰ σημαντικός. Μερικαὶ ἔχουσι τὸ γνώρισμα ὅτι ἱδρύθησαν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, εἰς ἄλλας οἱ λαϊκοὶ ἐμφανίζονται ὡς συνιδρυταὶ καὶ ὑποστηρικταὶ τῶν κινήσεων, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας ἢ τῶν κληρικῶν.

Ὡς παράδειγμα τῆς ἀναπτύξεως ταύτης δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα αἱ θρησκευτικαὶ κινήσεις ἐμφανίζονται ὡς ἐπίσημοι ἐκκλησιαστικοὶ ὀργανισμοὶ ἢ ἐπὶ ἐλευθέρων βάσεων. Ἀλλὰ

πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὅλον τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον ἐν τῇ Ἐκκλησί
τῆς Ἑλλάδος ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς ἀτομικὰς προσπαθείας κληρ
κῶν ἢ λαϊκῶν. Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς ἀ
νευρίσκονται κατὰ τὴν ΙΘ΄ ἑκατονταετηρίδα.

Ὁ Κοσμᾶς Φλαμιᾶτος ἵδρυσε τὴν «Φιλοορθόδοξον Ἑταιρεία
καὶ τὸ 1849 ἀπέστειλε τὴν διακήρυξιν αὐτοῦ «Κοσμᾶ Φλαμιάτου, φων
ὀρθόδοξος καὶ σπουδαία», ἥτις εἶναι τὸ πρῶτον κείμενον παρρησίας φύσε
ως. Διωργάνωσε πέριξ αὐτοῦ μίαν ὁμάδα ἀποτελουμένην ἐξ ἐνθουσιωδῶ
κληρικῶν, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, ἐμφορουμένων ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰδεωδῶν.

Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης (1831—1905) ἤρχισε τὸ 1886 τὸ ἱε
ραποστολικὸν αὐτοῦ ἔργον ἐν Ἀθήναις κηρύσσων εἰς τὴν ὕπαιθρον κα
τοὺς ναούς. Προσεπάθησε νὰ ἐπιφέρῃ μίαν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀ
ναγέννησιν τῶν Χριστιανῶν διὰ μέσου τῶν ἐκδόσεων (ἐφημερίδων καὶ βι
βλίων), τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν συλλόγων καὶ μιᾶς σχολῆς. Περ
ιεστοιχίζετο ἀπὸ τοὺς μελλοντικοὺς ἱδρυτὰς τῶν κυριωτέρων θρησκευτικῶ
κινήσεων, τῆς Ἀναπλάσεως καὶ τῆς Ζωῆς. Ἤρχισε νὰ καταφέρηται κατ
τῆς ἱεραρχίας. Ἵδρυσε μίαν ἐκκλησιαστικὴν παρασυναγωγὴν καὶ ἐδίδα
ξε τὴν τριχοτομίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελουμένου ἐκ σώματος, πνεύματο
καὶ ψυχῆς. Ἡ Ἐκκλησία ἕνεκα τῶν σχισματικῶν τάσεων καὶ τῆς αἱρετι
κῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, τὸν κατεδίκασεν. Οἱ συνεργάται του, ὀλίγον κατ
ὀλίγον, τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησί
ας. Ἐν τῷ παρόντι μερικοὶ Ὀρθόδοξοι τῆς Ἀμερικῆς ἀσχολοῦνται ἐκ νέ
ου μὲ αὐτὸν καὶ καταβάλλουσι προσπαθείας διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ
ὀνόματός του. Ἔχουσιν ἱδρύσει ἐν Σικάγῳ τὸν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὸ
Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον καὶ ἀνέλαβον τὴν μετάφρασιν καὶ ἔκδοσιν τῶ
ἔργων αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγγλικήν.

Ὁ Κωνσταντῖνος Διαλησμᾶς, ὅστις ἐγκατέλειψε τὴν κίνησιν τοῦ
Μακράκη, ἵδρυσε τὸ 1887 τὴν Ἀνάπλασιν, ἥτις σκοπὸν εἶχε νὰ μεταρρυθ
μίσῃ καὶ ἀναμορφώσῃ τὴν κοινωνίαν διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Συνεργάται
τοῦ Διαλησμᾶ ἦσαν ὁ Ἰωάννης Σκαλτσούνης, ὁ Μιχαὴλ Γαλανός, οἱ ἱε
ρεῖς Γεώργιος Μακρῆς, Πανάρετος Δουληγέρης, Τιμόθεος Ἀναστασίου
καὶ Εὐσέβιος Ματθόπουλος καὶ οἱ τότε φοιτηταὶ Παναγιώτης Τρεμπέλας
καὶ Δημήτριος Παναγιωτόπουλος. Ἔχοντες τὸ κέντρον αὐτῶν εἰς τὰς Ἀ
θήνας καὶ τμήματα εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἄνδρες οὗτοι, μὲ τὴν
βοήθειαν καὶ ἄλλων, εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸ θρησκευτικὸν
πνεῦμα διὰ μέσου τοῦ τακτικοῦ κηρύγματος, τῶν ἐκδόσεων καὶ τοῦ περιο

δικοῦ Ἀνάπλασις. Ὁ Γεώργιος Μακρῆς τὸ 1896 ἐντὸς τῆς Ἀναπλάσεως ἵδρυσε τὸ πρῶτον κατηχητικὸν σχολεῖον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ, ἡ Ἀνάπλασις παρουσίασε σημεῖά τινα καταπτώσεως καὶ τὸ περιοδικὸν ἔπαυσε τὴν ἔκδοσίν του. Ἐσχάτως ἡ Ἀνάπλασις διέρχεται μίαν περίοδον ἀναζωογονήσεως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ καθηγητοῦ Ράμμου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐπανεκδόσεως, ἀπὸ τοῦ 1953, τοῦ περιοδικοῦ.

Ἡ Ἀδελφότης τῶν Θεολόγων Ζωὴ (1907) ἐμφανίζεται ὡς ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν τῶν κινήσεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι μία μοναστικὴ ἀδελφότης. Οὐδεὶς ὅμως ἀναγκάζεται νὰ παραμείνῃ ἐὰν θέλῃ νὰ ἀποκτήσῃ οἰκογένειαν. Οἱ ἀποτελέσαντες τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς Ζωῆς συνεδέοντο κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Μακράκη καὶ κατόπιν πρὸς τὴν Ἀνάπλασιν. Ἱδρυτὴς τῆς Ζωῆς εἶναι ὁ π. Εὐσέβιος Ματθόπουλος (1849—1929), ὅστις εἶχεν ὡς συνεργάτας τοὺς θεολόγους Δημήτριον Φαραζουλῆν, Παναγιώτην Τρεμπέλαν, Δημήτριον Παναγιωτόπουλον καὶ ἄλλους. Ἡ κίνησις τῆς Ζωῆς ἐχρησιμοποίησε τὸ κήρυγμα, τὴν λατρευτικὴν ζωήν, τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἑβδομαδιαίου φύλλου Ζωὴ (ἀπὸ τοῦ 1911), τῆς Βίβλου καὶ ἄλλων ἔργων, τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα καὶ ἄλλας ὁμάδας, τὰς θερινὰς κατασκηνώσεις, κ.τ.τ. Ἡ ἀδελφότης τῆς Ζωῆς, μὲ σκοπὸν νὰ διευρύνῃ τὸ ἔργον της, ὠργάνωσεν, ἀπὸ τοῦ 1930, διαφόρους συνεργαζομένας κινήσεις, αἵτινες ἅπασαι ὁμοῦ ἀποτελοῦν τὰ Συνεργαζόμενα Χριστιανικὰ Σωματεῖα «ὁ Ἅγιος Παῦλος». Μερικὰ ἐξ αὐτῶν : ἡ Ἀδελφότης Θεολόγων Ζωή, ἡ Ἀδελφότης Γυναικείας Ἱεραποστολῆς Εὐσέβεια, ἡ Χριστιανικὴ Ἕνωσις Ἐπιστημόνων, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1938 ἐκδίδει τὸ περιοδικὸν Ἀκτῖνες, τὸ 1946 ἐξέδωκε τὴν Διακήρυξιν καὶ τὸ 1950 εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὸ ἔργον «Πρὸς Ἕνα Χριστιανικὸν Πολιτισμόν», ἡ Χριστιανικὴ Ἕνωσις τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν (1947), ἡ Χριστιανικὴ Ἕνωσις τῶν Ἐργαζομένων Νέων (1946), ἡ Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἕνωσις (1933, 1945), κ. ἄ. Ἐσχάτως μία μερὶς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ζωῆς, τοῦ Παναγιώτου Τρεμπέλα, τοῦ Δημητρίου Παναγιωτοπούλου, κ. ἄ., ἀπεσπάσθη τῆς Ζωῆς καὶ συνέπηξε τὴν ἀδελφότητα ὁ Σωτὴρ (1960).

Μία παράλληλος πρὸς τὴν Ζωὴν κίνησις ἵδρυσε τὰς Ὀρθοδόξους Χριστιανικὰς Ἑνώσεις, αἵτινες συνδέονται πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ π. Μάρκου Τσακτάνη (1883—1924). Τὸ ἔργον του ἄρχεται ἐπισήμως τὸ ἔτος τῆς χειροτονίας αὐτοῦ (1913) καὶ ἀποβλέπει εἰς δύο κατευθύνσεις : τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ κηρύγματος καὶ τὴν ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων λειτουργίαν τοῦ κατηχητικοῦ σχολείου καὶ τὴν ἑνότητα τῶν Χριστιανῶν διὰ μέσου

τῶν Χριστιανικῶν ὁμίλων καὶ ἑνώσεων· Ὁ π. Μάρκος Τσακτάνης, ἔγγαμος κληρικός, ἵδρυσε τὸ πρῶτον Κυριακὸν σχολεῖον, ἐπὶ μονίμου βάσεως, ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸ 1913. Τὸ 1922 ἵδρυσε τὰς Χριστιανικὰς Ἑνώσεις τῶν Νέων καὶ Νεανίδων, κινήσεις ἀφιερωμένας καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς νεολαίας· Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ π. Μάρκου ὁ π. Ἄγγελος Νησιώτης κατέστη ὁ πρόεδρος τῶν Ἑνώσεων, ἐξακολουθεῖ δὲ ἐπιτυχῶς νὰ δρᾷ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην. Τὸ 1945 ἱδρύεται ὁ Χριστιανικὸς Ὅμιλος Φοιτητῶν, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν Ἑνώσεων, μὲ ἐπίτιμον πρόεδρον τὸν καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου Παναγιώτην Μπρατσιώτην· Ἄλλα μέσα, χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν κινήσεων τούτων, εἶναι τὸ κήρυγμα, ἡ δρᾶσις εἰς τὰ ἐργοστάσια, αἱ θεριναὶ κατασκηνώσεις, αἱ ἐκδρομαὶ καὶ τὰ προσκυνήματα, τὸ κοινωνικὸν ἔργον, τὸ δρᾶμα, αἱ παιδικαὶ χορῳδίαι κ.τ.λ.

Ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ λαϊκοὶ εἰς τὰς ὡς ἄνω κυριωτέρας κινήσεις, ἀναγνωρίζεται ἐπίσης καὶ ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐπεκτείνει τὴν δρᾶσιν αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς μητροπόλεις. Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (1923—1938), ἀλλ' ἡ ἐν τῷ παρόντι τεραστία αὐτῆς ἀνάπτυξις ἀπὸ τοῦ 1947 καὶ ἑξῆς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀναδιοργανώσεώς της ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Βασιλείου Βέλλα, ὅστις κατέστη ὁ διευθυντὴς αὐτῆς· Ὁ σημερινὸς διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας εἶναι ὁ καθηγητὴς Ἀνδρέας Φυτράκης, λαϊκὸς καὶ αὐτός, ὅστις ἔχει ἀφιερώσει ὅλην τὴν δυναμικὴν αὐτοῦ δραστηριότητα εἰς τὸ πολυπλεύρως ἐπιτελούμενον τοῦτο ἔργον.

Εἰς ἄλλας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἐκτὸς τῶν ἐπισήμων τμημάτων ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς, ὑφίστανται καὶ ἄλλαι θρησκευτικαὶ κινήσεις, τελοῦσαι ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας· Αὗται εἶναι κυρίως κινήσεις νεολαίας, ἀνευρισκόμεναι ἐντὸς σχεδὸν πασῶν τῶν Ὀρθοδ. Ἐκκλησιῶν ἐκτὸς τοῦ Σιδ. Παραπετάσματος· Σπουδαῖον εἶναι τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπιτελεῖται ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Κινήσεως Νεολαίας ἐν Συρίᾳ καὶ Λιβάνῳ (1942), ἥτις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἀνάπτυξιν μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ εὐρύτερον τῶν Ὀρθοδόξων οἰκογενειῶν τοῦ πνεύματος τοῦ Ὀρθοδόξως ζῆν. Ἡ κίνησις αὕτη διωργάνωσε κατηχητικὰ σχολεῖα, κύκλους μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς, κέντρα ψυχικῆς περισυλλογῆς καὶ συνέδρια. Μέλη τινὰ αὐτῆς ἐσπούδασαν θεολογίαν καὶ ἐγένοντο ἱερεῖς· Ἡ Κίνησις ἵδρυσεν Ὀρθοδόξους ἀστικὰς σχολάς, κολλέγια καὶ εἰσήγαγε τὸν

μοναχισμὸν διὰ τῆς ὀργανώσεως μονῶν ἀνδρώων καὶ γυναικείων. Κατέδειξε διαφέρον εἰς τὸ ἐκδοτικὸν ἔργον.

Ὀρθόδοξοί τινες κινήσεις συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἵδρυσαν ἓν ὄργανον συνεργασίας μεταξὺ ὅλων τῶν κινήσεων, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Σύνδεσμος· Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Συνδέσμου τοποθετοῦνται εἰς τὸ ἔτος 1948, ὅτε Ὀρθόδοξοί τινες νέοι, συναντηθέντες ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Ἰνστιτούτῳ τοῦ Μπωσσαὶ συνεζήτησαν τοὺς τρόπους καὶ τὰς δυνατότητας συνεργασίας μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων κινήσεων· Ἡ τετάρτη καὶ τελευταία Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Συνδέσμου συνεκλήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς 4ης—7ης Σεπτεμβρίου 1958, ἔνθα παρετηρήθη πρόοδος εἰς πλείστους τομεῖς δράσεως. Κινήσεις Νεολαίας ἢ Φοιτητικαὶ Ὀργανώσεις ἐκ Γαλλίας, Γερμανίας, Ἑλλάδος, Ἰαπωνίας, Κορέας, Κύπρου, Μεγάλης Βρεττανίας, Συρίας καὶ Λιβάνου καὶ Φιλλανδίας εἶναι μέλη τοῦ Συνδέσμου. Τὸ τετράμηνον περιοδικὸν Σύνδεσμος ἐκδίδεται τακτικῶς εἰς τὴν Ἀγγλικήν.

Ὁ Σύνδεσμος καὶ αἱ ἐπὶ μέρους Ὀρθόδοξοι κινήσεις νεολαίας δίδουσι τὴν ἁρμόζουσαν προσοχὴν καὶ συμμετέχουσιν εἰς τὸ ἔργον τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν νεωτέρων Ὀρθοδόξων Οἰκουμενιστῶν προῆλθον ἐκ τῶν κινήσεων τούτων 11)

Αἱ κινήσεις νεολαίας, αἵτινες ἐπεκτείνουσι τὴν δρᾶσιν αὐτῶν εἰς πλείστους τομεῖς τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου, εἶναι ἰσχυραὶ ἐν τῇ Κοπτικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Συριακῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ, ἡ πρώτη κίνησις ἱδρύθη τὸ 1908 καὶ ἔκτοτε ἔχει ἀναπτυχθῇ ἐξαιρετικῶς· Μνεία πρέπει νὰ γίνῃ καὶ τῆς ἀδελφότητος τῆς Ἁγίας Μαρίας, ὀργανώσεως ἀφιερωμένης ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γυναικῶν, μεθ' ἑνὸς κεντρικοῦ γραφείου καὶ παραρτημάτων εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς κοινότητας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Μαλαμπάρ·

11) Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ὀρθόδοξος Νεολαία καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις, Θεσσαλονίκη, 1956, ἀγγλ. ἐν The Greek Orthodox Theological Review 2 (1956) 81—8. Heikki Kirkinen, Reactions of Orthodox Students to Ecumenical Encounter, the Student World 51 (1958) 26—33. Albert Laham, Syndesmos and the Ecumenical Movement. Report of the IV General Assembly of Syndesmos..., pp. 20—3.

β') ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ

Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουσι μίαν λαμπρὰν παράδοσιν ἱεραποστολικῆς δράσεως πρὸς τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο καλῶς ὠργανωμένον καὶ ἐπετελεῖτο κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλων Ὀρθοδόξων κέντρων· Ἡ Ρωσσία καὶ αἱ ἄλλαι ἐν τοῖς Βαλκανίοις Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι τὴν ὕπαρξίν των εἰς τὰς ἱεραποστολὰς τὰς διοργανωθείσας ὑπὸ ἀτόμων σταλέντων ἐκ τοῦ Βυζαντίου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐσταμάτησε μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Ἀφ' ἑτέρου, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἐξηκολούθησε τὸ εὐαγγελιστικὸν αὐτῆς ἔργον εἰς τὰς εὐρείας ἐκτάσεις πρὸς Βορρᾶν καὶ Ἀνατολάς, εἰς τὴν Σιβηρίαν, τὴν Κίναν, τὴν Κορέαν, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Ἀλάσκαν. Πλεῖστοι λαϊκοὶ ὑπηρέτησαν εἰς τὸ ἱεραποστολικὸν τοῦτο ἔργον ὡς εὐαγγελισταί, διδάσκαλοι, ἰατροὶ καὶ ὑπὸ ἄλλας ἰδιότητας· Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας μέχρι τῆς Κομμουνιστικῆς Ἐπαναστάσεως ,ἠσχολεῖτο μὲ τὸ εὐαγγελιστικὸν ἔργον ἐν τῇ πράξει εἰς τὰς πρὸς Ἀνατολὰς περιοχάς· Ἀκολούθως πᾶσα ἐπικοινωνία τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἱεραποστολικῶν περιοχῶν ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται. Παρὰ ταῦτα, αἱ νεοϊδρυθεῖσαι Ἐκκλησίαι ἐν Κίνᾳ, Κορέᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ ἠδυνήθησαν νὰ στηριχθοῦν ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων, ἀπέκτησαν τὸν ἐθνικὸν καὶ αὐτόχθονα χαρακτῆρα αὐτῶν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐπιτελῶσιν ἱεραποστολικὸν ἔργον μεταξὺ τῶν μὴ Χριστιανῶν· Ἐν ταῖς Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις τῆς Κορέας καὶ τῆς Ἰαπωνίας τακτικῶς παρατηρεῖται ἀριθμός τις ἐπιστροφῶν·

Ὁ ἱεραποστολικὸς ζῆλος ἐνισχύεται εἰς τὰς θεολογικὰς σχολὰς διὰ τῶν μαθημάτων ἐπὶ τῶν ἱεραποστολῶν καὶ παρεμφερῶν θεμάτων· Τὸ θέμα τῶν ἱεραποστολῶν, ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν, ἦτο καταγεγραμμένον ἐν τῷ Καταλόγῳ Θεμάτων τοῦ Α' Συνεδρίου τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας, τοῦ συγκληθέντος ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 29ης Νοεμβρίου—6ης Δεκεμβρίου 1936, ἔνθα ἀνεγνώσθησαν σχετικαὶ εἰσηγήσεις·

Παράδοξον φαινόμενον Ὀρθοδόξου ἱεραποστολικοῦ ἔργου ἐν τῷ παρόντι εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν Οὐγκάντᾳ. 12) Ἐκεῖ περὶ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος, εἷς γηγενὴς ὀνόματι

12) Ἀξιώμης Νικολάου, Τριλογία ἀναμνήσεων ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, Κάϊρον, 1947. Theodore Nakyamas, Orthodoxy in Uganda, Syndesmos, Series 2, September 1957, pp. 12—5.

Ρουβὴμ Σεμπάνια, πρώην Ἀγγλικανός, ἔλαβε τὸ ὄνομα Σπάρτας, ὅστις, ἀνακαλύψας ἐκ τῶν ἀναγνωσμάτων αὐτοῦ τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἠθέλησε νὰ ἐγκαθιδρύσῃ αὐτὴν εἰς τὴν χώραν του. Τὸ 1932 εἷς «episcopus vagantis», ὀνόματι Δανιὴλ Οὐΐλλιαμ Ἀλεξάνδερ, διῆλθεν ἐξ Οὐγκάνδας καὶ ἐχειροτόνησε δύο ἱερεῖς, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἦτο ὁ Ρουβὴμ Σπάρτας, ὡς Ὀρθοδόξους. Ἀνακαλυφθείσης τῆς ἀπάτης ταύτης διὰ τῆς ἐπισκέψεως ἑνὸς Ἕλληνος Ὀρθοδόξου ἱερέως τοῦ κλίματος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, τοῦ π. Νικοδήμου Σαρίκα τὸ 1933, ὁ Ρουβὴμ Σπάρτας ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπεζήτησεν ὅπως γίνῃ δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας εὑρίσκετο εἰς μίαν λεπτὴν θέσιν ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τῆς ὁποίας τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο ζήτημα συνεζητήθη. Ἡ μόνη κυρία ἀπαίτησις ἀπὸ Ἀγγλικανικῆς πλευρᾶς ἐφαίνετο νὰ εἶναι ἡ ἀποφυγὴ ὑπὸ τοῦ Ρουβὴμ Σπάρτα τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν μελῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ἀπέστειλεν εἰς Οὐγκάνταν τὸ 1942 τὸν μητροπολίτην Ἀξώμης Νικόλαον, ὅστις ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸ τὴν ἔκθεσίν του, ἓν πραγματικῶς διαφωτιστικὸν ἔγγραφον. Τὸ 1946 ὁ Ρουβὴμ Σπάρτας, ἐλθὼν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου «Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος τῆς Οὐγκάντας, Κένυας καὶ Ταγκανίκας» καὶ ἔλαβε τὸν χρυσοῦν Σταυρόν. Τὸ 1952 ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Χριστοφόρος ἐπεσκέφθη τὴν Οὐγκάνταν καὶ ἄλλας χώρας τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, παρασχὼν τοιουτοτρόπως τὴν εὐλογίαν του ἐπὶ τῆς νεωστὶ ἱδρυθείσης Ἐκκλησίας τῆς περιοχῆς ἐκείνης. Σήμερον οἱ Ὀρθόδοξοι ἀριθμοῦν περὶ τὰς 20.000 περίπου καὶ ὁ μητροπολίτης Εἰρηνουπόλεως Νικόλαος, τῆς ἐσχάτως ἱδρυθείσης ἐπαρχίας Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, διεκήρυξεν ἐπισήμως τὴν Ὀρθόδοξον ἀρχήν, καθ' ἣν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, δὲν ἐπιτρέπεται ὁ προσηλυτισμὸς τῶν Χριστιανῶν ἄλλων Ὁμολογιῶν.

Μερικαὶ τελευταῖαι ἐξελίξεις εἰς τὸν τομέα τῆς Ὀρθοδόξου Ἱεραποστολῆς παρουσιάζονται ἐν Ἀμερικῇ, ἔνθα ἱδρύθη τὸ 1956 ὁ Ἑλληνικὸς Ὀρθόδοξος Ἱεραποστολικὸς Σύνδεσμος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ὀρθοδόξῳ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, Μπρούκλαϊν, Μασσ. Ὁ Σύνδεσμος οὗτος ἐβοήθησε τὰς ἱεραποστολικὰς Ἐκκλησίας τῆς Κορέας καὶ Οὐγκάντας ὑλικῶς, διὰ τῆς παροχῆς ὑποτροφιῶν καὶ τῆς προετοιμασίας προσώπων πρὸς ἀνάληψιν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου. Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Νεολαία τῆς Ἀμερικῆς ἀπεφάσισε κατ' Αὔγουστον τοῦ 1958 τὴν ἵδρυσιν ὑπὸ τὴν μορφὴν μονίμου σχεδίου μιᾶς Ἐπιτροπῆς Με-

λέτης τῶν Ἱεραποστολῶν, ἥτις ἐκδίδει καὶ δελτίον πληροφοριῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον The Goyan Missionary. Ἡ Δ΄ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Συνδέσμου, συγκληθεῖσα τὸ 1958, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἱδρύσεως εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον μιᾶς Διεθνοῦς Ἱεραποστολικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ ἀμέσου διορισμοῦ μιᾶς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς μετὰ προσωρινῆς ἕδρας ἐν Ἀθήναις. Καθήκοντα τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης εἶναι :

α΄) ἡ καλλιέργεια τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνάγκης διὰ τὰς ἱεραποστολὰς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐνθουσιασμοῦ,

β΄) ἡ διαφώτισις ἐπὶ τῆς ἰδέας τῶν ἱεραποστολῶν.

γ΄) ἡ μελέτη τῆς ἐν τῷ παρελθόντι πείρας τῶν Ὀρθοδόξων καὶ μὴ Ὀρθοδόξων ἱεραποστολικῶν σωμάτων,

δ΄) ἡ μελέτη τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἱεραποστολικῆς ταύτης ὀργανώσεως,

ε΄) ἡ βοήθεια πρὸς τὰς τρεῖς Ἐκκλησίας ἐν Ἰαπωνίᾳ, Κορέᾳ καὶ Οὐγκάντα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη προσπαθεῖ νὰ πράξῃ τὸ καλύτερον δυνατὸν διὰ τὴν τόνωσιν τοῦ διὰ τὰς ἱεραποστολὰς ἐνθουσιασμοῦ διὰ μέσου τῶν προσευχῶν, συνεδρίων, συγκεντρώσεων, ἀλληλογραφίας καὶ ἐκδόσεων. Τὸ δελτίον τῆς Ἐπιτροπῆς «Πορευθέντες» ἐκδίδεται τακτικῶς ἀπὸ τοῦ 1959 καὶ ἑξῆς.

Ἐνεργὸς ἱεραποστολικὴ δρᾶσις πρὸς τοὺς ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπιτελεῖται εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Συριακὴν Ἐκκλησίαν ἐν Μαλαμπὰρ καὶ τῆς Αἰθιοπίας. Τοιαῦται ἱεραποστολικαὶ κινήσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μαλαμπὰρ εἶναι τῶν Διακόνων τοῦ Σταυροῦ (1924), τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἀνατολῆς (1925) καὶ τῆς Ἀσρὰμ Κρίστα Σίσυα Σάνγκαμ, ἀδελφότητος τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ (1933).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀθηναγόρου Παν. Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, Μήνυμα πρὸς τὴν ΙΕ΄ Κληρικολαϊκὴν Συνέλευσιν τῆς Ι. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου, Ἀπόστολος Ἀνδρέας 10 (1960) ἀρ. 479.

Κοτσώνη, Ἱερωνύμου, Ἡ Θέσις τῶν Λαϊκῶν ἐντὸς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὀργανισμοῦ, Ἀθῆναι 1956.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Θέσις τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ Θείᾳ Λατρείᾳ, Θεσσαλονίκη 1960.

Μπρατσιώτου, Παναγιώτου, Ἡ ἐν Ἑλλάδι Θρησκευτικὴ Κίνησις ἀπὸ τοῦ 1900—1950, Ἀθῆναι 1951.

Σιμοπούλου, Θ., Θέσις Κλήρου καὶ Λαοῦ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθῆναι, 1959.

Σταυρίδου, Βασιλείου Θ., Σύντομος Ἔκθεσις περὶ τῆς Θέσεως τῆς Γυναικὸς ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, 33 (1958) 62—5.

Τρεμπέλα, Παναγιώτου, Ἡ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν Ἐπισκόπων, Ἀθῆναι, 1955.

Τοῦ Αὐτοῦ, Οἱ Λαϊκοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθῆναι, 1958.

Afanassiev, Nicholas, The Service of the Laity in the Church, Paris, 1955 (in Russian).

Idem, The Ministry of the Laity in the Church, The Ecumenical Review, 10 (1958) 255—263.

Bratsiotis, Panagiotis, Die geistigen Ströhmungen und die religiösen Bewegungen in der Orthodoxen Kirche Griechenlands, in Die Kirchen der Welt, ed. by H. Harms, a. o., vol. I: Die Orthodoxe Kirche in Griechischer Sicht, ed. by P. Bratsiotis, Stuttgart : Evangelisches Verlagswerk, 1959, 2, 49—69.

Constantelos, Demetrios, The Zoe Movement in Greece, St. Vladimir's Seminary Quarterly, 3 (1959) 11—25.

Evdokimov, Paul, An Orthodox Contribution. A Symposium on Holy Wordliness, Laity, no. 5, June 1958, pp. 17—9.

Gillet, Lev, Les Laics dans l'Histoire de l'Eglise, Contacts 11 (1959) 158—163.

Hammond, Peter, The Rediscovery of Eastern Christendom, The Listener. Nov. 14, 1957, pp. 789, 793. Nov. 21, 1957, pp. 839, 843.

Ioannidis, Basil, The Life of a Greek Orthodox Parish, Laity, no. 6 December 1958, pp. 4—7.

Kotsonis, Jerome, Die Stellung der Laien innerhalb des kirchlichen Organismus, in Die Kirchen der Welt, ed. by H. Harms, a. o., vol. I : Die Orthodoxe Kirche in Griechischer Sicht, ed. by P. Bratsiotis, Stuttgrat : Evangelisches Verlagswerk, 1959, 2, 92—116.

Morcos, Marcel, The Orthodox Youth Movement in Syria and the Lebanon, Syndesmos, series 2, no. 7, November 1958, pp. 10—3.

Nissiotis, Nikos A., The Charismatic Church and the theology of the Laity, no. 9, July 1960, pp. 31—5.

Idem, Le Sacerdoce charismatique, le laicat et l'autorité pastoral, Verbum Caro 14 (1960) 217—238.

Pariskij, L. N., Die Rolle der Laien im Leben der Russischen Orthodoxen Kirche, Kirche in der Zeit, Jhrg. 1957, I. pp. 12—5.

ΤΕΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Η ΕΝΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ πρωτόλειος αὕτη ἐργασία ἀποτελεῖ τὴν ἐναίσιμόν μου ἐπὶ πτυχίῳ διατριβήν, ὑποβληθεῖσαν εἰς τριμελῆ ἐκ σεβαστῶν μου Καθηγητῶν Ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ Ἱερολ. τότε, νῦν δὲ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου, καὶ τῶν κ. κ. Βασιλείου Ἀναγνωστοπούλου καὶ Βασιλείου Σταυρίδου.

Ὡς θέμα τῆς Διατριβῆς μου ἐξέλεξα, τῇ προτροπῇ τοῦ Σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ Σεβ. Μητροπ. Μύρων κ. Χρυσοστόμου, συμφώνως μὲ τὰς πολυτίμους ὑποδείξεις τοῦ ὁποίου εἰργάσθην, τὸ περὶ τῆς ἐντάξεως τῶν Ἁγίων ἐν τῷ ἑορτολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας. Θέμα ἀσφαλῶς ἄκρως ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ ἐπίκαιρον, δεδομένου ὅτι τελευταίως πολὺς γίνεται λόγος, οὐ μόνον περὶ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1955 γενομένης ἀναγνωρίσεως τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου καὶ περὶ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ προσφάτως ἀναγνωρισθέντων Ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐπικειμένης ἐπισήμου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνωρίσεως τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, Μητροπ. Πενταπόλεως καὶ εἴ τινος ἄλλου.

Ἡ περὶ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν θέματος βιβλιογραφία ἀπὸ Ρωμαιοκαθολικῆς πλευρᾶς οὖσα πλουσιωτάτη, ἀπὸ Ὀρθοδόξου πλευρᾶς τυγχάνει ἀρκούντως πενιχρά, διότι ἐκτὸς ἐνίων βραχειῶν μελετῶν περὶ ἀναγνωρίσεως ἁγίων ὡς τοῦ Κ. Ράλλη, τοῦ Χρ. Παπαδοπούλου, τοῦ κ. Ἀ. Ἀλιβιζάτου καὶ μερικῶν συγγραμμάτων περὶ τιμῆς τῶν Ἁγίων, ὡς τοῦ κ. Ἀ. Φυτράκη καί τινων ἄλλων ἄρθρων, ἅτινα ἀναφέρονται ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ, εἰς οὐδὲν σύγγραμμα, ὅπερ ἐξαντλεῖ τὸ ὅλον θέμα, ἀπαντῶμεν.

Ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ θέματος εἶχον ὑπ' ὄψει τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ἀναφερόμενα βιβλία, ἐκτὸς ἐνίων, ἅτινα δὲν

ἠδυνήθην νὰ εὕρω ἐν ταῖς εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν εὑρισκομέναις βιβλιοθήκαις καθώς, ἐπίσης καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν ξένων ἐκδόσεων, ἰδιαιτέρως δὲ τὰς τῶν Βολλανδιστῶν.

Τὸ ὅλον θέμα ἐχώρισα εἰς δύο τμήματα, ἐξετάσας εἰς μὲν τὸ πρῶτον τὰς διαφόρους κατηγορίας Ἁγίων καὶ τὰ περὶ ἑορτολογίου γενικῶς, εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος, τὸ καὶ ἀμέσως ἐνδιαφέρον ἡμᾶς, τὸ θέμα τῆς ἐντάξεως τῶν Ἁγίων εἰς τὸ ἑορτολόγιον, μεθ' ὅλων τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων καὶ συνεπειῶν, μὴ παραλείψας ὅπως εἰσαγωγικῶς ἀναφέρω καί τινα περὶ τῆς σημασίας τῶν λέξων Μάρτυς καὶ Ἅγιος.

Ἀρχικῶς εἶχον ὑπ' ὄψει ὅπως ἐξετάσω τὸ ζήτημα τῆς ἐντάξεως Θεολογικῶς τε καὶ Κανονικῶς. Τελικῶς ὅμως ἀπεφάσισα ὅπως παραλείψω τὴν ἐξέτασιν ταύτην, ἀρκεσθεὶς μόνον εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν τοιαύτην, οὐ μόνον δι' ἔλλειψιν χρόνου ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐργασία θὰ ἀπέβαινεν ὀγκωδεστάτη.

Συντάσσων τὸ κείμενον ἐχρησιμοποίησα ἀδιακρίτως τοὺς ὅρους ἀνακήρυξις Ἁγίων, ἀναγνώρισις, ἔνταξις, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν Λατινικὸν ὅρον Κανονισμὸς (Canonisatio), ὅστις ὁλονὲν καὶ περισσότερον διαδίδεται καὶ χρησιμοποιεῖται παρ' ἡμῖν.

Γ. Θ. Τ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΜΑΡΤΥΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ θέμα τῆς παρούσης μελέτης, θὰ ἦτο ἴσως εὔλογον ὅπως λεχθῶσιν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων Μάρτυς καὶ Ἅγιος, καθὼς ἐπίσης καί τινα περὶ τῆς προελεύσεως τῶν δύο τούτων λέξεων. Τοῦτο ἐκρίναμεν σκόπιμον οὐ μόνον ἐπειδὴ αἱ λέξεις αὗται ἀμέσως ἀφοροῦσι τὸ ἡμέτερον θέμα, ἀλλὰ καὶ διότι πέριξ αὐτῶν ἐδημιουργήθη μία πλουσιωτάτη ἀρθρογραφία, ἥτις εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία.

Κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐξηνέχθησαν πλεῖσται ὅσαι γνῶμαι ἀναφορικῶς μὲ τὰς δύο αὐτὰς λέξεις καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τὴν λέξιν Μάρτυς. Δέον ὅμως ὅπως σημειωθῇ ὅτι αἱ γνῶμαι αὗται διΐστανται πρὸς ἀλλήλας ἀντικρούουσαι ἡ μία τὴν ἄλλην, ὡς θὰ ἴδωμεν διεξοδικώτερον εὐθὺς κατωτέρω.

ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΕΩΣ ΜΑΡΤΥΣ.

Ἡ λέξις Μάρτυς - υρος ἢ καὶ Μάρτυρ - υρος, παραγομένη ἐκ τοῦ ρήματος μαρτυρῶ, σημαίνει κατ' ἀρχὴν τὸν ἔν τινι Δικαστηρίῳ ἢ οἱαδήτινι ἄλλῃ ὑποθέσει παρέχοντα μαρτυρίαν τινά. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω λοιπὸν σημασίας ὁρμώμενοι καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀπέδωσαν τὸν τίτλον τοῦ μάρτυρος εἰς τοὺς προμάχους ἐκείνους τῆς χριστιανικῆς πίστεως, οἵτινες ἐθανατοῦντο ὑφιστάμενοι φρικτὰ βασανιστήρια, διότι ἡ μαρτυρία αὐτῶν εἶχε σκοπὸν ἀπολογητικὸν καὶ ἱεραποστολικὸν ἐνώπιον τῶν Ἐθνικῶν (1).

Διατί ὅμως οἱ οὕτω τερματίζοντες τὸν βίον ὠνομάσθησαν μάρτυρες ; Περὶ τούτου κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐξηνέχθησαν διάφοροι γνῶ-

(1) LODS M., Confesseurs et Martyrs, (Neuchâtel -- Paris 1958), p. 36.

μαι ὅλως ἀντίθετοι πολλάκις ἡ μία τῆς ἄλλης· Οὕτως ὁ K. Holl (2) ὑπεστήριξε τὰ ἀκόλουθα· Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οἱ Ἅγιοι οἵτινες ἐξετελοῦντο διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν αὐτῶν, οἱαδήτις καὶ ἂν ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔζων, ἦσαν ἄμεσοι μάρτυρες (temoins) τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των, ἰδιαίτατα δὲ κατὰ τὰς στιγμὰς αἵτινες προηγήθησαν τοῦ θανάτου αὐτῶν, εἶχον εὐνοηθῆ νὰ ἔλθωσιν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Καθὼς συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, πρὸ τοῦ θανάτου ἑκάστου Μάρτυρος ἐλάμβανε χώραν μία θεοφάνεια, εἷς δραματισμός, ἕκαστος δὲ Μάρτυς ἐπληροῦτο θείας Χάριτος, ἥτις μετεμόρφωνε τὸ «εἶναί» του μέχρι σημείου να καθιστᾷ αὐτὸν ἄφοβον θανάτου καὶ ἀναίσθητον εἰς τὸν πόνον. Τὸ εἰς αὐτοὺς φοιτῆσαν Ἅγιον Πνεῦμα, ἔδιδε τὴν βεβαιότητα νὰ δύνανται νὰ ὑπομένωσι τὰς βασάνους καὶ νὰ ἀψηφῶσι τὸν θάνατον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν Holl, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὴν βεβαίωσιν, ὅτι ἐπικοινωνοῦσι μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς συνέβη μὲ τὴν περίπτωσιν τῆς Ἁγίας Περπέτουας, τέλος δὲ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἱκανότητα,οὕτως ὥστε κατὰ τρόπον ὑπερφυσικὸν νὰ λύωσι καὶ τὰς πλέον πολυπλόκους ἐρωτήσεις, αἵτινες ὑπεβάλλοντο εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν διαδικασίαν.

Αἱ πρῶται χριστιανικαὶ Κοινότητες παρεδέχοντο, ὅτι Μάρτυρες ἦσαν καὶ ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ θανατικὴ καταδίκη ἐξεδόθη μὲν ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις δὲν ἐγένετο εἰσέτι· Οἱ μελλοθάνατοι οὗτοι εἶχον τὴν ἰδίαν χάριν ἣν εἶχον καὶ οἱ διὰ μαρτυρικοῦ θανάτου τελειωθέντες, ἦσαν δὲ ἀλάθητοι· Οὕτω π. χ. ὁ λαὸς ἀνέθετεν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς τύχης τῶν πιστῶν, οἵτινες ἀφοῦ εἶχον καμφθῆ κατὰ τοὺς διωγμούς, ἐζήτουν ν' ἀποκατασταθῶσιν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας· Ἐπίσης κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, οὗτοι ζῶντες ἔτι ἠδύναντο νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτω νὰ γνωρίσωσι τὸ μέλλον. Ἡ ἐν αὐτοῖς παρουσία τῆς Θ. Χάριτος ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς μίαν ἐξέχουσαν ὑπεράνθρωπον καὶ ὑπερφυσικὴν δύναμιν, ἡ «μαρτυρία» δὲ ἣν οὗτοι ἔφερον ὑπὲρ τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαρτυρία ἥτις κατέστησεν αὐτοὺς ἀξίους νὰ ὀνομάζωνται Μάρτυρες, ἐλάμβανε χώραν συνεπείᾳ τῆς εἰς αὐτοὺς ἐνοικήσεως τῆς θείας χάριτος·

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγομεν ὅτι ἡ θεία Χάρις ἐξουδετέρωνε τὸν

(2) Βλέπε παρὰ GRABAR A., Martyrium, Recherches sur le culte des reliques et l'Art Chrétien Antique, Tom. I., (éd. College de France, 1946), σελ 28 ἑξ.

χρονικὸν παράγοντα· ὅστις ἐχώριζε τοὺς Ἁγίους τούτους ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξομοίωνεν αὐτοὺς κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον πρὸς τοὺς αὐτόπτας μάρτυρας τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, τοὺς Ἀποστόλους καὶ μαθητὰς Αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Holl, εἰς τὰς πρώτας χριστιανικὰς Κοινότητας, ἡ λέξις μάρτυς ἀπεδίδετο εἰς τοὺς Ἀποστόλους· Τοῦτο βεβαίως συνάγει ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου : «Εὑρισκόμεθα ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρε» (Α΄. Κορ. 15, 15). Ὅθεν οἱ Ἀπόστολοι καλοῦνται Μάρτυρες τοῦ Θεοῦ, διότι εἶδον τὸν Ἀναστάντα καὶ διότι δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι περὶ τούτου. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ ἴδιος παρατηρεῖ, ὅτι ὁ εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἀποδιδόμενος ὅρος Μάρτυς, ἤδη εἰς τὰς Πράξεις καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν ἀποδίδεται εἰς τοὺς Μάρτυρας τῆς πίστεως.

Ἐκ τῶν προαναφερθέντων λοιπὸν περὶ τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ Holl ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν λέξιν Μάρτυς, καταλήγομεν εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα· Ἐὰν ἡ λέξις Μάρτυς ἐπέρασεν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους εἰς τοὺς Μάρτυρας τῆς πίστεως, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ Μάρτυρες τῆς πίστεως καθὼς καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐθεωροῦντο Μάρτυρες τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ K. Holl, ἀντικρούων ὁ H. Delehaye, ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν εἰς δύο κυρίως σημεῖα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀβασίμου αὐτῆς. Οὗτος λοιπὸν κατὰ πρῶτον παρατηρεῖ ὅτι ἡ σημασία, ἣν ἀποδίδει ὁ Hollεἰς τὰ θαύματα καὶ τὰς λοιπὰς ὑπερφυσικὰς ἐπεμβάσεις πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως Μάρτυς, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα· Τὰ ὁράματα, λέγει, οὐδόλως εἶναι ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις ἀναγνωρίσεως ἑνὸς Μάρτυρος· Τὸ Μαρτύριον τοῦ Πολυκάρπου καθὼς καὶ ἄλλαι σχετικαὶ διηγήσεις πολλῶν Μαρτύρων, οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ ἀποκαλύψεων τὰς ὁποίας ἐλάμβανον οὗτοι δῆθεν τὴν τελευταίαν στιγμήν· Ἡ μόνη ἀποκάλυψις ἧς ἠξιώθη ὁ Ἱερὸς Πολύκαρπος εἶναι ἓν ὄνειρον διὰ τοῦ ὁποίου ἁπλῶς ἀπεκαλύπτετο εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ ἀπέθνησκεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Τὸ ὄνειρον ὅμως τοῦτο οὐδόλως εἶναι ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις τοποθετοῦσα αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν Ἀποστόλων· Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι τὸ ὄνειρον τοῦτο ἔλαβε χώραν ὀκτὼ ἡμέρας πρὸ τῆς συλλήψεώς του καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης οὐδὲν ἄλλο παρόμοιον ἐμφανίζεται εἰς τὴν ζωήν του, οὐδὲ λαμβάνει ἀποκάλυψίν τινα ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἔνθα ἀπαγγέλλει ἀρκούντως ἐκτενῆ προσευχήν, χωρὶς νὰ καταλαμβάνηται ἀπὸ ἔκστασιν·

Κατὰ δεύτερον λόγον, πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Delehaye ὅτι ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ Μάρτυρες ἐλάμβανον ἀποκαλύψεις κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς ζωῆς των, θὰ ἔπρεπε τοὐλάχιστον νὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς χρόνον τινὰ ὥστε νὰ καταστήσωσιν αὐτὰς γνωστάς. Ἄνευ τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, ἡ ἰδιότης αὐτῶν ὡς μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ, ἥτις κρίνεται τόσον οὐσιώδης κατὰ τὸν Κ. Holl, δὲν θὰ ἐχρησίμευεν εἰς τίποτε (3).

Ἄλλην γνώμην πρὸς ἐξήγησιν τῆς σημασίας τῆς λέξεως Μάρτυς εἰσηγεῖται ὁ Grabar. Οὗτος παραδέχεται ὅτι ἡ λέξις Μάρτυς σημαίνει τὸν καταθέτοντα μαρτυρίαν περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιζόμενος ὅμως ἐπὶ ἀρχαιολογικῶν δεδομένων. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἡ λέξις «Μαρτύριον» ἐσήμαινεν ἀρχικῶς, τοὐλάχιστον κατὰ τὸν Δ'. αἰῶνα, οὐ μόνον τὸ ἱερὸν τὸ ἱδρυμένον ἐπὶ τοῦ τάφου Μάρτυρός τινος, ἀλλὰ γενικῶς πᾶν ἱερὸν ἱδρυμένον εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους τῆς Παλαιστίνης· Τὸ ἱερὸν τοῦτο κατέθετε μαρτυρίαν περὶ τῶν γεγονότων τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ἱστορίας (4). Κατὰ τὸν Grabar ἄρα ἡ λέξις Μάρτυς προῆλθεν ἀπὸ τὰ Μαρτύρια, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκδοχὴν καθ' ἣν πιστεύεται ὅτι ἡ λέξις Μαρτύριον προῆλθεν ἀπὸ τὸν ὅρον Μάρτυς.

Παρὰ τοὺς ἀνωτέρω ὅμως, ὅλως διάφορον γνώμην ἔχει ὁ Stanislas Giet, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν προέλευσιν τῆς λέξεως Μάρτυς. Οὗτος λοιπὸν ἐξετάζων τὰ πράγματα λεπτομερῶς, ἴσως δὲ καὶ ὀλίγον σχολαστικῶς, παρατηρεῖ ὅτι ἡ λέξις Μάρτυς ὡς ἀποδίδεται εἰς τοὺς Μάρτυρας τῆς πίστεως, προῆλθεν ἐκ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μαρτυρίαν καταθετόντων μαρτύρων. Κατὰ τὸν Giet ἡ μεταφορὰ αὕτη εἶναι ἐμφανὴς εἰς τὰς Πράξεις ἔνθα, ἐνῷ ἐν τῷ ΣΤ'. κεφαλαίῳ ὁ Στέφανος λιθοβολεῖται ὑπὸ τῶν μαρτύρων, ἐν τῷ ΚΒ'. κεφαλαίῳ «ὁ Μάρτυς» Στέφανος θανατοῦται. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ ἰδίου τίτλου εἴς τε τοὺς διώκτας καὶ εἰς τὰ θύματα προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐνώπιον τοῦ Σανχεδρὶν μάρτυρες ψευδεῖς παρεῖχον μαρτυρίαν ὑπὲρ τοῦ Νόμου, ἐνῷ παραλλήλως καὶ ὁ κα-

(3) DELEHAYE H., Sanctus, (Bruxelles 1927), σελ. 101 ἑξ.

(4) GRABAR A., Martyrium, Recherches sur le culte des reliques et l'Art Chrétien Antique, Tom. I., (éd. College de France 1946), p. 29.

τηγορούμενος παρεῖχε μαρτυρίαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ (5).

ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΕΩΣ ΑΓΙΟΣ.

Ἡ λέξις "Ἅγιος προερχομένη ἐκ τοῦ ἅγος καὶ ἅζω καὶ ἅγνυμι (θραύω) κατὰ τὴν κυρίαν αὐτῆς σημασίαν σημαίνει πάντα ὅστις ἔχει ἀποχωρισθεῖ ἀπό τινος, εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν τὸν ἀποχωρισθέντα ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ ἀφιερωθέντα εἰς τὸν Θεόν.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι τόσον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἡ λέξις ἐχρησιμοποιήθη εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις. Οὕτως εἰς τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς ὁ ὅρος "Ἅγιος συναντᾶται ὡς προσηγορία ἀντικειμένων, ναῶν καὶ τόπων λατρείας. Εἰς πολλὰς ἀνακαλυφθείσας λατινικὰς ἐπιγραφάς, ἡ λέξις "Ἅγιος χρησιμοποιεῖται ὡς προσηγορία Θεῶν ὡς π. χ. Sancto Deo Soli, Minerva Sancta, Apollini Sancto (6). Εἰς πολλὰς δὲ Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἔχομεν τὰ ἑξῆς παραδείγματα : Τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἀρτέμιδι, οἱ κάτοικοι τοῦ Ἁγίου Οὐρανίου Διός, νεωκόρος τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρτέμιδος, Διός, Ἁγίου Τριπολιτῶν κ. ἄ.

Ὡσαύτως ὁ τίτλος "Ἅγιος ὑπὸ τῶν Ἐθνικῶν ἀπεδίδετο πολλάκις καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι αἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων εἶχον συγγένειάν τινα μὲ τοὺς καταχθονίους θεοὺς καὶ θεότητας. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν καλοὶ ἢ κακοί, ἀναλόγως τῆς τιμῆς ἧς ἠξιοῦντο πέραν τοῦ τάφου. Τὸ προνόμιον δὲ τῆς Θεϊκῆς φύσεως εἰς ἣν συμμετεῖχον, ἔγινεν αἰτία ὅπως ἀποδοθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἰδιότης τῆς ἁγιότητος (7).

Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὁ ὅρος "Ἅγιος ἀπαντᾷ ὡς Qadosh, ἡ δὲ Ἁγιότης ὡς Qodesh. Ἀμφότεραι δὲ αἱ λέξεις χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὰ δημιουργήματα Αὐτοῦ γενικῶς, ἀνθρώπους τε καὶ πράγματα. Ἀντικείμενόν τι εἶναι "Ἅγιον ὅταν ἀπ' εὐθείας ἀνήκει, ὡς ἀφιερωμένον„ εἰς τὸν Θεόν. "Ἅγιοι εἶναι οἱ πιστοὶ λατρευταὶ τοῦ Θεοῦ (ψαλμ. 26, 3), ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς (Δανιὴλ 7, 18). Ἡ θεία διαταγὴ «"Ἅγιοι ἔσεσθε ὅτι "Ἅγιος ἐγὼ Κύριος ὁ

---

(5) GIET ST., L'origine du mot Martyr, ἐν Melanges en l' honneur de Monseigneur Michel Andrieu, (Strasbourg 1956), σελ. 181 ἑξ.

(6) DELEHAYE H., Sanctus, (Bruxelles 1927), p. 2.

(7) DELEHAYE H., Sanctus, (Bruxelles 1927), σελ. 22 ἑξ.

Θεὸς ἡμῶν» (Λευΐτ. 19, 2) ἀφορᾷ εἰς ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτας. Ὁ Ἰσραὴλ εἶναι Ἅγιος, διότι εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ (Ἔξ. 19,6). Βεβαίως ὅμως ἡ Ἁγιότης αὕτη εἶναι σχετικὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιφορτισμένη μὲ διάφορα καθήκοντα, ἅτινα ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας (Λευΐτ. 19, 3. 6. 7. 18. 15).

Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἡ λέξις Ἅγιος ἀποδίδεται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸν Οὐράνιον Πατέρα, εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οὐχ' ἧττον ὅμως ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τοὺς Ἀγγέλους ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προτρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ ζῶσι «καθὼς πρέπει Ἁγίους» (Ἐφεσ. 5, 3), τοὺς θέλει «Ἁγίους καὶ Ἀμώμους» (Ἐφεσ. 1, 4), «Ἁγίους καὶ Ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους» (Κολασ. 1, 22).

Σύνολος δὲ ἡ Ἁγία Γραφή, Καινή τε καὶ Παλαιὰ Διαθήκη, παρέχει ἡμῖν πλεῖστα ὅσα χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων καταφαίνεται ὅτι ἡ λέξις Ἅγιος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν ἱερῶν Συγγραφέων εἰς διαφόρους περιστάσεις, καὶ διὰ διάφορα πρόσωπα ἀλλὰ καὶ δι' ἀντικείμενα.

α—Ἡ λέξις ΑΓΙΟΣ χρησιμοποιουμένη διὰ πρόσωπα.

1— Ὁ Θεὸς εἶναι Ἅγιος. «Ὅτι Ἅγιος εἰμὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν» (Λευΐτ. 11, 44), «ὅτι Ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν» (Λευΐτ. 19,2), «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαὼθ πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης Αὐτοῦ» (Ἡσαΐας 6, 3), «ἐγκαταλείπατε τὸν Κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ» (Ἡσαΐας 1,4).

2— Ἅγιος ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. «Οἶδά σε τίς εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ» (Μάρκος 1, 24), «ὑμεῖς δὲ τὸν Ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε» (Πράξ. 3, 14), «συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν» (Πράξ. 4, 27), «Διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγίου Παιδός Σου Ἰησοῦ» (Πράξ. 4, 30).

3— Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς προσηγορίας αὐτοῦ εἶναι Ἅγιον. «καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ Ἁγίου» (Α΄ Ἰωάν. 2, 20).

4— Οἱ Ἄγγελοι κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν χαρακτηρίζονται ὡς Ἅγιοι «καὶ ἤκουσα ἑνὸς Ἁγίου λαλοῦντος καὶ εἶπεν εἷς Ἅγιος τῷ Φελμουνὶ τῷ λαλοῦντι» (Δανιὴλ 8, 13), «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀν-

θρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι μετ' Αὐτοῦ» (Ματθ. 25, 31), «... ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν Ἁγίων Αὐτοῦ» (Α΄. Θεσ. 3, 13) «Ἰδοὺ ἦλθε Κύριος ἐν Ἁγίοις μυριάσιν Αὐτοῦ» (Ἰούδα 14).

5— Οἱ Ἀπόστολοι ὡσαύτως προσαγορεύονται μὲ τὸ ἴδιον ἐπίθετον: «ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς Ἁγίοις Ἀποστόλοις Αὐτοῦ καὶ Προφήταις Αὐτοῦ ἐν Πνεύματι» (Ἐφεσ. 3, 5).

6— Εἰδικώτερον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ οἱ ἱερεῖς οἱ ἀφιερωμένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ ἀποκαλοῦνται Ἅγιοι. «Ἅγιοι ἔσονται τῷ Θεῷ αὐτῶν καὶ οὐ βεβηλώσουσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ αὐτῶν» (Λευιτικὸν 21, 6), «καὶ ἁγιάσει αὐτόν, τὰ δῶρα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν οὗτος προσφέρει ἅγιος ἔσται ὅτι ἅγιος ἐγὼ Κύριος ὁ ἁγιάζων αὐτούς» (Λευιτ. 21, 8), «ἅγιος ἔσται τρέφων κόμην τρίχα κεφαλῆς» (Ἀριθμ. 6, 5).

7— Ὡσαύτως καὶ οἱ Προφῆται καλοῦνται Ἅγιοι «καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν Ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος Προφητῶν Αὐτοῦ» (Λουκ. 1, 70), «ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων ἁγίων αὐτοῦ Προφητῶν ἀπ' αἰῶνος» (Πράξ. 3, 21), «προεπηγγείλατο διὰ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ».

8— Μίαν καὶ μόνην φορὰν ἡ λέξις ἅγιος χρησιμοποιεῖται ὡς προσηγορία ὡρισμένου τινὸς προσώπου, Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. «ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ Ἅγιον» (Μάρκ. 6, 20) (8).

9— Ὡσαύτως καὶ οἱ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι προσαγορεύονται ὡς Ἅγιοι. «ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς ζωὴν ἐν Ἱερουσαλήμ» (Ἠσαΐας 4, 3).

10— Σύμπας ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἶναι ἅγιος· «Καὶ ἁγιασθήσεσθε καὶ ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἅγιος εἰμὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν» (Λευιτ. 11, 44), «Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς ἅγιοι ἔσεσθε ὅτι ἅγιος ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν» (19, 2).

11— Εἰς πλεῖστα ὅσα σημεῖα τῆς Κ. Διαθήκης οἱ Χριστιανοὶ ἀποκαλοῦνται ὡς ἅγιοι· «Κύριε ἤκουσα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν Ἱερουσαλήμ» (Πράξ. 9,

(8) DELEHAYE H., Sanctus, (Bruxelles 1927), p. 27.

13), «ἐγένετο δὲ Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς Ἁγίους τοὺς κατοικοῦντας Λύδδαν» (Πράξ. 9, 32), «φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν» (Πράξ. 9, 41), «ὃ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ πολλοὺς τῶν Ἁγίων ἐν φυλακαῖς κατέκλεισα τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών» (Πράξ. 26, 10) «Πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς Θεοῦ κλητοῖς Ἁγίοις» (Ρώμ. 1, 7).

12— Τέλος οἱ δίκαιοι οἵτινες ἀπέθανον ἐν Ὁσιότητι βίου, προσαγορεύονται διὰ τοῦ τίτλου Ἅγιος· «Καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων Ἁγίων ἠγέρθη» (Ματθ. 27, 52), «ἔχοντες ἕκαστος κιθάραν καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, αἵ ἦσαν προσευχαὶ τῶν Ἁγίων» (Ἀποκάλυψ. 5, 8), «τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματα τῶν Ἁγίων ἐστί» (Ἀποκάλυψ. 19, 8).

β—Ἡ λέξις ΑΓΙΟΣ χρησιμοποιουμένη δι' ἄψυχα πράγματα.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι ἡ λέξις Ἅγιος ἐχρησιμοποιήθη ὡς προσηγορία διαφόρων προσώπων, ἡ Ἁγία Γραφὴ παρέχει ἡμῖν πλεῖστα ὅσα χωρία διὰ τῶν ὁποίων καταδεικνύεται ὅτι ἡ λέξις Ἅγιος ἀποδίδεται ὡς προσηγορία καὶ εἰς διάφορα ἄψυχα πράγματα. **Οὕτω λοιπὸν Ἅγια εἶναι :**

1) Τὰ ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ. Τὸ μέρος τοῦ Ναοῦ ὅπου εὑρίσκοντο τὸ θυμιατήριον καὶ ἡ ἑπτάφωτος λυχνία ἐκαλεῖτο Ἅγια. «Καὶ διοριεῖ τὸ καταπέτασμα ἡμῖν ἀνὰ μέσον τοῦ Ἁγίου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ Ἁγίου τῶν Ἁγίων» (Ἔξοδ. 26, 33), «Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται Ἅγια» (Ἑβραίους 9, 2). Τὸ μέρος ἐπίσης ὅπου ἦτο ἡ Κιβωτὸς τῆς Διαθήκης ἐκαλεῖτο Ἅγια Ἁγίων· «Καὶ κατακαλύψεις τῷ καταπετάσματι τὴν κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ Ἁγίῳ τῶν Ἁγίων» (Ἔξοδ. 26, 34). «καὶ ἐποίησεν ἐκ τοῦ Δαβὶρ εἰς τὸ Ἅγιον τῶν Ἁγίων» (Γ'. Βασιλειῶν 6, 16), «μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ ἡ λεγομένη Ἅγια Ἁγίων (Ἑβρ. 9, 3).

2) Ἡ Ἱερουσαλὴμ ἦτο Ἁγία πόλις, διότι ἐνταῦθα εὑρίσκετο ὁ Ναὸς τοῦ Θεοῦ. «Ὅταν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ Προφήτου, ἑστὼς ἐν τόπῳ Ἁγίῳ» (Ματθ. 24, 15).

3) Διάφορα ὄρη ὡς τὸ Χορεὶβ καὶ τὸ Θαβὼρ ἐκαλοῦντο Ἅγια. «Ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σοὶ ἕστηκας γῆ Ἁγία ἐστί» (Ἔξοδ. 3, 5), «σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ Ὄρει τῷ Ἁγίῳ» (Β'. Πέτρ. 1, π8).

4) Τὰ Ἱερὰ Βιβλία προσηγορεύοντο Ἅγιαι Γραφαί· «προεπηγγείλατο διὰ τῶν Προφητῶν Αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς Ἁγίαις περὶ Υἱοῦ Αὐτοῦ» (Ρωμ. 1, 2)·

5) Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ ἦσαν Ἅγιαι· «Κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐπιγνοῦσιν ἐπιστρέψας ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς Ἁγίας ἐντολῆς» (Β΄. Πέτρ. 3, 21).

6) Ὑπὸ τὴν λέξιν Ἅγιος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ ἐννοεῖται καὶ ὁ Οὐρανός, ὡς τόπος ἔνθα εὑρίσκεται ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ. «Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς οὐ χειροποιήτου, τοῦτ᾽ ἔστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι᾽ αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφ᾽ ἅπαξ εἰς τὰ Ἅγια αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος» (Ἑβρ. 9, 11—12), «ἔχοντες οὖν ἀδελφοὶ παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἁγίων ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἰησοῦ» (Ἑβρ. 10, 19) (9),

Τὸ ἐπίθετον Ἅγιος μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱ. Εἰρηναίου καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ ἤρχισε ν᾽ ἀποδίδηται τιμητικῶς εἰς πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἀπέβαινον πρότυπον ἀρετῆς καὶ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν λαὸν ὡς παραδείγματα τῆς ἀρετῆς ταύτης. Οὐχ᾽ ἧττον ὅμως ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐκδοχῶν τοῦ ὅρου Ἅγιος, ἡ λέξις ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας περιπτώσεις, πρὸς δήλωσιν π.χ. τῆς μεγάλης εἰσόδου, (περνοῦν τὰ ἅγια»), πρὸς δήλωσιν τῶν μερῶν ἔνθα ἔζησεν ὁ Κύριος. «ἅγια χώματα», «γῆ ἁγία», ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ τίτλου Μητροπολίτης, Ἀρχιεπίσκοπος ὡς π. χ. ὁ Ἅγιος Καισαρείας, ὁ Ἅγιος Ἀθηνῶν, ὁ Ἅγιος Ἐφέσου κλπ.

(9) Βλέπε LESETRE H., Saint — Sainteté, ἐν VIGOUROUX, Dictionnaire de la Bible, Tom. V, pp. 1360—61.

ΤΜΗΜΑ Α΄.

ΑΓΙΟΙ, ΕΟΡΤΑΙ, ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΘ' ΕΑΥΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΟΙ ΤΙΜΩΜΕΝΟΙ ΕΝ ΤΗι ΕΚΚΛΗΣΙΑι ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

Ὡς πρῶτοι Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας φέρονται οἱ Μάρτυρες· οἱ «μαθηταὶ καὶ μιμηταὶ τοῦ Κυρίου» (1), οἵτινες κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν ἔχυσαν ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ τίμιον αὐτῶν αἷμα. Οὗτοι διὰ τοὺς ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ βασανιστήρια ἅτινα ὑπέστησαν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἀπήλαυον μεγάλων τιμῶν καὶ σεβασμοῦ· αἱ δὲ χριστιανικαὶ κοινότητες ἐξέφραζον τὴν βαθυτάτην αὐτῶν τιμὴν πρὸς αὐτούς, τῶν ὁποίων ὁ μαρτυρικὸς θάνατος ἐθεωρεῖτο ὑψίστη τιμὴ διὰ πάντα Χριστιανόν (2). —

Ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἡ μόνη θρησκεία ἥτις ἔχει τοὺς μάρτυρας αὐτῆς. Πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ καὶ τῷ Ἐθνισμῷ βλέπομεν ὅτι ἐμφανίζονται Μάρτυρες· Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες τοῦ Μαρτυρίου διέφερε κατὰ πολὺ ἀπὸ τὸ ἰδεῶδες τῶν Ἰουδαίων καὶ Ἐθνικῶν, καίτοι ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἐρανισθῆ στοιχεῖά τινα ἐξ αὐτῶν (3). Οὐχ' ἧττον ὅμως οἱ Χριστιανοὶ Μάρτυρες ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ ἀποθα-

(1) ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ, Μαρτύριον, 19, Β. Ε. Π. 3, 26.

(2) ΦΥΤΡΑΚΗ Α., Λείψανα καὶ τάφοι Μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, (ἐν Ἀθήναις 1955), σ. 9.

(3) LODS M., Confesseurs et Martyrs, (Neuchâtel — Paris 1958), p. 18.

νεῖν κέρδος» (Φιλιπ. 1, 21) ἐστίν, ἐδημιούργησαν ἓν χριστιανικὸν ἰδεῶδες τοῦ μαρτυρίου, τὸ ὁποῖον συνίστατο εἰς τὸ ὑποφέρειν καὶ θανατοῦσθαι ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ συμμετέχειν τῷ πάθει Αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἀνυψοῦσθαι ἐκ τῶν γηΐνων πρὸς τὰ ἐπουράνια.

Τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τοῦ Μαρτυρίου συνετέλεσεν ὥστε οἱ Μάρτυρες νὰ θεωροῦνται ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ὡς πρότυπα ἀρετῆς, ὡς ἐκλεκτοὶ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ ὡς κατ' ἐξοχὴν «δοχεῖα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (4), ὡς ἄξιοι τιμῶν καὶ σεβασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς πρόσωπα μεσιτεύοντα πρὸς τὸν Κύριον δι' ἡμᾶς. Ἡ γνώμη αὕτη περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς παρὰ τῷ Θεῷ μεσιτείας τοῦ μάρτυρος, κατὰ τὸν **Gieseler** ἡνώθη ἀκολούθως μετὰ τῆς πίστεως ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπικοινωνῇ ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῶν Ἁγίων ἐκείνων ἀπ' εὐθείας. Ἡ γνώμη αὕτη ἐρείδετο, ἐν μέρει, ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι αἱ ἀπελθοῦσαι ψυχαὶ πάντοτε περιεπόλαζον περὶ τὰ σώματα εἰς τὰ ὁποῖα ποτὲ κατῴκουν, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐσφαλμένων ἰδεῶν, ἃς εἶχον περὶ τῆς ἐνδόξου καταστάσεως τῶν Μαρτύρων, ἀποδιδομένου αὐτοῖς καὶ εἴδους τινὸς πανταχοῦ παρουσίας. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον οἱ Χριστιανοὶ ἐφρόντιζον ὅπως φυλάττωσι τὰ σώματα τῶν Μαρτύρων ἵνα δημιουργῶσι πνευματικὴν κοινωνίαν μετ' ἐκείνων (5). Κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀνάγκης ἣν ᾐσθάνοντο οἱ Χριστιανοί, τοιαύτης παρεμβάσεως καὶ μεσιτείας παρὰ τῷ Θεῷ, ἐζήτουν οὗτοι τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρεμβαινόντων, τοὐθόπερ συνετέλεσεν εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν Ἁγίων (6).

Ἀρχικῶς ἡ τιμὴ τῶν Μαρτύρων εἶχε καθαρῶς τοπικὸν χαρακτῆρα. Ἤδη μεσοῦντος τοῦ δευτέρου αἰῶνος βλέπομεν ὅτι ὑπῆρχε συνήθεια ὅπως συνέρχωνται οἱ Χριστιανοὶ κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ Μάρτυρος, «ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ εἴς τε τῶν προηθλικότων μνήμην καὶ τῶν μελλόντων ἄσκησίν τε καὶ ἑτοιμασίαν» (7), πέριξ τοῦ τάφου αὐτοῦ πρὸς τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας. Ὁ τάφος τοῦ Μάρτυρος ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς τιμῆς αὐτοῦ καὶ τὸ κέντρον ὡς εἰκός, τοῦ ἑορτασμοῦ

---

(4) Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, Ε, 1. Β. Ε. Π., 2, 75.

(5) Ἐν Αἰγύπτῳ μάλιστα οἱ Χριστιανοὶ ἐκ μεγάλου σεβασμοῦ πρὸς τοὺς Μάρτυρας, ἤρχισαν νὰ ταριχεύωσι τὰ σώματα αὐτῶν καὶ νὰ φυλάττωσιν αὐτὰ ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν. Βλ. ΛΑΤΑ Δ., Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία Τόμ. 1, σελ. 311.

(6) ΛΑΤΑ Δ., Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία. Τόμ. 1, σελ. 312.

(7) ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ, Μαρτύριον, 18. Β. Ε. Π., 3, 26.

τῆς μνήμης αὐτοῦ, πιθανώτατα δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐκοσμεῖτο οὗτος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης διὰ στεφάνων, ραντιζόμενος ἴσως καὶ διὰ μύρων (8).

Τὸν πέριξ τοῦ τάφου ἑκάστου Μάρτυρος χῶρον, ἐστέγαζον δι' οἰκοδομῆς ἥτις ἐκαλεῖτο «Μαρτύριον» (9), φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ οἰκείου Μάρτυρος. Ἐνταῦθα λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ μιᾶς ἐπαρχίας ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν, ἐρχόμενοι κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ Μάρτυρος, ἥτις ἐκαλεῖτο «γενέθλιος ἡμέρα» (10), ἀπέδιδον τιμὰς εἰς αὐτόν. Ἐπεκαλοῦντο τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ καὶ εἶχον ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι ἐλάμβανον εὐλογίας παρὰ τοῦ μαρτυρήσαντος. Τὴν ἡμέραν δὲ αὐτὴν ὁ Ἐπίσκοπος συνήθως ἐξεφώνει καὶ ἐγκωμιαστικὸν λόγον.

Σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ τὰ λείψανα αὐτῶν ἀπονεμομένης τιμῆς παρέχει ἡμῖν τὸ «Μαρτύριον» τοῦ ἱεροῦ Πολυκάρπου. Οὕτω πληροφορούμεθα ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Σμύρνης μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν, ἠθέλησαν νὰ λάβωσι μεθ' ἑαυτῶν τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον. Ὁ ἄρχων ὅμως τῆς πόλεως πειθόμενος εἰς τὰς παροτρύνσεις τῶν Ἰουδαίων οὐ μόνον δὲν ἐπέτρεψε τὴν παραλαβὴν τοῦ σκήνους τοῦ ἱ. Πολυκάρπου ἀλλὰ τοὐναντίον διέταξεν εἰς τὸν ἑκατόνταρχον νὰ κάψῃ τὸ λείψανον κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἀργότερον οἱ Χριστιανοὶ περισυλλέξαντες τὰ τιμιώτε-

---

(8) ΦΥΤΡΑΚΗ Α., Λείψανα καὶ τάφοι Μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, (ἐν Ἀθήναις 1955), σελ. 66.

(9) Ἡ ἰδέα τῆς ἀνεγέρσεως ναῶν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν Μαρτύρων ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἶχον συνηθίσει νὰ συναθροίζωνται πρὸς δημοσίαν λατρείαν ἐπὶ τῶν τάφων. Βλ. ΛΑΤΑ Δ., Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία, τόμ. 1, σελ. 311. Ἤδη δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος ἤρχισεν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἡ ἵδρυσις ἐπιτυμβίων ναῶν πανταχοῦ ὅπου ὑπῆρχον μαρτυρικοὶ τάφοι. Τὰ ἀρχαιότερα μαρτύρια ἦσαν εἴτε μικαὶ ἀψῖδες, ἢ κιβώρια ἢ κατὰ τὸ πλεῖστον μικρὰ κυκλικά, ἐπιμήκη, σταυρικὰ κατὰ προτίμησιν οἰκοδομήματα περικλείοντα τὸν τάφον τοῦ Μάρτυρος. Βλ. ΦΥΤΡΑΚΗ Α., Λείψανα καὶ τάφοι Μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, (ἐν Ἀθήναις 1955), σελ. 52 ἑξ.

Ἀργότερον τὰ μαρτύρια ταῦτα ἐγένοντο πρότυπα διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν χριστιανικῶν ναῶν KAUFMANN C., Handbuch der Christliche Archâologie, (1905), σελ. 147 ἑξ.

(10) ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ Μαρτύριον 18, Β. Ε. Π. 3, 26.

ρα λίθων πολυτελῶν καὶ «δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσίον» ὀστᾶ αὐτοῦ, ἀπέθεσαν αὐτὰ εἰς κατάλληλον τόπον, μετὰ ταῦτα δὲ συνερχόμενοι ἐνταῦθα μὲ ἀγαλλίασιν καὶ χαρὰν ἑώρταζον τὴν γενέθλιον ἡμέραν αὐτοῦ (11).

Ἡ πρὸς τοὺς Μάρτυρας ἀπονεμομένη τιμὴ καθὼς καὶ ἡ πρὸς τὰ λείψανα αὐτῶν προσκύνησις, οὐδόλως ἦτο πρᾶξις εἰδωλολατρικὴ πολὺ δὲ περισσότερον πρᾶξις ἀπάδουσα πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Οὐ μόνον οἱ Χριστιανοὶ «συνεκόμισαν τὸν Στέφανον καὶ ἐποίησαν κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ (Πράξ. 8, 2), μετὰ τὸν μαρτυρικὸν αὐτοῦ θάνατον, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐτίμων ἰδιαιτέρως τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας Ἰωσίας, ἐνῷ ἀνέτρεπεν εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς καὶ κατέκαιε πολλὰ ὀστᾶ νεκρῶν, διέταξεν ὅπως τὰ λείψανα τοῦ Προφήτου, «τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ», ὡς τὸν ἀποκαλεῖ νὰ τηρήσωσι μετὰ μεγάλης τιμῆς σῶα καὶ ἀβλαβῆ (12). Ἐκτὸς τούτου καὶ οἱ ψευδοπροφῆται ἐτίμων ἰδιαιτέρως τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων, πρὸς ἄφεσιν δὲ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν παρεκάλουν ἵνα ταφῶσι πλησίον τῶν λειψάνων καὶ τῶν ὀστῶν τῶν δικαίων ἵνα διὰ τῆς ἐπαφῆς αὐτῶν σωθῶσι καὶ οὗτοι. Οὕτω π. χ. ὅτε ἐθανατώθη ὁ ἐπὶ Ἱεροβοὰμ Προφήτης «ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐξ Ἰούδα», τὸ σῶμα αὐτοῦ εὑρέθη ἐν τῇ ὁδῷ ὑπὸ τοῦ ἐκ Βαιθὴλ Ψευδοπροφήτου. Οὗτος λοιπὸν παραλαβὼν μετὰ τιμῶν τὸ νεκρὸν σῶμα καὶ θάψας αὐτὸ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ αὐτοῦ τάφῳ, διέταξεν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τὰ ἑξῆς : «Ἐὰν ἀποθάνω θάψετέ με ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ, οὗ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ τέθαπται ἐν αὐτῷ· παρὰ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ θέτε με ἵνα σωθῶσι τὰ ὀστᾶ μου μετὰ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ» (13).

Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἀντίληψιν ἔχοντες καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων ἐτίμων ἰδιαιτέρως τοὺς Μάρτυρας τῆς πίστεως, ἐπικαλούμενοι τὴν μεσιτείαν αὐτῶν, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν κατακομβῶν, αἵτινες σώζονται μέχρι σήμερον καὶ παρουσιάζουσι μεγάλην ποικιλίαν (14).

Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ τιμὴ τῶν Μαρτύρων ὑπέστη μεγάλην ἐξέλιξιν καὶ κατέλαβε σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῶν

(11) ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ Μαρτύριον 18, Β. Ε. Π. 3 26.

(12) Δ΄. Βασιλειῶν, 23, 16—19.

(13) Γ΄. Βασιλειῶν, 13, 28—31.

(14) Πλούσια καὶ ἄφθονα παραδείγματα τοιούτων πρωτοχριστιανικῶν ἐπιγραφῶν παρέχει ἡμῖν ὁ Βολλανδιστὴς H. DELEHAYE ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Sanctus (Bruxelles 1927), Passim.

Χριστιανῶν. Οὗτοι συναθροιζόμενοι πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Μάρτυρος προέβαινον εἰς διαφόρους ἐκδηλώσεις σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας πρὸς τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν Μαρτύρων, αἵτινες συνίσταντο εἰς τὴν ἀφὴν καὶ προσκύνησιν τῶν τάφων καὶ τῶν λαρνάκων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν λειψάνων, πολλάκις δὲ καὶ τῶν ὀθονῶν αἵτινες ἐκάλυπτον αὐτά, συναποκομίζοντες καὶ τεμάχια τούτων, ἅτινα ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον ἁγιαστικὴν καὶ θαυματουργικὴν δύναμιν (15). Χαρακτηριστικὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα λέγει σχετικῶς ὁ ἱ. Χρυσόστομος: «Παράμενε τῷ τάφῳ τοῦ Μάρτυρος, ἔκχεε πηγὰς δακρύων ἐκεῖ, σύντριψον τὴν διάνοιαν ἆρον εὐλογίαν ἀπὸ τοῦ τάφου, λαβὼν αὐτὴν συνήγορον ἐν ταῖς εὐχαῖς ἐνδιάτριβε ἀεὶ τοῖς διηγήμασι τῶν παλαισμάτων ἐκείνου· περιπλάκηθι τῇ σορῷ· προσηλώθητι τῇ λάρνακι· Οὐχὶ τὰ ὀστᾶ μόνον τῶν Μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν καὶ αἱ λάρνακες πολλὴν βρύθουσιν εὐλογίαν. Λάβε ἔλαιον ἅγιον καὶ κατάχρισόν σου ὅλον τὸ σῶμα, τὴν γλῶτταν, τὰ χείλη, τὸν τράχηλον, τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ οὐδέποτε ἐμπεσῇ εἰς τὸ ναυάγιον τῆς μέθης» (16). Ἀλλὰ καὶ Ἀστέριος

(15) ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ Α., Ἡ ἀναγνώρισις τῶν Ἁγίων ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν Θεολογίᾳ, 19 (1941—1948), σελ. 32. Ἡ πρὸς τὰ τεμάχια τῶν ὀθονῶν καὶ τὰ πρὸς τὸν Ἅγιον σχετιζόμενα ἀντικείμενα, ἀπόδοσις τιμῶν, ὠφείλετο ἀσφαλῶς εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ταῦτα συνεδέοντο στενῶς μετὰ τῶν τιμωμένων Χριστιανῶν. Οἱ Χριστιανοὶ ἐφρόντιζον ὅπως ἀποκτήσωσι τοιαῦτα ἀντικείμενα. Οὕτω πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Μαρτυρίου τῆς Περπετούης, ὅτι ὁ Μάρτυς Σάτυρος ἐζήτησε παρὰ τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸν στρατιώτου δακτύλιον, ὃν ἐμβάψας τῷ αἵματι αὐτοῦ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ στρατιώτῃ εἰς «μακαρίαν κληρονομίαν». DELEHAYE H., Les Origines du culte des Martys 2 éd. (Bruxelles 1933), σελ. 60. Κατὰ τὸ Μαρτύριον τοῦ ἱ. Κυπριανοῦ οἱ Χριστιανοὶ ἥπλωσαν πέριξ αὐτοῦ τεμάχια ὑφάσματος ἵνα βάψωσι διὰ τοῦ αἵματός του τουθ' ὅπερ συνέβη καὶ κατὰ τὰ μαρτύρια τῆς Ἁγίας Καικιλίας ἐν Ρώμῃ καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ. Τοιαῦτα ἐξ ἄλλου ἐνθύμια ἦσαν καὶ τὰ κατὰ καιροὺς ἐντὸς τῶν τάφων τῶν κατακομβῶν εὑρεθέντα πολυάριθμα φυαλίδια ἐξ ὑάλου ἢ ἀλαβάστρου, ἅτινα ἐπιστεύθη ὅτι περιεῖχον αἷμα μαρτύρων καὶ ἅτινα ἐτοποθετοῦντο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξασφαλίσωσιν οὗτοι τὴν γειτνίασιν τοῦ Μάρτυρος. Βλ. ΦΥΤΡΑΚΗ Α., Λείψανα καὶ τάφοι Μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, (ἐν Ἀθήναις 1955), σελ. 35 ἑξ.

(16) ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Ἰωάννου, Εἰς Μάρτυρας ὁμιλία, P. G. 50, 644.

ὁ Ἀμασείας προτρέπων τοὺς Χριστιανοὺς ὅπως τιμῶσι τοὺς Μάρτυρας, λέγει τὰ ἑξῆς : «εὐσέβεια δὲ ἀληθὴς τὸ προσκυνεῖν τε καὶ τιμᾶν τοὺς δι' Ἐκεῖνον πάθη καρτερικῶς ἐνεγκόντας» (17), καθὼς ἐπίσης καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ὅτι : «τιμητέοι τοὺς Ἁγίους ὡς φίλους Χριστοῦ, ὡς τέκνα καὶ κληρονόμους Θεοῦ» (18)·

Τὴν πρὸς τοὺς Μάρτυρας ἀποδιδομένην τιμήν, ὡς καὶ τὴν βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἣν ἔσχεν ἡ πρᾶξις αὕτη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν, ἄριστα διαζωγραφίζει ὁ ἱ. Χρυσόστομος λέγων ὅτι «ὥσπερ γὰρ τὸν ἥλιον ἀμήχανον σβεσθῆναι οὕτω καὶ μνήμην Μαρτύρων» (19)· Πράγματι ἡ πρὸς τοὺς Μάρτυρας ἀπονεμομένη τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἔσχε διὰ μέσου τῶν αἰώνων μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν. Δύναται δὲ νὰ λεχθῇ ὅτι ὅσον ἀπομεμακρυσμένος ἦτο ὁ χρόνος τοῦ θανάτου μάρτυρός τινος τοσοῦτον μεγαλυτέρα ἦτο καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀπονεμομένη τιμὴ (20).

Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου ἐπῆλθε μεταβολή τις εἰς τὴν τιμὴν τῶν Μαρτύρων καὶ οὕτω ἡ περιωρισμένη τιμὴ αὐτῶν, ἔλαβεν εὐρυτάτην ἐξέλιξιν. Εἷς Μάρτυς π.χ. ὅστις ἐτιμᾶτο εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ἔνθα ἐμαρτύρησεν, ἀργότερον ἤρχισε νὰ τιμᾶται καὶ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπαρχίας· Ἡ ἐξέλιξις αὕτη τῆς τιμῆς τῶν Μαρτύρων ἐγένετο, κατὰ τρεῖς, κυρίως, τρόπους συγκεκριμένως δέ :

1) Διὰ τῆς μετακομιδῆς τῶν ἱερῶν λειψάνων,

2) Διὰ τοῦ τεμαχισμοῦ αὐτῶν καὶ

3) Διὰ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἱεροῦ σκήνους οἱουδήτινος Μάρτυρος, ὡς θὰ ἴδωμεν διεξοδικώτερον ἐν τοῖς ἑφεξῆς.

(Συνεχίζεται)

---

(17) ΑΣΤΕΡΙΟΥ Ἀμασείας, Ἐγκώμιον εἰς τοὺς Ἁγίους Μάρτυρας P. G. 40, 316.

(18) ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ Ἰωάννου, Περὶ τῆς τῶν Ἁγίων καὶ τῶν λειψάνων αὐτῶν τιμῆς, P. G. 94, 1164.

(19) ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Ἰωάννου, Εἰς ἅγιον Ἱερομάρτυρα Φωκᾶν, P. G. 50, 700.

(20) ΛΑΤΑ Α., Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία, Τόμ. 1 σελ. 311.

ΠΑΠΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ

Κατὰ προφορικὴν πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀναγγελίαν, γενομένην ἐν καιρῷ πρὸς Αὐτὴν παρὰ τοῦ ἐνταῦθα Παπικοῦ Ἰντερνουντσίου Σεβ. κ. Φραγκίσκου Λαρντόνε, ἀφίχθη εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν Εἰδικὴ Ἀντιπροσωπεία ἐκ τοῦ Βατικανοῦ, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸ Πάνσεπτον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸν Προκαθήμενον αὐτοῦ. Ἡ Ἀντιπροσωπεία ἀφίχθη ἀεροπορικῶς ἐκ Ρώμης τὸ ἑσπέρας τῆς Δευτέρας, 19ης Ἰουνίου, ἀπηρτίζετο δὲ ἐκ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰακώβου Τέστα, τέως Παπικοῦ Δελεγάτου ἐνταῦθα, νῦν δὲ Κοσμήτορος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Εὐγενῶν ἐν Ρώμῃ, καὶ ἐκ τοῦ Αἰδεσιμολ. π. Ἀλφόνσου Ράς, Κοσμήτορος τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολ. Σπουδῶν ἐν Ρώμῃ καὶ εἰδικοῦ εἰς τὰ ζητήματα τῶν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς σχέσεων.

Ἀμφότεροι οἱ ἐπίσημοι Ξένοι, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ Σεβ. κ. Φρ. Λαρντόνε, προσῆλθον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, τὴν Τρίτην, 20ὴν Ἰουνίου καὶ ὥραν 11ην,γενόμενοι δεκτοὶ παρὰ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ πολλῆς τῆς ἐγκαρδιότητος καὶ ἀγάπης, παρόντος καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀντιπροσωπείας κ. Ἰάκωβος Τέστα, ἐν προσφωνήσει πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ἐξέφρασε τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει ταύτῃ καὶ ἐτόνισε τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα ταύτης, γενομένης κατόπιν ἐντολῆς τῆς Α. Ἁγιότητος, τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΓ'. πρὸς τὸν Σεβ. Καρδινάλιον κ. Α. Τσικονιάνι, Πρόεδρον τῆς Προπαρασκευαστικῆς ἐπὶ τῶν μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν σχέσεων Ἐπιτροπῆς τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, καὶ πρὸς αὐτὸν προσωπικῶς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως παρασχεθῶσι τῇ Α. Θ. Παναγιότητι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πᾶσαι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν Σύνοδον καὶ τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐπ' αὐτῆς ἐργασίας πληροφορίαι, δηλωθῇ δὲ πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ὅτι τὸ κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους ἐκδηλωθὲν ἐντεῦθεν ἐνδιαφέρον περὶ τῆς Συνόδου εὗρεν ἀναγνώρισιν καὶ ἀπήχησιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, μετὰ τῶν Σεβ. Ἀρχιεπισκόπων κ. Ἰακώβου Τέστα καὶ κ. Φρ. Λαρντόνε, τοῦ Αἰδεσιμολ. π. Ἀλφόνσου Ρὰς καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου.

καὶ ἐξετιμήθη βαθύτατα, εἰς ἀνταπόκρισιν δὲ τούτου ἐκφρασθῶσι διὰ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης αἱ προσήκουσαι εὐχαριστίαι.

Εἰς ταῦτα ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπήντησεν εὐχαριστοῦσα, ἐξέφρασε τὴν χαρὰν Αὐτῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει, διηρώτησε τὰ τῆς ὑγείας τῆς Α. Ἁγιότητος, τοῦ Πάπα, ὑπεγράμμισε τὴν διαπιστουμένην πανταχόθεν εὐρυτάτην Διαχριστιανικὴν διάθεσιν πρὸς συνεργασίαν καὶ ἑνότητα, καὶ ἐτόνισε τὴν ἰδιαζούσης σημασίας συμβολὴν τῶν μεγάλων καὶ ἱστορικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ἐξέφρασε δὲ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως πληροφορηθῇ ἐν ἐκτάσει πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ τῆς Βατικανῆς Συνόδου.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Τέστα ἐνεχείρισε τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἠριθμημένον Τόμον τῆς ἐκδόσεως τῶν ἄχρι τοῦδε γενομένων ἐπὶ προπαρασκευῇ τῆς Βατικανῆς Συνόδου, καὶ Τομίδιον ἀναγράφον τὰς συνθέσεις καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Προπαρασκευαστικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν Γραμματειῶν τῆς Συνόδου, ἀμφότερα καλλιτεχνικῶς βιβλιοδετημένα, ἐν συνεχείᾳ δὲ ὁ λόγος περιεστράφη περὶ τὰς τεχνικῆς φύσεως πληροφορίας περὶ τῆς Συνόδου ταύτης.

Ἐν συνεχείᾳ ἡ Α. Θ. Παναγιότης εἶπεν, ὅτι θὰ ἐπεθύμει νὰ γνωρίζῃ ἐπὶ τὸ εὐρύτερον τὰ τῆς λειτουργίας καὶ τὰ ἀπασχολοῦντα ἑκάστην Ἐπιτροπὴν προβλήματα, καὶ ὅτι θὰ ἦτο καλόν, ὅπως ἐκτεθῶσι λεπτομερέστερον ταῦτα εἰς στενότερον κύκλον, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν ἀντεπίσκεψιν τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

Ἀκολούθως προσελθόντες εἰς τὸ Πατριαρχικὸν Γραφεῖον οἱ Σεβ. Ἅγιοι Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς, ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως χαιρετήσωσι τοὺς Ξένους καὶ συνομιλήσωσι μετ' αὐτῶν.

Ἡ Παπικὴ Ἀντιπροσωπεία ἀνεχώρησε μετὰ ὥραν που, προπεμφθεῖσα διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου προβλεπομένων τιμῶν, ὡς ἐγένετο καὶ κατὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῆς.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας, Πατριαρχικὴ Ἀντιπροσωπεία, ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Μελίτωνος καὶ Μύρων κ. Χρυσοστόμου, καὶ τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματέως κ. Συμεών, Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱ. Συνόδου, ἀντεπεσκέφθη εἰς τὸ Μέγαρον τῆς ἐνταῦθα Νουντσιατούρας τὴν Παπικὴν Ἀντιπροσωπείαν, γενομένη δεκτὴ

μετὰ πολλαπλῶν ἐκδηλώσεων τιμῆς.

Αἱ συνομιλίαι, κατόπιν τῶν σχετικῶν προσφωνήσεων καὶ ἀν-τιφωνήσεων, περιεστράφησαν κυρίως περὶ τὴν διακρίβωσιν τῶν λεπτο-μερειῶν τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν Προπαρασκευαστικῶ τῆς Συνόδου Ἐπιτροπῶν.

Ἡ Παπικὴ Ἀντιπροσωπεία ἐπεσκέφθη τὴν μεθεπομένην Πέμ-πτην, 22αν Ἰουνίου, τὴν Θεολογικὴν Σχολήν, ἀνελθοῦσα εἰς Χάλκην δ ἰδιαιτέρας ἀτμακάτου, τῇ φιλικῇ συνοδείᾳ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Δέρ-κων κ. Ἰακώβου, Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Ἴμβρου καὶ Τενέδο κ. Μελίτωνος, Μύρων κ. Χρυσοστόμου, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Συμ-εών, Ἀρχιγραμματέως καὶ ἄλλων. Ἐν τῇ Σχολῇ, ἔνθα ἐνωρίτερον εἶχε ἀνέλθῃ ἡ Α. Θ. Παναγιότης, οἱ ἐπίσημοι Ξένοι ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν, ὅ-πως γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ ἐκεῖσε ἐπιτελούμενον ἐπιστημονικὸ ἔργον, ἐπεσκέφθησαν τὰ διάφορα τμήματα αὐτῆς καὶ παρεκάθησαν εἰ ἐπίσημον γεῦμα. Τὸ ἀπόγευμα ἀνεχώρησαν, μέσῳ Πριγκήπου, προπεμ-φθέντες μετὰ πολλῆς φιλίας καὶ ἐγκαρδιότητος.

Ἡ Παπικὴ Ἀντιπροσωπεία ἀνεχώρησε διὰ Ρώμην τὴν πρωΐα τῆς Τρίτης, 27ης Ἰουνίου, ἀεροπορικῶς.

Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἰδιαιτέρως σημαντική, συνετέλεσεν εἰς τὴ δημιουργίαν ἀτμοσφαίρας ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καὶ ὑ-πῆρξεν ἐκδηλωτικὴ τῆς ὑπαρχούσης διαθέσεως πρὸς κατανόησιν καὶ συ-νεργασίαν.

27Η ΜΑΪΟΥ

Μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιβλητικότητος καὶ μεγαλοπρεπείας ἑωρτάσθη καθ' ἅπασαν τὴν Χώραν ἡ πρώτη ἐπέτειος τῆς Μεταπολιτεύσεως ταύτης.

Ἄγημα ἀπὸ ὁπλίτας τῶν τριῶν ὅπλων, τῆς Φοιτητικῆς Νεολαίας, ἐκπροσώπων τοῦ Τύπου καὶ ἀποσπασμάτων τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας, ἑκάστης σειρᾶς αὐτῆς ἀπαρτιζομένης, συμβολικῶς, ἐξ 27 ἀνδρῶν, κατηυθύνθη εἰς τὴν λεωφόρον Βατάν, ἔνθα διεξήχθη μεγαλειώδης παρέλασις, στρατοῦ, φοιτητῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ Ἱεροσπουδασταὶ Χάλκης, μαθητῶν ὅλων τῶν σχολείων καὶ σωματείων.

Παρέστησαν αἱ Στρατιωτικαί, Πολιτικαὶ καὶ Δικαστικαὶ Ἀρχαὶ τῆς Χώρας καὶ χιλιάδες λαοῦ.

Ἐξεφωνήθησαν, κατάλληλοι τῇ περιστάσει λόγοι, ὑπὸ τοῦ Νομάρχου Στρατηγοῦ κ. Ρεφὶκ Τουλγκᾶ, τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Στρατηγοῦ κ. Τζεμὰλ Τουρὰλ καὶ ἐκπροσώπων τῶν Φοιτητικῶν Ὀργανώσεων.

Κατετέθησαν πολυάριθμοι στέφανοι ἐπὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ Πανεπιστημιακοῦ χώρου, εὑρισκομένου ἀδριάντος τοῦ Μεγάλου Ἀτατοὺρκ καὶ εἰς τὰ σημεῖα τῆς Πόλεως, ἔνθα ἔπεσαν οἱ ἥρωες τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σελευκείας κ. Αἰμιλιανοῦ, τῶν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Συμεών, Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ Μ. Ἀρχιδιακόνου κ. Ἀγαπίου, μεταβάς, μετ' ἐπίσημον πρόσκλησιν, εἰς τὴν ἐν Χαρμπιὲ Στρατιωτικὴν Διοίκησιν, συνεχάρη τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν κ. Τζεμὰλ Τουράλ.

Τὸ Πατριαρχεῖον ἐσημαιοστολίσθη καὶ τὴν νύκτα ἐφωταγωγήθη.

Ο ΕΙΡΗΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ὅλως προώρως ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον, τῇ Παρασκευῇ 5ῃ Μαΐου, ὁ Μητροπολίτης Εἰρηνουπόλεως Κωνσταντῖνος, συνεπείᾳ ἐγκεφαλικῆς συμφορήσεως, κατόπιν σοβαροῦ κλονισμοῦ τῆς ὑγείας αὐτοῦ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, λύπῃ πολλῇ πληροφορηθεῖσα τὸ γεγονός, ἐνετείλατο τῇ Μ. Πρωτοσυγκελλίᾳ ὅπως διαβιβάσῃ τὴν Πατριαρχικὴν συμπάθειαν τῇ οἰκογενείᾳ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἀειμνήστου καὶ προβῇ εἰς τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν τῶν δεόντων. Οὕτως ἡ σορὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου ἐξετέθη ἀπὸ τῆς πρωΐας τοῦ Σαββάτου εἰς προσκύνησιν ἐν τῷ Ἱ. Καθεδρικῷ Ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας Σταυροδρομίου, ἧς οὗτος ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διετέλεσεν Ἀρχιερατ. Προϊστάμενος, τὴν δὲ Δευτέραν 8ην ἰδ., διεκομίσθη εἰς τὸν Π. Πατριαρχικὸν Ναόν, ἔνθα ἐτελέσθη Θεία Λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Μαξίμου καθ' ἣν παρέστησαν ἐν μὲν τῷ Ἱ. Βήματι ἡ Α. Θ. Παναγιότης, οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ Θρόνου καὶ Κληρικοὶ τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, ἐν δὲ τῷ κυρίως Ναῷ οἱ συγγενεῖς τοῦ μεταστάντος καὶ πλῆθος εὐσεβῶν Χριστιανῶν.

Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἤρξατο τὴν 11ην ὥραν χοροστατούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Σεβ. Συνοδικῶν Ἀρχιερέων, Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶ, Δέρκων κ. Ἰακώβου, Προικοννήσου κ. Φιλοθέου, Χαλδίας κ. Κυρίλλου, Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Σάρδεων κ. Μαξίμου, καὶ Ροδοπόλεως κ. Ἱερωνύμου. Τὸ πένθος τῆς Ἐκκλησίας ἦγον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Ἰάκωβος καὶ ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱ. Συνόδου Ἀρχιμ. κ Συμεών, τὸν δ' ἐπικήδειον ἀπ' Ἄμβωνος ἐξεφώνησεν ὁ Ὑπογραμματεὺς αὐτῆς Πανοσιολ. Διάκονος κ. Γαβριήλ.

Παρέστησαν οἱ Σεβ Μητροπολῖται Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος, Ἰκονίου κ. Ἰάκωβος, Σελευκείας κ. Αἰμιλιανός, Πρωτοσυγκελλεύων, Σταυρουπόλεως κ. Μάξιμος, Σχολάρχης τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, Μύρων κ. Χρυσόστομος, οἱ Θεοφ. Ἐπίσκοποι Παμφίλου κ. Γεράσι-

μος, Δαφνουσίας κ. Γρηγόριος, Ἀργυρουπόλεως κ. Καλλίνικος, Μιλήτου κ. Αἰμιλιανός, Τράλλεων κ. Φώτιος, οἱ οἰκεῖοι τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου, οἱ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Ἰωάννης ἀντιπρόσωπος τοῦ Παναγίου Τάφου, καὶ κ. Δαμιανός, τοῦ Ὄρους Σινᾶ, οἱ τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, Κληρικοὶ τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν παρακειμένων Ἱ. Μητροπόλεων, οἱ Ὀφφικιάλοι τῆς Ἐκκλησίας Ἐντιμολ. Μ. Ρήτωρ, κ. Βλ. Μιρμίρογλου, Μ. Χαρτοφύλαξ κ. Ἀχιλ. Μόσχος, Μ. Ρεφερενδάριος κ. Γ. Χόλλεμπαχ καὶ Μ. Πρωτονοτάριος κ. Ἐμμ. Φωτιάδης, ὁ Ἐντιμότ. κ. Νικόλαος Καραγιῶργος, Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα, Καθηγηταὶ τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἀντιπροσωπεῖαι τῆς Κ. Ἐφορίας καὶ τῶν Σχολῶν τῆς Κοινότητος Σταυροδρομίου μετὰ τῶν Διευθυντῶν καὶ μαθητῶν αὐτῶν, καὶ λοιπῶν Ἐφοροεπιτροπῶν τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ πλῆθος εὐλαβῶν Χριστιανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἐκπρόσωποι τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ κόσμου τῆς Πόλεως ἡμῶν καὶ τοῦ Ὁμογενοῦς Τύπου.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνώδευσε μέχρι τῆς νεκροφόρου τὴν ἐκφορὰν τοῦ σκήνους τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου, ὅπερ ἐνεταφιάσθη μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐξιλαστηρίων εὐχῶν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σελευκείας κ. Αἰμιλιανοῦ, ἐν τῷ Νεκροταφείῳ Σισλῆ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης, κατὰ κόσμον Ἰσαὰκ Ἀλατόπουλος, ἐγεννήθη ἐν Νεαπόλει τῆς Καππαδοκίας, ἐν ἔτει 1892, τὰ πρῶτα γράμματα διήκουσεν ἐν Χρυσουπόλει τῆς Ἐπαρχίας Χαλκηδόνος, ἀκολουθήσας τοὺς ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντας γονεῖς αὐτοῦ. Εἶτα συμπληρώσας τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδάς, ἐν τῷ Ἑλληνογαλλικῷ Λυκείῳ Πέραν, εἰσήχθη τὸ 1910 εἰς τὴν περίπυστον Ἱερὰν ἐν Χάλκῃ Θεολογ. Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησεν ἐν ἔτει 1915. Ἀκολούθως διωρίσθη Διευθυντὴς τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Χρυσουπόλεως, ἅτινα καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ 1917, ὅτε καὶ χειροτονηθεὶς εἰς Διάκονον καὶ Πρεσβύτερον, διωρίσθη Ἱερατικῶς Προϊστάμενος ἐν τῇ Κοινότητι Πριγκήπου,

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1923 ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ζ΄ ὁ ἀπὸ Χαλκηδόνος, διώρισεν αὐτὸν Μέγ. Πρωτοσύγκελλον.

Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1925, προήχθη εἰς Ἐπίσκοπον Εἰρηνουπόλεως, τοποθετηθεὶς ἐν τῇ Ἀρχιερατικῇ Προϊσταμενίᾳ τῆς Κοινότητος Σταυροδρομίου, τῆς χειροτονίας αὐτοῦ τελεσθείσης ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῶν Εἰσοδίων Πέραν.

Φθίνοντος τοῦ 1927, ὁ ἀείμνηστος προήχθη εἰς Τιτουλάριον Μητροπολίτην ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, ἀνυψωθείσης τῆς Ἐπισκοπῆς Εἰρηνουπόλεως εἰς Μητρόπολιν. Μετ' οὐ πολὺ τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Μητροπόλεως Εἰρηνουπόλεως προαχθείσης εἰς ἐνεργὸν Μητρόπολιν, ἐκλήθη οὗτος ὡς μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποχωρήσας τῆς Ἀρχιερατικῆς Προϊσταμενίας Πέραν, ἐπανῆλθε καὶ αὖθις εἰς αὐτὴν μετὰ τριετίαν, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ὁ μεταστὰς Ἱεράρχης καθ' ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν προσέφερε τὰς καλὰς καὶ εὐόρκους αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσίας.

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑι

Τῷ Παναγιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

ἐλέῳ Θεοῦ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
καὶ Πάσης Ἀφρικῆς
ἀσπασμὸν ἐν Χριστῷ Ἀναστάντι.

Κλίνοντες γόνυ καὶ αὖθις ἐνώπιον τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ δοξάζοντες τὴν τριήμερον Αὐτοῦ ἔγερσιν, πρῶτον μὲν εὐχαριστοῦμεν τὸν Λυτρωτὴν καὶ Θεὸν ἡμῶν, ὅτι κατηξίωσεν ἡμᾶς διελθεῖν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν ὑγείᾳ τὰς ἁγίας ἡμέρας τῶν φρικτῶν Παθῶν καὶ τῆς κοσμοσωτηρίου Ἀναστάσεως, εἶτα δὲ χαίρομεν ἐπὶ τῇ παρεχομένῃ εὐκαιρίᾳ, ἵνα ἐπικοινωνήσωμεν πνευματικῶς μετὰ τῆς Ὑμετέρας Θεοφρουρήτου Παναγιότητος καὶ ἀνταλλάξωμεν μετ' Αὐτῆς ἀδελφικὸν Πασχάλιον ἀσπασμόν.

Λύπη πολὺ συνέχει τὴν καρδίαν ἡμῶν, διότι καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ὁ ἄρχων τοῦ σκότους ἐπισκιάζει τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως, ἐμβάλλων εἰς διανοίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς βουλεύματα πονηρὰ καὶ σκέψεις, ὁδηγούσας εἰς καταφρόνησιν τῶν ἀδυνάτων καὶ ἀναστατώσεις λαῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς μόνην ἐλπίδα καὶ σωτηρίαν ἀτενίζομεν πρὸς τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους Σταυρωθέντα καὶ ἐκ τοῦ Τάφου Ἀναστάντα Σωτῆρα Χριστόν, Ὃν ἱκετεύομεν ἵνα ὡς πολυεύσπλαγχνος Θεὸς ἡμῶν ἐπίδῃ ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν καὶ κατευθύνῃ τὸν Λαὸν Αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀνε-

σπέρου φωτὸς τῆς Θείας Αὐτοῦ ἀγαθότητος καὶ ἀγάπης, εἰς ὁδὸν εἰρήνης καὶ ψυχικῆς ἀνατάσεως

Μεγάλην ἔτι ἐλπίδα ἔχομεν ἐκ τῆς ἑνότητος τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις, διαφυλάττουσα τὴν Ἀποστολικὴν πίστιν καὶ διακρατοῦσα τὰς ἱερὰς καὶ ἀρχαίας παραδόσεις, συνδέει τὰ Μέλη αὐτῆς ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης καὶ ἀδιαλείπτως προσεύχεται ὑπὲρ τῆς τῶν «πάντων ἑνώσεως»·

Ταῦτα μετ' ἀγάπης πολλῆς ἐπιστέλλοντες τῇ Ὑμετέρᾳ Γερασμίᾳ Παναγιότητι, εὐχόμεθα Αὐτῇ τε καὶ τῷ περὶ Αὐτὴν Συλλόγῳ τῶν Ἁγίων Ἀρχιερέων καὶ παντὶ τῷ Χριστεπωνύμῳ Πληρώματι τῆς κατ' Αὐτὴν Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας πᾶσαν παρὰ τοῦ Σταυρωθέντος καὶ Ἀναστάντος Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν εὐλογίαν καὶ πνευματικὴν χαράν, ἀσπαζόμενοι δ' Αὐτὴν φιλήματι ἁγίῳ, διατελοῦμεν.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Πάσχα 1961.

† Ὁ Ἀλεξανδρείας ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Παναγιώτατε καὶ Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κων)πόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, κύριε Ἀθηναγόρα, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ἐν δοξολογίᾳ ὑμνείσθω ὁ Πανάγαθος Θεός, ὁ ἀξιώσας ἡμᾶς χάριτι Αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν ὑγείᾳ διανῦσαι τὸν δόλιχον τῶν πνευματικῶν τῆς νηστείας καὶ

τῶν ἀχράντων Παθῶν ἀγώνων καὶ ἐν πνευματικῇ θυμηδίᾳ προσκυνῆσαι τὴν ἔνδοξον τοῦ Κυρίου Ἀνάστασιν.

Φωτὸς ἐπληρώθησαν καὶ αὖθις οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια, ὁρατός τε ἅπαξ καὶ ἀόρατος κόσμος, καὶ ἐν ἀγαλλιάσει ἐπινίκια προσάδονται τῷ μοχλοὺς τοῦ ᾅδου συνθλάσαντι καὶ ἐκ νεκρῶν Ἀναστάντι Θεῷ ἡμῶν.

Ὁ ἐκ τοῦ Τάφου ἐγερθεὶς Κύριος ἡμῶν ἡ αἰώνιος ἡμῶν εὐφροσύνη ἐστίν· ἡ στερεοῦσα ἡμᾶς, τὸ φῶς καὶ ἡ χαρὰ πάντων ἡμῶν, τῶν εἰς Αὐτὸν πιστευόντων.

Τῆς χαρᾶς οὖν ταύτης καὶ ἡμεῖς μέτοχοι γενόμενοι γηθοσύνως σπεύδομεν εἰς νοερὰν ἐπίσκεψιν τῆς Ὑμετέρας Κορυφῆς, τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν Αὐτῇ ἀποδώσοντες καὶ τὸ ἡδύμολπον καὶ σωτήριον «Χριστὸς Ἀνέστη» προσφθεγγόμενοι.

Δεόμενοι καὶ πάλιν τοῦ τὸν θάνατον πατήσαντος καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισαμένου Ἀναστάντος Χριστοῦ, ἀξιοῦν τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα ὑγιαίνουσαν καὶ μακροημερεύουσαν καὶ ἐν πνευματικῇ ἀγαλλιάσει ἀεὶ ἑορτάζειν τὴν ἑορτὴν τῶν ἑορτῶν καὶ πανήγυριν τῶν πανηγύρεων ἐπὶ ἔτη ὅ,τι πλεῖστα, εἰρηνικὰ καὶ πανευδαίμονα, καὶ ἐνδυναμοῦν Αὐτὴν ἐν τῇ διακυβερνήσει τοῦ πεπιστευμένου Αὐτῇ ἐνδόξου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, περιπτυσσόμεθα Αὐτὴν φιλήματι ἁγίῳ, τὸν Πασχάλιον δ' ἅμα ἀσπασμὸν δι' Αὐτῆς διαβιβάζοντες τοῖς συγκροτοῦσι τὴν περὶ Αὐτὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον Ἱερωτάτοις Ἀρχιερεῦσι καὶ ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ διατελοῦμεν.

Ἐν Δαμασκῷ, Πάσχα 1961.

Τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Ἀντιοχείας ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑι

Τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ Σεβασμιωτάτῳ
Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης
καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ

ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ

ἐλέῳ Θεοῦ Πατριάρχης τῆς Ἁγίας Πόλεως
Ἱερουσαλὴμ καὶ Πάσης Παλαιστίνης
ἀσπασμὸν ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐκ νεκρῶν Ἀναστάντι.

Ἡ Ἁγιωτάτη Μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν, πανηγυρικὴν περιβεβλημένη στολὴν καὶ λελαμπρυσμένη οὐρανίῳ φωτὶ τῷ τὰ σύμπαντα σήμερον καταυγάσαντι, σκιρτᾷ καὶ ἀγάλλεται προσκυνοῦσα τὸν ἐνδόξως ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα Ζωοδότην τοῦ παντός· Ὃν πρὸ διημέρου, ὡς θνητὸν πενθοῦσα, ἐν μνήματι κατέθετο.

Ὄρθρου βαθέος, ὡς αἱ Μυροφόροι καὶ Ἡμεῖς, οἱ Θείᾳ συγκαταβάσει ἠξιωμένοι διακονεῖν, ἔνθα ἡ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐτελεσιουργήθη, τὸν Ζωήρρυταν Τάφον κυκλώσαντες μετὰ τῶν συνηγμένων εὐλαβῶν προσκυνητῶν ἐν εὐφροσύνῃ ἤσαμεν τὰ χαριστήρια τῷ Νικητῇ τοῦ θανάτου· τὴν Θείαν δὲ καὶ ἀναίμακτον θυσίαν προσενεγκόντες, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Τάφου ὅθεν ἀνέδυ τροπαιοῦχος ὁ Σωτήρ, ἀγάπῃ πολλῇ ἐμνήσθημεν καὶ τοῦ τιμίου ὀνόματος τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος, πᾶσαν χάριν αἰτησάμενο Αὐτῇ παρὰ τοῦ Ἀναστάντος Χυστοῦ.

Νῦν δ' ὅτε νοερῶς Αὐτὴν περιπτυξόμενοι ἐπὶ τοῖς περὶ ἡμᾶς θαυμασίοις τοῦ Θεοῦ ἥκομεν, ἐν χείλεσι φέροντες τὸ ἡδύμολπον καὶ οὐράνιον «Χριστὸς Ἀνέστη», τὰς αὐτὰς ἐπαναλαμβάνομεν ἀπὸ καρδίας εὐχάς, δεόμενοι τοῦ ἐκ Τάφου ἐξανατείλαντος Ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης ἀξιοῦν Αὐτὴν ἐπὶ μήκιστον ὑγιαίνουσαν καὶ εὐφραινομένην ἑορτάζειν τὴν κλητὴν καὶ ἁγίαν ταύτην ἡμέραν καὶ ἐπιρρωνύειν Αὐτὴν ἐν τῇ διακυβερνήσει τῆς πεπιστευμένης Αὐτῇ Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ χειραγωγίᾳ ἐπὶ νομὰς σωτηρίους τῆς Χριστοπεποῦς Αὐτῆς Ποίμνης.

Ἀξιοῦντες δ' ἀδελφικῶς τὴν Ὑμετέραν Ἀγάπην διαβιβᾶσαι τοῖς τὴν περὶ Αὐτὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον συγκροτοῦσι Σεβασμιωτάτοις καὶ ἀγαπητοῖς ἐν Χριστῷ Ἀδελφοῖς τὰς Πασχαλίους Ἡμῶν προσρήσεις καὶ ἐπευχάς, ἀπονέμομεν Αὐτῇ καὶ αὖθις τὸν ἐν Χριστῷ Ἀναστάντι ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ, Πάσχα 1961.
Τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ Ἀδελφὸς καὶ πάνυ πρόθυμος
† Ὁ Ἱεροσολύμων ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΜΟΣΧΑΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ

Τῇ Αὐτοῦ Ἁγιότητι, τῷ Ἁγιωτάτῳ Ἀθηναγόρᾳ,
Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης,
καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ.
Ὑμετέρα Ἁγιότης, ἀγαπητὲ ἐν Κυρίῳ
Ἁγιώτατε Δέσποτα!

Χριστὸς Ἀνέστη!

Ἐνέχει ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν τὸ καλὸν Χριστιανικὸν ἔθος, κατὰ τὸ ὁποῖον, πανηγυρίζοντες τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ ἀπευθύνουσιν ἀλλήλοις, ἐν τῷ ὀνόματι Αὐτοῦ, χαιρετισμὸν χαρᾶς καὶ εὐχάς. Ἀποτελεῖ τοῦτο μίαν τῶν μᾶλλον πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἀρχιερεῖ, τῷ διελθόντι τοὺς οὐρανούς·

Διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης, τῆς ἐν εἰλικρινείᾳ ἀποστελλομένης καὶ ἀποδεκτῆς γινομένης, ἡ χαρὰ τῆς Ἑορτῆς ἀνυψοῦται, ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη τρέφεται, ἡ εὐχὴ φέρεται πρὸς τὰ ἄνω.

Προσαγορεύων τὴν Ὑμετέραν Ἁγιότητα, ἐπὶ τῇ λαμπροφόρῳ Ἑορτῇ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, δέ-

ομαι τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου, ὅπως ἡ ἡ χαρὰ Ὑμῶν πεπληρωμένη, ἡ ζωὴ Ὑμῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας πολυετὴς καὶ εὐήμερος καὶ διατελῶ μετ' εἰλικρινοῦς πρὸς Ὑμᾶς ἐν Χριστῷ ἀγάπης καὶ τιμῆς·

Ἐν Μόσχᾳ, Ἅγιον Πάσχα 1961.

Πατριάρχης Μόσχας καὶ Πάσης Ρωσσίας

† ΑΛΕΞΙΟΣ.

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ

Παναγιώτατε καὶ Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, ἐπιπόθητε καὶ ἠγαπημένε ἐν Χριστῷ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς Ἡμῶν Μετριότητος κύριε Ἀθηναγόρα, ἀδελφικῶς περιπτυσσόμενοι ἐν Κυρίῳ τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα χαρμοσύνως προσαγορεύομεν Πασχαλίῳ χαιρετισμῷ :

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ !

«Ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως» (Λουκ. 24, 34) καὶ διὰ τῆς ἀμειώτου ἰσχύος τοῦ θείου Αὐτοῦ φωτὸς «φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 1, 9).

Ἐν τῇ παγκοίνῳ Πασχαλίῳ χαρᾷ, ὅτε ἅπας ὁ Χριστιανικὸς κόσμος προσεύχεται τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, Ὃς Ἑαυτὸν ἑκουσίως ἔθυσε καὶ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, διδοὺς χαρὰν μεγάλην καὶ παράκλησιν τοῖς Ἀποστόλοις, παντὶ δὲ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἕνωσιν, ἰδοὺ καὶ Ἡμεῖς σπεύδομεν ἵνα μεθ' ἴσης χαρᾶς συγχαρῶμεν Ὑμῖν ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ ἑορτῇ.

Συνενοῦντες τὰς Ἀναστασίμους Ἡμῶν προσευχὰς μετὰ τῶν προσευχῶν τῆς Ὑμετέρας ἀγαπητῆς ἡμῖν Ἁγιότητος, πρὸ παντὸς παρακαλοῦμεν τὸν Ἀναστάντα Χριστὸν Σωτῆρα, ἵνα μὴ καταλίπῃ ἡμᾶς μόνους ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τῶν χαλεπῶν ἐν τῷ κόσμῳ συνθηκῶν, ἀλλὰ κατασκιάσῃ ἡμᾶς σταυροειδῶς τῷ συμβόλῳ τῶν θείων Αὐτοῦ παθημά-

των καὶ φυλάξῃ ἡμᾶς καὶ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν πολέμων ἐνδεχομένων δεινῶν. Πιστεύομεν τῷ ἐλέει Αὐτοῦ, ὅτι θὰ χαρίσηται τοῖς ἀνθρώποις, «πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως καὶ πνεῦμα φόβου Θεοῦ» καὶ θὰ καταπέμψῃ πᾶσι τὴν εἰρήνην ἐκείνην καὶ γαλήνην, ἣν εἶχον αἱ Θεοσεβεῖς Μυροφόροι Γυναῖκες·

Μετ' εὐχῶν καὶ σκέψεων τοιούτων καὶ μετ' εἰλικρινοῦς εὐχῆς, ἵνα «ἀλλήλους περιπτυχθῶμεν», ἀσπαζόμεθα Ὑμᾶς ἀδελφικῶς, συγχαίροντες τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι, τοῖς Σεβ. Ἀρχιερεῦσι τῆς Ἁγιωτάτης Ὑμῶν Ἐκκλησίας, τῷ Ἱερῷ Κλήρῳ καὶ τῷ φιλοθέῳ Ποιμνίῳ Ὑμῶν, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως.

Τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος
ἀφωσιωμένος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς
Πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 1961 ἔτους, Βελιγράδιον
† Ὁ Πατριάρχης τῶν Σέρβων
ΓΕΡΜΑΝΟΣ,

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα
τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην
κ. Ἀθηναγόραν.

Σταμποὺλ - Φανάριον.

Παναγιώτατε λίαν ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Πεπληρωμένοι τὴν καρδίαν ἱερᾶς χαρᾶς, διὰ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, στρέφομεν ἀδελφικῶς πρὸς τὴν Υ. Θ. Παναγιότητα τὴν σκέψιν ἡμῶν καὶ ἀπευθύνομεν Αὐτῇ ἐκ μέσου καρδίας τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν, μεθ' ἧς πεπλήρωνται ἅπασαι αἱ Χριστιανικαὶ ψυχαί, «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος».

Ἡ, διὰ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην τοῦ Σωτῆρος, χαρὰ αὕτη τῶν Χριστιανῶν οὐ μόνον στηρίζεται ἱστορικῶς ἐπὶ τῆς ἐγέρσεως ἐκ τοῦ Τάφου, ἀλλὰ συμπληροῦται διὰ τῆς ἐλπίδος τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀναστάσεως, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος :«Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο» (Α΄ Κορ. 15, 20).

Τὴν ἐλπίδα δὲ ταύτην τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως ἐνισχύουσι καὶ οἱ ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, κατὰ τὴν ἁγίαν ταύτην ἡμέραν, προβάλλοντες αὐτὴν ὡς συνέχειαν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ : «Ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν...» (Κανὼν τῆς Ἀναστάσεως).

Ἀναμιμνησκόμενοι σήμερον ἁπάσας τὰς ἀληθείας ταύτας τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, πλήρεις χαρᾶς ὁμολογοῦμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου : «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ Αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς» (Α΄ Πέτρ. α, 3—4).

Ὁ κατ' ἔτος ἑορτασμὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἀνανεοῖ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων — ὡς ἅπασα ἡ φύσις ἀνανεοῖ διὰ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτὸς τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν ὄψιν αὐτῆς—τὴν ἐπιθυμίαν : «οὐκ ἀκουσθήσεται ἔτι ἀδικία ἐν τῇ γῇ σου, οὐδὲ σύντριμμα, οὐδὲ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὁρίοις σου» (Ἡσαΐας 60, 4), καί, ὅτι «οὐ λήψεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος μάχαιραν καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν» (Ἡσαΐας 2, 4), διότι οὕτως, ἅπαντες οἱ λαοὶ δυνήσονται ἵνα ζῶσιν εὐτυχεῖς, προοδεύοντες συνεχῶς καὶ ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὰς θαυμασίας τοῦ αἰῶνος ἡμῶν κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς.

Πεποίθαμεν ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, εἰσακούσεται τῶν προσευχῶν τῶν πιστῶν Αὐτοῦ, ἐπικαλουμένων ἀδιακόπως τὸ ἔλεος Αὐτοῦ, καὶ ἐκπληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν «τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου», φωτίζων ταυτοχρόνως τὰς καρδίας τῶν ἰθυ-

νόντων τὰς τύχας τῶν λαῶν, ὅπως ἀνακαλύψωσιν ὁδὸν εἰρήνης, ἐξ ἧς ἐκχυθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς ἡ εὐεργετικὴ βροχὴ τῆς χαρᾶς, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Τότε κατὰ τὸν ψαλμόν : «ἔλεος καὶ ἀλήθεια συναντήσωσι, δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια καταφιλήσωσιν» (Ψαλμ. 84, 11).

Διαβιβάζοντες Ὑμῖν τὰς σκέψεις ἡμῶν, κατασπαζόμεθα Ὑμᾶς ἀδελφικῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ ἐκ καρδίας εὐχόμεθα τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι, τοῖς Σεβ. Ἱεράρχαις, τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, καὶ ἅπασι τοῖς Συλλειτουργοῖς καὶ τῷ Πληρώματι, τῷ ὑπὸ τὴν πατρικὴν καὶ ποιμαντικὴν Ὑμῶν δικαιοδοσίαν, ὅπως ἑορτάσητε τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἐν πλήρει ὑγείᾳ, εἰρήνῃ καὶ πνευματικῇ χαρᾷ.

Βουκουρέστιον, Ἀπρίλιος 1961.

† ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

Πατριάρχης Ρουμανίας.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ

Παναγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, λίαν ἡμῖν ἀγαπητὲ καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, κύριε Ἀθηναγόρα, τὴν Ὑμετέραν Γερασμιωτάτην Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ὁ τῆς ζωῆς Ἀρχηγὸς καὶ Χορηγός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Κύριος, πατήσας τὸν θάνατον καὶ σκυλεύσας τὸν ᾅδην, ἀνέστη ἐκ τοῦ Τάφου νικητής. Πάντα, ἐπὶ τῇ Ἀναστάσει Αὐτοῦ, πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια. Πάντα, ἐπὶ τῇ Ἀναστάσει Αὐτοῦ, πεπλήρωται χαρᾶς.

Ἔμπλεοι καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς χαρᾶς τῆς Ἀναστάσεως καὶ κατηγλαϊσμένοι ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός, τοῦ νικηφόρου τούτου ἐμβλήματος καὶ διαδήματος τοῦ ἐκ τῶν νεκρῶν Ἀναστάντος Ζωοδότου καὶ Λυτρωτοῦ πάσης τῆς κτίσεως,

δόξαν μὲν καὶ αἶνον ἀναπέμπομεν Αὐτῷ, ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς καὶ σύμπασαν τὴν Χριστιανικὴν Ἀνθρωπότητα πανηγυρίσαι καὶ αὖθις τὴν ἑορτὴν τῶν ἑορτῶν, ἐγκαρδίως δὲ συγχαίρομεν καὶ ἀδελφικῶς χαιρετίζομεν ἐπὶ τῇ κλητῇ ταύτῃ ἡμέρᾳ τὴν Ὑμετέραν Γερασμιωτάτην Παναγιότητα, ἐπαναλαμβάνοντες τὸ γλυκύφθογγον καὶ λίαν χαρμόσυνον προσφώνημα : «Χριστὸς Ἀνέστη !»

Τῷ ἱερῷ τούτῳ καὶ ἀγγελικῷ χαιρετισμῷ συνάπτομεν ὁλοκαρδίους εὐχὰς ὑπὲρ ὑγείας, ὄλβου καὶ κραταιώσεως τῆς Ὑμετέρας πεποθημένης Παναγιότητος καὶ ὑπὲρ εὐημερίας, εὐσταθείας καὶ ἀκμῆς τῆς πεπιστευμένης Αὐτῇ Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας·

Παρακαλοῦντες δὲ τὴν Ὑμετέραν περισπούδαστον Παναγιότητα μεταδοῦναι τὰς Πασχαλίους ἡμῶν προσρήσεις καὶ εὐχὰς καὶ τοῖς Σεβασμίοις Ἱεράρχαις καὶ ἀγαπητοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, τοῖς συγκροτοῦσι τὴν περὶ Αὐτὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον, περιπτυσσόμεθα Αὐτὴν καὶ αὖθις ἐν Χριστῷ Ἀναστάντι καὶ

διατελοῦμεν

Ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου, Ἅγιον Πάσχα, 1961.

Τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος

ὅλως πρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Κύπρου ΜΑΚΑΡΙΟΣ.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ ἡμῶν καὶ συλλειτουργὲ κύριε Ἀθηναγόρα, τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν Χριστῷ Ἀναστάντι κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν·

Ἀνέτειλε καὶ αὖθις ἡ τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν μεγάλη ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ὁ Ἀνιστάμενος ἐκ τῶν μυχῶν τοῦ ᾅδου Θεῖος Λυτρωτὴς νεκρώνει τὸν θάνατον,

ἀφαιροῖ πάντας τοὺς νεκροὺς ἀπ' αὐτοῦ καὶ δίδει ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον ζωὴν ἡμῖν, τοῖς εἰς Αὐτὸν πιστεύουσιν. Ἡ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἀνάστασις εἶναι γεγονός, ἄξιον σωτηρίου χαρᾶς, καὶ διὰ τοῦτο χαρμόσυνος ἀνακρούεται ὁ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως παιάν.

«Χριστὸς Ἀνέστη !» «Ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως!» (Λουκ. 24, 34).

Ὁ κατὰ τὴν Ἀνάστασιν χαιρετισμὸς «Χαίρετε» τοῦ Κυρίου ταῖς Μαθητρίαις ἐλέχθη διὰ νὰ δηλωθῇ, ὅτι ὁ θάνατος τεθανάτωται, τὸ ἐπιτίμιον τῆς Εὔας «ἐν λύπαις τέξει τέκνα» (Γεν. 3, 16) ἔσβεσται, ἡ δὲ καθολικὴ ἀρὰ «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει» (Γεν. 3, 19) τὸ παράπαν ἠχρείωται, τῆς ζωῆς ἐκ νεκρῶν ἐνδεδειγμένης τὴν ἔγερσιν.

Πάντων τούτων τῶν θλιβερῶν ἀπήλλαξεν ἡμᾶς ὁ Σωτήρ, γεγονὼς διὰ τῆς Ἀναστάσεως Αὐτοῦ ὁ ἐλευθερωτὴς ἡμῶν, ἅμα ὡς ἠβουλήθη, χαρισάμενος ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν ταύτην· «καὶ γὰρ ὁ Κύριος θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ, κατάγει εἰς ᾅδου καὶ ἀνάγει» καὶ οὐδὲν τὸ δυνάμενον ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν παντοδυναμίαν Αὐτοῦ. Νεκρωθέντας οὖν ἐκ τῶν παραπτωμάτων ἔσωσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ὥστε ἡμεῖς νὰ φωνῶμεν: «Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον ; Ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νεῖκος ;» (Α' Κορινθ. 15, 55, Ὡσηὲ 13, 14). Ἀλλὰ καὶ πίπτοντας ὁ Θεὸς ἀνιστᾷ, διότι ἀεί, ὡς Θεός, τοῖς ἐνδεέσι χαρίζεται, καὶ μέλη αὐτοὺς καθιστᾷ τῆς Ἁγίας Αὐτοῦ Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐστὶ μία, ἐν ᾗ βαπτιζόμεθα καὶ ἀναγεννώμεθα.

Ἐπὶ τούτοις, εὐχόμενοι Ὑμῖν, τῇ περὶ Ὑμᾶς Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ὡς καὶ τῷ Χριστωνύμῳ Πληρώματι τῆς καθ' Ὑμᾶς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, πᾶσαν χαράν, ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην παρὰ τοῦ Ἀναστάντος Σωτῆρος, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατελοῦμεν,

Ἐν τῇ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν, Πάσχα σωτηρίου ἔτους 1961

ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Ἀθηνῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ, Πρόεδρος.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΙΝΑ
ΜΕΤΟΧΙΟΝ ΚΑΙΡΟΥ

Τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ Θειοτάτῳ
Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Κυρίῳ Ἀθηναγόρᾳ·
Εἰς Φανάριον.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Τὴν ἄπειρον ἀγάπην Αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον δεικνὺς ὁ φιλάνθρωπος Θεός, «παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ Αὐτοῦ Υἱόν, ὁ Ὁποῖος ἐν σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, διὸ καὶ ὁ Θεὸς Αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο Αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων», ὡς κηρύττει μεγάλῃ τῇ φωνῇ ὁ μέγας τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος, ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος.

Καὶ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου καὶ σωτηριώδους τούτου γεγονότος τῶν αἰώνων, τῆς καθόδου δηλονότι εἰς ἅδην τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τελεῖ ἐν κατανύξει βαθείᾳ κατὰ τὰς σεπτὰς ταύτας ἡμέρας ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ἁγία Ἐκκλησία, πανηγυρίζει δ' ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει τὴν ἔνδοξον Αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, δι' ἧς συνανέστησε τὸν πεσόντα τῇ ἁμαρτίᾳ ἄνθρωπον καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνεβίβασε καὶ τῆς αἰωνίου καὶ μακαρίας ζωῆς κληρονόμον κατέστησε·

Καὶ καλεῖ πάντας τοὺς συνταφέντας τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ ἀξιωθέντας τῆς ἀθανάτου ζωῆς, ὅπως κεκαθαρμέναις διανοίαις παρακολουθήσωσι τὸ ἐκτυλισσόμενον ἱερὸν δρᾶμα τῶν παθῶν Αὐτοῦ, ἵνα τύχωσι τῆς ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ πηγαζούσης Θείας Χάριτος.

Πειθήνια καὶ ἡμεῖς Αὐτῆς τέκνα, εὐχαριστοῦμεν τῷ

Κυρίῳ διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος Αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἱκετεύομεν Αὐτὸν ἐκτενῶς, ὅπως τὴν εἰρήνην Αὐτοῦ, τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν, παράσχῃ τῷ κόσμῳ παντί, ταραττομένῳ κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους καιροὺς δεινῶς, τῇ δὲ Ἁγίᾳ Αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ τιμίου Αὐτοῦ αἵματος, δωρῆται τὴν ὁμόνοιαν, τοῖς δὲ σεπτοῖς αὐτῆς Ποιμέσι, τοῖς ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιμνίου αὐτῶν, χορηγῇ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στενάζοντες, πᾶσι δὲ τοῖς ὁμολογοῦσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ Αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, δῷ λατρεύειν Αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἵνα διὰ πάντων ὑμνῆται τὸ ὄνομα Αὐτοῦ, τὸ ὑπερύμνητον εἰς αἰῶνα αἰῶνος·

Τὰς ταπεινὰς ταύτας εὐχὰς ἡμῶν καθηκόντως ποιούμεθα καὶ πάντοτε μέν, ἐξαιρέτως δὲ κατὰ τὰς ἁγίας ταύτας ἡμέρας, ὑπὲρ τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Σεπτοῦ Προκαθημένου τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅπως ἑορτάζῃ καὶ φαιδρῶς πανηγυρίζῃ τὰς κοσμοσωτηρίους καὶ κοσμοχαρμοσύνους ταύτας ἑορτὰς ἐπὶ μήκιστον, πρὸς δόξαν τοῦ ἀναστάντος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ κατασπάζομαι τὴν τιμίαν δεξιὰν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης καὶ πανσεβάστου μοι Παναγιότητος καὶ διατελῶ.

Ταπεινὸς ἐν Χριστῷ Ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος.
Ἐν Καΐρῳ, τῇ 3ῃ Ἀπριλίου 1961.
† Ὁ Σινaίου ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΑΠΑΝΤΗΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ

Μακαριώτατε καὶ Ἁγιώτατε Πάπα καὶ Πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Χριστοφόρε, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Τὴν ἔνδοξον τοῦ Κυρίου Ἀνάστασιν, τῇ Θείᾳ Αὐτοῦ χάριτι, θεασάμενοι καὶ προσκυνήσαντες καὶ αἰσίως πανηγυρίσαντες, μετὰ τῶν σὺν ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν καὶ τοῦ ἐνταῦθα εὐσεβοῦς πληρώματος, βαθυτέραν ἔτι ἐπ' αὐτῇ τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ᾐσθάνθημεν καὶ ἐν τῇ χαρᾷ ταύτῃ ἔτι μᾶλλον ἐπαραμυθήθημεν καὶ ἐστερεώθημεν καὶ ἐξ ὧν προσεῖπον καὶ ηὔξαντο ἡμῖν, διὰ τῶν ἐπὶ τῇ κλητῇ καὶ ἁγίᾳ ἡμέρᾳ, κατὰ τὸ παλαιόθεν κρατῆσαν ἱερὸν ἔθος, ἀδελφικῶν Γραμμάτων, οἱ προσφιλεῖς καὶ περισπούδαστοι ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ καὶ Προκαθήμενοι τῶν ἐπὶ μέρους Ἁγίων Ἐκκλησιῶν·

Ἄσμενοι τοίνυν καὶ μετ' εὐχαριστίας ἐγκαρδίου ἀποδιδόντες καὶ τῇ Ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ καὶ πεφιλημένῃ Μακαριότητι τὸν ἑόρτιον ἀδελφικὸν ἀσπασμόν, καὶ γηθοσύνως Αὐτῇ τὸ «Ἀληθῶς Ἀνέστη» ἀντιπροσφωνοῦντες, εὐχόμεθα ἐξ ὅλης ψυχῆς, ὅπως ὁ διὰ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χαρᾶς τῆς ἁγίας Αὐτοῦ ἀναστάσεως τὰ πάντα πληρώσας καὶ ἐσαεὶ πληρῶν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πληρώσῃ δι' αὐτῶν δαψιλῶς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν τῆς Ὑμετέρας περιποθήτου Μακαριότητος καὶ κρατύνῃ καὶ ἐνισχύῃ Αὐτὴν ἐν τῇ περὶ τοῦ ποιμνίου ἐνζήλῳ μερίμνῃ, πλούσια ἅμα ἐπι-

δαψιλεύων τὰ ἐλέη καὶ τὰς δωρεὰς Αὐτοῦ μετὰ πάσης ἐν πᾶσιν ἀγαθωσύνης καὶ τῇ κατ' Αὐτὴν Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ εὐσεβεῖ Πληρώματι αὐτῆς.

Κατασπαζόμεθα Αὐτὴν καὶ αὖθις ἐγκαρδίως ἐν τῷ Ἀναστάντι Κυρίῳ καὶ διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς καὶ ἐξιδιασμένης τιμῆς·

Ἅγιον Πάσχα τοῦ 1961.

Τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου Μακαριότητος

ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ.

Σημ. : Παρόμοια σεπτὰ Πατριαρχικὰ ἀπαντητικὰ Γράμματα ἀπεστάλησαν πρὸς τοὺς λοιποὺς Μακαρ. Πατριάρχας καὶ τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, παράλληλα δὲ πρὸς τοὺς Σεβ. Ἀρχηγοὺς τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν, ὧν τὰ γράμματα δὲν ἐδημοσιεύσαμεν δι' ἔλλειψιν χώρου καὶ χρόνου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΠΡΙΛΙΟΥ — ΜΑΪΟΥ — ΙΟΥΝΙΟΥ 1961

Τὸ Ἅγιον Πάσχα ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.

ΧΑΡΜΟΣΥΝΟΣ ἀνέτειλεν ἀληθῶς ἡ Μεγάλη αὕτη Ἡμέρα τῆς Χριστιανωσύνης, συνδέουσα καὶ πάλιν τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ψυχῆς χαρὰν μὲ τὴν ἀνθισμένην φύσιν.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐλειτούργησε τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα μετὰ τῶν Σεβ. Ἁγ. Συνοδικῶν Ἀρχιερέων Χαλδίας κ. Κυρίλλου, Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Λαοδικείας κ. Μαξίμου, Σάρδεων κ. Μαξίμου, Ἰκονίου κ. Ἰακώβου καὶ Ροδοπόλεως κ. Ἱερωνύμου.

Ἡ Ἀνάστασις ἐγένετο ἀκριβῶς τὴν 12ην ὥραν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ἱ. Ναοῦ στηθείσης ἐξέδρας.

Τὴν Πατριαρχικὴν Ἀπόδειξιν ἀνέγνω ἀπὸ τοῦ Ἱ. Ἄμβωνος ὁ Πανοσ. Ἀρχιγραμματεύς.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θ. Λειτουργίας ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τῆς Ὡραίας Πύλης ἀνέγνω τὸν Κατηχητικὸν λόγον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τὰς συγχωρητικὰς εὐχὰς τῆς Θ. Μεταλήψεως διὰ τοὺς μεταλαβόντας τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

Περὶ τὴν 10ην πρωϊνὴν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, οἱ κώδωνες τοῦ Π. Πατριαρχικοῦ Ναοῦ ἔκρουσαν χαρμοσύνως διὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Ἀγάπης.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, περιβληθεῖσα τὸν ἱστορικὸν σάκκον τῆς Τιβεριάδος, ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, κατῆλθεν, ἐν πομπῇ εἰς τὸν Π. Πατριαρχικὸν Ναόν, προπορευομένων τῶν Ἑξαπτερύγων, τῶν Χορῶν, δύο Ἀρχιμανδριτῶν, κρατούντων τὴν Ἱ. Εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, τῶν Αἰδεσιμ. κ. κ. Τσὰρλς Πάρτερ, τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Φρειδερίκου Τσίγκελ, τῆς Γερμανικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, Τζῶν Χάρδιγκ, Καθηγητοῦ τῆς Ἀγγλικῆς ἐν τῇ Ἀρμενικῇ Θεολ. Σχολῇ Σκουτάρεως, τῶν Διακόνων καὶ τῶν ὡς ἄνω Σεβασμ. Ἁγ. Ἀρχιερέων.

Τὸν Πατριάρχην περιεστοίχιζον, οἱ Ἔντιμ. Βοηθὸς Νομάρχης κ. Λουτφῆ Ἐλγκίν, Ἀντιπρόσωποι τοῦ Στρατιω-

τικοῦ Διοικητοῦ τῆς Πόλεως καὶ τῆς Ναυτικῆς Βάσεως Ἰσταμποὺλ καὶ Στενῶν, ὁ Βοηθὸς Εἰσαγγελεὺς κ. Χουσεῒν Γιουτζέλ, ὁ Διοικητὴς Φατὴχ κ. Χιλμῆ Κετσετζῆ, ὁ Ἔπαρχος Φαναρίου κ. Ἰζεττὶν Ζόρ, οἱ ἐνταῦθα ξένοι Γεν. Πρόξενοι καὶ Πρόξενοι διαφόρων Χωρῶν. καὶ οἱ Ἄρχοντες Ὀφφικιάλοι τοῦ Θρόνου.

Τὸ Ἱ. Εὐαγγέλιον ἀνεγνώσθη: Ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπὸ τοῦ Συνθρόνου, Ἑλληνιστί, τοῦ Πανιερ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου, Τουρκιστί, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Λατινιστί, τοῦ Μ. Οἰκονόμου κ. Γεωργίου Σλαυωνιστί, τοῦ Αἰδεσιμ. κ. Φ. Πάϊπερ, Ἀγγλιστί, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματέως κ. Συμεών, Γαλλιστί, τοῦ Αἰδεσιμ. κ. Φ. Τσίγκελ, Γερμανιστί, τοῦ Αἰδεσιμ. κ. Ἰωσὴφ Βουλγαριστί, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Ἀθανασίου, Ἱεροσπουδαστοῦ, Ἀραβιστί, Ἀρμενίου Ἱερέως, Ἀρμενιστί, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Ἀλεξάνδρου Καρακάση Ἑβραϊστί, τοῦ Ἡρωϊκοῦ Ἑξαμέτρου ὑπὸ ὁμίλου Ἱεροψαλτῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὁσιωτ. Συγκέλλου κ. Προκοπίου, καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Μεγ. Ἀρχιδιακ. κ. Ἀγαπίου, Ἑλληνιστὶ ἀπὸ τοῦ Ἱ. Ἄμβωνος.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Ἱ. Ἀκολουθίας, ἡ Α. Θ. Παναγιότης διένειμεν εἰς τοὺς Ἐπισήμους καὶ εἰς τὸ ὑπερπληρῶσαν τὸν Ἱ. Ναὸν καὶ τὰς δύο αὐλάς, τὰ Πασχαλινὰ ᾠά.

Πατριαρχικαὶ Ἀντιπροσωπεύσεις

—Πρὸς τιμὴν τῆς Α. Ἐξοχότητος τοῦ κ. Δρακόζε Ζούριτς, τοῦ νέου Πρεσβευτοῦ τῆς ὡς ἄνω Ὁμοσπόνδου Δημοκρατίας ἐν Ἀγκύρᾳ, διωργανώθη ὑπὸ τοῦ κ. Μιχαῆλο Πόποβιτς, Γ. Προξένου, δεξίωσις ἐν τῷ ἐνταῦθα Προξενικῷ Μεγάρῳ, τῇ 25ῃ Ἀπριλίου.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης προσκληθεῖσα ἐπισήμως ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγκελλεύοντος Σεβ. Μητροπολίτου Σελευκείας κ. Αἰμιλιανοῦ, ὃς καὶ διεβίβασε τῷ κ. Πρεσβευτῇ, τῇ Εὐγεν. Πρεσβείρᾳ καὶ τῷ κ. Γ. Προξένῳ τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς καὶ προσρήσεις, εὐχηθεὶς αὐτῷ εὐδόκιμον σταδιοδρομίαν.

Ἡ Α. Ἐξοχότης ηὐχαρίστησε θερμῶς διὰ τὰς εὐχὰς τοῦ Πατριάρχου καὶ παρεκάλεσεν ὅπως ὑποβληθῶσι τὰ ἑαυτοῦ σέβη.

—Ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ ἑορτῇ τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Ἐντιμότ. κ. Γεχούντα Λεβίτ, Γ. Πρόξενος αὐτοῦ ἐνταῦθα, διωργάνωσε τῇ 20ῃ Ἀπριλίου δεξίωσιν ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ Πάρκ.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, προσκληθεῖσα εὐλαβῶς, ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Διακόνου κ. Γαβριήλ, Ὑπογραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ὃς καὶ διεβίβασε τῷ κ. Λεβὶτ τὰς Πατριαρχικὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς καὶ προσρήσεις.

—Ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τῆς Ἰταλίας, 2ᾳ Ἰουνίου, σεπτῇ ἐντολῇ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὁ Πανοσιολ. Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Γαβριήλ, μεταβὰς εἰς τὸ ἐνταῦθα Γεν. Ἰταλικὸν Προξενεῖον, διεβίβασε τῷ Ἐντιμ. Γ. Προξένῳ κ. Μαρκέλλῳ Μάνουρ τὰς Πατριαρχικὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς καὶ προσρήσεις.

Ὁ κ. Γεν. Πρόξενος ηὐχαρίστησε διὰ τὴν Πατριαρχικὴν ταύτην ταύτην ἐκδήλωσιν, παρακαλέσας ὅπως ὑποβληθῶσι καταλλήλως αἱ εὐγνώμονες αὐτοῦ εὐχαριστίαι, προσθέσας, ὅτι θὰ διαβιβάσῃ τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς τῇ ἑαυτοῦ Κυβερνήσει.

—Ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τῆς Α. Μ., τῆς Βασιλίσσης τῆς Μεγ. Βρεττανίας Ἐλισάβετ τῆς Β', τῇ 10ῃ Ἰουνίου, διωργανώθη δεξίωσις ἐν τῇ ἐνταῦθα Βρεττανικῇ Πρεσβείᾳ, καθ' ἣν τὴν Α. Θ. Παναγιότητα εὐγενῶς προσκληθεῖσαν παρὰ τοῦ Ἐντιμ. Γεν. Προξένου κ. Γκόρντον Οὐΐττεριτζ ἀντεπροσώπευσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σελευκείας κ. Αἰμιλιανὸς μετὰ τοῦ Πανοσιολ. Ὑπογραμματέως Διακόνου κ. Γαβριὴλ καὶ διεβίβασαν τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς καὶ τὰ συγχαρητήρια.

Ὁ κ. Γενικὸς Πρόξενος, εὐχαριστήσας θερμῶς ἐγνώρισεν ὅτι θέλει ὑποβάλῃ τῇ Α. Μεγαλειότητι τὰ εἰκότα.

Ὁ Νομάρχης εἰς τὰ Πατριαρχεῖα

Ἐπὶ τῇ Μεγάλῃ Ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Πάσχα, ὁ Ἐξοχ. Νομάρχης καὶ Δήμαρχος τῆς Πόλεως Στρατηγὸς κ. Ρεφὶκ Τουλκᾶ, προσῆλθε προφρόνως εἰς τὸ Κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας ἵνα ὑποβάλῃ καὶ αὐτοπροσώπως τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς προσρήσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, τῇ 12ῃ Ἀπριλίου ἡμέρᾳ Τετάρτῃ τῆς Διακαινησίμου.

Τὴν Α. Ἐξοχότητα ὑπεδέχθη εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πύλην τῶν Πατριαρχείων ὁ Πρωτοσυγκελλεύων Σεβ. Μητροπολίτης Σελευκείας κ. Αἰμιλιανός, μετ' ἄλλων Κληρικῶν τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς καὶ ὡδήγησεν αὐτὴν εἰς τὸ Πατριαρχικὸν Γραφεῖον.

Ὁ Πατριάρχης ἐδέχθη τὸν κ. Νομάρχην μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ χαρᾶς ἔσχε δὲ μετ' αὐτοῦ μακρὰν καὶ ἐγκάρδιον συνομιλίαν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ διηρώτησε τὸν κ. Ταξίαρχον περὶ τῆς ὑγείας τοῦ Ἐξοχ. Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους καὶ Προέδρου Στρατηγοῦ κ. Τζεμὰλ Γκιουρσὲλ καὶ παρεκάλεσεν ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ διαβιβάσῃ Αὐτῷ καὶ τῇ Σεβ. Τουρκικῇ Κυβερνήσει τὰς θερμὰς Αὐτοῦ εὐχαριστίας διὰ τὰς πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τοὺς Ὀρθοδόξους Ρωμηοὺς εὐμενεῖς διαθέσεις αὐτοῦ. Ὡσαύτως συνεχάρη αὐτὸν διὰ τὰς καταβαλλομένας ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς Πόλεως ἀόκνους προσπαθείας αὐτοῦ, καὶ τὴν παρεχομένην ἑκάστοτε πρόθυμον αὐτοῦ συναντίληψιν ἐν τῇ ἐπιλύσει τῶν διαφόρων ζητημάτων καὶ ἐν τέλει προσέφερεν αὐτῷ Πασχαλινὰ ὠά.

Ὁ κ. Νομάρχης ηὐχαρίστησε τὸν Πατριάρχην διὰ πάντα ταῦτα προσεπιδηλώσας ὅτι εὐχαρίστως θὰ διαβιβάσῃ δεόντως τὴν ὡς ἄνω ἐκφρασθεῖσαν Πατριαρχικὴν εὐχήν.

Ἀπερχόμενος ὁ κ. Τουλκᾶ προεπέμφθη μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου προβλεπομένων τιμῶν.

Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων.

Ἀνταποκρινόμενος εἰς εὐγενῆ πρόσκλησιν τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ἀνεχώρησε τῇ 11ῃ Μαρτίου εἰς Γερμανίαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων κ. Δωρόθεος.

Ἡ Α. Σεβ. παρέμεινεν ἐν Γερμανίᾳ περὶ τὰς τρεῖς ἑβδομάδας, καὶ ἔσχε διαφόρους ἐπαφὰς μετὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κύκλων τῆς Ὁμοσπόνδου Γερμανικῆς Δημοκρατίας.

Μεταβὰς ἐκεῖθεν εἰς Γενεύην καὶ Παρισίους, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν, μέσῳ Ἀθηνῶν, τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης, 25ης Ἰουνίου, ὑπαντηθεὶς ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Μεγ. Ἀρχιδιακόνου κ. Ἀγαπίου, καὶ ὑπὸ τοῦ Ι. Κλήρου καὶ λαοῦ τῆς θεοσώστου αὐτοῦ Ἐπαρχίας.

Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Μελίτων, τυχὼν κανονικῆς ἀδείας, ἀνεχώρησε τὴν πρωΐαν τῆς Μ. Τετάρτης, 5ην Ἀπριλίου μεταβαίνων εἰς τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ἵνα συνεορτάσῃ μετὰ τοῦ εὐσεβοῦς ποιμνίου του τὰς ἁγίας ἑορτὰς τοῦ Πάσχα.

Τὴν προτεραίαν προσελθὼν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὑπέβαλε τὰ ἑαυ-

τοῦ σέβη τῇ Α. Θ Παναγιότητι καὶ ἐξῃτήσατο τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τὴν Α. Σεβασμιότητα προέπεμψεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Ἀγάπιος.

Ἡ Α.Σεβ.ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Ἐπαρχίας αὐτῆς τῇ 18ῃ Μαΐου εἰς συνέχισιν τῶν Συνοδικῶν αὐτῆς καθηκόντων.

Ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου τὴν Α. Σεβασμιότητα ὑπεδέχθη ἐν τῇ προκυμαίᾳ τοῦ Γαλατᾶ, ὁ Πανοσ. Μ. Ἀρχιμ. κ. Φιλάρετος.

Τὴν ἑπομένην ὁ Σεβασμιώτατος, προσελθὼν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὑπέβαλε τὰ ἑαυτοῦ σεβάσματα τῇ Α. Θ. Παναγιότητι, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἐγκαρδιότητος.

Μητροπολίτης Ρόδου

Τῇ 15ῃ Μαΐου, ἀφίκετο ἀεροπορικῶς εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν ἡ Α. Σ., ὁ Μητροπολίτης Ρόδου κ. Σπυρίδων, ἵνα λάβῃ τὰς εὐλογίας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἐπὶ τῇ προσεχεῖ αὐτοῦ ἀναχωρήσει εἰς Γενεύην, πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν συνερχομένου συνεδρίου ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς μεταναστεύσεως, καὶ τὰς δεούσας ὁδηγίας περὶ τῆς συνερχομένης κατὰ τὸ προσεχὲς φθινόπωρον ἐν Ρόδῳ Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Προσελθὼν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὑπέβαλε τὰ ἑαυτοῦ σέβη τῇ Α. Θ. Παναγιότητι, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἐγκαρδιότητος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ρόδου, κατὰ τὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις παραμονὴν αὐτοῦ, ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν καὶ τὴν Θ. Λειτουργίαν τῆς Ἀναλήψεως.

Τῇ δὲ 19ῃ ἰδίου, ἀποχαιρετήσας τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ἀνεχώρησε δι' Ἀθήνας.

Τὴν Α. Σεβ., ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου , κατὰ τὴν ἄφιξιν ὑπεδέχθη καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν προέπεμψεν ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Ἀγάπιος.

Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Αὐστραλίας

Προερχόμενος ἐξ Αὐστραλίας, δι' Ἀμερικῆς καὶ Γενεύης, ἀφίκετο εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Αὐστραλίας καὶ Νέας Ζηλανδίας κ. Ἰεζεκιήλ, τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, 17ην Ἰουνίου, ἵνα ἐκθέσῃ τὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ λάβῃ περαιτέρω ὁδηγίας τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τὴν Α. Σεβασμιότητα ὑπεδέχθη ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Ἀγάπιος.

Ὁ Σεβασμιώτατος προσελθὼν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὑπέβαλε τὰ ἑαυτοῦ σέβη τῇ Α. Θ. Παναγιότητι, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἐγκαρδιότητος.

Τὴν Κυριακήν, 18ην ἰδίου, ἐλειτούργησεν ἐν τῷ Π. Πατριαρχικῷ Ναῷ, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμανδρίτου, Δευτερεύοντος καὶ Τριτεύοντος, τῇ δὲ ἑπομένῃ Κυριακῇ ἐν τῇ Ἱ. Θεολογ. Σχολῇ Χάλκης.

Ἡ Α. Σεβασμιότης ἀνεχώρησε τῇ Δευτέρᾳ 26ῃ Ἰουνίου, προπεμφθεῖσα ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιακόνου κ. Ἀγαπίου.

Ἐπίσκοπος Μιλητουπόλεως

Τυχὼν κανονικῆς ἀδείας, ἀφίκετο εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Μιλητουπόλεως κ. Ναθαναήλ, Σχολάρχης τῆς Ἱ. Ἀθωνιάδος Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, τὴν 5ην Ἀπριλίου, ὃν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὑπήντησεν ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ ὁ Πανοσ. Διάκονος τῆς Σειρᾶς κ. Παῦλος, ὁ δὲ Πα-

τριάρχης ἐδέχθη μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἀγάπης καὶ ἐκράτησεν ὡς φιλοξενούμενον ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.

Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις φιλοξενίας του, προέστη τῶν Ἱ. Ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα, ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Γαλατᾶ καὶ προσεκύνησεν εἰς διαφόρους Ἱ. Ναοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ἐχειροτόνησεν εἰς Διάκονον τὸν Ὁσιώτατον Μοναχὸν κ. Ἀμβρόσιον Λαυριώτην, Ἱεροσπουδαστήν, τῇ 23η Ἀπριλίου, ἐν τῷ Ναϋδίῳ τῆς Ἱ. Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης, καὶ ἔσχεν ἐπανειλημμένας συνομιλίας μετὰ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν γένει. Ἡ Α. Θεοφιλία τῇ 3η Μαΐου ἀνεχώρησεν ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν διακονίαν αὐτῆς.

Ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου προέπεμψεν αὐτὴν ἐν τῷ σιδηρ. σταθμῷ ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Ἀγάπιος.

Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας

Ὁ Θεφολ. Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας κ. Παντελεήμων, Βοηθὸς τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἀφίκετο εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης, 15ης Ἰουνίου, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ λάβῃ τὰς εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

Ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου τὴν Α. Θεοφιλίαν ὑπεδέχθη ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Ἀγάπιος καὶ ὡδήγησεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἔνθα ἐφιλοξενήθη.

Τὴν ἑπομένην ὁ Θεοφιλέστατος ἀνελθὼν εἰς τὴν Ἱ. Θεολ. Σχολὴν Χάλκης ὑπέβαλε τὰ ἑαυτοῦ σέβη τῇ Α. Θ. Παναγιότητι, γενόμενος δεκτὸς μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς καὶ ἐγκαρδιότητος.

Ὁ Θεοφιλέστατος κατόπιν ὀλιγοημέρου παραμονῆς εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν καὶ φιλοξενίας ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἀνεχώρησεν τὴν πρωΐαν τῆς Τετάρτης, 21ης Ἰουνίου, ἐπιστρέφων εἰς Ἀθήνας.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τὴν Α. Θεοφιλίαν προέπεμψεν ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Ἀγάπιος.

Ἄρχων Ἱερομνήμων

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης, ἐκτιμῶν τὴν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πολυετῆ καὶ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐντιμ. κ. Γαβριὴλ Σ. Γαβριηλίδου, ἀπένειμεν αὐτῷ, ἀποφάσει Συνοδικῇ, τὸ Ὀφφίκιον τοῦ Ἄρχοντος Ἱερομνήμονος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἡ τελετὴ ἔλαβε χώραν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τῇ 13η Ἰουνίου, καθ' ἣν παρέστησαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Χαλκηδόνος, Δέρκων, Πριγκηποννήσων, Νεοκαισαρείας, Ἴμβρου καὶ Τενέδου, Φιλαδελφίας, Μύρων, Σελευκείας, καὶ οἱ Κληρικοὶ καὶ Λαϊκοὶ ὑπάλληλοι τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς.

Πάσχα Ἀρμενίων καὶ Καθολικῶν.

Ἐπὶ τῇ μεγάλῃ Ἑορτῇ τοῦ Πάσχα τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Καθολικῶν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολ. Ἄρχοντος Μ. Ρήτορος κ. Βλ. Μιρμίρογλου καὶ τοῦ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιακόνου κ. Ἀγαπίου, ἐπεσκέφθη τὴν Α. Μακαριότητα, τὸν Πατριάρχην τῶν Ἀρμενίων κ. Καρακὶν Χατσαδουριάν, τῇ Κυριακῇ, 2ᾳ Ἀπριλίου, μεθ' Οὗ ἀντήλλαξεν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ συνεχάρη Αὐτὸν καὶ τοὺς παρισταμένους ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν Πατριαρχείων Κληρικοὺς καὶ Λαϊκοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἀρμενικῆς Κοινότητος καὶ ἀκολούθως προσεκύνησεν ἐν τῷ Ἱ. Πατριαρχικῷ Ναῷ καὶ ηὐλόγησε τὸ προσελθὸν πλήρωμα.

Τῇ 3η Ἀπριλίου ἐπεσκέφθη τὸν

ἐνταῦθα Ἰντερνούντσιον τῆς Α. Ἁγιότητος τοῦ Πάπα Ρώμης, Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον κ. Φραγκῖσκον Λαρδόνε, ἀνταλλάξας μετ' αὐτοῦ τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν καὶ παρακαλέσας ὅπως διαβιβάσῃ εἰς τὴν Α. Ἁγιότητα τὰς ἀδελφικὰς Αὐτοῦ προσρήσεις.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀντεπεσκέφθησαν καὶ συνεχάρησαν ὁ Σεβ. Ἰντερνούντσιος τὴν ἑπομένην, 3ην Ἀπριλίου, ὁ δὲ Μακαρ. Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα, γενόμενοι δεκτοὶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ ἐγκαρδιότητος καὶ μετὰ τῶν καθωρισμένων ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τιμῶν.

Ἐπίσημα τηλεγραφήματα.

Ἐπὶ τοῖς γάμοις τῆς Α. Μ., τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰορδανίας Χουσεΐν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἀπηύθυνε τὸ κάτωθι συγχαρητήριον τηλεγράφημα :

«Μεγαλειότατον Βασιλέα
Ἰορδανίας Χουσεΐν.
Εἰς Ἀμμάν

Ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ γεγονότι τῶν μεγαλοπρεπῶν γάμων τῆς Ὑμετέρας προσφιλοῦς ἡμῖν Μεγαλειότητος, ἐδεήθημεν χθές, Κυριακήν, ἐν τῷ Πανσ. Πατριαρχικῷ Ναῷ, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς παράσχῃ τῇ Ὑμετέρᾳ γαληνοτάτῃ Μεγαλειότητι καὶ τῇ Βασιλίσσῃ βίον ὄλβιον καὶ μακρόν, πρὸς δόξαν τοῦ Βασιλικοῦ Ὑμῶν Οἴκου καὶ παντὸς τοῦ ἱστορικοῦ Ὑμῶν Βασιλείου.

Φανάριον, 5)6)1961.
† Πατριάρχης ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ»

Ἡ Α. Μεγαλειότης ἀπήντησεν ὡς ἀκολούθως :

«Παναγιώτατον Πατριάρχην
κ. Ἀθηναγόραν.
Φανάριον.

Βαθύτατα συνεκινήθημεν ἐκ τοῦ Ὑμετέρου πρόφρονος συγχαρητηρίου μηνύματος καὶ τῶν εὐγενῶν Ὑμῶν αἰσθημάτων ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων ἡμῶν. Ἐπιθυμοῦμεν, ὅπως ἐκφράσωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι καὶ πᾶσι τοῖς συμπροσευχηθεῖσι ὑπὲρ ἡμῶν τὴν πλέον ἐγκάρδιον ἡμῶν εὐγνωμοσύνην.

Κύριος εὐλογοῖ Ὑμᾶς.

Βασιλικὰ Ἀνάκτορα Ἀμμάν
11)6)1961.
ΑΛ ΧΟΥΣΕΪΝ».

ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἀναλαβὼν ποιμαντορικὴν περιοδείαν ἀνὰ τὰς Ἀγγλικανικὰς Παροικίας τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ, ὁ νέος Ἐπίσκοπος Γιβραλτὰρ Σεβ. Στάνλεϋ Ἴλι, ἀφίκετο εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν καὶ τὴν 20ὴν Ἀπριλίου ἐπισκεφθεὶς ἐν συνοδείᾳ τοῦ Αἰδεσ. κ. Τσὰρλς Πάϊπερ, Πρωθιερέως τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐνταῦθα παροικίας, ὑπέβαλε τὰ σέβη αὐτοῦ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι, γενόμενος δεκτὸς μετὰ πολλῆς ἐγκαρδιότητος καὶ ἀγάπης.

Τὴν μεσημβρίαν παρετέθη ἐπίσημον ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γεῦμα πρὸς τιμὴν τῆς Α. Σεβασμιότητος.

Τῇ 25ῃ ἰδίου, σεπτῇ ἐντολῇ, ὁ Πρωτοσυγκελλεύων Σεβ. Μητροπολίτης Σελευκείας κ. Αἰμιλιανὸς μεταβὰς μετὰ τοῦ Πανοσιολ. Ὑπογραμματέως τῆς Συνόδου κ. Γαβριὴλ εἰς τὴν ἐνταῦθα Βρεττανικὴν Πρεσβείαν, ἀντεπεσκέφθη τὴν Α. Σεβασμιότητα καὶ διεβίβασεν αὐτῇ τὸν ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ Πατριάρχου.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Προερχόμενος ἐκ Γενεύης, ἀφίκετο ἀεροπορικῶς, τῇ 19ῃ Ἀπριλίου, ὁ Αἰδεσ. κ. Ρεϋμόνδος Μάξγουελλ, Γραμματεὺς τοῦ ἐπὶ τῆς Διεκκλησιαστικῆς Βοηθείας Τμήματος τοῦ ὡς ἄνω Συμβουλίου.

Τῇ ἑπομένῃ, προσελθὼν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἐγκαρδιότητος, ὑποβαλὼν τὰ σέβη τοῦ Αἰδ. Δρος Βίσσερ Τούφτ, Γεν. Γραμματέως τοῦ Π. Σ. Ἐ., καὶ τὰ ἑαυτοῦ.

Ἐπηκολούθησε συνομιλία ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Γραφείῳ ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων τὴν Ὀργάνωσιν προβλημάτων, τὴν δὲ μεσημβρίαν ἐκρατήθη εἰς τὴν κοινὴν Πατριαρχικὴν τράπεζαν.

Τῇ 21ῃ τοῦ ἰδίου μηνός, μετέβη εἰς τὴν Ἱ. Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης. Ἀναχωρῶν δὲ διὰ Βηρυττόν, Δαμασκὸν καὶ Ἱεροσόλυμα, ἐπεσκέφθη τῇ 22ᾳ τοῦ ἰδίου, ἐκ νέου τὸν Πατριάρχην καὶ ἐξῃτήσατο τὰς Πατριαρχικὰς εὐχάς.

Ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ προεπέμφθη ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Ὑπογραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Γαβριήλ.

Ο ΚΟΡΥΤΣΑΣ ΕΥΛΟΓΙΟΣ

Τῇ 21η Ἀπριλίου ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον, ἐν Στρατονίκη Χαλκιδικῆς, ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Κορυτσᾶς κυρὸς Εὐλόγιος.

Ὁ ἀείμνηστος, ἐκ τῶν λογίων τῆς Ἐκκλησίας Ἱεραρχῶν ἐγεννήθη ἐν Κορυτσᾷ τῷ 1880, μεταβὰς δ' ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐκάρη Μοναχὸς ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Φιλοθέου παρὰ τῷ ἐκεῖ μονάζοντι πρεσβυτέρῳ ἀδελφῷ αὐτοῦ καὶ ἀκολούθως ἐγένετο ἀδελφὸς τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Μ. Λαύρας.

Ἀποφοιτήσας, ἐν ἔτει 1901, τῆς Μεγάλης Σχολῆς Φαναρίου, ἐνεγράφη τῷ 1905 ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν σπουδάσας Θεολογίαν καὶ Φιλολογίαν.

Μελετῶν μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν καὶ συγγράφων, ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μέχρι τοῦ ἔτους 1915, διωρίσθη Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ ἔτους 1923 μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ πολλὰς καταβαλὼν προσπαθείας εἰς ἀνασύστασιν τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς ἐν ἔτει 1930—1931 ὡς Πρωτοεπιστάτης τῆς Ἱ. Κοινότητος.

Τῷ 1935 ἐξελέγη Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης, τῷ δὲ 1937 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας ἀναδειχθείσης εἰς Αὐτοκέφαλον, ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἐπίσκοπος Κορυτσᾶς.

Ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ ὡς ἄνω λαχούσῃ Ἐπισκοπῇ ποιμαντορίαν ἤσκησεν ἐπὶ πολὺ βραχὺ διάστημα, ἀναγκασθείς, συνεπείᾳ τῆς δημιουργηθείσης ἐν ἔτει 1939 ἀνωμάλου ἐν Ἀλβανίᾳ καταστάσεως, ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῦ ποιμνίου καὶ μεταβῇ εἰς Ἑλλάδα, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1942 μέχρι τοῦ 1949 διετέλεσε τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

Ὁ ἐκλιπὼν Ἱεράρχης συνέγραψε πλεῖστα συγγράμματα καὶ πραγματείας, ἐξηκολούθει δὲ συγγράφων μέχρι προβεβηκυίας ἡλικίας, ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις οἰκίᾳ αὐτοῦ, ἔνθα διετήρει λαμπρὰν βιβλιοθήκην. Μεταξὺ ἄλλων ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν δημοσίευσιν κωδίκων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Τῆς κηδείας αὐτοῦ, τελεσθείσης τῇ 24η Ἀπριλίου ἐν τῷ Ἱερῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν, προέστη ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος, παρέστησαν δὲ οἱ ἐν Ἀθήναις παρεπιδημοῦντες Ἱεράρχαι, αἱ Ἀρχαί, ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πλῆθος πολὺ ἐκ τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν τιμώντων τὴν μνήμην τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου.

Τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπου Κορυτσᾶς Εὐλογίου εἴη ἡ μνήμη αἰωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεώργου Θεοτοκᾶ : Ταξίδι στὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος.

Εἶναι γνωστὸς ὁ ἔξοχος νεοέλλην συγγραφεὺς Γεώργος Θεοτοκᾶς. Εἰς διάφορα ἐκλεκτά του ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀφῆκαν ἐποχήν, ἀνεζήτησε καὶ ἀνεῦρε καὶ διετύπωσε μὲ ἀληθινὴν ποίησιν ὅ,τι ψυχικόν, ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν συνθέτει τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ νεοέλληνος, εἰς τὴν κοίτην τῆς ἱστορικῆς του μοίρας. Βιβλία ἰδεολογικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ἀνωτέρας ὑφῆς. Δοκίμια γιὰ θέματα πνευματικὰ καὶ κοινωνικά, μυθιστορήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα. Τὸ 1936 ἔλαβε τὸ βραβεῖο πεζογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1957 τὸ Α΄ Κρατικὸ βραβεῖο Δοκιμίου.

Ἐπεσκέφθη πέρυσι τὴν Μέσην Ἀνατολὴν καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος, καὶ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον γράφει τὰς ἐντυπώσεις του, μὲ βαθειὰ παρατηρητικότητα καὶ στοχαστικότητα, ἡ ὁποία τὸν χαρακτηρίζει καὶ σᾶς ἑλκύει νὰ βυθισθῆτε εἰς τὴν μελέτην του. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συγκινηθῇ ὁ μελετὴς ἐμπρὸς εἰς τὴν θαυμασίαν περιγραφὴν τοῦ Θεοβαδίστου Ὄρους Σινᾶ. Αἰσθάνεται ὅλην τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου. Αἰσθάνεται αὐτὴν τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁμιλεῖ ὁ Συγγφαφεὺς διὰ τὴν Ἔρημον τοῦ Σινᾶ, καὶ ὁ ἀναγνώστης ὀσμίζεται ἔρημον. Ὁμιλεῖ διὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ὁ ἀναγνώστης ὀσμίζεται θυμάρι, αἰωνόβιον παράδοσιν, ζῇ τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν. Ὁ Συγγραφεὺς προχωρεῖ περισσότερον : Εἰσέρχεται εἰς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔχει συνείδησιν τῆς μεταφυσικῆς ἀγωνίας τοῦ καιροῦ μας, καὶ συνιστᾷ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπικοινωνήσῃ πάλιν μὲ τὶς μεγάλες ἑστίες τῆς πνευματικότητος τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἰς αὐτὲς εὑρίσκει ὁ γράφων γαλήνην, θερμότητα καὶ παραμυθίαν.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα, πρὸς κατανόησιν τῆς ἀληθείας ταύτης, ὀλίγας σελίδας ἐκ τοῦ ἔργου του τούτου (194—199), ὅπου ἐν συμπεράσματι καὶ προερχόμενος οἱονεὶ εἰς αὐτοέλεγχον, ζητεῖ νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴν θέσιν μας ἀπέναντι εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον :

«Καταλύσαμε πάλι στὸ πανδοχεῖο τοῦ κ. Μαλῆ καὶ κοιμηθήκαμε μερικὲς ὧρες. Στὶς τρισήμισυ μετὰ τὰ μεσάνυχτα, πέρασε καὶ μᾶς πῆρε τὸ ἴδιο μαῦρο, ψηλὸ καράβι ποὺ μᾶς ἔφερε. Μὲ μιὰ δυνατὴ σφυριξιὰ μέσα στὴ νύχτα, μακραίνουμε ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τοῦ Ἄθω. Στὸ νότιο ἄκρο του — τὸ Νυμφαῖο, τὰ Καρούλια, τὰ Κουτουνάκια. . , — ἡ θάλασσα ξαφνικὰ ἀναταράζεται. Πᾶμε πί-

σω στὴν Καβάλα δαρμένοι ἀπὸ τὰ κύματα. Ἀπάνω ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἕνα ἄστρο, ὅμοιο μὲ τ' ἄλλα, προχωρεῖ, διασχίζει γοργὰ τὸ στερέωμα. Εἶναι ὁ τελευταῖος τεχνητὸς δορυφόρος, ὁ ἀμερικανικός, ποὺ ἀπασχολεῖ τὶς μέρες αὐτές, τὰ ραδιόφωνα καὶ τὸν παγκόσμιο τύπο. Τὸν εἴδαμε κι' ἀπ' τὶς Καρυὲς κι' ἀπὸ τὴν Ἔρημο...

Μιὰ τέτοια ἔξοδος ἀπὸ τὸν κόσμο, σὰν κι' αὐτὴν ποὺ ἐπιχειρήσαμε, μιὰ ἐπαφή, ὅσο σύντομη κι' ἂν εἶναι, μὲ τὴν παράδοση τοῦ μυστικισμοῦ, ἐπιβάλλει, ἐκ τῶν ὑστέρων, ἕναν αὐτοέλεγχο, μιὰ προσπάθεια νὰ ξεκαθαρίσουμε τὴ θέση μας ἀπέναντι στὸν ἄλλο κόσμο, τὸν πνευματικό. Νὰ ἀρχίσουμε, τοὐλάχιστο, κάτι νὰ ξεκαθαρίσουμε νὰ πλησιάσωμε κάπως τὸ θέμα.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ σημειώσω ἐδῶ τίποτα σχετικὸ μὲ τὸν ἑαυτό μου. Καὶ μὲ τὰ ἀτομικὰ προβλήματά μου πού, βέβαια, δὲν παρουσιάζουν ἀντικειμενικὸ ἐνδιαφέρον. Δὲν πρέπει, ὅμως καὶ νὰ ἐξακολουθήσωμε ν' ἀποσιωποῦμε μιὰ διαπίστωση πού, νομίζω, γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο φανερή, σ' ὅποιον ξέρει νὰ βλέπῃ : ὅτι ἡ ὁμαδική μας ὕπαρξη ἔφτασε στὸ κρίσιμο ἐκεῖνο σημεῖο ὅπου ἀρχίζουν νὰ προβάλλουν, ἀπάνω της, τὰ συμπτώματα τῆς μεταφυσικῆς ἀγωνίας.

Τὰ συμπτώματα εἶναι ἴσως στοὺς περισσότερους ἀσυνείδητα, μὰ πολὺ ἔντονα, ὁπωσδήποτε. Οἱ ἐφημερίδες μας μιλοῦν συχνὰ γιὰ ἠθικὴ κρίση, τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι βαθύτερο, τὸ δίχως ἄλλο, ἀπ' ὅπου κι' ἂν θελήσουμε νὰ τὸ κοιτάξουμε : εἴτε σὰν ψυχολογικὸ πρόβλημα τῆς σύγχρονης νεολαίας, εἴτε, καθὼς λένε συχνά, σὰν ἔλλειψη ἰδανικῶν τῆς κοινωνίας μας, εἴτε σὰν ξεχείλισμα διαφθορᾶς, σὰν ροπὴ πρὸς ἕνα γενικὸ πνεῦμα ἀνηθικισμοῦ, σὰν κατάχρηση κάθε κριτηρίου γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακό, εἴτε σὰν τάση αὐτοκαταστροφῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, εἴτε ἀκόμα σὰν ἕνα μόνιμο, διάχυτο ἄγχος ποὺ πασχίζει νὰ ξεθυμάνῃ καὶ νὰ ξεχαστῇ στὸν κυνισμό, στὸν ἀριβισμό, στὸ κυνήγι τοῦ ὑλικοῦ πλούτου, πλούτου στὴ μανία τῆς κοινωνικῆς ἐπίδειξης. Ὅλα ταῦτα, βέβαια, ὑπῆρχαν πάντα, μὰ τώρα ἔχουν προσλάβει ἕνα τόνο ὁμαδικῆς ἀποχαλίνωσης ποὺ εἶναι σύμπτωμα καινούριο καὶ ποὺ πιστεύει ὅτι ἔχει μεταφυσικὴ αἰτία, δηλαδὴ ὅτι ὀφείλεται σ' ἕνα γενικευμένο αἴσθημα τοῦ κενοῦ, σὲ μιὰ κατάσταση ψυχικῆς «ναυτίας», σύμφωνα μὲ τὴν καθιερωμένη πιὰ ἔκφραση.

Ἀπ' ὅ,τι μᾶς δίδαξε ὡς σήμερα ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία, ἕνας πολιτισμὸς ἰσορροπεῖ καὶ παράγει τὰ ὡραιότερα ἄνθη του ὅταν στηρίζεται σὲ μιὰ θεμελιακὴ συλλογικὴ πίστη ποὺ δίνει ἕνα νόημα στὴ ζωή, μιὰ δικαίωση στὴν ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου, μιὰ ἀναμφισβήτητη σημασία στὴν ἀξιοπρέπειά του, μιὰ καθαρὴ συνείδηση τοῦ καλοῦ. Πάντα βρισκόντανε μικροὶ ὅμιλοι ἀπὸ πνεύματα ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ πιστέψουν σὲ τίποτα σταθερὸ καὶ ἀγωνιοῦσαν ἐμπρὸς στὸ κενό,

τὸ ὁποῖο ξάνοιγε στὰ μάτια τους ἡ ἀπιστία τους, ὅμιλοι πού, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρό, ἐξέφραζαν τὴν ἀγωνία τους μὲ ἔργα στοχασμοῦ καὶ τέχνης. Ὑπῆρχαν κα μεγαλύτεροι καὶ ἐπικρατέστεροι κύκλοι ποὺ εἶχαν ἐπίσης μέσα τους τὸ κενό μὰ κατάφερναν νὰ τὸ ξεχάσουν ἢ νὰ συμφιλιωθοῦν μ' αὐτό, μὲ διάφορες διανοη-τικὲς κατασκευές, καὶ νὰ ζήσουν μιὰ ζωὴ ψυχικὰ ἀναπαυμένη. Ὑπῆρχαν, βέ-βαια κι' ἐκεῖνοι ποὺ πίστευαν στερεὰ σὲ μιὰν ὑπερβατικὴ ἀλήθεια, ὅσο κι' ἂν συζητοῦσαν γιὰ τὴν πίστη τους. Τὸ μεγάλο πλῆθος δὲν ἔθετε στὸν ἑαυτό του ...ποτα ἐρωτήματα, ἀλλὰ ἀκολουθοῦσε τὴν παράδοση ἢ τὴ συνήθεια, ἀσυζήτητα

Τὸ καινούργιο ποὺ μᾶς συμβαίνει σήμερα εἶναι ὅτι ἄρχισε νὰ ἀγωνιᾶ ...εγάλο πλῆθος καί, ἀπὸ αὐτόματη ἀντανάκλαση ἢ καὶ ἀπὸ συμφεροντολογι- ...ολογισμό, τὰ πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ὄργανα τῆς ἐποχῆς — βιβλία ... θέατρα, κινηματογράφοι, ραδιόφωνα, τηλεόρασις, ἐκθέσεις καὶ ὅ,τι ἄλλο ...καν νὰ τοῦ προσφέρουν συχνὰ ἔργα ποὺ ἐκφράζουν καὶ καλλιεργοῦν ... τρόπους, τὰ συλλογικά του ἄγχη. Οἱ ἀλληλεπάλληλοι ἱστορικοὶ σει... ...ν ἡ ἀνθρωπότητα, ἀπὸ τὰ 1914— τὴν ἐφιαλτικὴ ἔναρξη τοῦ 20οῦ ... ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ... ἔγκριξαν ἕνα - ἕνα ὅσα τείχη πνευματικῆς ...ς εἶχε οἰκοδομήσει τὸ παρελθόν. Ὁ κόσμος πρόβαλε, γιὰ πρώτη φορά ...α τῶν πολλῶν, σὰν ἕνα χάος ἀσυναρτησίας καὶ παραλογισμοῦ ὅπου τί... ...ὲν ἔχει νόημα, αἰτία ἢ σκοπὸ καὶ τίποτε δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ δικαιωθῆ ...ὸ τίποτα, σὰν ἕνα χάος ὅπου δὲν μποροῦν οἱ ἄνθρωποι σὲ τίποτα νὰ στηρι-χθοῦν γιὰ νὰ ἀξιολογήσουν τὴν ὕπαρξή τους. Ἡ ζωὴ τοὺς φάνηκε σὰν μιὰ πα-ράλογη διαδοχὴ ἀπὸ τυχαῖα γεγονότα, προωρισμένα νὰ καταλήξουν στὸ θάνα-το, στὴν ἀνυπαρξία, στὸ μηδέν. Ἔγιναν, βέβαια, στὶς ἡμέρες μας καὶ γίνονται ...λοένα μεγάλες διανοητικὲς προσπάθειες γιὰ νὰ δοθῆ στοὺς θνητοὺς ἕνας σκοπὸ ...ωῆς, ἄλλος ἀπὸ τὴν ἁπλῆ ἀπόλαυση τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν μέθη τῆς κοινωνι-κῆς ματαιοδοξίας. Ἂν ὅμως, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὁ κόσμος, στὸ σύνολό το δὲν ἔχει νόημα, πῶς θὰ καταφέρουμε νὰ παραδεχτοῦμε εἰλικρινὰ ὅτι ἔχει κάποι εἰδικὸ νόημα — καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ ἀντλεῖ τάχα αὐτὸ τὸ νόημα ; — ἡ «ἀνθρώπιν προσωπικότητα» ἢ ἡ «ἐλευθερία» της, ἡ «εὐθύνη» της, ἡ «ἀλληλεγγύη» της μ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἢ τὸ «μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος» ἢ ἀκόμα ἡ «τραγικ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου— γιὰ τὴν ὁποία μᾶς εἶπαν ὅτι, κατὰ κάποιον ἀόριστο τρό-πο, δικαιώνεται μὲ τὴν περηφάνειά της καὶ τὸ μεγαλεῖό της — ἢ ὁποια ἄλλ δικαιολογία τῆς ὕπαρξής τους πασχίζουν νὰ βροῦν οἱ σκεπτόμενοι σύγχρονο μας ;

Τὸ ζήτημα εἶναι καθὼς εἶπα καὶ ἄλλοτε, ἂν ἕνας πολιτισμὸς — κα ἐννοῶ τὸν βιομηχανικό μας πολιτισμὸ μὲ ὅλες του τὶς ὄψεις, τὴν καπιταλιστική τὴν κομμουνιστική, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐνδιάμεσες πού, βέβαια, μᾶς ἑλκύουν περισσό-τερο γιατὶ μᾶς φαίνονται λιγώτερα παραδομένες στὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ — ἂ

ἕνας πολιτισμὸς μπορεῖ νὰ πορεύεται ἐπ' ἄπειρον μὲ τὸν μηδενισμὸ ὡς τὴν κύρια πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεών του, μὲ τὴ φιλοσοφία, τὴν λογοτεχνία, τὸ θέατρο, τὴ ζωγραφικὴ τοῦ μηδενισμοῦ, τὴν τεχνοκρατία τοῦ μηδενισμοῦ, μὲ τὶς ἐρωτικὲς σχέσεις τοῦ μηδενισμοῦ ; Ὡς ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσῃ μιὰ ὁλόκληρη κοινωνία ποὺ αἰσθάνεται μέσα της τὸ κενό ; Στὴ σελήνη, στοὺς πλανῆτες ξέρουμε σήμερα ὅτι μπορεῖ νὰ πάῃ καὶ θὰ πάῃ σίγουρα, μὰ εἶναι τοῦτο λύτρωση ἀπο τὴν ἀγωνία τοῦ μηδενός ; Τὸ μηδὲν παύει νὰ εἶναι μηδέν, ἐπειδὴ βαλθήκαμε νὰ τινάζουμε μέσα του διάφορες αὐτόματες μηχανές ;

Καθὼς μᾶς κουνᾷ ἡ θάλασσα δυνατά, γυρίζουν στὸ νοῦ μου θαμπὲς εἰκόνες ἀπὸ κατανυκτικὲς ἀκολουθίες σὲ βιογραφίες, φορτωμένους πολυελαίους, φωτισμένους μονάχα ἀπὸ κεριὰ καὶ καντῆλες ποὺ κάνουν κι' ἀστράφτουν τὰ ἐπιχρυσωμένα μέταλλα κι' οἱ φωτοστέφανοι τῶν εἰκόνων. Οἱ γέροι μοναχοὶ ἀκινητοῦν ὁλόγυρα, στὰ στασίδια, σὰν τοιχογραφίες πιὸ σκοτεινές. Ἡ ἀργὴ ψαλμῳδία μᾶς συνοδεύει ἀκόμα, μέσα σ' ἕναν ἀέρα ἀπὸ λιβάνι. Τί μὲ συνδέει, ἀναρωτιοῦμαι, μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα αὐτήν ; Γιατὶ δὲν ἀμφιβάλλω πὼς μὲ συνδέει κάτι ζωντανό. Ἡ Ἱστορία, ἀποκρίνομαι τὸ δίχως ἄλλο· ἡ διαδοχὴ τῶν Χριστιανικῶν αἰώνων ποὺ γεμίζουν τὴν ὁμαδική μας μνήμη, σ' αὐτὰ τὰ μέρη, ὅπου μᾶς δόθηκε νὰ ζήσουμε. Μὲ συνδέει ὅμως, πιστεύω σήμερα, καὶ κάτι βαθύτερο, μεγαλύτερο ἀπὸ κάθε ἐθνικὴ καὶ γεωγραφικὴ πραγματικότητα, κάτι ποὺ ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπο ἔξω ἀπὸ τοὺς τόπους, μόνο, γυμνὸ μὲ τὰ πεπρωμένα του : μιὰ ζέστη ποὺ νικᾷ τὴν μοναξιά, μιὰ σκοτεινή, ἀνεξήγητη, φευγαλέα καὶ ἐπανερχόμενη δύναμη παρηγοριᾶς.

Ὅσοι αἰσθάνονται, καμμιὰ φορά, αὐτὴν τὴν δύναμη νὰ τοὺς πλησιάζῃ, δὲν πρέπει νὰ δειλιάζουν καὶ νὰ ἀπομακρύνωνται, ὅπως συμβαίνει πολὺ συχνά, ἀλλὰ νὰ στέκωνται καὶ νὰ τὴ στοχάζωνται. Νὰ μὴν ἐπιτρέπουν στοὺς δισταγμοὺς νὰ παραλύουν τὴν θέλησή τους καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρύνωνται ἀπὸ ὁποιεσδήποτε ἀντιρρήσεις μπορεῖ νὰ προκαλῇ ἡ στάση τους, τόσο σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα, ὅσο καὶ σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι μέσα. Αὐτὴν τὴ σύσταση θὰ ἔδινα σ' ὅποιο νέο μὲ ρωτοῦσε καὶ θὰ σταματοῦσα ἐδῶ».

† Π. Δ.

Jean Meyendorff, L'Église Orthodoxe, Hier et Aujourd'hui, Paris Ed. du Seuil, 1960, pp. 203.

Εἰς τὴν μελέτην του ταύτην ὁ καθηγητὴς πρεσβύτερος Ἰωάννης Μέγενδωρφ σκιαγραφεῖ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐκτὸς τοῦ Προλόγου (σ. 7—12), τοῦ Ἐπιλόγου (σ.195—200) καὶ τοῦ Πίνακος Περιεχομένων (σ. 203), τὸ βιβλίον τοῦτο περιλαμβάνει 10 κεφάλαια τὰ ἑξῆς :

1. Οἱ Ἀπόστολοι, τὰ ἀποστολικὰ συγγράμματα καὶ ἡ ἀρχέγονος Ἐκκλησία (σ. 13—24). 2. Τὸ χριστιανικὸν Κράτος καὶ ἡ Ἐκκλησία. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (σ. 25—40). 3. Τὸ Σχίσμα καὶ αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν ἕνωσιν (σ. 47—51). 4. Ἡ κληρονομία τοῦ Βυζαντίου : κανονικὴ διοργάνωσις, λειτουργία, πνευματικότης, μοναχισμὸς (σ. 59—75). 5. Ἔναντι τοῦ Ἰσλάμ. Αἱ ὁμολογίαι τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος (σ. 77—91). 6. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ 1917 (σ. 93—107). 7. Ἡ πρόκλησις τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος (σ. 109—124). 8. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία σήμερον (σ. 125—162). 9. Διδασκαλία (δόγμα) καὶ πνευματικότης (σ. 163—177). 10. Θέσεις ἐκκλησιολογικαὶ (σ. 179—193).

Ὁ συγγραφεύς, ἀνήκων εἰς τὴν νέαν γενεὰν τῶν Ὀρθοδόξων θεολόγων, ἔζησε καὶ ἀνετράφη ἐντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πνευματικοῦ περιβάλλοντος τῆς Ὀρθοδόξου διασπορᾶς ἐν τῇ Δύσει (Γαλλίᾳ), νῦν δέ, διαμένων ἐν Ἀμερικῇ, διδάσκει εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας συμμετέσχεν εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τῆς διορθοδόξου ζωῆς (νεολαίας) καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Ἡ μελέτη του αὕτη γράφεται ἐντὸς τῶν πλαισίων καὶ τοῦ πνεύματος τῆς φιλενωτικῆς κινήσεως τοῦ παρέντος (σ. 9), ἀποσκοπεῖ δὲ εἰς δύο τινά : «νὰ παρουσιάσῃ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν — τὸ παρελθὸν καὶ τὴν σύγχρονον αὐτῆς κατάστασιν — εἰς τοὺς δυτικοὺς ἀναγνώστας... καὶ νὰ προκαλέσῃ, πρὸς χρῆσιν αὐτῶν τῶν Ὀρθοδόξων τὴν ἐξέτασιν τῆς συνειδήσεως, τῆς ὁποίας ἔχουσιν ἀνάγκην» (σ. 12).

Πολλαχοῦ τοῦ βιβλίου τούτου παρατίθεται ἡ Ὀρθόδοξος ἐκκλησιολογικὴ ἀρχὴ περὶ ἑνώσεως, βάσις τῆς ὁποίας θεωρεῖται ἡ ἐπιστροφὴ ὅλων τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, τῶν ἀποστόλων, τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἧς φύλαξ παραμένει μέχρι τῆς σήμερον ἡ Ὀρθοδοξία (σ. 11, 40, κ.ἀ.)· Τέλη τοῦ Α΄ αἰῶνος ἑκάστη Ἐκκλησία ἐμφανίζεται διοικουμένη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου (σ. 21—22)· «Ἡ πρωτόγονος Χριστιανικὴ κοινωνία, σαφῶς ἱεραρχημένη, παραμένει ἐν τούτοις, πάντοτε καὶ πανταχοῦ, μυστηριακὴ καὶ κοινοτική» (σ. 23). Ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις, ἡ Ἐκκλησία τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὁ χρυσοῦς αἰὼν καὶ ἓν κριτήριον τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας (σ. 24).

Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐν Βυζαντίῳ, καταρρίπτεται ἡ ἀρχὴ τοῦ καισαροπαπισμοῦ, γινομένης ἀποδεκτῆς τῆς ὑπάρξεως μιᾶς μοναδικῆς κοινωνίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας συνυπάρχουσι δύο παράλληλοι ἱεραρχίαι : ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἐκπροσωπουμένη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος (σ. 27, 29)· Ὡς αἴτια τοῦ σχίσματος μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, τοῦ λαβόντος τὴν τελικὴν καὶ πραγματικὴν αὐτοῦ ἐμφάνισιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σταυροφοριῶν, θεωροῦνται ὄχι μόνον μὴ θεολογικοὶ ἀλλὰ καὶ θεολογικοὶ παράγοντες, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθη, ἰδίως ἀπὸ τῶν σταυροφοριῶν καὶ ἑξῆς, καὶ ἓν μῖσος ἐθνικὸν (σ. 41, 42, 53, 54). Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Βυζαντίου ἔχει κατ' ἐξοχήν, ὡσὰν τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ἱεραποστολικὸν χαρακτῆρα (σ. 59 κ. ἀ.). Ἡ Ὀρθοδοξία, ἀπὸ τοῦ Θ΄ αἰῶνος καὶ ἑξῆς καθὼς καὶ σήμερον, φέρει τὴν βυζαντινὴν σφραγῖδα ἐφ' ὅλων τῶν ἱστορικῶν ἐκδηλώσεων αὐτῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ κανονικὸν αὐτῆς σύστημα (σ. 62—3, 75)· Ἡ ὑπὸ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας παροχὴ ἀδείας πρὸς τὰς τοπικὰς ἐθνικὰς Ἐκκλησίας τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἰδίων συνιστᾷ τὴν ἀρχὴν τοῦ μετέπειτα «αὐτοκεφαλισμοῦ», ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ βασίζηται οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ φυλετισμοῦ ἢ ἐθνισμοῦ, ἀλλὰ τοῦ γεωγραφικοῦ παράγοντος (σ. 61, 126). Γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ ἀλληλεπίδρασις Βυζαντίου καὶ Ἰσλὰμ εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα, ὅπως ἐπὶ τῆς κρίσεως τῆς Εἰκονομαχίας καὶ εἰς τοὺς τομεῖς τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τοῦ μυστικισμοῦ (σ. 78—9)·

Κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους λέγονται μ. ἄ. τὰ ἑξῆς, ὅτι ὁ Κύριλλος Λούκαρις ἦτο εἷς τῶν πλέον μεμορφωμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του (σ. 84), ὅτι ὁ ΙΗ΄ αἰὼν ἐμφανίζει μίαν ἀπὸ τὰς πλέον σκιερὰς περιόδους διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (σ. 81). Ἐκ

τῶν Ὀρθοδόξων συμβολικῶν κειμένων, ἐκλαμβάνονται : ἡ Ὁμολογία τοῦ Μογίλα ὡς τὸ πλέον λατινίζον κείμενον, ὅπερ ἔτυχέ ποτε τῆς ἐπικυρώσεως ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου ἱεραρχίας, ἡ Ὁμολογία τοῦ Δοσιθέου καὶ τὰ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων ὡς τὸ σπουδαιότερον δογματικὸν κείμενον τῆς περιόδου ταύτης· ἐξαίρεται δὲ ἡ ἀξία τῆς Ἐγκυκλίου τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν τοῦ 1848 ἀπὸ ἐκκλησιολογικῆς πλευρᾶς (σ. 86—7, 89)· Λόγου γενομένου περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν συμβολικῶν κειμένων ὑπὸ τοῦ κ. Καρμίρη ἐκ παραδρομῆς ἴσως δὲν σημειοῦται ὡς χρόνος τῆς ἐκδόσεως τοῦ Α´ τόμου τὸ ἔ ος 1952, ὅστις ἐπεφανίσθη καὶ εἰς Β´ ἔκδοσιν τὸ 1960 (σ. 87 ὑποσημ· 12). Ἡ Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, ἥτις ἐξεδόθη ὑπὸ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου καὶ τοῦ Κορίνθου Μακαρίου καὶ μετεφράσθη εἰς ἄλλας Ὀρθοδόξους γλώσσας, εἶναι ἓν ἔργον, ὅπερ διέθρεψε τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν (σ· 90). Ὁ συγγραφεύς, προκειμένου περὶ τῶν Ἁγίων ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, χρησιμοποιεῖ, πιθανῶς κατὰ δυτικὴν ἐπίδρασιν, μᾶλλον τὸν ὅρον τοῦ κανονισμοῦ παρὰ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας (σ. 90, 97, 98, 177).

Ἡ «συνοδικὴ» περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας (1721—1917) ἥτις διετέλει ἐν ὑποταγῇ πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ θεωρεῖται ἄγονος, ἐμφανίζει σημεῖα θετικὰ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς εἰς τρεῖς τοὐλάχιστον τομεῖς : τοῦ πνευματικοῦ βίου, τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν ἱεραποστολῶν (σ. 102, 107). Τὸ ἄθεον Σοβιετικὸν καθεστὼς εἰς τὴν στάσιν του κατὰ πάσης θρησκείας καὶ ἰδίως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, κατέδειξεν ἀπὸ τοῦ 1918—1960 μίαν θαυμαστὴν ὁμοιομορφίαν εἰς ζητήματα ἀρχῆς, ἀλλ᾽ ἡ τακτική του, κατὰ ἕνα ἀξιοθαύμαστον πάλιν τρόπον, ἐποίκιλλεν. Ἡ πολιτεία κατ᾽ ἀρχὰς ἐχρησιμοποίησε τὴν βίαν διὰ νὰ χυθῇ πολὺ αἷμα καὶ δημιουργηθῇ μία Ἐκκλησία μαρτύρων, κατόπιν προσεπάθησε νὰ διχάσῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τέλος νὰ ἐμφανίσῃ ἕνα τρόπον ζωῆς **modus vivendi**, καθ᾽ ὃν τὰ δύο μέρη, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία, διακινδυνεύουν ἐν τῇ πραγματικότητι τὸ μέλλον αὐτῶν (σ. 111, 112, 122, 123, 138, 139). Ἡ κατὰ τὸ 1943 ἐπανεμφάνισις, ὕστερον ἀπὸ τόσους διωγμούς, τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν Ρωσσίᾳ θεωρεῖται «ὡς ἓν ἀληθινὸν θαῦμα». (σ. 121) ὁ μεγαλύτερος ὅμως κίνδυνος διὰ τὸ μέλλον ἡ παρεμπόδισις τῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν τέκνων τῶν Ὀρθοδόξων. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἔγκειται ἀκριβῶς ἡ πραγματικὴ ἰδεολογικὴ σύγκρουσις τοῦ Χριστιανισμοῦ μετὰ τῆς νέας μαρξιστικῆς φιλοσοφίας (σ. 124, 135).

Ὁ Κ΄ αἰὼν ἀνοίγει μίαν νέαν περίοδον, περίοδον ἀναγεννήσεως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀρθοδοξίας (σ. 91, 127), ἡ ὁποία κατὰ τὸν συγγραφέα ἀριθμεῖ περὶ τὰ 100 περίπου ἑκατομμύρια πιστῶν (σ. 125). Εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἀναγνωρίζεται τὸ πρωτεῖον τιμῆς, ἀναγνωρισθὲν καὶ μαρτυρούμενον ἀπὸ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ τὴν μακραίωνα ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας· «Τὸ κῦρός του ἐν τῇ πράξει συνίσταται οὐσιωδῶς εἰς τὸ δίκαιον τῆς πρωτοβουλίας, ὅπερ οἱ ἄλλοι Πατριάρχαι ἀναγνωρίζουσι γενικῶς, εἰς αὐτὸν ἐπὶ τῶν κοινῶν ζητημάτων» (σ. 129). [illegible]σως κατ' ἐπίδρασιν δυτικὴν ἀποκαλεῖται ὁ Παναγ. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Ἀθηναγόρας, ὁ Πρῶτος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι καλύτερον [illegible] μὴ χρησιμοποιῆται, ἐφ' ὅσον ἐν τῇ ἱστορίᾳ δὲν ὑπάρχει εἰσέτι Δε[illegible] Τὸ ἴδιον δὲ λέγεται καὶ διὰ τὸν Μακ. Πατριάρχην Ἱεροσολύμων [illegible] δικτον (σ. 129, 133). Ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Ἀλεξανδρείας ἡ [illegible] Σχολὴ ἔπαυσε λειτουργοῦσα τὸ 1939, ἐνῷ τοιαύτη ὑφίσταται [illegible] τῷ Πατριαρχείῳ Ἀντιοχείας (σ. 130, 13[illegible]). Ὡς τὸ κ[illegible] κὸν περιοδικὸν τῶν Ἐκκλησιῶν [illegible] ζεται τὸ Studi Theologice, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς [illegible] (σ. 143). Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου δὲν φαίνεται νὰ ἀπετέλει τμῆ[illegible] Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ἧς οἱ κατὰ καιρὸν Ἐπίσκοποι ἤγειρον [illegible]σεις ὑπερορίους ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου μέχρι τῆς Γ΄. Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν Ἐφέσῳ (431), ἔνθα κατοχυρώθη κανονικῶς τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου (σ. 152). Κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἡ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Σινᾶ σήμερον δὲν εἶναι αὐτοκέφαλος, ἀλλ' αὐτόνομος ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων (σ. 153). Ὁ Ὀρθόδοξος καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Τόκιο «παραμένει μέχρι σήμερον τὸ μέγιστον καὶ τὸ λαμπρότερον θρησκευτικὸν οἰκοδόμημα τῆς πρωτευούσης» (σ. 158).

Τὸ ζήτημα τῆς Ὀρθοδόξου διασπορᾶς ἐν τῇ Δύσει (σ. 159—162, 199—200) καὶ τὸ συναφὲς πρὸς τοῦτο τῆς Δυτικῆς Ὀρθοδοξίας, ὁ συγγραφεὺς τὸ θίγει μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ κατανοήσεως, ἐφ' ὅσον καὶ προέρχεται ἐξ αὐτῆς. Παρ' ὅλας τὰς ὑφισταμένας διαφοράς, ἐκδηλοῦται οὗτος ὑπὲρ τῆς ἑνοποιήσεως πάντων καὶ ἐμβλέπει ἐν αὐτῇ πολλὴν τὴν δυναμικότητα καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχῶν τῆς Ὀρθοδοξίας πρὸς τοὺς Δυτικοὺς Χριστιανούς. Ἡ ἵδρυσις τῆς ἱ. Μητροπόλεως (ἀπὸ τοῦ 1954 Ἀρχιεπισκοπῆς) Θυατείρων θὰ πρέπῃ νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ ἔτος 1922 ἀντὶ τοῦ 1920 (σ. 160). Καὶ διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐν Ἀμερικῇ τονίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς ἑνοποιήσεως τῶν ἐκεῖ Ὀρθοδόξων.

«Μία συνεργασία συνεχῶς διευρυνομένη ἀρχίζει νὰ ἐγκαθίσταται μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλὰ μόνη ἡ ἕνωσίς των θὰ ἠδύνατο ἀληθῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρόοδον τῆς Ὀρθοδοξίας ἐπὶ τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου» (σ. 160)·

Ἡ ὑφ' ὅλων τῶν ἐθνικῶν Ὀρθοδόξων ὁμάδων, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου, χρῆσις, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τῆς ἀγγλικῆς ὡς λειτουργικῆς γλώσσης καθιστᾷ φυσικὴν τὴν προσέγγισιν αὐτῶν, κατὰ τὸν συγγραφέα (σ. 160).

Τὸ μήνυμα τοῦ Ὀρθοδόξου πνευματικοῦ βίου, εἰς τὸν ὁποῖον συμμετέχουν ἀπόστολοι, ἐπίσκοποι, μάρτυρες, ἱεραπόστολοι, μοναχοὶ ἢ ἁπλοῖ λαϊκοί, οἱ ἅγιοι ἐν συνόλῳ «συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀγγελίαν τῆς παρουσίας τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, εἰς τὴν ἀγγελίαν ὄχι μόνον διὰ λόγων ἀλλὰ διὰ ζώντων μαρτύρων τῆς πραγματικῆς αὐτῆς δυνάμεως» (σ. 176)·

Ἡ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφάνισις διαφόρων μορφῶν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ οἱ τρόποι δι' ὧν ἐξεδηλώθησαν αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐκτὸς συνιστῶσι τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς ἀδυναμίαν, ἡ ὁποία ἐν τῷ παρόντι ἐμφανίζεται ἰδίως διὰ τοῦ ἐντόνου ἐθνικοῦ πνεύματος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐμφοροῦνται αἱ διάφοροι Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι (σ. 198—9).

Εἰς τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια γίνεται παρεμπιπτόντως λόγος περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ὀρθοδόξων πρὸς τοὺς Ἑτεροδόξους. Εἰς τὰς σελίδας 167—8 ἐκτίθεται σαφῶς ἡ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τῶν ΡΚαθολικῶν καὶ τῶν Ὀρθοδόξων. Παρὰ τὰς ὑφισταμένας διαφορὰς διδασκαλίας ἐπὶ τῆς Θεοτόκου «ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις κοινωνοῦσιν ἐν μιᾷ ὁμοίᾳ θερμότητι ἐκδηλώσεων πρὸς αὐτὴν τὴν ὁποίαν «μακαριοῦσι... πᾶσαι αἱ γενεαὶ» (σ. 171).

«Μεταξὺ Ρώμης καὶ Ὀρθοδοξίας πᾶς μελλοντικὸς διάλογος θὰ περιστραφῇ ἀναγκαστικῶς ἐπὶ τοῦ ρόλου, ὅστις ἔχει εἰσέτι ἀφεθῆ ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησιολογίᾳ, εἰς τὴν τοπικὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἐπισκοπᾶτον» (σ. 184).

Ὁ ρόλος τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει (σ. 185—192, 198) δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως σημαντικὸς μέχρι σήμερον, ἕνεκα τῆς μὴ ἀπολύτου, ὁλοκληρωτικῆς καὶ ἑνιαίας συμμετοχῆς τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, λόγῳ τοῦ ἐλαχίστου ἀριθμοῦ τῶν ἀποστελλομένων ἀντιπροσώπων αὐτῶν εἰς τὰ συνέδρια τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ἰδίως τῆς βασικῆς διαφορᾶς Ὀρθοδόξων καὶ Προτεσταντῶν ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ δόγματος. Ἀποδίδων οὗτος μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου παρὰ εἰς τὴν κατ' ἀρχὴν συνεργασίαν ἐπὶ

τοῦ πρακτικοῦ τομέως, θεωρεῖ παράδοξον τὸν τονισμὸν τοῦ τελευταίου μόνον παράγοντος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν ἄλλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐμφανιζομένων, κατὰ τὸν συγγραφέα, «πλέον συγκρατημένων καὶ πλέον συνετῶν εἰς τὸν τομέα τοῦτον» (σ. 186)· Ἐνταῦθα θὰ πρέπῃ νὰ λεχθῇ ὅτι τὴν γραμμὴν ταύτην μέχρι τοῦ 1937 ἠκολούθησαν πᾶσαι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι αἱ συμμετέχουσαι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐκτὸς τῆς ἐμπεριστάτου τότε Ρωσσικῆς Ὀρθοδόξου καθὼς καὶ αἱ μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τοῦ 1948 ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν συμμετέχουσαι. Τοῦτο ἐμφανίζεται εἰς τὰς Δηλώσεις τῶν Ὀρθοδόξων Ἀντιπροσωπειῶν ἐν τοῖς Συνεδρίοις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως (Πίστεως καὶ Τάξεως, Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν), εἰς τὰ ἐπὶ τῆς Κινήσεως ταύτης συγγράμματα τῶν Ὀρθοδόξων συγγραφέων καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ὅλην τακτικὴν αὐτῶν. Ἡ σημασία τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου ἐτονίσθη κυρίως ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ Συνεδρίου τῆς Μόσχας (1948), δι' ἧς ἐδηλοῦτο ἡ ἀποχὴ τῶν ὑπογραφουσῶν τὸ κείμενον ἐκεῖνο Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τοῦ 1959, ἐκτὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ἤρχισεν ἀποστέλλαι ἀντιπροσώπους εἰς τὰ συνέδρια τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λοὺνδ καὶ ἑξῆς (1952) (σ. 188). Κατὰ τὸν συγγραφέα :

«Ὁ οἰκουμενικὸς ρόλος τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῷ μετὰ τῶν Προτεσταντῶν καὶ τῶν Καθολικῶν διαλόγῳ συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸ νὰ θέσῃ ὑπὸ κρίσιν τοὺς τύπους τοῦ λατινικοῦ Μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀντιμεταρρυθμίσεως ἄνευ ἀπαρνήσεως τοῦ παραδοσιακοῦ περιεχομένου ὅπερ θέλουσι νὰ ἐκφράσωσιν, εἰς τὸ νὰ προτρέψῃ ἀδελφικῶς τοὺς Καθολικοὺς πρὸς μίαν ἐπιστροφὴν πρὸς τὰς πηγὰς καὶ τοὺς Προτεστάντας πρὸς μίαν στάσιν μετὰ μεγαλυτέρας εὐρύτητος ἀντιλήψεως ἔναντι τῆς Παραδόσεως» (σ. 198).

Φθάνων τις εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ ἔργου τούτου ἐπὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, αἰσθάνεται πληρούμενον τὸν διπλοῦν σκοπὸν δι' ὃν ἐγράφη τοῦτο. Διὰ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἡ Ὀρθόδοξος βιβλιογραφία ἀποκτᾷ μίαν σημαντικὴν προσθήκην εἰς τὴν σειρὰν τῶν παρομοίας φύσεως συγγραμμάτων.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ.

Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Μονὴ Φιλοσόφου Ἐν Ἀθήναις 1960. Σχ. 8ον, σσ. 497†πιν. Η.

Ὁ κος Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος ἐξέδωκεν εἰς τόμον τὴν ἱστορίαν τῆς ἱ. Μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Φιλοσόφου, τὰ ἐπὶ μέρους θέματα τῆς ἱστορίας τῆς ὁποίας ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης του ἀπὸ τοῦ ἔτους 1938 (1).

Ὁ συγγραφεὺς διαιρεῖ τρόπον τινὰ τὴν ὕλην (2) εἰς δύο μεγάλα μέρη, εἰς τὸ πρῶτον τῶν ὁποίων «παρακολουθεῖ κανεὶς τὴν ἱστορικὴν πορείαν τοῦ μοναστηρίου διὰ μέσου τῶν γνωστῶν πηγῶν» (σ. 10) καὶ εἰς τὸ δεύτερον καταχωρεῖται «ἡ διαπραγμάτευσις τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς μονῆς, ποὺ διεσπάρησαν ὡς ἀνώτατοι κληρικοὶ ἀνὰ τὸ πανελλήνιον καὶ ἔγραψαν σελίδας λαμπρὰς τῆς ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» (σ. 10). Οὕτως ἡ ἱστορικὴ πορεία τῆς ἱ. Μονῆς (σσ. 11—227) ἐξετάζεται εἰς 14 μέρη, τὰ ἑξῆς: 1. Θέσις τῆς μονῆς, 2. Πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς, 3. Τὸ παλαιὸν καθολικόν, 4. Τὸ νέον καθολικόν, 5. Ὁ χορηγὸς τῆς ἁγιογραφήσεως, 6. Πατριαρχικὰ γράμματα, 7. Ἡ μονὴ τοῦ ις´ αἰῶνος, 8. ΙΖ´ αἰὼν ἀκμῆς, 9. Ἡ μονὴ κατὰ τὸν ιη´ αἰῶνα, 10. Ἡ μονὴ μετὰ τὰ Ὀρλωφικά, 11. Εἰδήσεις ἐκ τουρκικῶν καὶ ἐνετικῶν ἐγγράφων, 12. Ἕνωσις μετὰ τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, 13. Ὕστεροι χρόνοι. Διάλυσις, καὶ 14. Ἡγούμενοι τῆς μονῆς. Ὑπὸ δὲ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἀνώτατοι κληρικοὶ ἐκ τῆς μονῆς καὶ τῆς Δημητσάνης» ἱστορεῖται ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις τῶν ἐκ τῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς ἱ. Μονῆς Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιερέων (σσ. 228—486), ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἑξῆς διαιρέσεως: Ι—Πατριάρχαι, ΙΙ—Ἀρχιερεῖς ιζ´ αἰῶνος, ΙΙΙ—Ἀρχιερεῖς ιη´ αἰῶνος, ΙV—Ἀρχιερεῖς ιθ´ αἰῶνος, V—Ἀρχιερεῖς κ´ αἰῶνος καὶ VI—Ἀρχιερεῖς ἄδηλοι.

Τὴν ἵδρυσιν τῆς ἱ. Μονῆς τοποθετεῖ ὁ συγγραφεὺς περὶ τὸ ἔτος 960. Ἀτυχῶς αἱ πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἱ. Μονῆς μέχρι καὶ τοῦ ις´ αἰῶνος εἶναι ἐλάχισται καὶ μᾶλλον δευτερεύουσαι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι σώζεται τὸ παλαιὸν καθολικόν. Διὰ τὴν μετέπειτα ἱστορίαν, καὶ δὴ τὸν ιζ´ αἰῶνα, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς τοιοῦτος ἀκμῆς, ὑπάρχουν αἱ γραπταὶ μαρτυρίαι τῶν δύο κτητορικῶν κωδίκων, τῶν διαφόρων συνοδικῶν σιγιλλίων καὶ τῶν ἐγγράφων τῆς τουρκοκρατίας, πλουσίων εἰς δικαιοπραξίας, ἀγοροπωλησίας, ἀφιερώσεις κ.λ.π., τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἐπισημαίνει, καταγράφει καὶ ἐπεξεργάζεται φιλολογικῶς καὶ ἱστορικῶς. Ἐπ᾽ αὐτῶν στηρίζει τὴν σύνθεσιν τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς μέχρι καὶ τοῦ 1837, ὅτε σημειοῦται ἡ τελευταία πρᾶξις ἐκπροσώπου τῆς ἱ. Μονῆς, ἀφοῦ προηγουμένως αὕτη ἡνώθη μετὰ τῆς Σχολῆς Δημητσάνης διὰ λόγους ἐθνικούς.

---

(1) Βλ. ἐν σ. 1 ὑπ. 1.
(2) Βλ. ἐν σ. 487 Ἐπίμετρον.

Ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς συμπληροῦται καὶ ὁλοκληροῦται, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ συγγραφέως, διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως ἱεραρχῶν ἐκ Δημητσάνης, πνευματικῶν τέκνων ἀμέσων ἢ ἐμμέσων, τῆς ἱ. Μονῆς. Τοιοῦτοι ἀναφέρονται οἱ Πατριάρχαι: 1. ΚΠόλεως Διονύσιος Α΄ (1466—1472, 1488—1490), 2. Ἱεροσολύμων Γερμανὸς (1534—1579), 3. Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος (1579—1609), 4. Ἱεροσολύμων Θεοφάνης (1609—1644), 5. Ἱεροσολύμων Παΐσιος (1645—1660), 6. ΚΠόλεως Κύριλλος Ε΄ (29 Σεπτ. 1748—Ἰουν. 1751, 7 Σεπτ. 1752—15 Ἰαν. 1757), 7. ΚΠόλεως Γρηγόριος Ε΄ (19 Ἀπρ. 1797—18 Δεκ. 1798, 23 Σεπτ. 1806—10 Σεπτ. 1808, 14 Δεκ. 1818—10 Ἀπρ. 1821), καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς ιζ΄ αἰῶνος: 1. Δράμας Ἀθανάσιος (1593—1608), 2 Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφάνης, ὁ ἀπὸ Σερρῶν (1603—1612, 1612—1638), 3. Νικομηδείας Νεόφυτος, ὁ ἀπὸ Δράμας (1608—1618, 1618—1639), 4. Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος, ὁ ἀπὸ Κερνίτζης (1612—1638, 1639—1649), 5. Μελενίκου Χριστοφόρος (1628—1654), 6. Μελενίκου Θεοφάνης (1654—1659), 7. Βρεσθένης Κύριλλος (πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1648), 8. Βηθλεὲμ Ἀθανάσιος (πρὸ τοῦ 1629—1634 τοὐλάχιστον), 9. Δημητζάνης Ἀθανάσιος 1603—1620), 10. Μονεμβασίας Νεόφυτος (1626—1649), 11. Μεθώνης Κάλλιστος (πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1647), 12. Μεθώνης Γρηγόριος (1650 ;), 13. Κορώνης Νεόφυτος (1654—1660), 14. Ζιχνῶν Εὐγένιος (1654—1661), 15. Ἀνδρούσης Παρθένιος (1658—1687), 16. Καρυουπόλεως Παρθένιος (πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1664), 17. Κορυτζᾶς Ἰγνάτιος (περὶ τὸ 1668), 18. Λακεδαιμονίας Θεοδώρητος (1669—1674), 19. Σισανίου Παΐσιος (περὶ τὸ 1670), 20. Καρυουπόλεως Ἄνθιμος (πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1688), 21. Δημητζάνης Ἄνθιμος (πρὸ τοῦ τέλος τοῦ ις΄ αἰῶνος), 22. Δημητζάνης Γεράσιμος (πρὸ τοῦ 1600), 23. Δημητζάνης Κύριλλος (περὶ τὸ 1639), ιη΄ αἰῶνος: 1. Χριστιανουπόλεως Ἀθανάσιος (1680—1710), 2. Χριστιανουπόλεως Γρηγόριος (1710—1726 τοὐλάχιστον), 3. Χριστιανουπόλεως Παρθένιος (1726—1739), 4. Καρυουπόλεως Σωφρόνιος (περὶ τὰ τέλη τοῦ ιζ΄ αἰῶνος 1717), 5. Δημητσάνης Παγκράτιος (1710—1722 τοὐλάχιστον), 6. Σερρῶν Παρθένιος, ὁ ἀπὸ Δράμας (1728—1735), 7. Λακεδαιμονίας Ἀνανίας (1740—1764), 8. Μεθώνης Καλλίνικος (ἀρχὰς ιη΄ αἰ.), 9. Ἀθηνῶν Ἄνθιμος (1741—1764), 10. Μεθώνης Ἄνθιμος (1745—1770), 11. Κορώνης Μακάριος Καράκαλλος (περὶ τὸ 1744—1770), 12. Κορώνης Μακάριος Παπαγιαννόπουλος (1771—1784), 13. Αὐλοποτάμου Νεόφυτος (1755—), 14. Δρύστρας Κύριλλος, ὁ ἀπὸ Ξάνθης (1756—1760, 1760—1766), 15. Καισαρείας Ἀνανίας (1753—1773), 16. Ναζαρὲτ Παΐσιος (πρὸ τοῦ 1762—1772), 17. Ναζαρὲτ Νεόφυτος (1772—1787), 18. Δρύστρας Παφνούτιος (1773—), 19. Ἄργους καὶ Ναυπλίας Ἰάκωβος ὁ ἀπὸ Ὠλένης (1777—1787, 1787—1800), 20. Καρυουπόλεως Παΐσιος (περὶ τὰ μέσα ιη΄ αἰῶνος), 21. Καρυουπόλεως Βενέδικτος (περὶ τὰ τέλη τοῦ ιη΄ αἰῶνος), 22. Κορώνης Παΐσιος (περὶ τὰ τέλη ιη΄ αἰῶνος), 23. Πέτρας Ἱεροσολύμων Μακάριος (περὶ τὸ τέλος ιη΄ αἰ.), ιθ΄ αἰῶνος: 1. Μεθώνης Μελέτιος (1771—1815), 2. Μεθώνιος Νεόφυτος (ἴσως ἀρχὰς ιθ΄ αἰῶνος), 3. Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὁ ἀ-

πὸ Δράμας (1797—1810, 1810—1821), 4. Τριπολιτζᾶς Δανιὴλ ὁ ἀπὸ Ἀκόβων (1814—19, 1819—31), 5. Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς (1806—1826), 6. Ἀργολίδος Κύριλλος, ὁ ἀπὸ Λαρίσης (1819—1842), 7. Καρυουπόλεως Κύριλλος, εἶτα Γυθείου (πρὸ τοῦ 1819—1833, 1833—1842), 8. Ἀθηνῶν Διονύσιος (1820—1823), 9. Χαριουπόλεως Βησσαρίων, τοποτηρητὴς Δημητσάνης (1821—1833), 10. Αὐλοποτάμου Γεδεὼν (περὶ τὸ 1820), 11. Ἰωαννίνων Ἰωαννίκιος, ὁ ἀπὸ Ρεθύμνης (1827—1838, 1838—1840), 12. Νικομηδείας Ἄνθιμος, ὁ ἀπὸ Λαρίσης (1836—1837), 13. Φθιώτιδος Καλλίνικος (1852—1877), 14. Ἀργολίδος Καλλίνικος (1874—1875), καὶ κ′ αἰῶνος: 1. Φθιώτιδος Ἰάκωβος (1914—1932), 2. Ἀθηνῶν Θεόκλητος (1924—).

Ὁ κ. Τάσος Ἀθ. Γρητσόπουλος, γνωστότατος ἄλλωστε ἐκ τῶν ὑπερεκατὸν δημοσιευμάτων του (3), ἱστορικοφιλολογικοῦ περιεχομένου ἀναγομένων κυρίως εἰς τὴν Μεταβυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ δὴ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοιαύτην εἶναι ἀσφαλῶς ὁ πλέον ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἱ. Μονῆς Παναγίας τοῦ Φιλοσόφου καὶ διὰ τὴν περισσότερον τῶν εἴκοσι ἐτῶν ἀσχολίαν του μὲ τὰ ἐπὶ μέρους ἱστορικὰ προβλήματα αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πρὸς τὴν ἱ. Μονὴν ἀγάπην, ὡς τὸ καύχημα τῆς ἱστορίας τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Καὶ πραγματικῶς ὡς ἄριστος χειριστὴς τῆς ἱστορικοφιλολογικῆς μεθόδου, παρὰ τὰς σχετικῶς ὀλίγας πηγάς, τὰς ὁποίας ὁ χρόνος διέσωσεν, κατώρθωσε νὰ μᾶς παρουσιάση ἕνα ὄγκον συγγραφικὸν πενταικοσίων περίπου σελίδων. Ἀντίρρησις θὰ ὑπῆρχεν ἴσως ὡς πρὸς τὴν θεώρησιν τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τῶν ἐκ τῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς ἱ. Μονῆς Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιερέων, ὡς μέρους τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ὅταν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὴν ἐκκληστιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁποίαν ὑπηρέτησεν καὶ τὸ σύνολόν των εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ ἱστορία ἱ. Μονῆς ἀποτελεῖ κεφάλαιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ κατὰ προέκτασιν τῆς ἐθνικῆς, ἡ ἀντίρησις περιορίζεται, διότι οὕτως ἐνισχύεται βιβλιογραφικῶς τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πορείας τῶν εἰρημένων κληρικῶν (4). Βασιμώτεραι εἶναι ἀσφαλῶς αἱ ἀντιρρήσεις διὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν τριῶν τελευταίων ἱεραρχῶν καὶ δὴ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου οἱ ὁποῖοι γεννῶνται ἀντιστοίχως μετὰ ἑβδομήκοντα καὶ ὀγδοήκοντα περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἱ. Μονῆς. Βεβαίως τὸ μέρος τοῦτο τῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς ἱ. Μονῆς ὁ συγγραφεὺς ἐπιγράφει: «Ἀνώτατοι κληρικοὶ ἐκ τῆς μονῆς καὶ τῆς Δημητσάνης», ὅμως ἡ Δημητσάνα τοῦ κ′ αἰῶνος ἀσφαλῶς ἔπαυσεν ἀμέσως ἐπιρρεαζομένη ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλοσόφου. Ὑπὸ τὸ πρῖσμα αὐτὸν τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλοεπιδράσεως ἱ. Μονῆς καὶ Δημητσάνης εἰς τὴν προκειμένην ἱστορικὴν πραγματείαν θέσιν ἔχουν καὶ ἕτεροι ἐργάται τῆς

---

(3) Βλ. ἐν σσ. 493—495 ἀναγραφὴν τῶν κυριωτέρων ἐπιστιμονικῶν δημοσιεύσεων.

(4) Πρβ. καὶ σσ. 228—229.

Ἐκκλησίας, μὴ εὐτυχήσαντες νὰ ἀρχιερατεύσωσιν, ἐκτὸς τῶν ἡγουμένων τῆς ἱ. Μονῆς, περὶ τῶν ὁποίων ἰδιαίτερος λόγος ἐν τῷ 14ῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου μέρους, καὶ ἄλλοι διάφορον σταδιοδρομίαν ἀκολουθήσαντες, ἀλλὰ ἐθνικῶς δράσαντες, οἱ ὁποῖοι ἀσφαλῶς ὑπάρχουν καὶ περὶ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἐνταῦθα γίνεται λόγος.

Ἡ συμβολὴ τῶν ἱ. Μονῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνικὴν καὶ μάλιστα εἰς ἐκείνας τὰς τοπικὰς εἶναι ἄνευ ἀντιρρήσεως μεγίστη. Οὕτως οἱ ἀσχολούμενοι περὶ αὐτὰς προσφέρουν ἐπιστημονικὴν ὑπηρεσίαν πολλὴν καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται διὰ τὴν ἱστορίαν ἱ. Μονῆς, οὐχὶ τυχαίας, ὡς ἐκείνης τῆς Δημητσάνης. Κατὰ συνέπειαν τὸ ἔργον τοῦ κ. Τάσου Ἀθ. Γρητσοπούλου εἶναι ἄξιον πολλοῦ ἐπαίνου, διότι καλύπτει ἐπαξίως ἕνα κενὸν εἰς τὴν σειρὰν τῶν περὶ τῶν ἱ. Μονῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας μονογραφιῶν. Ἡ ὅλη ἐργασία συνετελέσθη μὲ τὴν διακρίνουσαν τὸν συγγραφέα μεθοδικότητα καὶ ἐπιστημοσύνην καὶ τοῦτο παρὰ τὴν ἔλλειψιν εἰς τὸ σχεδιάγραμμα αὐστηρᾶς ἀρχιτεκτονικῆς ὀφειλομένης εἰς λόγους οἰκονομικούς, οἱ ὁποῖοι ὑποχρέωσαν τὸν συγγραφέα νὰ κυκλοφορήσῃ τὸ ἔργον ἐξ ἀνατυπώσεων (5).

Ὁ συγγραφεὺς ὑπόσχεται εἰς τὸ ἀντὶ προλόγου σημείωμά του νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὸ ἑξῆς μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς Δημητσάνης. Ἡ ὑπόσχεσις πέραν ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος ὀφειλὴν ἀποτελεῖ καὶ ὑποχρέωσιν ἔναντι τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ θεωρήσεως Δημητσάνης καὶ ἱ. Μονῆς (καὶ κατ᾽ ἐπέκτασιν Σχολῆς), τὴν ὁποίαν ἀντιλαμβάνεται ἑνιαίαν. Εὐχόμεθα ὁλοψύχως εἰς τὸν συγγραφέα κον Τάσον Ἀθ. Γριτσόπουλον ταχεῖαν τὴν συγγραφὴν καὶ ἀπρόσκοπτον τὴν ἔκδοσιν.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Σωφρονίου Εὐστρατιάδου (†), Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως, Ἁγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Σχ. 8ον, σσ. γκ†483.

Ἐκ τῶν καταλοίπων χειρογράφων τοῦ ἀοιδίμου ἱεράρχου, τὰ ὁποῖα τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν πρὸς ἔκδοσιν, ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέδωκε τὸν μετὰ χεῖρας τόμον τοῦ Ἁγιολογίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. (1)

---

(5) Βλ. ἐν σ. 487 Ἐπίμετρον.

(1) Βλ. καὶ Ν. Β. Τωμαδάκη, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν, τόμος Α, Ἀθῆναι 1958, ἐκδ. β, σ. 114.

Τοῦ ἔργου προτάσσεται σημείωμα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐν ᾧ ἱστορεῖται ἡ τύχη τῶν χειρογράφων τοῦ συγγραφέως καὶ σημειοῦται ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως. Ἀκολουθεῖ ὁ πρόλογος τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ἔγραφε τὸ 1935, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς συστηματοποιήσεως τῆς περὶ τοὺς ἁγίους ἐρεύνης, καὶ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς εἰς ἴδιον κλάδον τῆς Θεολογίας, παρατίθενται ἐν συντομίᾳ τὰ τῆς συμβολῆς τοῦ Βασιλείου, τοῦ Μαυρικίου, Μανουὴλ Γεδεὼν καὶ δὴ τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου καὶ σημειοῦται ἡ δυσκολία τοῦ ἐγχειρήματος διότι «Αἱ κατὰ ἀνατολὰς Ἐκκλησίαι διὰ τὰς περιπετείας αὐτῶν ἀπώλεσαν ἴδιον αὐτῶν κώδικα καὶ τὰ δίπτυχα καὶ τὰς περγαμηνὰς αὐτῶν, διεσκορπίσθησαν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους ὑπὸ τῆς λύσσης τῶν ἐχθρῶν καὶ ἠφανίσθησαν πολλὰ πολύτιμα τῆς κληρονομίας ἡμῶν μνημεῖα καὶ πειστήρια, ἐναπέμειναν ὅθεν γεραρὰ λείψανα καὶ ταῦτα ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς νὰ περισυλλέξωμεν μετ᾽ εὐλαβείας» (σ. ιε).

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τοῦ 1935 ἡ ἔρευνα ἡ περὶ τοὺς ἁγίους προωθήθη σημαντικῶς (2), ἤδη δὲ ἐμφανίζεται ἀπασχολοῦσα ἴδιον κλάδον τῆς Θεολογίας, τὴν Ἁγιολογίαν (3), τὸ ἔργον τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου ἀποτελεῖ ἀπόκτημα τῆς ἑλληνικῆς ἁγιολογίας, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διότι προστίθεται εἰς τὰς προγενεστέρας αὐτοῦ ἁγιολογικὰς μελέτας (4) συμπληροῦν τόπον τινὰ αὐτάς, ἀφ᾽ ἑτέρου διότι ἀποτελεῖ ἀπαρχὴν ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων τοῦ ἀοιδίμου συγγραφέως, τὴν ὁποίαν εὐχόμεθα σύντομον.

«...συνετάχθη τὸ παρὸν Ἁγιολόγιον κατὰ τάξιν ἀλφαβητικὴν περιλαμβάνον πάντας τοὺς μέχρι τοῦδε γνωστοὺς διὰ τῆς ἐρεύνης γενομένους ἁγίους, μετὰ τῶν γνωστῶν τῶν μνημονευομένων ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις καὶ ἵνα ὁ ἁγιολογικὸς οὗτος Κῶδιξ ἀπαρτισθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν πληρέστερος συμπεριέλαβον ἐν αὐτῷ ὄχι μόνον ὅσους ἡ φιλοπονία τοῦ Νικοδήμου, τοῦ πατρὸς Delehaye, τοῦ Γεδεὼν καὶ ἄλλων ἔφερον εἰς φῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς νεομάρτυρας, ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ τοὺς ἐν ὁσιότητι βίου διαλάμψαντας ἀσκητὰς καὶ ὁσίους, ὅσους αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι κανονικῶς ἐν χορῷ τῶν ἁγίων κατέταξαν» (σ. ιε).

---

(2) Πρβ. Ν. Β. Τωμαδάκη, ἔ. ἀ.. σ. 110—114.
(3) Βλ. Α. Φυτράκη, Ἁγιολογία, Συμπλήρωμα ΜΕΕ, Α, 91γ—93β.
(4) Βλ. Ν. Β. Τωμαδάκη, ἔ. ἀ., σ. 114.

5 Ἀπριλίου 1961

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Ἀρχιμ. Βασιλείου Κ. Στεφανίδου (†), Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Δευτέρα ἔκδοσις ἐπηυξημένη καὶ βελτιωμένη. Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀστὴρ» Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, Λυκούργου 10—Ἀθῆναι. Σχ. 8ον Μ, σσ. 904.

Τὸ βασικὸν τοῦτο σύγγραμμα τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐξεδόθη εἰς δευτέραν ἔκδοσιν ἐπηυξημένον καὶ βελτιωμένον. Τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὰς διαφορὰς τῶν δύο ἐκδόσεων παραπέμπομεν εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιοκρισίαν τοῦ κ. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου (1), ἔνθα διὰ τὴν «καλλιτέραν κατατόπισιν τῶν μελετητῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Βασιλείου Στεφανίδου παραθέτει συγκριτικοὺς πίνακας τῆς ἐν τῇ β' ἐκδόσει γενομένων ἀλλαγῶν ἢ προσθηκῶν, αἵτινες ὑπέπεσαν εἰς τὴν ἀντίληψίν του μὲ τὰς ἀναλόγους σελίδας εἰς τὰς δύο ἐκδόσεις».

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Ἰωάννου Καρμίρη, Τακτικοῦ καθηγητοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἔκδοσις δευτέρα ἐπηυξημένη καὶ βελτιωμένη. Τόμος 1. Ἐν Ἀθήναις 1960. Σχ. 8ον, σσ. 510.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν «Δογματικῶν καὶ συμβολικῶν μνημείων τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας» ὁ κος Ἰωάννης Καρμίρης ἐξέδωκε τὸν πρῶτον τόμον αὐτῶν εἰς δευτέραν ἔκδοσιν ἐπηυξημένην καὶ βελτιωμένην.

Εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιοκρισίαν ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη τότε εἰς τὴν «Ὀρθοδοξίαν» (1) γίνεται ἐκτενὴς ἀνάλυσις τῆς ἐπιδιώξεως τῆς συγγραφῆς, τῆς μεθοδολογίας, τῆς κατατάξεως τῆς ὕλης καθὼς καὶ τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἐνέχει διὰ τὴν Ὀρθόδ. Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Θεολογίαν ἡ ἔκδοσις, ὥστε εἰς τὸ παρὸν σημείωμα νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν προστεθέντων νέων κειμένων, ἤτοι: τῶν τριῶν ἐπιστολῶν πρὸς Νεστόριον καὶ μιᾶς πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας

(1) Θεολογία, λα (1960), 463—466.

(1) κζ (1952), 286—289.

τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τῆς πρὸς Φλαβιανὸν ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Ῥώμης Λέοντος, τοῦ λατινικοῦ τμήματος τοῦ ὅρου τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς συνοδικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, τῶν πρακτικῶν καὶ τοῦ συνοδικοῦ τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῶν ὁμολογιῶν πίστεως τῶν νεοχειροτονουμένων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, τῆς εὐχῆς τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν τιμίων δώρων τῆς ἱερᾶς Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τῆς ἀποφάσεως ἢ τοῦ «σημειώματος» τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1054 «περὶ τοῦ ριφθέντος πιττακίου» ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Οὐμβέρτου μετὰ τῆς Β΄ ἐπιστολῆς τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Πέτρον, τοῦ «τόμου» τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1347 κατὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου, τῶν ὑπολοίπων κεφαλαίων τοῦ «Συνοδικοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας», ὡς καὶ ἱκανῶν ἑτέρων ἱερῶν Κανόνων μετὰ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας καὶ διαφόρων ἄλλων προσθηκῶν συμπληρώσεων, βελτιώσεων καὶ κριτικῶν σημειώσεων (σσ. 10—11). Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι μερικῶν κειμένων ἡ δημοσίευσις ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει ἐστηρίχθη καὶ ἐπὶ ἑτέρων χειρογράφων παραδόσεων.

6.4.1961.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου, Ἀναγραφὴ δημοσιευμάτων (1926—1954) ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσιπενταετοῦς ἐπιστημονικῆς δράσεως (1929—1954). Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον Μηνᾶ Μυρτίδη 1955. Σχ. 8ον, σσ. 23. Τοῦ αὐτοῦ. Ἀναγραφὴ δημοσιευμάτων. Α΄ συμπλήρωμα (1955—1960). Ἐν Ἀθήναις. Ἰανουάριος 1961. Σχ. 8ον, σσ. 14.

Ὁ καθηγητὴς κ. Νικόλαος Β. Τωμαδάκης ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τὸ 1954 εἰκοσιπενταετοῦς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δράσεως ἐδημοσίευσεν ἀναγραφὴν δημοσιευμάτων τῶν ἐτῶν 1926—1954, τὴν ὁποίαν τὸ τρέχον ἔτος συνεπλήρωσε διὰ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Α΄ συμπληρώματος (1955—1960).

Εἰς τὸ πρῶτον τεῦχος ἀναγράφονται 282 δημοσιεύματα τὰ ὁποῖα κατατάσσονται ὡς ἑξῆς: Α — Αὐτοτελῶς, Β—Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Γ—Λαογραφικὰ—Γλωσσικά, Δ—Ἱστορία—Ἀρχαιολογία, Ε—Βυζαντινὴ — Μεταβυζαντινὴ Φιλολογία (Ὑμνογραφία — Ἁγιολογία — Γραμματολογία), ς—Γενικὰ—Βιβλιοκρισίαι (Βιβλιογραφίαι, Νεκρολογίαι, Βιογραφίαι, Προσφωνήσεις) καὶ Ζ—Ραδιοφωνικαὶ ὁμιλίαι (τινὲς κατ᾽ ἐκλογήν). Τὸ πρῶτον τεῦχος συμπληροῖ πίναξ συγγραφέων καὶ ἱστορικῶν προσώπων περὶ ὧν ἡ βιβλιογραφία.

Εἰς τὸ Α΄ συμπλήρωμα σημειοῦνται ἕτερα 96 δημοσιεύματα τὰ ὁποῖα κατατάσσονται ὡς Αὐτοτελῆ δημοσιεύματα, Βυζαντινὴ Φιλολογία καὶ γλῶσσα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία καὶ γλῶσσα, Ἱστορία (Πολιτικὴ καὶ Ἐκκλησιαστική), Γενικὰ (Βιβλιοκρισίαι—Νεκρολογίαι) καὶ Ραδιοφωνικαὶ ὁμιλίαι (Ἄρθρα—Λόγοι). Εἰς τὸ Α΄ συμπλήρωμα ἀναφέρονται ἐπίσης οἱ ἐπιστημονικοὶ τίτλοι τοῦ κ. καθηγητοῦ, περιοδικὰ καὶ βιβλία ἐκδοθέντα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ἢ καὶ συνταχθέντα ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του, προστίθεται δὲ καὶ πίναξ ὀνομάτων ἀναφερομένων ἐν τοῖς τίτλοις τῶν δημοσιευμάτων.

6.4.1961

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

L'Année Philologique, Bibliographie critique et analytique de l'antiquité Gréco — Latine, publiée sous la direction de **J. Marou eau**, Professeur Honoraire à la Faculté des Lettres de Paris, Membre de l'Institut, par Mlle **Juliette Ernst**, Docteur de l'Université de Lausanne, Collaboratrice technique au Centre National de la Recherche Scientifique. Tome XXX, Bibliographie de l'année 1959 et complément d'années entérieures. Paris Sociétè d'édition «Les Belles Lettres», 1960 Collection de bibliographie classique. Σχ. 8ον, σσ. XXII+589.

Ἐκυκλοφόρησεν ὁ νέος τόμος τοῦ «L'Année Philologique» ὁ ἀφιερωμένος εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ 1959.

Διὰ τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ὀρθοδοξίας» εἰς τὸ σχετικὸν σημείωμα τοῦ προηγουμένου τόμου (1) ἀνεφέρομεν ὀλίγα περὶ τῆς Collection de Bibliographie Classique καὶ τοῦ σχεδιαγράμματος τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ βιβλιογραφημένου ὑλικοῦ. Σήμερον οὐδὲν ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν σχετικὸν παρὰ μόνον νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἀπορίαν μας διότι μεταξὺ τῶν ἀποδελτιουμένων περιοδικῶν δὲν ἀναφέρονται τὰ ἑλληνικὰ θεολογικὰ περιοδικά. Ὑποθέτομεν ὅτι ἡ ἀπουσία ὀφείλεται εἰς παράλειψιν τῶν ἐκδοτῶν νὰ ἀποστέλλωσι ταῦτα εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπετηρίδος.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

(1) Ὀρθοδοξία, λε΄ (1960), 368—370.

Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique. Tome XIX, Année bibliographique 1958. Athènes 1960. Σχ. 8ον, σσ. XII+557. Collection de l'Institut Français d'Athènes.

Τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον Ἀθηνῶν εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Ἀναλυτικοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας ἐξέδωκε τὸν βιβλιογραφικὸν τόμον τοῦ 1958.

Τὸν ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν μεθοδολογίαν καὶ τὸ σχεδιάγραμμα τῆς κατατάξεως τῆς ὕλης παραπέμπομεν εἰς τὸ σημείωμα ἡμῶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν σχετικὸν τόμον τοῦ ἔτους 1957 (1).

Ὀφείλομεν καὶ πάλιν νὰ ἐπαινέσωμεν τὴν προσπάθειαν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν καὶ νὰ ἐξάρωμεν τὴν συμβολήν του εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας, ἡ ὁποία παραμένει ἀναντικατάστατος.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Κοσμητεία καθηγητοῦ Γερασίμου Ι. Κονιδάρη (1957—1958). Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς Ἀρχιμ. Εὐάγγελον Β. Ἀντωνιάδην. Ἐν Ἀθήναις 1959. Σχ. 8ον†, σσ. κη†416†1 εἰκ. Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ περὶ παιδείας (Ὑπόμνημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν). Παράρτημα τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἔτους 1957—1958. Ἐν Ἀθήναις Φεβρουάριος 1958. Σχ. 8ον, σσ. 57†8 ἄ. ἄ..

Ὁ νέος τόμος τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῆς κοσμητείας τοῦ καθηγητοῦ κ. Γερασίμου Ι. Κονιδάρη (1957—1958), εἶναι ἀφιερωμένος κατὰ τὴν πρόσφατον συνήθειαν τῆς Σχολῆς εἰς ἕτερον τῶν παλαιῶν καθηγητῶν της τὸν ἀρχιμ. Εὐάγγελον Β. Ἀντωνιάδην. Καταχωροῦνται δὲ ἐν αὐτῷ τὰ κάτωθι:

Γερασίμου Ι. Κονιδάρη, Κοσμήτορος, Πρόλογος, σσ. ε—θ., Βασιλείου Χ. Ἰωαννίδου, Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Κ. Διαθήκης, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, Ὁ καθηγητὴς ἀρχιμ. Εὐάγγελος Β. Ἀντωνιάδης, σσ. ια—κη. Βιογραφικά. Ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι.,

---

(1) Ὀρθοδοξία λε΄ (1960), 370—371.

Ἀμίλκα Σ. Ἀλιβιζάτου, Καθηγητοῦ, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν 2 πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, σσ. 3—12. Ἡ ἐπίκλησις τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὰ δύο πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συντάγματος,

Παναγιώτου Ν. Τρεμπέλα, Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Αἱ ἀρχαὶ τῆς Χριστιανικῆς λατρείας, σσ. 15—82. 1. Ἡ Ἰουδαϊκὴ λατρεία ὡς κύριος παράγων ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς. 2. Ἀκαθόριστος ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐπιδράσεως τῆς μιᾶς ἐπὶ τῆς ἄλλης. 3. Ἡ ἐκ τῆς ἐν τῷ ναῷ λατρείας ἐπίδρασις. 4. Ἡ λατρεία τῆς Συναγωγῆς ὡς παράγων ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς λατρείας, γενικῶς. 5. Θεσμὸς τῆς Συναγωγῆς, ἡ ἐσωτερικὴ διάταξις καὶ ἡ λατρεία αὐτῆς γενικῶς. 6. Τὸ τυπικὸν τῆς λατρείας τῆς Συναγωγῆς. 7. Βαθμὸς ἐπιδράσεως τῆς λατρείας τῆς Συναγωγῆς ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς. 8. Ἡ λατρεία τῆς Συναγωγῆς καὶ ἡ χριστιανικὴ Προαναφορά. 9. Τυπικὸν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἀναφορά. 10. Τὸ Sabbath—Kiddush καὶ ἡ χριστικὴ Ἀναφορά. 11. Τὸ Chaburah καὶ τὸ Τυπικὸν αὐτοῦ. 12. Ἡ παράδοσις τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας κατὰ τὴν διάρκειαν Chaburah. 13. Ἡ πρωτοτυπία τῆς Ἀναφορᾶς. 14. Ἐπιδράσεις τῆς Ἰουδαϊκῆς πράξεως ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν. 15. Ὁ ἐξ Ἰουδαϊκῆς ἐπιδράσεως ἑορτασμὸς τοῦ Σαββάτου.,

[Τοῦ αὐτοῦ], Ἡ αὐτοτέλεια καὶ πρωτοτυπία τῆς Χριστανικῆς λατρείας, σσ. 83—92. 1. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία ὡς κοινωνία θρησκευτικὴ ἀνεξάρτητος. 2. Ἡ ἐκ τῶν νέων λειτουργῶν καὶ τῶν δύο μεγάλων μυστηρίων ἀνεξαρτησία τῆς νέας λατρείας. 3. Ἡ κατάργησις τοῦ παλαιοῦ τελετουργικοῦ. 4. Ὁ Τριαδικὸς καὶ Χριστοκεντρικὸς χαρακτὴρ τῆς νέας λατρείας. 5. Λατρεία ἐν πνεύματι.,

Βασιλείου Μ. Βέλλα, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἐκ τῶν χειρογράφων τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης: Τὸ Ὑπόμνημα εἰς τὸ Βιβλίον τοῦ Ἀββακούμ, σσ. 95—150. Κείμενον τοῦ Ὑπομνήματος εἰς τὸν Ἀββακοὺμ ἐν μεταγραφῇ εἰς τὴν σημερινὴν Ἑβραϊκὴν γραφὴν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν M. Burrows—J. Trever— W. Brownlee. Μετάφρασις—Παρατηρήσεις. Βιβλιογραφία.,

Παναγιώτου Ι. Μπρατσιώτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας, σσ. 153—163.,

Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, σσ. 167—216. I. Ἀρχή, φύσις καὶ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας: 1. Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας. 2. Ἡ φύσις τῆς Ἐκκλησίας. 3. Ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας. II. Διάρθρωσις καὶ διοργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας: 1. Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. 2. Οἱ ἐπίσκοποι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. 3. Αἱ Σύνοδοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. 4. Ἡ ἰσότης τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἐπισκόπων καὶ ὁ Ρώμης. 5. Αἱ σχέσεις μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Βιβλιογραφία.,

Γερασίμου Ι. Κονιδάρη, Τακτικοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Νέαι ἔρευναι πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων τῶν πηγῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ (34—156 μ. Χ.), σσ. 219—304. Συνέχεια ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ, 1954—1955, σ. 295. II. Κατατάξεις τῶν πηγῶν ἐν αἷς μνημονεύονται εἰδήσεις περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας καὶ αἱ σχέσεις τῶν περιοχῶν. Τὰ ἱστορικὰ χάσματα. 1. Ἡ τοπικὴ χρονικὴ κατάταξις τῶν πηγῶν. 2. Πίναξ ἐμφαίνον τὴν σχέσιν τῶν περιοχῶν κατὰ τὰς πηγάς. III. Ἡ περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἀντιλήψεις ξένων καὶ ἡμετέρων. Προτεσταντικαί, Ρωμαιοκαθολικαὶ καὶ Ὀρθόδοξοι ἀπόψεις καὶ θεωρίαι. Παράρτημα περὶ τοῦ «Ἐπισκόπου» τοῦ **Qumran**. Βιβλιογραφία.,

Δημητρίου Ν. Μωραΐτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Αἱ μέθοδοι τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν. Ἱστορικὴ ἀνασκόπησις καὶ ἀξιολόγησις, σσ. 307—338. Α΄. Εἰσαγωγὴ καὶ θεωρητικὴ θεμελίωσις. Β΄. Ἱστορία τῆς διδακτικῆς τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος. Γ΄. Κρίσεις καὶ συμπεράσματα. Σύνοψις καὶ ἐπίλογος.,

Κωνσταντίνου Γ. Μπόνη, Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Πατρολογίας καὶ Ἑρμηνείας τῶν πατέρων ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Κρίσεις ἐπί τινων σημείων τῆς πολιτικῆς τοῦ Φωτίου, σσ. 341—357. α. Γενικὴ θεώρησις τῆς Ἀνακοινώσεως τοῦ π. **Dvornik**. β. Εἰδικαὶ παρατηρήσεις.,

Μάρκου Α. Σιώτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Περὶ δογματικῶν παραλλαγῶν τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης, σσ. 361—407. 1. Χαρακτήρ, φύσις, προέλευσις καὶ εἴδη τῶν δογματικῶν παραλλαγῶν. 2. Ἡ διὰ τῶν ἀποκρύφων παραχάραξις τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης. 3. Ἡ διὰ τοῦ Μαρκίωνος φθορὰ τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης. 4. Αἱ δογματικαὶ ἀποχρώσεις παραλλαγαὶ τοῦ «Διὰ Τεσσάρων» τοῦ Τατιανοῦ. 5 Αἱ δογματικαὶ ἀποχρώσεις τῶν μεταφράσεων τῆς Καινῆς Διαθήκης. 6. Αἱ περὶ τῶν δογματικῶν παραλλαγῶν πληροφορίαι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. 7. Ἡ γενομένη ἔρευνα ἐπὶ τῶν δογματικῶν παραλλαγῶν. 8. Αἱ δυσκολίαι τῆς ἐρεύνης τῶν δογματικῶν παραλλαγῶν καὶ ἡ δι᾽ αὐτὴν ἀσφαλεστέρα μέθοδος. 9. Ἡ κριτικὴ τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἡ θεοπνευστία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.,

Κωνσταντίνου Γ. Μπόνη, Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς τὸν Ὁμότιμον Καθηγητὴν καὶ Ἀκαδημαϊκὸν ἀοίδιμον Δημήτριον Σίμου Μπαλᾶνον, σσ. 411—416.

Εἰς τὸ παράρτημα δημοσιεύεται τὸ πόρισμα τῶν συζητήσεων ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ περὶ παιδείας προβλήματος ὡς τοῦτο ὑπεβλήθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Κρητικὰ Χρονικά, Τετραμηνιαία ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις. Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς συντάξεως Νικόλαος Πλάτων—Μενέλαος Γ. Παρλαμᾶς—Κωνσταντῖνος Λασιθιωτάκης—Ἰωάνν. Παπαϊωάννου. Ἐκδότης Ἀνδρέας Γ. Καλοκαιρινός. Ἡράκλειον Κρήτης. Ἔτος ΙΒ (1958). Σχ. 8ον, σσ. 502†πιν. ΜΖ.†χάρτης. Κείμενα καὶ μελέται τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας.

Εἰς τὸν δωδέκατον τόμον τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν» δημοσιεύονται αἱ ἑπόμεναι μελέται :

Ἀλεξίου, Στυλιανοῦ., Ἡ μινωϊκὴ θεὰ μεθ' ὑψωμένων χειρῶν, σσ. 179—299†πιν. Ε—ΙΔ. Εἰσαγωγή.—Κύρια δείγματα τοῦ τύπου: 1. Εἴδωλα μεγάλης κλίμακος. 2. Μικρὰ δείγματα. Εἴδωλα ἐπὶ σκευῶν. Πτερυγῶτα. 3. Πιθανὰ δείγματα τοῦ τύπου. 4. Μὴ πλαστικαὶ παραστάσεις.—Πρόδρομοι τοῦ τύπου.—Προέλευσις τοῦ τύπου.—Σημασία τῆς χειρονομίας.—Χαρακτὴρ καὶ ὑποστάσεις τῆς θεᾶς.—Ἐπίμετρον. Ἐπιβίωσις τοῦ τύπου κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς τύπους (κυρίως ἐν Κρήτῃ). Προσθῆκαι.—Βιβλιογραφία.,

Δουλγεράκη, Ἐμμαν. Ι., Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς Βροντισίου. σσ. 117—170. Α'. Εἰσαγωγικά. Β'. Ἡγούμενοι τῆς Μονῆς Βροντισίου. Γεράσιμος Τσαγκαρόπουλος. Λαυρέντιος Μαρῖνος καὶ ἡ ἀλληλογραφία του. Γ'. Οἱ ἡγούμενοι τῆς Μονῆς Βροντισίου. Μητροφάνης ὁ Πλωτῖνος. Μητροφάνης καὶ Σίλβεστρος οἱ Δέσοι. Κάλλιστος Γρηγορόπουλος καὶ ὁ κώδιξ ὑπ' ἀριθμ. 85 τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, Δ'. Τὰ περὶ Βροντισίου ἔγγραφα τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου.,

Καλοκύρη, Κωνστ. Δ., Ἰωάννης Παγωμένος. Ὁ βυζαντινὸς ζωγράφος τοῦ ιδ' αἰῶνος. σσ. 347—367†πίν. ΙΗ—ΜΓ. Ι. Βιογραφικά. ΙΙ. Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Παγωμένου. ΙΙΙ. Τεχνική, τεχνοτροπία καὶ εἰκονογραφία τοῦ Παγωμένου. IV. Συμπεράσματα.

Κριαρᾶ, Ε., Σημασιολογικὰ στὸν Ἐρωτόκριτο καὶ σὲ ἄλλα κείμενα (προδίδω—προδότης, πούς—ποδότης—ποδότας, ἀποδίδω ἀποδότης), σσ. 97—116.,

Λαούρδα, Βασ., Κρητικὰ παλαιογραφικά. 20. Μιχαὴλ Ἀποστόλη, ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Καλέργην. σσ. 381—386.,

Λασσιθιωτάκη, Κ. Ε., Συμπλήρωμα στὰ «Σφακιανὰ σπίτια». σσ. 435—444†πίν. Μς—ΜΖ. Βλ. «Κρητικὰ Χρονικά», ια (1957), 171.,

Μακρυμίχαλου, Στεφ. Ι., Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἀρχείου Σκουλούδη σχετικὰ μὲ τὴν Κρητικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1866—69. Συμβολισμὸς εἰς τὴν νεωτέραν Κρητικὴν ἱστορίαν. σσ. 7—96 πίν. Α—Δ. Εἰσαγωγικὸν σημείωμα.—Σύντομος βιογραφία τοῦ Στεφάνου Σκουλούδη.,

Μανούσακα, Μ. Ι., Νέα ἀνέκδοτα βενετικὰ ἔγγραφα (1386—1420) περὶ τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ Λεονάρδου Ντελαπόρτα. σσ. 387—434†πίν. ΜΔ—ΜΕ,

Μέρτζιου, Κ. Δ. Πέντε διαθῆκαι Κρητῶν ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. σσ. 360 - 380.,

Notopoulos, James. A., Τὸ Κρητικὸ τραγοῦδι τοῦ Ὁμαλοῦ καὶ ἡ «πατρόνα». σσ. 171 — 175.,

Ξυγγοπούλου, Α., Περὶ μίαν Κρητικὴν τοιχογραφίαν. σσ. 335—342.,

Πολίτη, Λίνου., Παρατηρήσεις σὲ Κρητικὰ κείμενα. σσ. 300—320. 1. Ἡ ἀπαρνημένη τῶν Χανίων. 2. Ἡ «φυλλάδα τοῦ γαϊδάρου». 3. «Ἐρωφίλη».,

Σπανάκη, Στέργ. Γ., Στατιστικὲς εἰδήσεις περὶ Κρήτης τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνα. σσ. 321—334†πίν. ΙΕ—Ις†χάρτης Κρήτης.,

Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ οἰκογένεια τῶν Σολομῶν τῆς Κρήτης. σσ. 445—451.,

Εἰς τὰ Χρονικὰ δημοσιεύονται :

Ἔκθεσις πεπραγμένων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν κατὰ τὸ ἔτος 1958. σσ. 454—458. Ι. Οἰκονομικά. ΙΙ. Ἱστορικὸν Μουσεῖον Κρήτης. ΙΙΙ. Ἀρχεῖον—Βιβλιοθήκη. IV. Ἅγιος Μάρκος. V. Ἐκδόσεις. VI. Διαγωνισμοὶ—Ἐπιχορηγήσεις—Διαλέξεις. VII. Διάφορα. VIII. Σωματειακὴ κίνησις.,

Πλάτωνος, Ν. Ἡ ἀρχαιολογικὴ κίνησις ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ ἔτος 1958. σσ. 459—483.

Τὸν τόμον συμπληροῖ πίναξ κυρίων ὀνομάτων, πραγμάτων καὶ τοπωνυμίων (ἐπιμελείᾳ Στεργίου Γ. Σπανάκη). σσ. 487—497.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

«ORTODOKSIA» — Ahlâki ve Dinî Resale
İmtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü
Adalar Metropoliti, DOROTEOS YEORGIADIS
Büyükada, Çınar caddesi, 62.
Basıldığı yer ve tarih : 26)8)1961.
Rum Patrikhanesi adına, Yani Yurduseven Matbaası.

«ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ»
Τριμηνιαῖον Ἠθικοθρησκευτικὸν Περιοδικὸν
Ἰδιοκτήτης — Διευθυντής :
Ὁ Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων Δωρόθεος.